

8

దుర్గా బాయమ్మ

“భ వో హి లో కా భ్యు ద యా య తా దృ శాం”

పేరుచేతనేగాక ప్రవర్తనమునందును దుర్గాంశవలయించుచు ఆంధ్రకీర్తికి ప్రచార కర్తయై ప్రఖ్యాతిగాంచుచున్న శ్రీమతి గుమ్మడిదల దుర్గాబాయమ్మ త్రివర్ణచిత్రమును దుర్గపూజాదినములలో ఆంధ్రుల కరకమలములకు నివేదించబడుచున్న ఈసంచికయందు తిలక చిత్రముగ ప్రచురింపగలిగినందులకు ప్రమోదమునందుచున్నాము.

సామ్యసంవత్సర ఆషాఢబహుళశిరవారము (10-7-1909) నామ బ్రాహ్మణవంశ మున దుర్గాబాయమ్మ జన్మించెను. ఉచితజ్జులగు తలిదండ్రులు ఈమెకు క్రమశీక్షనిచ్చి విద్యా బుద్ధులుగఱపిరి; పండ్రెండువత్సరములవయస్సున ఈమెకు హిందూధర్మశాస్త్రప్రకారము వివాహముగావించిరి. దుర్గాబాయమ్మ భర్త విద్యాప్రియుడు. అగుటచే ఈమెచదువు కాకినాడ అత్తవారింటికివచ్చుటతో కోటాకువేయలేదు. ఈమె తన 13వ ఏట హిందీ భాషాభ్యాసమునకు దొరకొనెను. ఆఱుమాసములలో ఈమెకు అందుమంచిప్రవేశము కుదురు కొనెను. తోడనే ఈమె హిందీపాఠశాలను ఏర్పఱచి బాలికలకు విద్యాప్రదానమొనర్చు ప్రారంభించెను. ఆపాఠశాలానిర్వహణమునకగుభర్త ఈమె స్వయముగనే భరించుచుండెను.

ఈమె కాపురపుకాణాచియుగు కాకినాడపట్టణమున అఖిలభారతదేశీయమహాసభ కూడునరికి ఈమెకు పదునాలుగుసంవత్సరములు. ఈపదునాలుగుసంవత్సరములబాలిక నిర్వహించుచున్న హిందీపాఠశాలయందు అప్పటికి నూర్గురువిద్యార్థినులుండిరి. నాయకు లీసంస్థనుచూచి ఆహాఅనిరి. ఈపాఠశాలయందు దుర్గాబాయమ్మ ఉపాధ్యాయిని; ఇంటివద్ద ఈమె ఇంగ్లీషు, సంగీతము నేర్పుకొనువిద్యార్థిని. మాతృభాషయగు ఆంధ్రమునుకూడ ఈమె ఏముఱలేదు. విశాఖపట్టణమున మఱియొక హిందీపాఠశాలను స్థాపించియు, విద్యావ్యాసంగ మున పూర్తిగ నిమగ్నయయు ఈమె దేశసేవచేయ సమయముకొలకు వేచియుండెను.

1929-వ సంవత్సరమున మహాత్ముడు ఆంధ్రదేశసంచారమునకు వచ్చెను. అప్పుడు దుర్గాబాయి మహాత్మునితోగూడ ఇరువదియైదుదినములుండి వారి ఆదర్శజీవితమునందలి ఆంతర్యమును గ్రహించెను. ఇందుతో ఈమెబుద్ధికి గొప్పసంస్కారము కలిగెను. దేశసేవకు ఈమె మనము ఉటకలువేయుచుండెను. 1930-వ సంవత్సరప్రారంభమున ఈమె తూర్పు గోదావరిజిల్లాబోర్డుసభ్యత్వమును పొందెను. స్థానికప్రజాసేవచేయుటకుతగియున్న ఈ సదవకాశము నుపయోగించుకొనుటకు ఈమెకు వీలుచిక్కలేదు.

మగని ఆరోగ్యముకొఱకు ఈమె మదరాసురావలసివచ్చెను. మదరాసునందు ఈమె చిన్ననాటనుండి తానుచేసిన విద్యావ్యాసంగము సానలుబట్టి భారతీగృహలక్ష్ములకు వ్యాసములవ్రాయ ఉద్విఘ్నరినది. కాని ఇంతలో సబర్బరీఆశ్రమమునుండి మహాత్ముడు సత్యాగ్రహశంఖమును పూరించినాడు. ఉత్తరమున హిమాలయపర్వతగర్వారములును, దక్షిణమున హిందూమహాసముద్రతరంగములును ప్రతిధ్వనించినవి. అందుతో ఢిల్లీఅసెంబ్లీసభను కాలదన్ని ఆంధ్రనాయకులకునాయకుడు ఆంధ్రకేసరి మద్రాసురంగమున కాలుపెట్టినాడు. నిపురుగప్పిన నిప్పులుగా దుర్గాబాయిమ్మయందు నిక్షిప్తమైయున్న ధైర్యసాహసాదిగుణముల నాతడు పసిపట్టినాడు. మహాత్మునియనంతరము సరోజినీదేవి యచ్చట దర్శనయందు సత్యాగ్రహనియంత్రికాగా ప్రకాశముపండులుఅనంతరము ఈమె ఇచ్చట మదరాసునందు సత్యాగ్రహనియంత్రియైవది. రాష్ట్రకీర్తిని రంగాయించినది.

1930-వ సంవత్సరపు ఏప్రిలులు 25-వ తేదీనాటి ఉదయభానుడు ఉద్భోతించుచున్నాడు. ఉన్నతన్యాయస్థానమునకెదుట. ఉదాకరతీరమున. ఉపరక్షణమునకై న రక్షకభటులు విధ్యుత్తధర్మమునువిడిచి చేతిదురుసుతనమునుచూపినారు. పోలీసుఉక్కోగి యొకడు దుర్గాబాయిమ్మను చేతితోగెంటినాడు, చేపాటికర్రతో కొట్టినాడు. గెంటెనుగాక, కొట్టెనుగాక! ఈమెముఖము కోపముచే కించిత్తును కుంచితముకాలేదు, రోషముచే ఈషత్తును కషాయితముకాలేదు. ఈమె ఈరక్కెనతాల్మికి సహస్రకరణుడు చండకిరణుడయ్యెను. అయినను ఈమె క్షమాదృటియందు జారుపాటు కానరాలేదు. జారుపాటు కానరాలేదు కావుననే లవణసత్యాగ్రహము చారుతరఫలమునిచ్చినది.

అతిలోకమైన ఈక్షమాదృతి ప్రదర్శింపబడిన ముప్పదిదినములకు పిమ్మట మే 25-వ తేదీని ఆర్కాటునందు ఈమె అరెస్టుచేయబడినది. శిక్షాస్మృతి 117-వ నిబంధనము క్రింద తొమ్మిదిమాసములు, ఉప్పుచట్టము 74-వ నిబంధనముక్రింద మూడుమాసములు మొత్తము సంవత్సరము ఈమెకు శిక్ష విధింపబడెను. అందుతో ఈమె దేశసేవకు పట్టాపుట్టినది. పట్టా పొందిన ఈజాతీయవాదిని జయిలునందును కాలమువృధాచేయలేదు. రాట్టచాలనమో, హిందీబోధనమో. గాంధీఇర్విసుబడంబడిక ఇతరసత్యాగ్రహులతోబాటు ఈమెకును విడుమర గొనివచ్చినది. ఈదేశసేవక తరువాతిచరిత్ర దేశీయులసామ్యుడిన్నది.

విదుమాసముల యిరువదిదినములు

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ గారు

౧

ఎటుచూచిన సుకుమారము, నాగరికత ద్యోతకమగుచుండెడిది గోపాలరావునందు. సన్ననిగోరంచు ధోస్తలు. మెత్తనిపట్టువొక్కాయిలు, పాముకుబుసములాగు మిసమిసలాడే జరీఖండువాలు తప్ప అతడు వేరొకవస్త్రమే వాడియెఱుగడు. ఎప్పుడును పాపిటచెఱుగని క్రాపింగు, పాలిష్మాయని బూస్సులు, సల్లనిక్రేములో అమర్చిన గుండ్రని కంటియద్దములు, రిప్టువాచీగలిగి తాను జన్మించిన యున్నతకుటుంబమునకును, తాను చదివెడి యున్నతనిద్యకును తగిన ఆకారమును, వర్తనమును కలిగియుండేవాడతడు. ఇంత నాగరికతగానుండునని వర్ణించుటచే అతడు వట్టిబోకులరాయడని పాఠకులు భ్రమకు లోనగుదురేమో? నిసయకారు ణ్యాదిగుణవిశేషములు అతనికి పెట్టినసాములు. సుప్రసన్నమైన అతని ఆననము సౌమ్యతకు కుదురు. మాతృదేశమనిన అతనికి పరమభక్తి. ఎవనికి దేశముపై ప్రేమయున్నదో వాడు దేశహితైకకార్యములందు పాల్గొనకెట్లుండగలడు? మహాత్ముడు సత్యాగ్రహము నారంభించి దేశీయులనెల్లర రండురండని ఆహ్వానించినప్పుడు ఆయన ఆహ్వానమునందుకొనిన విద్యార్థి గణములో గోపాలరావు ఒకడు. అతడువరించినకార్యక్షేత్రము విదేశవస్త్రబహిష్కారము.

౨

రుక్మిణి పురిటినిమిత్రము ఏడుమాసములక్రిందట పుట్టినింటి కేగినది. కొమారుడు కలిగినాడు. పిల్లవానికి అయిదవమాసము వచ్చినది. బారసాలచేసికొని భార్యను, బిడ్డను తీసికొనినెళ్లవలసినదని మామగారు మాడవనెలను, అయిదవనెలనుగూడ బాబులువ్రాసినాడు గోపాలరావునకు. సత్యాగ్రహోద్యమములో మునిగితేలుచున్న గోపాలు డాయుత్తరములకు జబాబియ్యలేదు. పోలేదు. రుక్మిణికి అత్తవారింటి కేగవలయుననెడి ఆతురత అధికముగా నుండుట గమనించి తలిదండ్రులు బిడ్డసారెపెట్టి రుక్మిణిని అత్తవారింటికంపినారు. తాను పుత్రవల్లియైనది. ఆసమయముననే తనభర్త ఎం.ఎ. పరీక్షయందు తీర్మాణ నాడను సమాచారము వినినది. భార్యభర్తలు మనసుకలిసినవారు. ఎలప్రాయముననున్నవారు. ఎన్నిముచ్చట లుండును? తమ సుఖమయసంభాషణలచే అధమమొకవారముదినములై నను విరామముండదని రుక్మిణి మదిలోని అభిప్రాయము. రైలులో పయనించినంతసేపు తమప్రసంగము తెట్టి విగానుండునో ఊహించి మఱియును, తనుపుకంటె ముందుగా పెనిమిటినన్నిధికి పరువులు పెట్టుచున్న చిత్తముయొక్క ఉరవడికి నవ్వుకొనుచు, జబాబు వ్రాయసందులకు బాగుగా నిష్ఠరములాడవలయును, పరీక్షపూర్వ సందుకు బాగుగా అభినందించవలయును, బారసాలకు రాసందులకు బాగుగా నెగతాళిచేయవలయును అని యేమేవో జాగ్రత్తస్వప్నములు, ఆకాశ

హర్ష్యములు నిర్మించుకొనుచు వచ్చినది. స్త్రీషువద్దనే తనభర్త ముఖారవిందము తప్పక నయనపర్యమొనర్చునని ఆమె దృఢనిశ్చయము. రైలుదిగిగనే ప్లాటుఫారమంతయు కలయ చూసినది. ఆమె హృదయాకాశమున చితుమబ్బులు ఆవరించినవి.

3

ఆనాడు విదేశవస్తుదుకాణములవద్ద తీవ్రముగా పికెటింగు జరుపుటచే అలసిపోని మధ్యాహ్నము పదిరెండుగంటలకు ఇంటికివచ్చినాడు గోపాలరావు. భార్యరాకను పనితోంద రలచే మఱిచిపోయిన గోపాలరావు భార్యనుచూచి 'అవును, యీదినము వస్తానని వ్రాసి నారుగాదా?' అని జ్ఞాపకముతెచ్చుకొనినాడు. ఉత్తరము వ్రాయకపోయిననేమి, రైలువద్దకు రాకపోయిననేమి తన్ను చూచినప్పుడు ఉల్లాసముగా భాషింపడనునది రుక్మిణి ఊహింపని ఆవద. అప్పుడు రుక్మిణిధరించియున్న చీర ఆర్పుసిల్కు, రెవిక గ్లాస్కోమల్లు. ఆమె కొమారునకు తోడిగినదిగూడ విదేశపుదువ్వలువే. గోపాలరావుకన్నులతో కోపము, అసహ్యము సృత్యము సల్పినవి. మధురమందహాసములేదు. మనోజ్ఞ భాషణములులేవు. అడావిడిగా నాల్గుమెదుకులు నోటవేసికొని వెళ్లిపోయినాడు.

మగనివర్తనము రుక్మిణికి పిడుగు అడచినట్టులే నది. పచ్చజామిపండువలె మిసమిసలా డుచు, నవ్వుచు, కేకనలుకొట్టుచు, ఉఃఆ అంటూ నల్లనిముంగురులు ముఖముపై క్రమ్ముచుండ చూచినవారినెల్ల ముద్దులవిందులకుపిలిచే పాలబుగ్గలతో నొప్పుచున్న కుమారుని క్రిందికి దింపకుండా యెత్తుకొనుననుకున్న పెనిమిటిచూపిన ఉదాసీనమునకు కారణము ఆమెకు తెలియ లేదు. వేషమేమాటినది. భాషేమాటినది. మనిషే మాటేనాడు. ఈపరిణామమునకు కారణ మేమిటో రాత్రికి తప్పకుండా తెలిసికొనవలయును. అస్తమయముకొఱకు సూర్యునివంక చూచుచున్నది రుక్మిణి. ఆనాడు ఆమెఅన్నమును మునిపంటకొఱికినది. కూర్కు-అనలేయెలు గదు. తల్లియొక్క కళవళపాటుకు ఫలితముగా పిల్లవాడా దినమంతయు పోరుపెట్టి యేడ్చు చునే యున్నాడు.

౪

రాత్రి పదిగంటలకు గోపాలరావు ఇంటికివచ్చి చొక్కావిప్పుచున్నాడు. పోలీసు సబ్ యిన్ స్పెక్టరువచ్చి "గోపాలరావుగారూ!" అన్నాడు. వెంటనే గోపాలరావు "ఎవరు?" అనుచు వాకిలిలోనికివచ్చినాడు. "గోపాలరావుగారు తమరేనా?" అని వారంటుఉత్తరువుజారీచేసినాడు ఇన్ స్పెక్టరు. గోపాలరావు నిశ్చలుడై నిలువబడినాడు. ఆతనిముఖసీమపై ఎట్టి వికారమును కనుపించలేదు.

"ఒకగంట పైమిస్తారా?" అన్నాడు యిన్ స్పెక్టరుతో. 'ఏలుకాదు.'- 'భోజనము చేసియైన రావచ్చునా?'- 'ఉత్తరువులేదు.'- 'సరే, రేడీ' అని ఇన్ స్పెక్టరు వెంటనడిచినాడు గోపాలరావు.

౫

ఒకరికగల మేజస్ట్రీలు ఆరాత్రివేళగూడ కోర్టులోనే కూర్చున్నాడు. జీతము మామూలేకాని న్యాయాధికారులకప్పుడు పనిమాత్రము డబుల్. పట్టుదలగల ప్రచారకుల నెంతత్వరగా ఊరినుండి తరమివేసినంతపోయిగా నిద్రపోవచ్చునని అధికారులఊహ. గోపాల రావు యిన్ స్పెక్టర్లు ముందూ, వారివెనుక నిరువురు రక్షకభటులూ. మేజస్ట్రీలు గోపాల రావునుచూచి 'ఏమయ్యా! విదేశవస్త్రములుధరింపరాదని ప్రజలలో తీవ్రప్రబోధము గావించు చున్నావట గదా?'-అవును.'

'విదేశవస్త్రములు డహించివేయమన్నావుటగాదా?'-నిజమే.'

'విదేశవస్త్రపుదుకాణములవద్ద గుంపులుచేర్చి విదేశవస్త్రములు కొనవద్దని ప్రజలను బాధించుచుంటివట గాదా?'

'బాధించుటలేదు. బ్రతిమలాడుటే.'

'అయితే నీవు నేరస్తుడవే.'

'మీదృష్టిలో.'

'డిఫెన్సుపెట్టుకుంటావా?' 'ఊహలూ.'

'అపాలి?'

గోపాలరావులోని శౌర్యరసమును వెలికిచిమ్ముచున్నట్లుగా అయిపోయినవి దృక్కులు. మేఘగంభీరమైననదంతో అన్నాడు: "నత్యాగ్రహవీరుల నిఘంటువునుండి డిఫెన్సు, అపాలి అనేపదములు తుడిచివేయబడినవి."

మేజస్ట్రీలు చకితుడైనాడు. మాటలడబడినది. "దృష్టావహిత్యాం ప్రవ్యధితాం తరాత్మాభృతినవిందామిశమంచవివిష్టా" అని అర్జునుడు కృష్ణుని విశ్వరూపమునుచూచి భయార్తుడై వలవలలాడినచుడమున నించుకనేపు లోలోనకొట్టుకొడినది ఆతని అంతరాత్మ. అయినను కర్తవ్యములేప్పదు. బిడియముతో, భయముతో గద్గదకంఠుడై ఆఱునెలలు కఠినశీక్ష, సి. క్లాసు అన్నాడు మేజస్ట్రీలు.

"పందనములు" అన్నాడు గోపాలరావు.

౬

రుక్మిణికి ఇల్లు అరణ్యమైపోయినది. ఎనిమిదినెలలక్రితము పుట్టినింటికేగి ఆదినమే వచ్చినది రుక్మిణి. కొడుకును చూపలేదు, మాటలు మాటాడలేదు, నవ్వులు నవ్వలేదు, హాస్యములాడలేదు, తనహృదయమాలనికీ తెలుపలేదు, ఆతనిహృదయము తానుతెలిసికొన లేదు. హా! ఎట్టియుత్కంఠ కెట్టివిఘాతము? పెనిమిటిశత్రువర్తమానమువిని పిడుగడచినట్లు నేలగూలిపోయినది రుక్మిణి.

“ఎండకోర్చలేను, ఆకలికోర్చలేను, కష్టమెసవని చేయలేను, గరగర నేతితోవేగిన కూరలుగాని పనికిరావు. మెత్తనివక్కపైగాని మేనువాల్చును. బజారునుండి ఒక్కవస్తువు తేరా బాబూ! అంటే అభిమానము, సిగ్గు. ఇటువంటివాడివే, నాతండ్రి! ఈఆటునెలలు ఆచెజలో ఎట్లుగడపి వస్తావురా? మాకన్నులెప్పుడు చల్లబడుస్తావురా?” అని తల్లిదండ్రులు గోల. అన్నలులేవు, నీళ్లులేవు. మిన్ను విరిగి మీదబడ్డట్లయినది ఆసంసారసితి.

2

రుక్మిణి సిరిగలయింటబుట్టినది. ఆమెతండ్రి గొప్పఉన్నతోద్యోగి. కాన స్వార్థపేరిత మైన రాజభక్తి వారిచిత్తములకు పెట్టనికోట. బహిర్వపంచములోని వ్యవహారములు వారి చెవికిచేరవు. వేదసాదల కష్టనిష్ఠురములు, విదేశవస్తువులవలని యస్థకములు, పరాధీన భారతదేశపు అగచాల్లు వారెప్పుడును వినిసనంగతులుగావు. ఇంటిలోని ఆడవారు నల్లరు ఒక్కవో కూర్చుండినచో వారి ప్రసంగవిషయములు చీరలు, నగలు, కాకపోతే పిండివంటలు, నేవుడుకూరలు, కాఫీలు, టీలు. ఇట్టిభోగప్రపంచములో పుట్టిపెరిగినదగుటచేత రుక్మిణి జ్ఞానముగూడ వీనికి మించలేదు. సత్యాగ్రహోద్యమముచే దేశమట్టుడికినట్లుడికి పోవుచున్న ను వానినిగుఱించి ఆమె కొంచెముగూడ విచారించియుండలేదు. నేను తనదేశమునందు తయారైన వస్త్రములను దానుధరించి యితరులనుగూడ ధరింపుడని ప్రబోధించినందులకు తన మగనికి దొంగలకు, దోపిడిగాండ్రకు, హంతకులకువేసినట్లు కఠినశిక్షవేసినారనివిని రుక్మిణి ఆశ్చర్యచకితురాలై పోయినది.

“ఏమి! మనదేశపుగడ్డ మనము కట్టుకొనుటగూడ తప్పేనా? నేడిదైనది. తేపు మీకుగావలసిన ఆహారపదార్థములను మేమే పచనముచేసి పంపెదముగాని మీరు తయారు చేసికొనరాదనినచో మనప్రాయాలు తవ్వివేసికొనవలసినదేనా? ఎంత అధమపుబ్రదుకు. నాపెనిమిటి నాతో మాట్లాడలేదని యెంతోవేదన పడితిని. కాని కారణము తెలిసికొనలేక పోతిని. నేను, పిల్లవాడు ధరించియున్న విదేశవస్త్రములే వారికి అసహ్యకారణమై యుండ వలయును. విదేశవస్త్రములలో నై సూ, నాజూకూ ఉన్నదనుకొనుచుంటిమిగాని వానిలో ఇంతపరాధీనతయున్నదని గమనించలేదు. ఛీ! నాపతికి అప్రియములగుటయేగాక శిక్షాపాతంపులైన ఈవిదేశవస్త్రములు నాకేల?” అనియోచించి తక్షణమే రుక్మిణి తన చీనిచీనాంబరములకు సెలవొసంగినది. ఆమెఇప్పుడు ఖద్దరువస్త్రధారిణి. ఏహాస్కానియము వాయిద్యమో, ఫీడేలు వాయిద్యమో వినబడచుండెడిది రుక్మిణి మేడమీదగదిలో మునుపు. ఇప్పుడు ఎల్లవేళల రాల్చుపునినదము.

౩

కాలచక్రము గిఱునదిరిగిపోవుచున్నది. గోపాలురావు బళ్లారిజెయిలులో శిక్షననుభవించుచున్నాడు. జెయిలుభోజనము సరిపడలేదనియు, చాలచిక్కిపోయినాడనియు, జగటవిలే

చనములు పట్టుకొనినవనియు, ప్రదేశమునూర్చినారనియు, యేవేలో వార్తలువచ్చుచున్నవి గాని తండ్రి, మామగార్ల బలవంతముచే గోపాలరావు క్షమాపణయిచ్చినప్పుడనువార్తను మాత్రము కలలోనివార్తచేసిమాకు గోపాలరావు. రుక్మిణి వేరుపనిలేదు. ఆమె చిత్తము పెనిమిటిమీద, చేయి రాటముమీద. గోపాలరావు జైలుకువెళ్లి దాదాపుఅయిదుమాసములైనది. ఈఅయిదునెలలలో ఆమె పెనిమిటికొఱకొకడత్తరియములజతను, ధోవతులజతను, ఒక చొక్కాతానును తన సొంతదారముతో నేయించియుచినది. అల్లుడు చెఱసాలప్రవేశము వినినంతనే తండ్రివచ్చి, “అమ్మాయీ! ఇకనీవు ఇక్కడెందుకు? అతను వచ్చినదాకా ముఠయిట్లోనే ఉండుగానిరా” అని రుక్మిణిని పిలిచినాడు. రుక్మిణి జబాబుచెప్పలేదు. చెక్కిళ్లపై దిగజారిన కన్నీళ్లను గోటికొనలతో చిమ్ముకొని, పైటచెఱగుతో తడి తుడిచికొనినది. తండ్రి మరల అప్రస్తావనచేయలేదు.

౯

సంక్రాంతి పండుగవచ్చినది, వెళ్లినది. కాని మువ్వంతుయిడ్లలో ఆయోగు పండువు లేదు. ఇంటింట తండ్రియో, కొమరుడో, తోడబుట్టినవాడో, అల్లుడో ఎవరో ఒకరు చెఱసాలకేశవమరుభవించుచున్నప్పుడు పండుగుపై ప్రేమయెవరికి?

రుక్మిణి అత్తవారింట యెన్నివత్సరములనుండియో సావిత్రిగారిని ప్రతిష్ఠించుట వాడుక. “నీకిష్టమైతే ఈయోగుగూడ అమ్మవారినిపెట్టి నోమునోచుకో అమ్మా! అమ్మవారి నోముమాచుకోడమెందుకూ?” అన్నది వాళ్లత్తగారు రుక్మిణితో. భర్తకు శుభములగూర్పజేయు నావ్రతమును జరుపుటకు రుక్మిణికిగూడ కుతూహలము గలిగినది. కాని సావిత్రిగారీ వ్రతము ఒక్కరుచేయుచదికాదుగదా. చాలమంది కలిసిసోచుకొనవలెను. తమయింట సావిత్రిగారిని పెట్టితిమని తెలిసినచో ఈయోగుగూడ పెక్కుమంది యువతులువచ్చి నోచుకొనెదరని ఆమెకెఱుకయే. అయితే వారు తొల్లిటివలె విదేశవస్త్రముల ధరించినచ్చి నోమునోచుకొనినచో తాను పతికి హితమైన వ్రతము జరిపినదెట్లగును? రుక్మిణికి గల్గిన ఈసందియము నిట్లుపూరించినది. “ఈవత్సరము మాయింట నోము నోచుకొనువారు ఖద్దరువస్త్రములు ధరించితే నోచుకొనవలయును” అని నోమునోచుకొన నెంచువారికిబురంపినది. ఈనియమమునకు బద్ధులుకాలేకపోవుటచే రుక్మిణియింట నోమునోచుకొనువారు కొద్దిమందియైనారు. రుక్మిణి నిరుత్సాహముజెందలేదు. ఆకొద్దిమందితోనే సావిత్రిగారీవ్రతమారంభించినది.

౧౦

సావిత్రిగారినిపెట్టి నాటికి ఎనిమిదిదినములు. సావిత్రిపూజాతత్పరలగు నారీరత్నములతో సావడి కలకలలాడిపోవుచున్నది. తెల్లవారితే తొమ్మిదిదినములు. వ్రతము ముగియును. దేవికుద్యోనముచెప్పబడును. కాన ఆయెనిమిదవనాటిరాత్రి సావిత్రిదేవియొక్క

యుజ్వలరూపము దర్శనీయము. కడపటిదినమగుటచే అదినము నోనునోచుకొనెడివారేగాక చూడవచ్చినపేరటాండ్రుగూడ గుంపులుగుంపులే. వారముదినములనుండి ప్రాతస్సంధ్యల సల్పిన పూజలచే నాడు దేవీరూపము పసుపుకుంకుమములకుప్ప, పుష్పాక్షతలరాసి. ఆమె చుట్టు భక్తుత్సాహములతో వినమ్రులై దేవినర్పించు తొయ్యలులు. ఎక్కడజూచిన దీపములు! ఎక్కడజూచిన పిండిముగ్గులు! ఎక్కడజూచిన పసుపుకుంకుమలు! ఎక్కడజూచిన గంధాక్షతలు! ఎక్కడజూచిన అగరుధూమములు! ఎక్కడజూచిన పుష్పములు! ఎక్కడ జూచిన కర్పూరసీరాజనములు! ఎక్కడజూచిన నివేద్యపదార్థములు! అహో! ఆరాత్రివేళ, ఆ దీపముల సన్నిధిని, ఆదేవీమూర్తియెదుట శుద్ధబద్ధరువ్రుథానిలై నిశ్చలదీక్షతో దేవి సర్పించుచున్న యామానవలీమానసములలో ఎట్టిభావములు, ఎట్టి ఆకాంక్షలు, ఎట్టి సంకల్పములు ఉద్భూతమై దేవికి నివేదింపబడుచున్నవో యెవరికెఱుక?

౧౧

నాటికి గోపాలరావు ఖైదుకువెళ్లి అయిదునెలల ఇరువదిదినములు. తక్కిన పదిదినములు వ్రేళ్లపై లెక్కించుచున్నది రుక్మిణి. కాని గోపాలరావు తన సత్ప్రవర్తనచే తాళాకాలములో పదిరెండుదినములు ముందుగానే విడుదలయ్యెవచ్చునని ఆమెకేమి తెలియును? రాత్రియెనిమిదిగంటలకు పడమటినుండివచ్చు బండివచ్చినది. వెళ్లినది. వెళ్లుచు కూతగూడ జెట్టినది. ఎవరును వినలేదు. తమసావిత్రీపూజాసంరంభములో ఆయువతుల కీరైలురాకపోక లేమియెఱుక?

రైలువచ్చివెళ్లిన ఇరువదినిమిషములకు-ఇంటినిండ క్రిక్కిరిసియున్న నారీమణులలో- 'గోపాలరావుగారు వచ్చినారు, గోపాలరావుగారు వచ్చినారు' అని ఒకచిన్నకలకలము పుట్టి రుక్మిణి చెవికెక్కినది. ఎక్కుటయేతడవు. ఇక ఆమె మోదవారానికి పారమెక్కడ? దేవికై కూర్చిన కుసుమమాలలు ఒరులకై వినయోగింపవచ్చునా అను ఆలోచనయేదీ? ఆమెదృష్టిలో పతియుడై వమే. దేవికిసమర్పించుటకై కూర్చియుంచిన కుసుమమాలికను కరములగై కొనియొక్క ముదుటున పతిసందర్శనమునకేగినది రుక్మిణి. చేతనున్న పుష్పమాలను చేతికందించునో, కంఠసీమనలంకరించునో, చరణయగళిపై సమర్పించునో-రుక్మిణి మనస్సంకల్పమప్పుడెఱ్ఱంగినున్నదోకాని కుసుమమాలికాకీలతకరాజ్యమహాత్మాంతో నేతెంచు రుక్మిణి నల్లంతనే చూచినాడు గోపాలరావు. తనువు కృశించినది. జనము సడలిపోయినది. మాటురూపుపడిపోయినాడు. కాని యుజ్వలములైన ఆనేత్రములలో దీపించు ఆదేశభక్తికి తలుగుబలుగులులేవు. 'రుక్మిణీ! ఆపూలదండ సీమనూలుతో గట్టినదేమో, నేను ముట్టను' అన్నాడు గోపాలరావు. అనికీతశరాపాతమువంటి వాక్యప్రయోగమున కుషహాతినొంది నేల గూలుటకు రుక్మిణి మునుపటిరుక్మిణియా? కాదు. ఆయోధవత్ని ఇట్లు ధీరతతో జబాబిచ్చినది: "సీమనూలు నాచేతినుండితొలగి అయిదుమాసములయిరువదిదినములు."

స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి శ్రీమతి వాతేటినిత్యకల్యాణమ్మగారు

ప్రబలనై దాఘభీకరభానుదృష్టి
నెడఁజలింపక సంద్రంపుటిసుకనేల
లవణమును సేకరించు భారతకుమారి!
దర్శనంచిచ్చు నీకు స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి.

2

లలితవివీలాలకలసాంపుముడివీడి జఘనాంససీమల జాటిచెదర
ఇంద్రచాపపురంగులీనెడు తల్లిరాకుచేతుల గాజులు చిట్టిరాల
చెలువంబుగాదిద్దు సిందూరతిలకంబు స్వేదబిందులరూపుచెడినశంప
నెత్తురోడికలలో నిత్యావగాహంబుచేళాటిభారంబుఁ జెందుచుండ
రక్షకభటాల్లిలాశీలశిక్షకోర్చి
వీరక దివ్యజాతీయపతాకలక్ష్మి
పోరఁగాపాడు 'బోర్నాదు' పుణ్యకాంత!
సకియయగుగాక నీకు స్వేచ్ఛాపురంధ్ర.

3

బ్రతుకుక్రోశ్మన నీదు వరపాదపూజనుసలుపు మీరాబాయి లలనయుండ
'దర్శనా'లవణంపుదాడిఁ బ్రతాపవాసనలుజల్లిన సరోజని మనంగ
బ్రతుకుమిన్నేయల్ల స్వాతంత్ర్యదేవతానగరిబాటగ రుక్మిణమ్మ వెలయ
విమలహృద్యేణ పవిత్రజాతీయగీతికలుపాడు కమలాదేవికలుగఁ
బ్రాణములు వీడియైన స్వాతంత్ర్యకోభ
లలితగతి నీకుఁ సూర్యంగఁదలచు నితర
పుత్రికలు వేలకొలదిని పోరునల్ప
భారతాంబ! శుభంబు చేకూరదొక్కొ?

౪

సతతగృహప్రదీపితల సన్మణిరాజములట్లు వెల్లు భా
రతనవపుష్పకోమలులు గ్రక్కున శాటిబిగించివచ్చి య
ద్భుతగతి సత్యశాంతిరణభూమినినిల్పిరి; యింకదాస్యవృ
త్తితోలగ భారతాంబ! నినదించుఁజుమీ జయగీతికావళిల్.

తేనెపల్కులు

శ్రీమతి నెంపటి జానకీపురుషోత్తంగారు

“నేనూ ఆలుకు నేందుకు వత్తాను ఉండలా అన్నయ్యా!”

“నేను వెళ్లడంలేదురా”

“మరి, ఎందుకు క్లాఫింగ్ దువ్వుకు చొక్కాయేమవున్నావు?”

“ఊరికేనే”

“కాదు, ఆలుకు నేందుకు వెలతావు”

“నెడతేనెడతాను.”

“నేను లావడూ?”

“వద్దు, అల్లరిచేస్తావు.”

“తెయ్యనుగా!”

“తెయ్యివు? అట్లాగే అంటావు. వద్దపో”

“ఊ...ఊ...చూలవే అమ్మా అన్నయ్యా”

“ఏమన్నాడు?”

“వెక్కిరిస్తున్నాడు.”

“ఎందుకురా పాపాయిని వెక్కిరిస్తున్నావు?”

“లేదే, వాడు చురుగుగా తెయ్యనుగా అంటే మళ్లీ నేను అట్లాగే అన్నానే. వెక్కిరించలేదే.”

“నన్ను కూడా ఆలుకు నేందుకు తీచు కల్లమని చెప్పేరా అమ్మా!”

“వాణ్ణి కూడా తీచుకుని వెళ్లరా బాబూ.”

“అక్కడ అల్లరిచేస్తాడేవాడు.”

“తెయ్యని తెప్పడంలేదుటే నేను?”

“ఇప్పుడిట్లాగే అంటాడు. అక్కడ కొంతసేపు వుండు ఆడుకుందుగాని అని తెక్కినపిల్ల తెవరేవా అంటే వాళ్లని కొడతాడు.”

“తప్పు, పాపాయి, కొట్టకూడదు ఎవరీ.”

“కొత్తనులే.”

“కొట్టకు తీసుకు వెళ్లరా”

“సరే, దా, పాపాయి, వెడదాం.”

“ఉండు తల్లీ చెండు పెత్తుకు వత్తున్నా.”

“చప్పునరా.”

“వదండి. పాపాయిని బాగ్గ త్తరా బాబూ! పెండ్లాడేరండి. చీకటిపడకుండా రావాలి.”

* * *

“అర, అర. పాయిలో పుల్లులు లాగుతున్నావుగా? పాపాయి!”

“లే, చూలవే అన్నం ఎల్లా పొంగుతోందో అమ్మా!”

“దూరంగా వుండు. అవన్నీ నీవు తాకకూడదు, అన్నం పొంగి మీద పడుతుంది. అన్నం వుడికింది పద.”

“అయితే ఊడ్చి నాచిన్న సీత వేచుకొనా? అన్నం పెత్తావు మరి?”

“అదుగో చీపురుతో చెంబులన్నీ పోస్తున్నావు కదూ? వస్తున్నావుండు.”

“నువ్వులాకే. నేనేంచేచానే?”

“ఇంకా, ఏంచెయ్యాలే? అన్నీ అల్లరిపడ్లే. పచ్చంతా పొరపొకావు. పో అవతిలికి.”

“ఎక్కలికిపోనే? చక్కింతికిపోనా అమ్మా?”

“వద్దు.”

“మరి?”

“ఒంటరిగాపోలే వీధిలో పోటార్లు వస్తాయి.”

“అయితే అన్నయ్య రద్దీరి కల్లవా?”

“ఎందుకు? అక్కడ కూడా అల్లరిచేసి వాడి పుస్తకాలు చించడానికా? చూడు: మరీ చెప్పినకొద్దీ నీళ్లు ముంచి పొరపొస్తున్నావు.”

“నీళ్లు పాలపొయ్యలేదే. నీళ్లు పోచుకుంటున్నాను.”

“ఇండాక నేను సోపు రద్దీ నీళ్లు పోస్తే మళ్లీ పోనుకుంటున్నావా? పద. నాన్న గారు పిలుస్తున్నారు.”

“నాన్నార పిలుస్తున్నారా?”

“అవును పద.”

“మరి, బూ తినొద్దూ?”

“నేపిలుస్తాలే వెళ్లు.”

“నాన్నా రినికూడా పిలుస్తావే అమ్మా?”

“అఁ”

“ఇవోనత్తున్నా. నాన్నాయా?”

* * *

“అబ్బబ్బ ఈకాగితాలు అప్పిలేసి అల్లరిచేయకు, పాపాయి!”

“నాకూకాయలెలు యియ్య నాన్నా.”

“ఇస్తే యేంచేస్తావు?”

“ఏంచేస్తావా? బాదుకుంటా.”

“ఇప్పుడుకాదు. తర్వాత యిస్తా. ఇప్పుడు నీవు యిక్కడినుంచి వెళ్లి చిలకతో ఆడుకో.”

“నేను చిలకతో ఆడుకోను. బాదుకుంటాను.

కాయలెలు యియ్య నాన్నా.”

“ఏంరాస్తావు నీమొఖం.”

“బొమ్మలేచుకుంటాగా.”

“పట్టుకుంటే వదిలవు అన్నిటికి. ఎవ్వరా లాబూ ఈబల్లమీద సిరా వొలకపోసింది?”

“నేనుకాదు నాన్నా. ఇందాకనీవు బయటికివెళ్లి నీవును పాపాయి కుర్చీమీదకేక్కడు.”

“ఏంపాపాయి వీచేవా?”

“నులే. ఇందాలేకుచ్చీలో యొక్కానా చెయ్యి తగిలి పలిపోయింది నాన్నా—”

“నీవు మహాఅల్లరిచేస్తున్నావు. కొడతారానిన్ను.”

“కొత్తకు నాన్నా! నేను పాపాయిని గదా? నాకు నొప్పెత్తదా? చూలవేఅమ్మా నాన్న కాకితా లివ్వడంలేదే.”

“ఇందలేనుకుపో.”

“అయి యిరుగొ కాకితం అమ్మా! నాన్న మంచి వాడుకాడే. నువ్వేమంచిదానవు అమ్మా! నన్ను మద్దు పెత్తుకోవు అమ్మా?”

* * *

“అమ్మతోతెప్పనా అన్నయ్యా?”

“ఏంచెపుతావు?”

“నువ్వేయితూల్లో చదువుకోలేదని.”

“చెప్పకు పాపాయి!”

“తెపుతా.”

“అయితే సింగతి నేచెపుతా.”

“అమ్మా, అమ్మా, అన్నయ్యేయితూల్లో చదువుకో లేదే.”

“అమ్మా, అమ్మా చిన్ కెట్లు అన్న యెదటింటి పిల్లలకి పెట్టాడే తమ్ముడు.”

“ఉండు నీచే చదువోకుండా దీపంతగిస్తా.”

“దీపంతగిస్తే నేకొడతా.”

“నేఅమ్మతోతెపుతా.”

“నేమూత్రంచెప్పలేదా?”

“తూడవేఅమ్మా అన్నయ్యా.”

“చిన్ కెట్లు అందరికీ పెద్దకున్నా చే తమ్ముడు”

“నిజమేనా పాపాయి?”

“పెత్తానే.”

“ఎందుకుపెట్టావు.”

“నాల్లయేలుత్తుంటే పెత్తానే.”

“ఏడుస్తూంటే నీవు పెట్టడంయెందుకు?”

“నేయేలుత్తుంటే నువ్వుపెలతావుగా?”

“పెడిలే”

“అందుకనీ నేనూ నాల్లయేలుత్తుంటే పెత్తా.”

“పెడిలే ఊరుకున్నారా?”

“అఁ. అది తింటూ ఊరుకున్నారే” అన్నాడు నవ్వుతూ.

“అదుగో దీపంజోలికి వెళ్లక అన్నయ్యని చదువు కోసి నీవు నాదగ్గరికిరా.”

* * *

“ఇంతనేకేమిరా లాబూ? పాపాయి! అల్లరి చేశావా?”

“అక్కలే మేమే తీతమానాచూకామేఅమ్మా!”

“నువ్వుండరాతమ్ముడు నేచెపుతాను.”

“నూతెప్పు”

“ఏమిటిరాఅది?”

“నేనూ, తమ్మునూ, ఇంకాపిల్లలు అంతాకలిసి ప్రక్కనందులో పెద్దమామిడిచెట్టువుంటే అక్కడికి వెళ్ళామే.”

“చెల్లి యేం చేశారు?”

“దానిక్రింద అంతా కూర్చున్నాం. కూర్చుని ఒక పిల్లాడే చెట్టుపైని చూచి కొమ్మలనిండా చిలకలు వున్నాయి అన్నాడే. నేమో మాయింట్లో పంజరంలో ఇట్లాంటిచిలక వుంది, దానికి మా అమ్మ మాటలు నేర్పింది, అది బాగా మాట్లాడుతుంది. మరమ్ముడుదాంతో ఆడుకుంటూవుంటాడని చెప్పా నే. నేను అంటూండగానే కొమ్మమీదకూర్చున్న చిలకల్లో ఒకటి క్రింద పడిపోయిందే. దానికోసరం రెక్కినచిలకలు అన్నీ దాని చుట్టూ చేరి అరుస్తూవుంటే మామ్మా కూర్చున్నామే.”

“ఇలా పడిపోయిందే అమ్మా!”

“అదేమిటిరా పాపాయి! పంజరంలో చిలకని

వదలిపెట్టేవు?”

“కాదే అమ్మా — నేనే.....అబ్బ! అన్నయ్య కొడుకున్నాడే అమ్మామాడు.”

“వాడికేం తెలుసురా పాపం? అట్లా కొడతావు చిట్టివాణ్ణి! పోనీలే. రేపుమీవాన్నగారితో చెప్పి బజారునుంచి యింకోచిలక తెప్పించుకుందుగాని, పాపాయి! నావొళ్లో కూర్చో. అమ్మా అల్లరిచెయ్య కూడదమ్మా మరి.”

“అయితే అమ్మా! ఆచెట్టునుంచి పడ్డచిలక దచ్చి పోయిందా యేమిటే అమ్మా?”

“కాబోలు బాబూ! నువ్వవూడలే?”

“అమ్మా! మనతిలకే ఆచచ్చిపోయిన చిలకని చూడడానికెల్లించే కాదే అమ్మా?”

“అవునులే యేం మాటలు నేర్చువురా పాపాయి! ముద్దేదీ? ఒకముద్దేదీ?”

కుంతి సందేశము

శ్రీమతి స్థానాపతి రుక్మిణమ్మగారు

కలుషపు జూదకార్యమునగాసిలి రాజ్యపదమ్యుతిన్ యశః

కలనములేక వైభవసుఖమ్ముదొంగియు జ్ఞాతిహేళనో

కులకు కృశించి దైన్యమున ఘోరననాంతరవాసులౌటచే

తోలివలపించి మాధవునితో దెగువాడితిసుమ్ము ధర్మజా!

పదివేలేస్తులతో సమాసబలమున్ ప్రఖ్యాతశౌర్యాదిసం

పదలన్ గ్రాలెను భీమసేను డకటా! ప్రాణావశిష్టంబునై

పదిమూడేండ్లు వనమ్ములన్ దిరిగె నేప్రార్థమోయంచు మునీ

కదనోత్సాహముబుట్టగా పలికితిన్ కాలాసుగుణ్యంబుగన్.

భయదశాత్రవమధను డీపార్థుడెలమి

పార్వతీకునిమెప్పించి పాశుపతము

నడసి కారడవులబడి బడలిపోయి

వగలబాగులంగ జూచి యే దెగువజెపితి.

అతిసుకుమార్థులు పిన్నలు

మతిమంతులు, గతపితరులు మాద్రీతనయుల్

ధృతిచెడి పేరాకలిచే

సతిము కృశింపన్నాడివీతి సంగ్రామవిధుల్.

ಅನಾಗರಿಕ ದ್ರಾವಿಡ ಬಾಲಿಕಾ

Reproduced From 'Indian Pictorial Education'

శ్రీమతి వేంపటి వాసంతిపురుషోత్తముగారు

భీష్మాదిగురువృద్ధవీరపాలితమైన సభయందు తులున మహాసముండు
ద్యూతాపహృతరాజ్యదుఃఖార్థిలోమున్ని దరిగానకున్న మీదరికి నాడు
పెన్నదపుల్లునాఁ గన్నులబొప్పముల్ నించి భోరున విలపించుచుండ

స్త్రీధర్మిణీయు యువతీలలామయునై న పాంచాలిచికురముల్ పాఠుడిగిచి

బలిమిమై యీడ్చి పరిపరి పరిభవించి
వెలలసాల్చేయుచుండిన విధముగాంచి
ధార్తరాష్ట్రుల కికచాపు తప్పదనుచు
అతులసంగ్రామసందేశమంపినాను.

వివిధధర్మోపధేష్టుల విదురకేశ
వాదిమహాసీయవాక్యాలిననుసరించి
విమలభవదీయతేజోవివృద్ధికొఱకె
కలుగజేసితి నవ్వేళ కదనబుద్ధి.

ప్రథితపాంచుభూసరకుమారకులు మీరు
చాన్యశృంఖలాబద్ధులై తల్లడిలుట
కాంచి పైరింపనోపక కదనరంగ
విధులబోధించితినిగాని వేరుగాదు.

అదియునుంగాక,

అవిరళనిత్యభోగవిభవాతిశయోల్లసితుండు పాంచుపా
ర్థిపుపరిపాలనమ్మున సతీతమహోజ్వలరాజ్యసంపదల్
దవిలిభుజించి శాస్త్రవిధిదానములన్ పరమేశుత్పత్తికై
దివిజనులమ్ముగా జరిపి దీప్తినిబొందితి జాలు ధర్మజా!
ఇటుపై సాంద్రతపోవనాంతరమునం దేకాగ్రచిత్తంబుతో
జటినై ఘోరతపంబూనర్చి తనువున్ చాలించి నానాధుడే
స్ఫుటపుణ్యార్జితలోకమందుగలఁడో శోధించి నేనాస్థలిన్
దిటమై పొంది సుఖంతుగాని వలదీతీర్ణోరుసామ్రాజ్యముల్.

కాన నావనవాసదుఃఖమునుమాని
భీమసేనాదితమ్ములు పేర్మిగొలువ
చతురుదధివలయితధరాచక్రమెల్ల
ధర్మమున నేలుకొనుమోయి ధర్మరాజ!

౧

వెంకాయమ్మగారు తులసికోటవద్ద వట్టిలుచేస్తూ మధ్యమధ్య మనుమరాలితో కబుర్లుచెప్పుతూ గోవింద నామాలు పాడుకుంటూ కూర్చున్నది. ఒక చరణమన్నాపాగకుండా లలిత మాటలు పాడుతూవున్నాయి.

“బామ్మ! విజయదశమి ఇంకా ఎన్నిరోజులుండే? మేము బొమ్మలుపెట్టుకోటం ఎప్పుడవత్తా ఇంకాను? మాఅక్కరాళ్లేదు. ఇంకెప్పుడువస్తుందో తెలియదు. చెబుదూ?” అంది లలిత.

“బొమ్మలు ఎల్లండేపెట్టడం. మీఅక్కను, పిల్లను తీసుకువెళ్తావని మీబాబా చాకాడుటకు తీరం.”

“బామ్మ! అచ్చంగా మనశ్శుభం పెళ్లివారి శుభంలా కలకల్లాడుతూవుండే.”

“మనశ్శుభం ఒక్కటేనా, తల్లీ! ఈహిందూదేశమంతా ఆమహాతల్లి రాకచేత కలకల్లాడుతూ ఉంటుందమ్మా!”

“బామ్మ! ఎవరే ఆమహాదేవి? ఆమెపేరు ఎవ్వరు? ఎక్కడున్నదో ఆమె? అంతాసరిగా చెబుదూ, వింటాను.”

“ఆమెపేరు ఏమని చెప్పమన్నావు? అనంతనామధారిణి; ఈశ్వరునివత్తి; మహాపతివ్రత. ఆదేవి స్వరూపాన్ని ధ్యానిస్తే అన్నిపాపాలు పోతాయమ్మా! ఆమెను తలచినమాత్రాన అన్నికోరికలు ఫలిస్తాయమ్మా! నువ్వు ఎప్పుడూ తలచుకో అమ్మా! మంచిమొగుడువస్తాడు. త్వరగా పెళ్లిఅవుతుంది.”

పెళ్లిపేరుచెప్పగానే హిందూబాలకే నవాజభూషణమైన పిగ్గ ఆరణించింది లలితని. ముసిముసినవల్లలు దాచి కనటకోపముతో లలిత బామ్మమీద ఘమఘమలాడింది. “చాల్లేదమ్మా! సరిగా చెబుదూ. లేకపోతే పోతాను. ఇంకా ఆడుకోవాలి” అంది లలిత.

“ఇంకా ఏమిచెప్పమన్నావు?” అంది బామ్మ.

“ఈవిజయదశమిరోజుల్లో ఎందుకు పూజచెయ్యాలి అనిగ్గి. ఆదేవిచేసినపనులు చెప్పమ్మా!” అంది లలిత.

“పూర్వం మహిమనుడుడనే రాక్షసుడుండేవాడుట. ఎంతో దుర్మార్గుడైనవాడితో యుద్ధముచేసి ఈదేవి వాణ్ణి సంహరించినరోజే విజయదశమి. ఆమె సంతసముకొరకే దేవీవరరాత్రిములు బరువుతారు. లోక కళ్యాణియైన ఆదేవిపూజించి ప్రజలందరు భక్తిని, ముక్తిని అన్నిసర్దుకాలు పొందుతారమ్మా!”

“అక్కా! అక్కా! నువ్వు రావూ? నేనెడుతున్నాను ఆడుకోటానికి” అని సుదర్శనం పిలిచేడు లలితని.

“బామ్మాయి! అడుగో సుదర్శనంవచ్చేదు. అయినయింది, బాబు! నేనెడతా ఆడుకోటానికి” అని చెల్లింది లలిత.

వెంకాయమ్మగారు బుట్టపుచ్చుకుని లోపలికిచెల్లింది.

౨

గోపాలంగారికి ఇరువురుకోమాత్రైలు, ఒకకోడుకూను. పెద్దకూతురు సత్యబాల. కాపురము చేయుచున్నది. రెండవకూమె లలిత. కొడుకుపేరే సుదర్శనం. వెంకాయమ్మగారు, కోడలు జగదాంబ ఎడ్లమొగము పెడమొగముగాక ఎంతో కలిసిమెలిసేయుంటారు. అనుకూలమైన కుటుంబం.

పెద్దకూతురు బాలకి మేనరికంజేతారు. లలితకి ఇంకా సంబంధం వుదరులేదు. పిల్ల తెలివిలేటటు చూసి ఏసిర్యాన్యడికో ముడితెట్టలేక వెతుకుతూయున్నారు.

బాల సంకురాత్రికవచ్చింది. మళ్ళీ రానిమూలాన్ని తండ్రి పదిశిక్షరాలు వ్రాయగా పెద్దలహృదం మీద తీసుకొస్తానన్నాడు పెద్దలుడు. వచ్చేరోజు వచ్చింది.

మహా అడావిడిగాఉన్నారై లలితా సుదర్శనవుమా. అక్కగారు రాగానే చూపించాలని గిలకల బద్దా, క్రొత్తచొక్కాలు వ్రాయరుదిగ్గిరపెట్టేడు సుదర్శనం. లలిత కంగారు చెప్పశక్యమలేకుండాయుంది. బొమ్మలదగ్గర పూజకు అన్నీ సిద్ధంజేసింది. పదిగంటలయింది. ఇహ అక్కగారువస్తుందని ఇంట్లోంచి పిళ్ళిలోకి పిళ్ళిలోంచి ఇంట్లోకి ఇద్దరూ తిరుగుతూయున్నారు. పిళ్ళిలోకి ఏబండివచ్చివా “అరుగోనేనా అక్కవచ్చింది” దనగానే లలిత వెనక్కి తిరిగిచూడగానే “మొగుడిచెతుక్కుందోయి, వోతాయలారు” అని ఉడికిస్తున్నాడు సుదర్శనం. ఆమాటకి ఇద్దరికి ద్వంద్వయుద్ధం జరుగుతూయుంది.

ఇంతలో బండివచ్చి ఆగింది గుమ్మంలో. కూతురు శ్యామలనిపెత్తుకుని దిగింది బాల. గుమ్మంలోకి లలితాసుదర్శనలిద్దరూ వక్కాఅంగలో పరుగెత్తారు. శ్యామలని బలవంతంగా తీసుకుపోయింది లలిత.

మూటకేను సుదర్శనం లోపలకితెచ్చేడు. కూతుర్ని చూసి పొంగిపోయింది జగదాంబ. “రా, ఆమ్మా! మీరెవరేవీ? కాళ్ళకుడుక్కండి. పిల్ల ఏదీ? మీనాన్న గారువ్రాసిన శిక్షరాలు అందేయా?” ప్రశ్న మీదప్రశ్న. తల్లిప్రాణము.

“ఆ, అందేయి. ఆప్పుడేవద్దామనుకున్నాము. వారికి శిక్షలేకరాలేదు. బామ్మేదీ? లోపలవుందా?”

“మీబామ్మ మడిగట్టుకుంటూన్నారు. మీరుకూడారేండి. నంటయింది. లలితా! మీబావకి, నాన్న గారికి పిళ్ళిలోడు. ఏదీ చిట్టితల్లిని యిల్లా తీసుకురా.”

“పిన్నీ! మమమరాలు వచ్చిందేవిటి? మీగుమ్మంలో బండి ఆగింది” అని ప్రక్కయింటి నూరమ్మ స్నానజేమూయున్న వెంకాయమ్మ గారిని అడిగింది.

“మరేనమ్మా! రామారావు బాలని, పిల్లనితీసుకుని ఈబండిలోనేవచ్చేడు” అని సమాధానం చెప్పి గబగబా లోపలకువెళ్లింది.

విజయదశమిపండుగలు పరమానందం గా వెళ్లేయి. ఏకాదశినాడుబయలుదేరేడు రామారావు. బాలని పొర్లమివెల్లిన విదియనాడు పంపమని మామగారితో చెపుతూయున్నాడు.

“విదియనాడు లలిత పుట్టినరోజుపండుగ. అదిగాక అట్టలెద్దినోము నోచుకోవాలి. వచ్చివార్లంకోజు లయినా కాలేదు. దీపాశునివెళ్లిగానే పంపుతామూలే” అని సర్ది చెప్పింది అల్లుడికి జగదాంబ.

సరేనని వెళ్లేడు రామారావు శ్యామలని ముద్దుపెట్టుకుని.

3

నేడు అట్టలెద్దిభోగి. లలితపుట్టినది ఆరోజేగమక అందరు తలంటుకున్నారు. లలితకి సగంజడవేసి రిబ్బమచెట్టి, కార్లకు పసుపుపారాణిచెట్టి, మోముకు పొడర్ వేసి, దమ్మిడిఅంత చుక్క బొట్టుపెట్టి తన నామగొలుసుచెట్టి పల్లెటూరిపిల్ల పట్నవాసంపిల్ల గాకుండా ముస్తాబుజేసింది బాల.

“పెళ్ళికూతుర్నావుంది లలిత. ఇక పెళ్ళికోదుకు రావాలి” అని లలితని ఉడికిస్తున్నాడు సుదర్శనం. పుట్టినరోజుపండుగ పండినంటలలో బ్రహ్మాండంగాజేతారు. అందరికీ కార్యకచేతులకి చిత్రివిచిత్రంగాఅలంకరించింది వాళ్లబామ్మ. శ్యామలకి-బంధియాకుజేసి ఒక చెయ్యి, చందమామలోటి వక చెయ్యి-గోరింటాకుజేసి నుడ్డలతోటికట్టింది బాల.

తెల్లవారగట్లు ఆటలకి ఎక్కడికినెడనామాయని ఆలోచిస్తున్నారు అక్కా చెల్లెలూను.

“అక్కా! తెల్లవారగట్లు సుదర్శనాన్ని లేపాడమ్మా ఆల్లరికేస్తాడు, బాబు” అంది లలిత.

“చూశారా? నన్ను లేపరూ. అల్లాగే, పాపం. నేను నిద్దలేపోను. ఇల్లాగే కూర్చుంటూ తెల్లవారు, నన్నెందుకులేపరూ చూస్తాగా!” అన్నాడు సుదర్శనం.

“జాగారం తీస్తావేమిటిరా? రాత్రి తెల్లవాడమ్మా” అంది లలిత.

ఇంతలో సరోజిని సీతవాళ్లు వచ్చేరు. సరోజిని వాళ్లయింటికి రమ్మన్నది. మాయింటికి రమ్మని సీత పిలిచింది. ఆఖరుకి ఆటలకి పెద్దకొట్టివుందని సరోజినిగారింటికి మార్చేరు ప్లాను.

ఒంటిగంటకు లేచేరు ముగ్గురూను. భోజనాలతోను, ముస్తాబులతోను రెండయింది. పిల్లని వాళ్లమ్మని చూడమని ముగ్గురు బయలుదేరేరు. ఇరుగుపొరుగుపిల్లల్ని తీసుకుని సరోజినిగారింటికి వెళ్లేరు.

చాలామందిపిల్లలు పోగయారు. వోపావుగంట గోరింటాకు వరీక్షలతోను, భోజనాలపశంసతోను, ముస్తాబులవ్యత్యాసములతోను జరిగింది కాలం.

ఆటల్లో మెండినపెద్దలు, పెద్దపిల్లలున్నారని కోపంవచ్చేపిల్లలు కొందరూ. అబ్బా ఆద్రమానం మీకు కలుగలేనమ్మా మేముపడతామని తెడరించే పిల్లలుకొందరూనూ. మొత్తంమీద పిల్లలంతా రాజీపడ్డారు. కళ్ళ గంతలు, దాగురుమూలలు, అల్లలాకోడి మొదలయిన ఆటలుఆడి ఆలసిపోయారు.

ఇక అడమని పెద్దపిల్లలు కోలాటమునేసి కృష్ణుడికి గొప్పిలెట్టి పాటలుపాడేరు. ఇంతలో తెల్లవారివది. పిల్లలందరూ అనందముగా ఎవరింటికారి వాళ్లుబట్టేరు.

పిల్ల ఏడ్చిందని చీవాట్లుపెట్టింది రాలని వాళ్ల బామ్మ.

౪

తెంకాయమ్మగారు “లలితా! ఎక్కడపాకేశావు? సరికొత్తదే. అయ్యయ్యా! దానిమొగుడు శేకలు వేస్తాడే. నెకుకు” అని చెప్తున్నాయి.

“దానికి ఒళ్లుతెలియదు ఆటలంటే. మరీపడివస్తుంది చెప్పనాటలుఇదీను. మొద్దులావుంది. అరుకాసుల నాను. మొన్న నేకొన్నాడు. జిగిసి మెల్లోంచి పడితే ఎందుకుతెలియదు? నెగవ్వేపాలు. ఇల్లంతా పతిశారా?” అంది వాళ్లమ్మ జగదంబ.

“అ, పతిశేము. నన్నేంతేయ్యమన్నావు? ఎక్కడా కనుపించలేదు.” అంది లలిత.

“నేనెరగనుబాబూ ఎక్కడపడిపోయిందోను. నన్ను తెల్లవారగట్లు లేపవంది. అంచేతే దీనికికాస్త అయింది” అన్నాడు సుదర్శనం.

“నెగనా! అవతలిపో. ఆనలేవీదుస్తాంటే ఇంకా ఏడిపిస్తావెందుకూ?”

ఈనెడటిలో వాళ్ల నాన్నగారు ఆసీనునుంచి వచ్చేరు. “ఏమిటీ ఈఅడావిడి?” అన్నారు. సుదర్శనం అందుకున్నాడు: “నాన్నోయి! నిన్న లలిత పుట్టివరోజాకాదూ, అక్కయ్య గొలుసు పెట్టింది. అది తెల్లవార గట్లు ఎక్కడో పారేసింది. ఇంకాతొరకలేదు” అని అంటున్నాడు.

“అందుకా? మీఆమ్మ దాన్ని తిడుతూఉంది. సరి, పండుగపూటా దాన్ని తిట్టడంమెందుకూ? దొరక్క పోతే చేయిద్దామలే. దానికిపెట్టడం బుధితిక్కువ నీదేనూ” అన్నాడు వాళ్లమ్మతోటి.

లలితంటే తండ్రికి ప్రేమఎక్కువ. అందుచేత ఏమీఅనలేదు. “లలితా! పూరుకో. ఏడవకు. ఇంకోమాటు సరోజినిగారింటికి వెళ్లి నెకుక్కురామ్మా! ప్రితల్లీ! ఇల్లా ఏడుస్తారా? పెద్దవాళ్లయితే పారేస్తారా? ఇదే చిన్నతనం” అన్నాడు వాళ్ల నాన్న.

సహజవిగారింటికి వెళ్ళింది లలిత. వెతుకుతూయింది. హాళ్ళ బామ్మ చెప్పిన ప్రార్థనపద్యాల్లోది
‘అమ్మలగన్నయమ్మ’ (భాగవతము)లోని పద్యంచదువుతుంది. ఆదేవిని ధ్యానించింది నాను దొరకాలని.

కట్టపడివెతగ్గా వాళ్ల గాదిచాటున దారిలోవుంది నాను. తెల్లవారగట్ల ఆక్కడపడింది. తీసుకొచ్చి
వాళ్లమ్మకు ఇచ్చింది. “అమ్మా! బాప్పేదీ?”

కులశమ్మకి పూజచేసుకుంటున్నారని చెప్పింది వాళ్లమ్మ.

“బామ్మయ్యా! నాను నీమూలాన్నిదొరికింది. నువ్వు చెప్పినపద్యం చదువుకుంటేనూ, ఆదేవిని తలచు
కుంటేను దొరికింది. లేకపోతే దొరక్కేపోను” అంది లలిత.

“అమ్మా! నువ్వు మంచిదానివమ్మా. అంచేతదొరికింది నాను. అదృష్టవంతురాలివమ్మా. ఇంతకూ లేచిన
చేత మంచిది” అంది బామ్మ.

ఇంట్లో అందరూ సంతోషించేరు నాను దొరికిందని. వెంటనే బాలమెల్లో పెట్టింది జగదాంబ.

సందర్శనం అందుకున్నాడు మళ్ళిమాటలకి: “లలితా! నాను నామూలాన్నిదొరికింది. నేను నాన్నతో
చెప్పబట్టి లేకపోతే దొరక్కేపోను.”

వానిమాటలకి అందరూ నవ్వుకున్నారు.

దేశ సేవిక

శ్రీమతి సామ వేదుల చిరంజీవమ్మ గారు

రాతిరిగిప్పు హైమపుతెరన్ మరుగొందిన కేతకీసుమం
బాతపకాంతి మందమలయానిలు కూర్చిమఱంగవాయుచున్
వీతనమస్తనాంద్యమయి విస్ఫురతేజముల్కున్నట్లు కా
రాతమము విడంబడి విరాజిలుచుండిరి దేశసేవికల్.

ఆతపవహ్నికీల లవణాంబుధితీరమునందు నుప్పు దా
చేతులచేసిచట్టి సవచెల్వమొ కృష్ణుని జన్మభూమికిన్
జాతరచేయుటన్గలుగు శాంతరసంబా ముఖంబునింప వి
ద్యాతతగౌరవాన్వయవిభాతి మనోజ్ఞ విలాసమొదెడిన్.

భారతదేశ మీగతిసె బావిసబంధములెల్లడ్రెంచి స్వే
చ్ఛారమయై ప్రపంచమున సాదృశసోదరియైచెలగు సం
చారయదెల్పుచుండెననినట్లు వివర్జితబంధపాశయై
భారతదేశ సేవిక ప్రభాతపుభేరివి మ్రోయవంటిరే!

తల్లి సమస్తదీక్షలకు దక్షిణభూమియ! దేశభక్తులన్
పిల్లలలోన “అంధి”యను పేరిటిచెంతయు ధైర్యశీల యం
చెల్లజగంబు దన్వొగడ నింతలుజేసిన దాన్వతంత్రభా
స్వలిక దేశసేవికయ, భారతభావివిశుద్ధలక్ష్మిగా.

౧

తుంగభద్రానదీపరిసరగ్రామాదులలో పూర్వాచారవరాయణులును, ఉత్తమకుల సంతాతులును, వీరరసపోషకులును సగు క్షత్రియశూరకళామణులు పాఠువేటఉత్సవము నతి వేడ్కతో విజయదశమినాడు నేటికినిసల్పుచుండుట అందరునెరింగియేయుదురు. విజయదశమింకొకనెలకు వచ్చుచున్నదనగానే దేశమందంతటను ఆబాలగోపాలము పాఠువేటను గురించియే చెప్పుకొనుచుండురు. వేట క్షత్రియకులధర్మముగాన వారిలో నుత్సాహము మరింత హెచ్చుగనుండును. కావలసిన సన్నాహమునంతయు ముంగుగనే సమకూర్చుకొందురు. విజయదశమి ఎప్పుడు వచ్చునాయని అత్యాతురతతో గనిపెట్టుకొనియుండిన పౌరులందరును ఆదినమున పెండలకడ భోజనములనుచేసి మంచిదుస్తులనుధరించి, గ్రామమున కావలయున్న శమీవృక్షమువద్దకరిగి గుమిగూడియుండురు. ఇట్లు ముందుగనే గుమిగూడిన జనులందరును మృగయావిహారముసల్పుబోవు క్షత్రియబృందమునకై ఎదురుచూచుచుండురు. దూరముననే డప్పుల ధమధమధ్వనులును, బాకాలరవంబులును వినబడినంతనే బాలుగుచేయు కోలాహలము వర్ణనాతీతము. కొంతతడవునకు మృగయానక్తులగు శూరక్షత్రియసమూహము కుండేటి నొకదానిని వెంటబెట్టుకొని శమీవృక్షమును సమీపించి 10 లేక 20 గజముల పొడవుగల త్రాటినొకదానినితెచ్చి మొదటికొనను కుండేటి మెడకుగట్టి, రెండవ కొనను శమీవృక్షపుమొదలునకు బిగింతురు. అమ్ములపాదులను ధరించి ధన్యష్టాకారములనుజేయుచు శమీవృక్షమున కిరువైపులను, రెండుమూడువందల గజములదూరముననుండి నానావిధజంతువులను మధ్యప్రదేశమునకు తరుముకొని వచ్చుచున్నట్లునటించి చెట్టునకు గట్టబడియున్న కుండేటికి మాత్రముచెబ్బతగులకుండ శిరవర్షమును గురిపించుచు, ఒకటిరెండు జాములకాలము మృగయాక్రీడను సల్పుదురు. వేటను ముగించునప్పుడు తిరిగి ముందుసంవత్సరమునకు కావలసిన కుండేలింకొకటింటియందున్నవక్షమున నీకుండేటిని పొడిచిచంపెదరు. మరొకటిలేనిచో దీనినేభద్రముగా ఇంటికి గొనిపోయి మరుచటిసంవత్సరమువరకు గాపాడెదరు. వేటముగియగానే విండ్లను, తూకీరములను జమ్మిచెట్టుపై నుంచెదరు. ఇంతలో మేళతాళములతోను, మంగళతూర్వారవములతోను బయలుదేరి వేదఘోషసల్పుచు ఆర్చకులు ధూపదీపనై వేద్యములతో శమీవృక్షమును పూజించి చెట్టుమీద దాచబడియున్న ఆయుధములను తీసి క్షత్రియమృగయావినోదమునల్పిన క్షత్రియశూరుల కిచ్చివేసి శమీపత్రముల కొన్నిటినికోసి అచ్చటనున్న వారిలో పెద్దలకిచ్చిన వారు మహాప్రసాదమని స్వీకరించి కండ్లకద్దకొనెదరు. పిమ్మట అచ్చటనున్న వారందరు శమీవృక్షమునకు ప్రదక్షిణముచేసి దాని పత్రములనుకోసి మూటలనుగూడ కట్టుకొని ఇండ్లకువెడలి పెద్దలనక, పిన్నలనక గనబడిన

వారందరికిని తలయుకప్రతమునిచ్చి వందనమాచరించెదరు. కొందరుత్సాహపూరితులు కొన్ని ప్రతములను కవరులతోపెట్టి దూరమందున్న బంధుజనులకును, మిత్రవర్గమునకునుగూడ టపాద్యారాపంపెదరు. ఆదినమున నెంతఆకును పంచిపెట్టిన అంతబంగారమును దానము చేసినట్లులని వారుభావించెదరు.

9

పై నవర్ణించిన పాఠువేటకును, మనదేశమందు అనగా కృష్ణా, గోదావరి మండలము లందుఁబరిగెడి పాఠువేటకును నొకగొప్పతేడాగాన్పించుచున్నది. అది కుండేటినివేటాడుటయే. ఇట్టివేట మనప్రాంతములందెచ్చటను గాన్పించదు. ఈసందర్భమున చదువరుల కొకసందేహము పొడఁజూపవచ్చును. జంతువులన్నిటిలోను వీరికితనమునకు ప్రసిద్ధిచెందిన కుండేటిని వేటాడుటలో పారుషముగాని, శూరత్వముగాని యేమున్నదని అనుకొనవచ్చును. కాని అట్లనుకొనుట పొరపాటు. ఈకుండేటివేట చరిత్రాంశము. పూర్వము హరిహరరాయల వారు ఆనెగొందిని పరిపాలించుచుండగా ఒకదినమున మృగయావిహారము తుంగభద్రా నదినిదాటి అచ్చటి అరణ్యప్రదేశములలో వేటాడుచుండగా వేటకుక్కలు బెదిరి పరుగెత్తుచుండెను. ఇట్టివింతను అంతకుముందెన్నఁడును కనివినియుండలేదు. కావున ఆప్రదేశమందేదో గొప్పమహాత్మ్యమున్నదని హరిహరరాయలు గ్రహించి అనతిదూరములోనున్న విరూపాక్ష దేవాలయమునందు తపస్సుజేసికొనుచున్న విద్యారణ్యస్వాములవారిచెంతకేగి వారిని సందర్శించి ఈఅద్భుతమును వారితోజెప్పగా ఆప్రదేశము చాలా పవిత్రమైనదనియు, అదియే పూర్వకాలపు క్షిప్తింధయనియు, సుగ్రీవాదులును రామలక్ష్మణులును సంచరించిన పుణ్య భూమియనియు, ఆచుట్టుప్రక్కలనున్న పర్వతములే ఋష్యమూకము మాల్యంతము మతంగపర్వతములనియు అచ్చట కన్పించునదే పంపాసరోవరమనియు, ఆప్రదేశమంతయు అంత పవనమైనది గనుకనే అచ్చట నివసించు అల్పజంతువులుకూడ మహాబలముకల విగ్రహముననియు, అందుచేతనే కుండేళ్లకు జంకి వేటకుక్కలు పారిపోవుచున్నవనియు, ఆప్రదేశమున కోటనుగట్టి పట్టణమునునిర్మించిన శత్రునిర్భేద్యమగుననియు వారుసెలవిచ్చిరి. అదేప్రకారము రాయలవారాప్రదేశమునం దొకశుభదినమున శంకుస్థాపనముజేసి విజయ నగరనిర్మాణమును గావించిరి. అంతటిమహావైభవముతో దులదూగుచుండిన పట్టణము అంతకుముందెన్నఁడునుగాని, తరువాతగాని, ప్రపంచమందెచ్చట నుండలేదని చరిత్రకారులే జెప్పెదరు. దీనికంతకును మూలకారణ మచ్చటికుండేళ్లుజేసిన చర్యయే గనుక అప్పటి నుండియు దసరాఉత్సవములతోపాటు కుండేటివేటనుగూడ జేయుట విజయనగరరాజులకు ఆచారమైయుండనోవు. ఈఆచారము కాలక్రమమున చుట్టుపట్లప్రదేశములలోనికి ప్రాకి, ఇప్పుడు విజయనగరసామ్రాజ్యమంతరించినను కుండేటినివేటాడునట్టి యాచారముమాత్రము ఆప్రదేశములం దిప్పటికిని మిగిలియున్నది.

శ్యామలకు వచ్చే భాద్రపదమాసానికి పదమాడు వెళ్ళి పదునాల్గవ ఏడు వస్తుంది. నిందు చందమామ వంటి గుండ్రని మొగం, మొగానితగిన చారెడేసి కమలు, ఒడ్డుపొడుగు సరిపోయిన శరీరము, మేలిమి బంగారంవంటి శరీరచ్ఛాయ, అన్నిటికంటే చదువుకున్నదవటం ఆమెను అంతా మెచ్చుకుంటూనికి కారణము లైనవి. శ్యామలకు పెండ్లయి రెండుసంవత్సరములు గడిచాయి. ఇంతవరకు శ్యామల ఆత్మవారింటికి వెళ్ళడం కాని, వినాయకరావు రాధుంటాని జరుగలేదు. దానికి కారణం శ్యామలావినాయకరావుల వినాహంలో నాకబలిలోనాన పెట్టుపోతలమీయమై వియ్యంకుళ్ళిద్దరకులిగిన కలహమే.

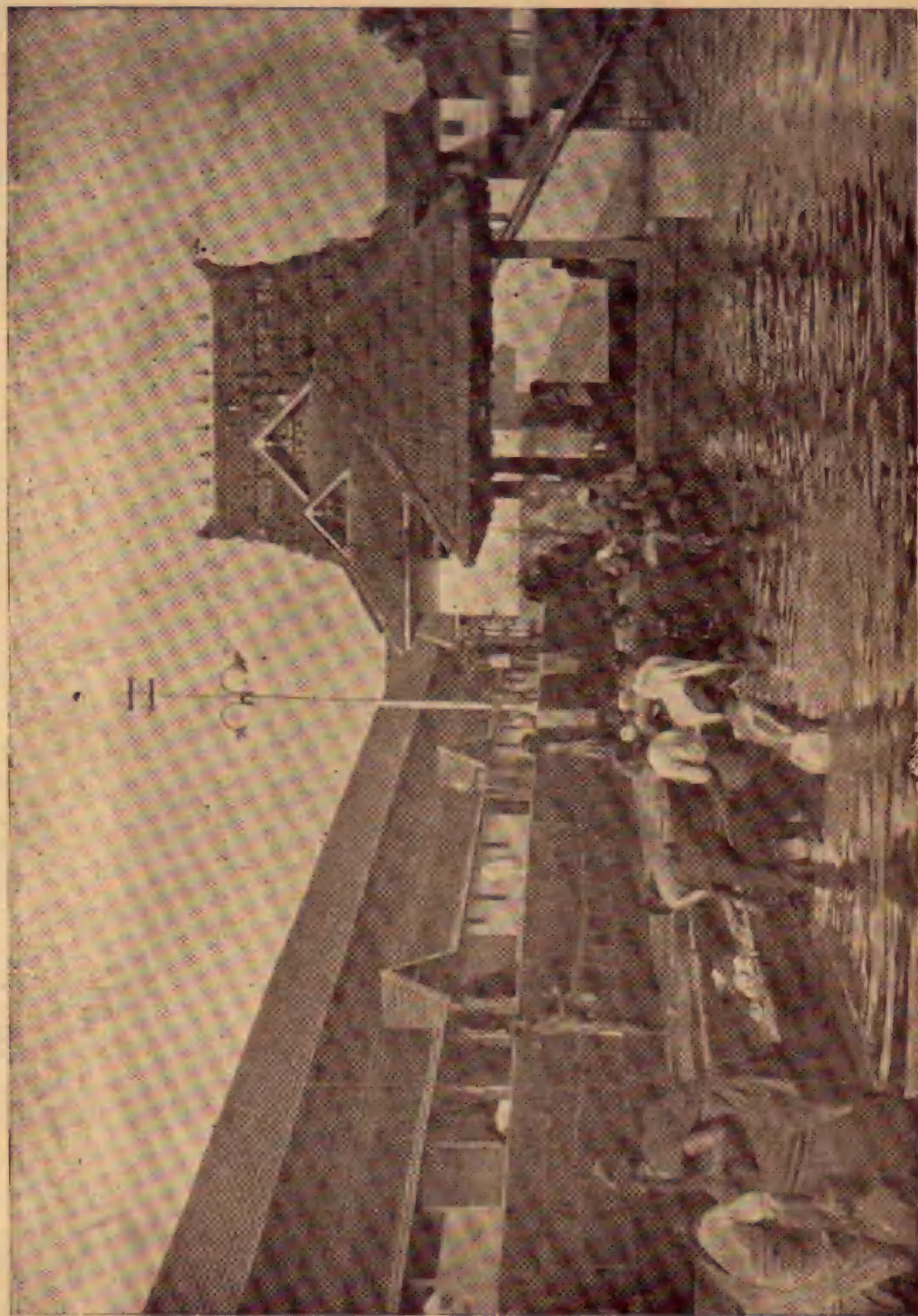
శ్యామల తండ్రి విశ్వనాథం ఏలూరులో ఒక సాహుకారువద్ద నుమాస్తాగిరికి కడుదుకొని కుటుంబమును గౌరవముగా గడుపుకొని వస్తున్నాడు. పాపం, శ్యామలకాక ఇంకా యిద్దరు ఆడపిల్లలు పెండ్లికున్నారు. సెల వచ్చేటప్పటికి ఇంటిఆద్దరింద పదిరూపాయలు; కొడుకు రాజారావు బడిశీతంక్రింద, పుస్తకాలక్రింద ఇంకొక పదిరూపాయలు మ్రొక్కుబడిగా చెల్లించవలసినదే. ఇంకా చాకలికి, మంగలికి, దాసీదానికి, అప్పల స్వామికొట్లో కాలావాడకంకు అతీతంరాధ్య నాలుగుతేచ్చేలేవటంతోనే చేతిలోనిది చేతిలో ఆఖరయ్యేది. ఆపేద్రబ్రాహ్మణునకు రాగాపోగా మిగిలేది సెలకొక వెచ్చనినిట్టూర్పుమాత్రమే.

* * * * *

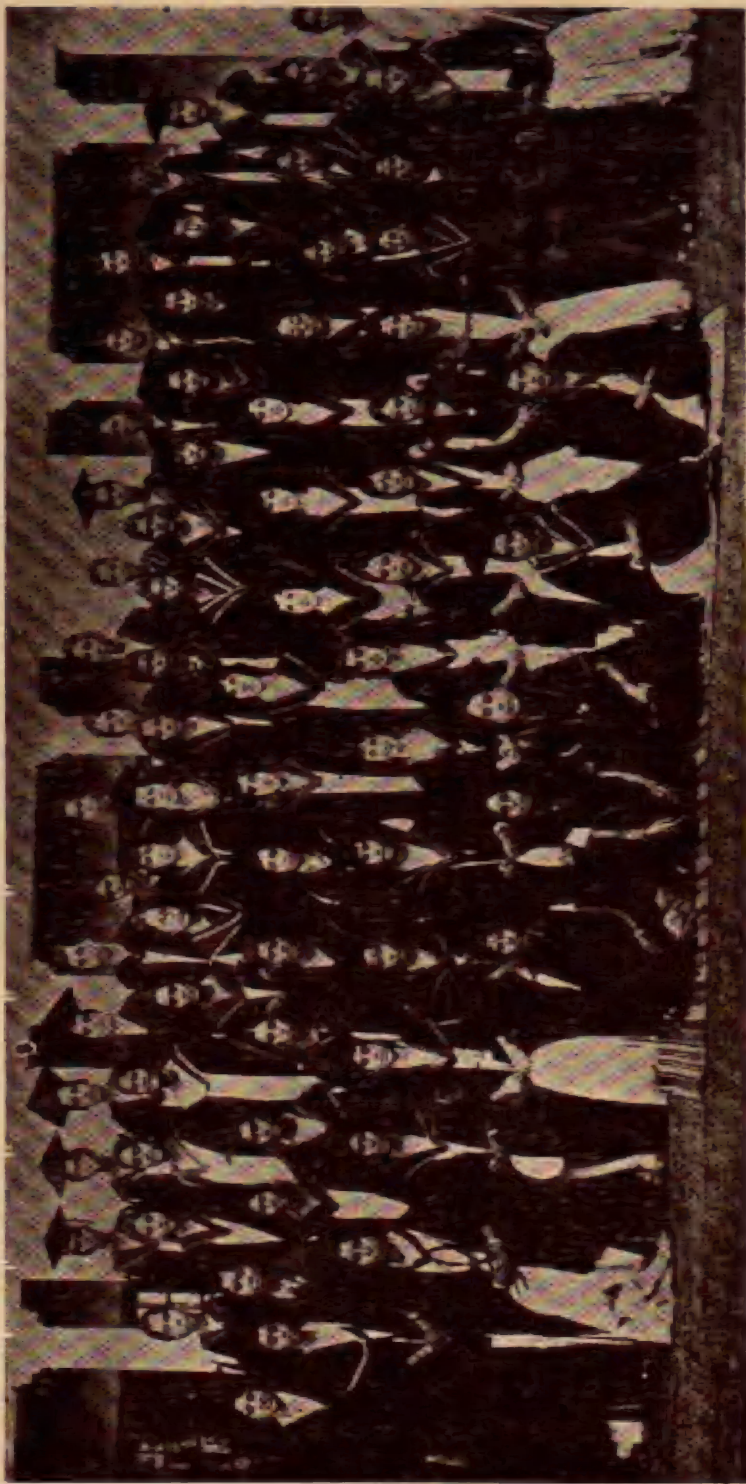
విశ్వనాథం వియ్యంకుడు సీతారామయ్య కలెక్టర్ క చేరిలో నుమాస్తా. తనూ, భార్య, ఒకకొడుకే గమక తీతం సంసారంక్రిందఅయిపోయినా ప్రైరాబడిమట్టుకు నిల్వచేస్తున్నాడు. సీతారామయ్య మహాలోభి. ఒకవిధంగా తలతిక్కమనిషిమాడాను. పెండ్లిలో తనకు మంచిబట్టలు పెట్టలేదని, వియ్యంపరాలి లాంఛనాలు సరిగా ముట్టలేదని, అల్లునకు అలకపాన్పువై కొరిన నూటపదునారులు ఇవ్వలేదని ఇత్యాది క్షుద్రకారణముల చేత పెండ్లి అయినది మొదలుకొని వారిగడప త్రొక్కలేదు. ఏడాదిలోపల అల్లునితీసుకొనివెళ్ళి బట్టలుపెట్ట వలెనని విశ్వనాథం ఎన్నిఉత్తరాలువ్రాసినా ప్రత్యుత్తరము వ్రాయలేదు. స్వయంగా విశ్వనాథంవచ్చి అల్లునిపంపుటకు వియ్యంకుని చేతులుపుచ్చుకొని బ్రతిమాల్సవ్వటికి పంపుట కొచ్చుకొనక ఖచ్చితంగా నూట పదారులు ఇస్తేగాని పంపనన్నాడు. పెండ్లికిచేసిన అచ్చే నెమ్మడిగా తీర్పుకుంటూన్న విశ్వనాథానికి ఈమాటలు విసేటప్పటికి ప్రైప్రాణాలు పైవపోయినవి.

* * * * *

వినాయకరావు విశాఖపట్నంలో డాక్టరుపేక్షకు చదువుతున్నాడు. అతనికి తండ్రి అంటే అధిక భక్తి. భయంకూడాను. అందుచేత ఆత్మవారింటికి వెళ్ళాలని అభిలాషఉన్నా నశ్యలేకపోయాడు. తండ్రివద్ద నుంచినచ్చే ప్రతిఉత్తరంలోనూ మామగారింటికి వెళ్ళవద్దన్న హెచ్చరిక తప్పకుండాఉంటుంది. అందుచేత అతనికి వెళ్ళటానికి జంకుగాఉండేది. అగోజాన తీరుబడిగా ఉండటంచేత అతని మానసనాటకమున జరిగి పోయినప్రదర్శనములన్నీ తిరిగి ప్రత్యక్షముకాజొచ్చినవి. న్యాయమునకు తప్పంతయు తండ్రిగారిచే అను కున్నాడు. డబ్బులేనప్పుడు తనమామగారు అంతకంటే చేసేదేముంది అనుకున్నాడు. మామగారు వ్రాసిన ఉత్తరాలకు తానుకూడా జవాబువ్రాయకపోవటం మార్భ్యం అనుకున్నాడు. కొంతసేపటికి ఆలోచనలన్నీ భార్యచైపునకు తిరిగినవి. రెండేండ్లక్రితంజూచిన తనభార్య ఇప్పటికి ఎట్లా ఉంటుందో? తన్ను గుర్తించ గలదో లేదో అనుకున్నాడు. తమపెండ్లివాటినంగతులు జ్ఞప్తికితెచ్చుకొనుచు తీయనిఆలోచనలో మునిగి

తిరువణ్డ్రమునందులిక్కడల, కోనేరు

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ పట్టభద్రులు, 1981.

తేలుకున్నాడు. అంతలో పొద్దుబంట్రోతువచ్చి రెండుకవర్లు యిచ్చేడు. ఒకటి తండ్రివద్దనుంచి వచ్చినదని పైవాతనుబట్టి తేలునుకున్నాడు. రెండవది నీవకో స్నేహితులు వ్రాశారనుకున్నాడు కాని అదంతూ ఎప్పుడూ చూచినట్టు లేదు. అక్షరాలు ముత్యాలవలె ఉన్నాయి. కవరు చింపిచూశాడు. చూచిందే పది పార్లు చూచేడు. అనందంబట్టలేక అందులో ఉన్న రెండుపంక్తులు పైకి బిగ్గళగా చదివేశాడు.

“మీరు తప్పకుండా ఈవిజయదశమిపండుగనాటికి మాయింటికి రాగోరుచున్నాను.

6.

మిశ్రామల”

తండ్రిగారి ఉత్తరంకూడా విప్పి చదివేడు. అందులో - ఈవిజయదశమికి ఇంట్లో దేవీపూజచేయుటకు తలపెట్టినాముగనుక నీవానాటికి తప్పక రావలసినది - అనిఉన్నది. అది చదుకొనేటప్పటికి అతనికేమి పాలుపోలేదు. తండ్రిగారియజ్ఞ ఉల్లంఘించటమా? ప్రియురాలికొరక తీరస్కరించటమా? ఏదీముఖ్యం.

అతని కేవిధంగానైనా అత్తవారింటికి వెళ్ళాలనివుంది. తండ్రిమాట త్రోసివేయడానికి శక్తిచాలదు. కొంతసేపు ఆక్కడకని కొంతసేపు ఇక్కడకని అతనిమనస్సు శబ్దబ్రూకుతూంది. ఈవిజయదశమి ప్రియురాలి కొరకననుసరించి సంతోషంగా ఏలూరులో అత్తవారింట గడపాలనుకున్నాడు. తండ్రికి - ఈదసరాకు మానవోధ్యాయలమంతా కలసి సింహావలిం వెళ్ళాలనుకుంటున్నాంగనుక మీయుత్తరంప్రకారం రాజాల నందుకు మన్నించవలెను-అని వ్రాసినాడు.

*

*

*

*

*

ఇంకా దసరా రెండుకోజాలున్నదనగానే వివాయకరావు ఏలూరు చేరుకున్నాడు. అత్తమామలకు అల్లుని చూడడంతోనే పరమానందం అయింది. అదినరకు అటలతోపాటలతో ఇల్లంతా ఎగరకొట్టే శ్యామల ఇప్పుడు సిగ్గులపెళ్ళికుతురయింది. వివాయకరావునకు మాట్లాడటానికేనా తీరికలేకుండా బాకమందితో, మరదళ్ళతో అటలాడటమేసరిపోయింది. అతనికి అత్తవారుచేసే మర్యాదలకంటే భార్యచూసే ఓరమాపులు అనందమిచ్చినవి.

పండుగనాడు విశ్వనాథం వివాయకరావును కూర్చుండబెట్టి తాంబూలమిచ్చి కద్దరుబట్టలు, వారం కోజాలు శ్యామల కప్పపడి రంగురంగుల తడవలతో అల్లిన చిన్నపూలుబట్టలతో దొడ్లోని నందివర్ధనగులాబీ పువ్వులు వేసియిచ్చేడు. అరెంటిలో ఏదిప్రియమోచెప్పవలెనా? ఆపూలుబట్టికొకవైపున ముద్దులమాటగట్టు అక్షరములతో ‘దసరాకానుక’ అని వ్రాసినకాగితం అంటించి ఉన్నది. అదిచూచి వివాయకరావు పొందిన సంతోషమునకు మేరలేదు.

మరునాడు వివాయకరావు దసరాకానుకను తన మూటకేసులో సెలగకుండా జాగ్రత్తచేసుకొని అత్తవారిచ్చిన క్రొత్తబట్టలు కట్టుకొని అందరివద్ద సెలవుతీసుకొన్నాడు. తలుపురచేసుకొని చూస్తున్న శ్యామలతో వెళ్ళివస్తానని కండ్లతోనే మాట్లాడాడు. బాసమరది మూటకేసుచేతితోపట్టుకొని ధైవనుదాకా ప్రయాణమయ్యాడు. అత్తగారు పోనీ రెండుకోజలుండగూడరాఅని మామూలుమాట జారవిడిచింది. మరదళ్ళిరువురు చెకోవైపు జేరారు. మామగారు ధైవనుకు బండిమాట్లాడుకొని వచ్చి అల్లుని పిలిచేరు. వివాయకరావు మరల అందరివద్ద సెలవుతీసుకొని బండియెక్కిేడు. సాయంకాలానికి విశాఖపట్నం సురక్షితంగా చేరాడు.

నీతారామయ్యకు ఈరహస్యవ్యాపారం తెలియలేదు. వివాయకరావు తండ్రిగారికోపానికెఱకాలేదు.

పాతకులు తాముకూడా ఈవిషయం గోప్యంగా ఉంచడమే మంచిది.

జానకి బొమ్మలకొలుపు

శ్రీ మతి పాకల శ్రీ లక్ష్మీకామేశ్వరస్వామీగారు

సీతారామరావుగారికి కొమార్తెలకే. తండ్రికి తల్లికి జానకిఅంటే ఎంతో ముద్దు. చదువయేటనే పెండ్లి చేశారు జానకికి. ప్రతివీటూ దసరాకి వాళ్లయింట్లో జానకి, జానకి మేనమామకుమారులు కాంత కలిసి బొమ్మల కొలుపుపెట్టారు. దసరా ఇంకాపది పాముగోళాలు వున్నదనగానే ఖద్దరుపెట్టపావళ్లు, బాకెట్లు కుట్టించుకుంది జానకి వాళ్లవాళ్లతోచెప్పి. అబ్బట్టలు, అత్తవారుచేయించిన మువ్వలవడ్డాణం, అత్తవారు క్రాంతిపట్టీతో పంపిన వాచీగొలుసు పెట్టుకొని ఎప్పుడు కొలుపుకొలుపుకి బయలుదేరుదామా అని ఆదుర్దాపడుతోంది జానకి. మేనమామకుమారుతో ఇల్లాఅంది: “కాంతా! నిరుడు వనకొలుపుచూచి సీత బాగులేదని నవ్వించికదూ? అందరితోను, మనం పెట్టినకొలుపుబాగులేదనీ, వాకు తనకు ఉన్నన్ని బొమ్మలులేవనీ చెప్పిందట. ఈసారి అది ఉడుక్కోనేట్టు కొలుపుపెడదాం మనం. ఏ?”

జానకి నాయనమ్మ ముఖద్రమ్మ వసారాలోకూర్చొని అప్పదాలువస్తుతోంది. ఇంతెట్లోకి జానకివచ్చింది. బా:—నాయనమ్మగారూ! నాకు బొమ్మలకొలుపుకి బొమ్మలు చాలవండీ. నిరుడు సీతపెట్టినకొలుపు ఎంతో బాగుంది. గదినిండా బొమ్మలతో నింపేసింది. అన్నదొరసానిబొమ్మలే. నేనుపెట్టిన కొలుపుచూచి నవ్వింది. నాకేమీ బొమ్మలులేవనీ, వాకొలుపుబాగాలేదనీ అందరితోచెప్పింది. నన్ను చూస్తే సరి నవ్వుతుంది. ఈసారి అది ఉడుక్కోనేట్టు పెద్దామ కొలుపు. నాన్నతోచెప్పరూ? అన్నయ్యకి బొమ్మలకోసం వ్రాయమని.

మ:—అలాగేచెలుతామ. నాన్నరాగానేచెప్పు. సీత నిన్ను చూస్తే నవ్వుతుందని చెప్పేవు. నవ్వితే నవ్వనీ, దానిమాటేసంకర. దాన్నివాదగ్గరకు తీసుకురాలేకపోయావా? నాలుగుచీవాట్లు పెడుదును. ఇట్లు నాన్న నచ్చేడేమో చూడు.

జానకికి ఇప్పుడుపదకొండో సంవత్సరం. పెకండుఫారం చదువుతుంది. ఈఏడుతో చదువుమానిసిం చెయ్యమని ముఖద్రమ్మ సీతారామరావుతో చెప్పింది. కాని ఆయనకుమాత్రం కూతురికి మెట్రిక్యులేషన్ వరకూ చెప్పించాలనిఉంది. జానకితల్లి కళాలక్ష్మీకూడా అదేఇష్టం. అందుచేత ముఖద్రమ్మగారిమాటలు విడలేదు సీతారామరావు.

మ:—సీతారామం! చూచావా? జానకికి, కొలుపుపెట్టడానికి బొమ్మలుచాలవట. వాళ్లఅన్నకివ్రాపి తెప్పించమని సీతో చెప్పమని నాకు ప్రార్థుటనుండీ ప్రాణంతోనేస్తుంది.

సీ:—(నవ్వుతూ) జానకి! ఇలారా.
జానకి తండ్రి పిలువగానే ఇల్లి తండ్రిఒడిలోకూర్చుంది.
సీ:—జానకి! ఏం! నాయనమ్మదగ్గర అల్లరిచేస్తున్నావట. బొమ్మలుకావాలి?
బా:—దొరసానిబొమ్మలుకావాలి నాన్నా! నాకు నిరుడుబొమ్మలపరీక్షలో దొరసానిబొమ్మఇచ్చేచే? అలాంటివి కావాలి.

సీ:—అలాగే. మీఅన్న ప్రభాకరం వట్నంలో ఉన్నాడుకదూ? ఎన్నికావాలంటే అన్ని తెస్తాడు. ఇట్లేటప్పుడు ప్రభాకరం ఏంచెప్పేడు సీతో? ఈపరీక్షలలో బాగా మార్కులుతెచ్చుకుంటే నీకుపట్టుచీరలు

తెస్తానన్నాడుకదూ? బాగాచదువుకుంటే ఎన్నికావాలంటే అన్నీ తెప్పిస్తాను. తప్పుకుండా ఈరోజే వ్రాస్తాను అన్నయ్యకి బొమ్మలు తెమ్మని, అన్నయ్య, చదివా వస్తారుగా దసరాకి? అప్పుడు తెస్తారు.

జానకి మంచి తెలివైన అమ్మాయి. ఈడుకిమిందిన తెలివి. ప్రతి ఏటా ఫ్యాను అవుతోంది స్కూల్లో. పరీక్షలలో బాగా అందరికంటే ఎక్కువగా మార్కులు వచ్చేయి. తనకి రాగా మార్కులు వచ్చేయని జానకి స్వయంగా వ్రాసింది ఫ్యాళ్ల అన్నకి.

“జానకి! జ్ఞాపకం ఉందా? మరచిపోయావా?” అని అప్పుడే రైలునుండి వచ్చి బండిదిగుతూ సీతారామా రావు గారికోడలు కమల అన్నది. జానకి కమల దగ్గరకు వచ్చి తూర్పుగా వెళ్లింది.

“పిల్లవాడు రానన్నాడా? ఇప్పుడేం జరుగుతోంది?” అంటూ సుధద్రమ్మ కమల దగ్గరకు పిల్లవాడిని తీసికొని ఎత్తుకుంది.

“ఇంత దిక్కిపోయావే? మరీ నూ? బలానికేదైనా ట్రానిక్ తీసుకుంటున్నావా?” అంటూ కమల చెయ్యి పట్టుకొని లోపలికి తీసుకువెళ్లింది ఆత్మవిశ్వాసంతో.

వీక్షంతా ఈ సందడిలో ఉంటూండగా కమలావాళ్లు తెచ్చిన సామానంతా పరీక్ష చేయసాగింది జానకి. ఎందుకూ? అందులో తన బొమ్మలపై ఎక్కడ ఉన్నదో అని.

“జానకి! బొమ్మలు నా దగ్గర ఉన్నాయి. ఇలాగురా” అని ప్రభాకరరావు పిలిచేడు చెల్లెలిని.

జా:—ఎక్కడ ఉన్నాయి అన్నయ్యా? బొమ్మలు?

ప్ర:—అదుగో ఆ పెట్టెలో ఉన్నాయి. నీవు ఈ పరీక్షలో బాగా మార్కులు తెచ్చుకున్నావని వ్రాశావు? ఎప్పుడూ అలాగే మార్కులు తెచ్చుకోవాలి. నీకోసం మీ వదివ పట్టుచీరలు లోలక్కులు తెచ్చింది. చెల్లె. మీ వదివను అడుగు. నాకు స్నానానికి చేశాయింది. స్నానం చేసివచ్చి బొమ్మలు ఇస్తాను.

పట్టుచీరలు, లోలక్కులు అవగానే జానకికి సంతోషం అయింది గాని, బొమ్మలకన్నా ఇవి ముఖ్యం కావు జానకికి. “ఎప్పుడెప్పుడు బొమ్మలు చూస్తానా అని అనుకుంటుంటే ఇంకా ఎప్పుడో స్నానం చేసి వచ్చి చూపిస్తాడట” అని గొణుక్కుంటూ లోపలికి వెళ్లింది జానకి.

లోపల కమల పిల్లవాడికి పాలు పడుతోంది.

జా:—చదినా! నాకోసం పట్టుచీరలు, లోలక్కులు తెచ్చేవని అన్నయ్య చెప్పేడు. ఏమీ? (అని పిగ్గలో అడిగింది.)

క:—అవును. తెచ్చేను. ఆ పెట్టెలో ఉన్నాయి. ఇదిగో తాళాలు. పెట్టె తీసి చూడు.

జా:—అంత దూరం. చూస్తాను. (పిల్లడికి వచ్చి చేతులు చాపి) రాబూ? నా దగ్గరకు రావూ?

క:—చెల్లెరా? ఆత్మకదూ? వెళ్లి తెలుసుకోవాలి అంటుంటుంటే దేమిటి?

జా:—ఉండు చదినా! ఒక మంత్రం వేస్తాను (అంటూ గదిలోకి వెళ్లి వీరు వాటిసి, పిప్పర మెంట్లు తీసి పిల్లవాడికి ఇచ్చింది.) చూశావు వదినా? ఇప్పుడు నా దగ్గరకు వచ్చేడు.

క:—ఇప్పుడే లాగురా చెల్లెలు?

ఇంతలో ప్రభాకరరావు స్నానం చేసి రావడం చేత అతని దగ్గరకు వెళ్లింది జానకి.

బ్రు:—ఇవిగోబోమ్మలు, పెట్టెనిండాతెచ్చేను. బాగున్నవా?

బా:—(వాటినిచూస్తూ)బాగున్నవన్నయ్యా! ఇవన్నీకొలుపులో పెడితే ఎంతోబాగుంటుంది. (అని కాంతాన్ని పిలుచుకురావడానికినిల్లింది.)

కాంత, బానకి ఆబోమ్మలుచూచి, కొలుపుపెట్టటవ్వడు ఆబోమ్మలు ఎలాగుపెట్టవలెనో అనుకుంటూ ఆరాగ్రహంతావేగించారు.

... ..
నీత:—కాంతా!మీబానకికి వాళ్లన్న మంచిదొరసానిబోమ్మలు తెచ్చేడట నిజమేవా?

కాంత:—అర్వా! ఎంతమంచిబోమ్మలనుకున్నావు? చూడడానికి రెండుకళ్లూచాలవే? పాపంబానకికి బోమ్మలులేవని ఇక్కరించేవు కాని, నీబోమ్మలకు మించినట్లున్నాయి.

నీత:—అ! అలాగా? (అని మొఖంబుడుచుకు ఇల్లిపోయింది.)

... ..
మర్నాడు బానకి, కాంత, కమల ఒకగదిలో బల్లలువేసి, నుద్దులుపరిచి కొలుపుపెట్టేరు. కమలకూడా వాళ్లతోకలిసి కొలుపు ఎలాగుపెట్టవలెనో అలాగుపెట్టడంచేత కొలువుగది బాగావలుగుతోంది.

బానకి తల్లితోచెప్పి కొలుపుచూడడానికి వచ్చినవాళ్లందరికీ ఇవ్వడానికి రమ్మారావుండలు, అగటి పళ్లు, ఆకులు, చెక్కలు, గంధం, పన్నీరు అన్నీసిద్ధంచేసింది.

మర్నాడుప్రాద్దుట చదిగంటలకల్లా బానకికి, కాంతానికి కమల వదులుగా జడలువేసి పట్టుచీరలు కట్టించి నగలుపెట్టిమస్త్రాలుచేసింది. అన్నట్టు చెప్పడం మరచిపోయాను. తానుతెచ్చిన లోలమ్మలకూడా పెట్టింది బానకికి కమల.

“నాయనమ్మగారూ! ఇకమేంపిలుపులకి వెళ్లుతున్నాం” అన్నది బానకి.

సుధ:—ఇలారా బానకి! ఏమిటాహడావిడి? ఇలారా చూస్తాను. మెడలో ఏమిటినగలువేసుకున్నావ్? మెడనిండుగారేలే! అచ్చే ఒక్కవాచీగొలుసేనా వేసుకున్నావు? నీకంటెవేసుకున్నావుకావేమి? వేసుకో. నామిరియాలపేరుకూడా వేస్తాను, రా.

బా:—వద్దండీ! నాయనమ్మగారూ! అదివేసుకుంటే అసహ్యంగా ఉంటుంది.

సు:—చూకావే? వికాలక్షీ! మెడనిండుగారేదని దానికంటె నామిరియాలపేరు వేసుకోమంటే వేసుకోదట. వేసుచెవిలేదనదు. నీవేనాచెప్ప.

వి:—(వత్సరూ) అలాంటివి ఇప్పుడెవరూవేసుకో రత్తగారూ!

సు:—నరేబాగుంది నాలుగుచీవాట్లుపెట్టి వేసుకోమనాలిగాని, ఫలానిచారిపిల్లకి నగలేమిలేవంటే ఎవరికి ఆప్రతిభ? ఇదేమి పాడుకాలంవచ్చిందయ్యా. ఎక్కడికైనా పిలుపులకివెళితే చక్కాచంటినిండా నగలుపెట్టుకొని బెళ్లుతారుగాని ఎక్కువనగలు పెట్టుకుంటేకూడా మోతైపోతుంటా? ఇప్పుటివేమిలన్నీ చూస్తే నాకు కళ్లుమండుతుంది.

బా:—ఫర్వాలేదు నాయనమ్మగారూ! ఎవ్వరూ ఏమీఅనుకోదు లెండి. మాకువేళయిపోతుంది. వెళు తున్నాం (అని వెళ్లుదురు).

సు:—పోనీ మీఆమ్మకాసులపేరైనా వేసుకోవే (అని గట్టిగాకేకవేసింది)

సుధద్రవ్య గారి మాటలువినిపిందికోకుండా ఇల్లిపోయారు.

జానకి:—వదివా! ఆబొట్టుభరిణ ఇలాతీసుకురా.

కాంత:—నేనుగంధంరాస్తాను జానకి!

లక్ష్మి:—(నీత చెవిలో) జానకిపెట్టిన కొలుపు ఎంతబాగుందో చూశావు?

పార్వతి:—(నీత చెవిలో) జానకికి వున్నలాంటి బొమ్మలు మనదగ్గర ఎవళ్లదగ్గర లేవు.

ఇంతలో జానకి వెండిపల్లెంతో రమ్మారావుండలు అన్నీ వేసుకొనివచ్చి కమల అందరికీ బొట్టుపెడితే;

కాంత గంధం, పన్నీర్లు రాస్తే; తాను ఆత్మరూ, అకుటూ, చెక్కటూ, రమ్మారావుండలూ, ఆరటిపల్లూ అందరికీ ఇచ్చింది.

తరువాత జానకిగ్రామభోమ పెట్టి రామవాధకాస్త్రీగారి ప్లేటుపెట్టింది. తరువాత అందరూ తలకొక పాటు పాడేరు. కాని ఇవన్నీ చూచి నీత ఉడుక్కుపోయి ఎప్పుడెప్పుడు అక్కడనుండి లేచిపోదామా అని చూస్తూఉంది.

కాంత:—నీతా! ఈసారిఎలాగుండే చూకొలుపు?

ఈమాటవినగానే నీత ఏడుపుమొఖంపెట్టుకొని ఎవ్వరితోచెప్పకుండా చివాలనలేచి వెళ్ళిపోయింది వాళ్ళింటికి.

నీవు లేకున్న నాయున్ని నీరసంబు

శ్రీ మ తి ఆర్. శారద గారు

శ్రీ హ రీ ం ద్ర నా భ చ ణ్ణో పా ధ్యా యు ని గీ త ము స కు ఆ ను వా ద ము

ముద్దువన్నెలందఱుగిసపువ్వువోలె

రమ్యులహరీవిహీనవారాళివోలె

బరువుగలవాణిలేని సంగరమువోలె

నీవు లేకున్న నాయున్ని నీరసంబు.

ఆతతసుఖంబు తఱుగినగీతివోలె

వాగురవిహీనుడౌ బెస్తవానివోలె

గనగలంగరుల్ లేనినాకలనుబోలె

నీవు లేకున్న నాయున్ని నీరసంబు.

డంబగుకవాటహీనసాధంబువోలె

గమ్మిమాధురి లఱుగుఫలమ్మువోలె

బక్షరక్షణ మెఱుంగనిపక్షివోలె

నీవు లేకున్న నాయున్ని నీరసంబు.

మిసిమిగలపృథ్వీలేనియాకసమువోలె

బ్రాణతతిగోలుపశుశరీరంబువోలె

మృదుజలకణరహితవారిదమువోలె

నీవు లేకున్న నాయున్ని నీరసంబు.

ఘననినదశూన్యమామృదంగంబువోలె

మేలిమెఱుంగుల విడనాడుమెఱుపువోలె

గనదతులకాంతిలేని ఖడ్గంబువోలె

నీవు లేకున్న నాయున్ని నీరసంబు.

పరమగ్రంథవిహీనుడౌగురువువోలె

బయనమునద్రోవదప్పినచాంఘువోలె

సంతమెఱుంగనిసంతతచింతివోలె

నీవు లేకున్న నాయున్ని నీరసంబు.

ప్రియలసందేశమెఱుంగనిప్రియులవోలె

సంధికారము తెలియనియన్నువోలె

నిమ్ముమినుకులులేని దీపమ్మువోలె

నీవు లేకున్న నాయున్ని నీరసంబు.

నాగసర్పములేని కాననమువోలె

వహ్ని లేకున్న యగ్నిపర్వతమువోలె

సౌమ్యసంగీతరసమేదుజలధివోలె

నీవు లేకున్న నాయున్ని నీరసంబు.

కృష్ణ వేణి దసరా ప్రసాదం

శ్రీమతి సమయమంత్రి రాజ్యలక్ష్మమ్మగారు

కృష్ణాతీరమున కొండపీటిసీమలో కృష్ణాపురమును అగ్రహారముగలదు. పూర్వము రెడ్డిప్రభువులవరో జగత్సృష్టితుండగు నొకబ్రాహ్మణున కదిదానమొసంగియుండిరి. అయ్యది సుజ్ఞాత్రమగుటచే ముద్దినుసుముక్కారుపంటలు పంపించుచును. కాన వలయుపదార్థములు వారింట నవ్వారిగాగ వారుతరుచుయజ్ఞాదిక్రతువులు చేయుటయేగాక, నిరతాన్నప్రదాతలు గూడ నగుటచే వారి కన్న దానమువారను పొరుషనామ మలవడెను. పుట్టుపేరులో, పెట్టు పేరులోగాని దీక్షితులు, సోమయాజిపదములు వారింట నామధేయములకు మకుటములుగా తగిలినపంపించుండెడివి.

ఒకప్పుడు తద్వంశీయులగు యజ్ఞేశ్వరసోమయాజులుగారును, వారిభార్య సోదమ్మ యును గలరు. వారును నిరతాన్నప్రదాతలై యుండిరి. సుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులువారి కేక పుత్రుడు. ఇరువదిసంవత్సరములవాడు. పాండిత్యమందసమానప్రజ్ఞగలవాడు. అతనిభార్య కృష్ణవేణి. కృష్ణవేణి పుట్టింటివారిది పండితవంశమగుటచే వారింట నిత్యమును పెక్కండు శిష్యులు పాఠములువల్లించి చదువుచుండుటగలదు. అట్టిగృహమున పెరిగినదగుటచే నక్షర జ్ఞానములేకున్న య కృష్ణవేణికి శృతపాండిత్యము చక్కగా కుదిరినది. వేదశాస్త్రపురాణము లందలి కథలు చక్కగా నెరిగినది. ఎరుకయందెంత వన్నెకెక్కినదో సౌందర్యమునగూడ సంత మిన్నయనిపించుకున్నది.

అప్పటికప్పుడే మరదేశ మాంగ్లేయులపాలనములోనికి వచ్చియున్నది. తత్పూర్వము న్యదేశపుప్రభువులచే దత్తములై యుండిన దేవాదాయ, ధర్మాదాయ, శ్రోత్రియములై న యీనాములను, అగ్రహారములను ఎవరిఅనుభవముశంకున్నవి వారికే నిలబెట్టుటకు యీనాంకమీషచరుదొరవారు ఆంధ్రదేశమునందంతటను తనిఖీకి బయలుదేరిరి. కృష్ణాపురము పూర్వమందెప్పుడో దత్తమైయుండుటచే ఆఅగ్రహారీకులనెద్ద ప్రస్తుతమెట్టి నిదర్శమును లేకం డెను. కాని దయాగుండగు కమీషనరుదొరవారు చూచుచూసములు గడువిచ్చినది.

గడవుదినములు చనుచుండుటయేగాని నిదర్శనము దొరకునను ఆశలేదు. వంశవరం పరాగతమైన అగ్రహారము తనతరమునందంతరింపనై యున్నదిని సోమయాజులుగారు బెంగచేకొనించి తుదికు మంచముపట్టిరి. నేడు అగ్రహారముండొండుటకు సిద్ధపడుటయు, అంతకు కొలది దినములక్రితమే కొండలు తొలిసారి కాపురమునకు వచ్చుటయు కనిపెట్టి ఈదుస్థితి యంతయు కొడలిదార్భాగ్యమేయని స్థిరపరచి, పాపమాచిన్నపిల్లను నిందించుచు సోదమ్మ గారు తననామము సార్థకపరచుచుండెను. యజ్ఞేశ్వరులుగారును క్రమముగా నీమెమతము లోనికి వచ్చిరి. బాలుండగు సుబ్రహ్మణ్యమునకును తలిదండ్రుల యభిప్రాయమేవచ్చినది.

ఇక కృష్ణవేణి నాయంట నాదరించువారెవరు? ఎప్పుడును దూషణయే. గజ్జలల్లి, పెద్దక్కయ్య ఇత్యాదివిరుదముల నామెకు తగిలినపదొడిగిరి. నిద్రాహారములేక అగ్ర

హారము పోయినదిన్న చింతకంటె తనకీయవనించవచ్చినదన్న దుఃఖము మొండై ఆచిన్నది నానాటికీ గృహంపజొచ్చెను. తుద కామెను పుట్టినంటికెబంపి వేటొకకన్యను తమకొమరునకు చేయవలెనని పోదెమ్మ స్థిరపరచినది. ముసలాయనయు కొంతవరకుసిద్ధపడెను. కుమారుడును ప్రతికూలసూచనలు చేయలేదు. కృష్ణవేణి పుట్టంటనుండి బండికూడ వచ్చినది. కాని వ్యక్తులగు నాచిన్నది అత్తలు విషవలేదు. ఇరుగు పొరుగు వారిలీయింటివారి దుర్మార్గమునకు నిందింపుచు కృష్ణవేణి నూరార్చుచుండిరి.

దేవీసవరాత్రములు వచ్చినవి. అన్నదానము వారంట నన్న పూర్ణకు నిత్యారాధన గలదు. దేవీసవరాత్రులలో వీరింట పాడ్యమిమొదలు దశమివరకు దేవీపూజ మహావైభవముతో నేటెటను జరుగుచుండెడిది. ఈయేడుమాత్ర మది యెవరును తలపెట్టలేదు.

నాడువిజయదశమి. ఆశుద్ధద్వాదశితో సర్కారువారిచ్చిన గడువు కడచనుచున్నది. తమకు వచ్చిన దుస్థితికివారు మిక్కిలివిచారించదొడగిరి. ఎవ రెన్ని తిట్టినను ఓర్పుకుని నోరెత్తకుండిన కృష్ణవేణి మతమందరకు దురవగాహముగానుండెను. సాయంత్రము పెరిటి గుమ్మముదాటి కృష్ణవేణి సమీపములోనున్న జమ్మిచెట్టునకు మూడుప్రదక్షణములు చేసి నమస్కరించి తనయీప్సితమును నెరవేర్చుచుని ప్రార్థించి జమ్మిదళములను కన్నులకద్దుకొని అలంకృతముగాని శిరోజములందు నాజమ్మిదళముల నమర్చికొని యింటికివచ్చి దేవుని గదిలో అన్నపూర్ణకు సాగిలపడి “అల్లీ! నావలన ఈకుటుంబమునకు ఈనష్టము సంభవించినదన్న అశభ్యాతి నేమోయలేను. అమ్మా! జగజ్జననీ! ఈరాత్రి ఈఅగ్రహారమునకు కావలసిన నిదర్శనమెద్దియేని నీవుజూపింపవేని ఉదయముగాకమునుపే నేను ప్రాణముల తెగింతు”నని భక్తిపూర్వకముగా పలికి లేచివెల్లినది. ఆరాత్రి ఎవరును భోజనములనుచేయక పరుండిరి. రాత్రి 12 గంటలకు కృష్ణవేణిలేచి తనభర్తనులేపి తనకువచ్చిన స్వప్నగాధ వినుపింప నారంభించెను. అతడు పేక్షాపరుడై ఆమెను నిందించిపంపెను. ఆచిన్నది అత్తగారి దరికేగి ఆమెనులేపి తనకు స్వప్నములో నొకముసలిముత్తయునునవచ్చి దేవతాపీఠముక్రింద బారెడులోతులో నొకరాగిపట్టాగలదనియును, త్రవ్వించుచుకొమ్మనియును తనకు చెప్పినట్లు అత్తగారితో సాహసించిచెప్పెను. కాని పోదెమ్మ విసుగుకొని కోడలిని దుర్భాషలాడి ఆవల కంపెను. కాని మేల్కొనియుండిన యజ్ఞేశ్వరులుగారు మాత్రము నిదానించి ఆస్వప్నమందలి స్త్రీ అన్నపూర్ణయనియును, తానదిపరీక్షించి చూచెదననియును, తనకిది తుదియాసయనియుచెప్పి చేగునపముతో దేవతాపీఠముక్రింద త్రవ్వినారంభించెను. ఆయనభార్యయు, పుత్రుండునుగూడ నాయనకు సాయమొనర్చుచుండిరి.

కృష్ణవేణి అమ్మవారికెదురుగ సాష్టాంగపడి నమస్కరించి మనస్సులో ప్రార్థనము చేయుచుండెను. వారాశీవీడక ఓపికకొలదిత్రవ్వచుండిరి. తుదకు గునపమునకు కంగుననెద్దియో తెగిలినది. వారి యాశలును చెంగలించినవి. రెట్టించిన ఉత్సాహముతో వారింకను

త్రవిన్య యుక్తరాగిపాత్రను పైకిదీసి పైమూలను దోలగించి అందుండి ఒక రేకుచుట్టను పైకిలాగిరి. అదిత్రుష్టపట్టియుండలేదు. అచుట్టను ఒలవంతముగా విప్పిచూచిరి. అందు తెలిసియు తెలియని అంధ్రాక్షరములు గోచరించినవి. ప్రాణములు లేచివచ్చిన సోమయాజులు గారు దేవికి సమస్కరించి కోడలిని లేవదీసి “బిడ్డా! నీవలన నాకీ అగ్రహారము నిల్చినది. నిన్ను నేను నిందించితిని.” అని యేమోమోచెప్పుచు అసందబాష్పముల రాల్చుచుండెను. అదివరకే యానందపురితురాలైన సోదెమ్మ కోడలిని కాగలించికొని “అమ్మా! నీవు సామహలక్ష్మివి, నాయుంటికివచ్చిన మహాలక్ష్మి సనేకవిధముల నిందించుకుంటి” నను ప్రసంగములతో కోడలినాదరించుచుండెను. సోకర్లవలన యీవార్త విన్నవార్త యిరుగుపొరుగు వారు లేచివచ్చి, వీరిచుద్వప్తమును కొనియాడుచు కృష్ణవేణి భక్తి కళిసందించుచుండిరి. సోదెమ్మ పెట్టితీసి ఒక అర్థచంద్రహారమును బైటికిఁదెచ్చి, తన కోడలిమెడలోవేసి “అమ్మా! పూర్వ మొకమహారాజుగారు ఈహారము నీయింటివారి కిచ్చియుండిరట. నాటనుండియు ఈయింటి యజమానుతాలు ధరించు టాచారమైయున్నది. ఇది నాలత్రగారు నాకిచ్చినది. నేడే నీకిచ్చుచున్నాను. నేటినుండియు ఈయింటికి నీవేయజమానురాలవు. సర్వము నిపుడే నీయధీనము చేయుచున్నాను” అని అందరిలో చెప్పెను. పాపము యజ్ఞేశ్వరులుగారు కన్నీరు గార్చుచు తామాకోడలిని చేసిననిందకును, ఆమెను పెట్టిన ఉసురునకును ప్రాయశ్చిత్తముగా నకుటంబముగా కాశీయాత్రకు పోదమనిరి.

మరునా బాధకును తీపికొనిపోయి దొరగారికి దాఖలుచేసిరి. అగ్రహారమునిల్చినది. పట్టాపుట్టినది. సాభాగ్యవతియగు కృష్ణవేణి అత్తమామలనుపూజించుచు, పతివ్రతయై, అన్న దానప్రదాత్రియై, సంతానవతియై సుఖముగా కాపురము చేయుచుండెను. పోయినదనుకున్న అగ్రహారము ఆడసరాలో తిరిగివచ్చుటచే నెల్లరు “నిది కృష్ణవేణికి దనరావసాదము” అని చెప్పుకొనసాగిరి.

ప్రేమ

శ్రీ మతి పోతా వ్రగద రాజ్యరత్న ము గారు

రాజయి నేనుబుట్ట సతిరా! నీవు భిక్షుణివై జనించినన్
రాజులచిహ్న మై తనరు రమ్యకీరీటము మూలద్రోచి వే
రాజుల మన్ననలనుచు రంజిలు నాశిరమంత వంది నీ
రాజితపాదపీఠి దగభృత్యునికై వడి నుంతునెంతయున్.

రాణివిగాజనింప సతి! భృత్యునిగా నిల నేజనించినన్
రాణువమీర నీహృదయరాజ్యమునందలివంకదీర్చగాఁ
బ్రాణములిచ్చెబాసి మహిమోన్నతినొప్పెడు పాదరాజ్యపైఁ
బ్రాణములేనిబొందెనిడ భేషజమెంతయుగాదు నై జమే.

సుశీల

శ్రీమతి నాయని నామయ్యగారు

(ప్రవేశము: రాజలక్ష్మమ్మ, రాఘవమ్మ)

రాఘ:—ఏమి? రాజమ్మచదివా! మీ యింట్లో భోజనాలు అయినవా?

రాజ:—రా! కూళ్ళో! భోజనాలు అయినవి.

రాఘ:—ఇట్లు వందడి లేదు. మీ కోడలు ఎక్కడ?

రాజ:—ఎవరో స్నేహితురాలింటికి వెళ్ళి, ఎక్కడో గానసభ అట, అక్కడకు వెళ్ళి, సాయంకాలము వస్తానని చెప్పి వెళ్ళినది.

రాఘ:—సరే గాని, సంపాదికదా? గానసభ లేమిటి? స్నేహితులయిండ్లకు వెళ్ళడమేమిటి? ఏమోనమ్మ! నాకు యింట్లో సరిపడవు.

రాజ:—అయితే ఏమిలే! ఈకాలపువాళ్ళని మనలాగే ఉండమంటే ఉంటారా? ఏరో చిన్నతనము! వారి యిష్టప్రకారం తిరుగనియ్య! యింట్లో ఉండి చేసేదేమిటి?

రాఘ:—ప్రభాకరు డేజీ! వానిని నీ కోడలు బాగా చూచుచున్నవా? ఎంతైనా మారుతల్లి, కన్నతల్లిలాగ చూచువా? వాడిఖర్చును, తల్లిపోయెను. మారుతల్లి వచ్చెను.

రాజ:—రాను, రాను, యిట్లామాటలు అనకమ్మ! వాకోడలు సుశీల చాలా మంచిది. యోగ్యరాలు. తన కోడుకు మురళితో సమానముగా ప్రభాకరుని ప్రేమించును, నన్ను గౌరవించును. వాకోడుకును భక్తితో చూచును. ప్రభాకరుని హృదయపూర్వకముగా ప్రేమిస్తుంది. వాపుణ్యము బాగుండి మంచికోడలు కొరికింది.

రాఘ:—(దెవలో) వాపాచికి పడలేదు. ((ప్రకాశముగా) పరే చదివా! వెళ్ళివస్తా. నీకూతురు కమల ఎప్పుడువస్తుంది?

రాజ:—సుశీల రమ్మని ప్రాక్షాప్తున్నది. పండుగకు వచ్చుచేమో!

రాఘ:—మంచిది. వెళ్ళివస్తానమ్మ!

—నిష్క్రమించును.

* * * *

(వాసుదేవరావు, సుశీల బడవేసికొనుచు ప్రవేశము)

సుశీల:—ఈ కోణ సేనాక తప్పచేసితిని.

వాసు:—ఏ మది?

సుశీల:—ప్రభాకరుని కొట్టితిని.

వాసు:—ఎందులకు?

సుశీల:—ప్రక్కయింటి పిల్లలు బంటి అడుకొనుచుండగా, బంటి వచ్చి మన దొడ్డిలో కూడినది. దానిని మన ప్రభాకరుడు బాల్యచాపల్లముచే తీసికొని దాచిపెట్టి, వారడుగగా లేదని చెప్పి వారితో జగడమాడుచుండగా, నేను వెళ్ళి బంటి వారికిప్పించి, అబద్ధము చెప్పినందుకు, దాచిపెట్టి జగడమాడినందుకు ప్రభాకరుని కొట్టితిని. ఇప్పుడు చక్కాత్తాపముకలుగుచున్నది.

వాసు:—నీ! ఇందులో నీతప్పేమియున్నది? వాడు చేసినది దండవార్జ మైన తప్పు. నీవు కొట్టి, బుద్ధిచెప్పి మంచిద్రోవకు తెచ్చుట మంచిదని. ఇందు నీవు చక్కాత్తాపనుడవలసిన పనిలేదు.

సుశీల:—ఏమైననూ, వానికి ఒక చిన్న పైకిలు కొనియివ్వవలెను. అప్పటికిగాని నాకు తృప్తి కలుగదు. అన్నట్లు వానికి దసరాలోపల బట్టలు తుట్టించవలెను. పిల్లలందరు క్రొత్తబట్టలు కట్టుకొంటే వీనికి మనస్సు చిన్నబోవును.

వాసు:—ఏదేండ్లదానికి అన్నదే పైకిలెందుకు? వీనికి కొంటే మరలికి కొనవద్దా?

సుశీల:—మరలికి ఇంకా మూడేండ్లకదా? వానికేమియూ తొందరలేదు. అదిగో! మాటలలోనే వచ్చుచున్నాడు.

(ప్రవేశము: ప్రభాకరుడు)

ప్రభా:—అమ్మా! దసరాకు నాకు ఏమి కొనిపెట్టతావమ్మా! మంచిమంచిబట్టలు, బంగారు బత్తెనులు కొని ఇస్తావా?

వాసు:—నాన్నా! ప్రభాకరా! అమ్మదగ్గరకు వెళ్ళుకురా! అమ్మ నిన్ను కొట్టిందికదా? రా! నాదగ్గ రకురా. అన్నీ కొనిస్తాను.

ప్రభా:—పద్ద, నాకు అమ్మయేకావలెను. అమ్మ కొట్టినా నాకు అన్నీ కొనిస్తుంది. అమ్మా! నేను పెద్దవాడనైనప్పుడు నీకుకూడా అన్నీ కొనిస్తానమ్మా!

వాసు:—(తనలో) ఔరా! వీనికి సుశీలయందు మాతృభావమున్నది? సుశీల వీనిని తన కన్నకొడుకు మరలికంటే ఎక్కువ ప్రేమతో జూచుచున్నందునకదా! వీనికి మాతృభావము కలుచున్నది. ఇట్టి పాథ్యని భార్యగా బడయుట నాపూర్వ జన్మసంకృతము.

సుశీల:—నరేలే! బాబూ! తమ్ముడెక్కడ? పద, మీ ఇద్దరికీ నీళ్లుపోసి అన్నము పెట్టెదను (బడ వేసికొని) రా, చెప్పుదము.

—నిష్క్రమింతురు.

* * * *

(ప్రవేశము: రాఘవమ్మ, సుశీల.)

రాఘ:—సుశీలా! మీ అత్తగారు ఎక్కడ? కొంచము పనివుండి వచ్చినాను.

సుశీల:—కామాక్షమ్మ గారియింటికి వెళ్ళినారు. కూర్చోండి, యిప్పుడే వచ్చెదరు.

రాఘ:—మీనాన్న, అమ్మ బాగా వున్నట్లు ఉత్తరాలు వస్తూన్నవా? నీవు మల్లీ పుట్టింటికి ఎప్పుడు వెళ్ళుతావు?

సుశీల:—కారదాసపర్రాతులకు రమ్మని వ్రాస్తాయున్నారు. వీలుగాకంటే వెళ్ళెదము.

రాఘ:—ఎవరెవరు వెళ్ళెదరు? నానుకూడా వస్తాడా?

సుశీల:—రీవు దొరకదటి. నేను, ప్రభాకరుడు, మురిలివెళ్ళెదము.

రాఘ:—ప్రభాకరుడెందుకు? నాడేమైనా నీకొడుకు గనుకవా?

సుశీల:—నాకు మరలి ఎట్లనో, ప్రభాకరుడు అంతే.

రాఘ:—మీఅత్తగార్కిమాత్రం ప్రభాకరునిమీదే ఎక్కువ ప్రేమ. అదేమిటమ్మా! తనకు నీకొడు కుట్లనో, నాకున్నా అంతేకదా?

పద్మేశ్వరి కళాంతు

(ఈ ప్రతిమిందూర్ధ్వము)

Reproduced From 'Indian Pictorial Education'

నూనె అమ్మ క ము.
(వదరాసురాజధారి)

సుశీల:—ఉండవచ్చును. వానికి తల్లిలేదు కనుక అట్లు చూచెదరేకాని ఆమెకు అందరియందు సమాన ప్రేమకలదు. ఆమె చాలా తెలిసినవారు. మమ్ముల నందరను సమదృష్టితో చూచెదరు.

రాఘు:—(రసలో) అబ్బో! వీరికి కలహముగల్గించుటకు నావల్లగాదు. నేను వచ్చినపుని కాలేదు. నాపాదిక పడలేదు. (ప్రకాశముగా) అమ్మాయీ! వెళ్ళిపస్తా. మీ అత్తగారు వస్తే నేను వచ్చినట్లు చెప్పు.

సుశీల:—మంచిది.

* * * * *

(సుశీల ఆయాసము, బ్యరముతో బాధపడుచూ మంచముపై పరుండియుండును.

రాజలక్ష్మమ్మ, వాసుదేవరావు, డాక్టరు, ప్రభాకరుడు, మురళి.)

వాసు:—నిన్నటికంటే కొంత గుణమేనా?

డాక్టరు:—అట్లనేవున్నది. బహుశః రేపటికి తగ్గవచ్చును.

రాజ:—డాక్టరు బాబూ! నాసుశీలను ప్రతికించు నాయనా? ఈ జబ్బువయమవుతుందా? ఏదే భారము.

డాక్టరు:—అవ్వగారూ! మీరేమియూ భయపడకండి. రేపటికి నయముకావచ్చును. ఈమందే యిష్టాయుండండి.

ప్రభాకరుడు:—మా అమ్మకు నేను మందిస్తానండీ!

మురళి:—ఆ, నేనిత్తాను.

ప్రభాకరుడు:—(మంచమువద్ద రేగి) అమ్మా! కాళ్లు పట్టేనా?

సుశీల:—వద్దు, నాయనా!

రాజ:—డాక్టరుబాబూ! నాకేమో బెంగగాఉన్నది. నాకోడలు అట్లాపడిఉంటే ఈజిల్లుచూడండి. ఏమైనా కొంతివున్నదేమో? నాయనా! మంచిమందు ఇచ్చి త్వరలో మాకష్టముతీర్చు. (కన్నులనీరునించును)

డాక్టరు:—అవ్వగారూ! మీరు వూరికే అధైర్యపడకండి. నేను వెళ్ళుచున్నాను. ఈమందే ఇవ్వండి. రేపు మరల వచ్చి చూచెదను.

—నిష్క్రమించును.

రాజ:—స్వామీ! తూర్పుదిక్కున ఉన్న జగన్నాథస్వామీ! నాకోడలికి త్వరలో జబ్బు నయమై ఆరోగ్యముకలిగినేని, నా కొడుకును, కోడలిని, నీసన్నిధికిపంపిస్తాను. స్వామీ! నామొరతలకింపు.

* * * * *

క్రమముగా సుశీలకు కొన్నాళ్లలో ఆరోగ్యము కలిగెను. రాజలక్ష్మమ్మ తను దేవుని వేడుకొన్న విధమున కొడుకును, కోడలిని, మనుమలను జగన్నాథయాత్రకు పంపించెను. ఒకపరి స్వామిని తాను దర్శించియుండుటచే తను యింటివద్దయుండెను. వాసుదేవరావు, సుశీల, వారివిడ్డలు జగన్నాథము వెళ్ళి స్వామిని నేమింది, శక్తికొనిది దానధర్మలు చేసికొని సురక్షితముగా స్వగృహము చేరిరి. సుశీల అత్తగార్ని నమస్కరించెను. రాజలక్ష్మమ్మ కోడలిని లేపనెత్తి “విడ్డా! నీ సడయప్పదయము, సాధువర్తనమే నిన్ను రక్షించుగాక! నాపుణ్యము వాసుండలట్టి కన్నులచల్లగా మిమ్ములనంతా చూచుచున్నాను. వైదము నిన్ను రక్షించెను. సౌభాగ్యవతివై పరిణమ!” అని ఆశీర్వదించెను.

శారదావిలాసము

శ్రీమతి శారదా ప్రాసాదేంద్రురంగమ్మ గారు

గగనమున మేఘజాలంబుగరిలంగ
భాద్రపదవర్షధారలు వసుధఁదోటల
ఆర్ద్రమీశానమారుతుఁ డిడవులందు

మేఘవితతుల సంగీతవిసరమూడె.

గుంపులై వచ్చి యెటనుండోకుసుమచయము
పచ్చికను నవ్వీ నటియించు ప్రమదఘులర
పసుపు తెలుపు గులాబియకా వననములతో
వర్షకాలంపు శైలవుల వనములొప్ప.

అంతటఁదోచె శారదనితాంతమనోహరనవ్యజ్యోత్స్నికా
క్రాంతవియత్నధాంతరవికాసతనుద్యుతితో మరాళవి
భ్రాంతవిధూతపక్షురచిభాససితాంబుజవారివాహవి
శ్రాంతిదిగంతయై కుముదసారభ భాసయశోవికాస్థియై.

పవనమున ముగ్ధపరిమళస్పర్శయగుచు
నివిరిమేనులు వెన్నెలసీటగుంక
మందమృదులోర్మిమాలికాస్పందనమున
తనివితీరంగ ముద్దులదనరుచుండె.

సరిసిజమిత్రరాగనవసారసబృందమనోజ్ఞచంద్రికా
స్ఫురితవినీలవ్యోమనవశోభితతారకక్తై రవప్రభా
శరసుమజాలస్సై కతవిశాలవితర్దికవాహినీమనో
హరవిహగస్వరూపముల నందెడు శారదవిశ్వమూర్తియై.

జన్మమృతులను చక్రముల్ జరుగుచుండె
కాలరథమెక్కి యశ్రాంతకౌతుకమున
విహరణమొనర్చు శారదవిశ్వమూర్తి
కంజలిఘటెంతు కృపనుగాపాడునట్లు.

అల్లుని అల్లుక

శ్రీమతి అద్దంపూడి అన్నపూర్ణమ్మ గారు

విశ్వనాథానికి చిన్నప్పటినుంచీ చిల్లరతిళ్లు అంటే ఆశయెక్కువ. వాళ్లమ్మ ఎప్పుడూ యేజంతికలో, చేగోడిలో, పాలకాయలో ఏవో ఒకటి చేసి పెడుతూనే ఉండేది. అలావుంటే కూడా వాడికి చాలేది కాదు. అస్తమానూ విశ్వనాథానికి తిండివుంటే చాలు. ఇవేవైనా ఒక పూట లేకపోతే ఆవేళ ఇల్లు ఇల్లులాగుండదు. అప్పుడు యేమీతోచక వాళ్లమ్మ డబ్బులు ఇచ్చును. అడబ్బులు తీసుకుపోయి యేవకోడిలో, భారప్పుసో యేవో ఇలాటివి కొనుక్కుని తినును. ఇవీ చాలక సూరమ్మ చూడనప్పుడు గదులపెట్టెలో యేమైనా డబ్బులున్నాయేమో అని వెదుకును. దొరికేయి అంటే పట్టుకుని వెళ్లిపోవును. లేకపోతే వడ్లొంట్లో, బియ్యమో, చోళ్లొంట్లో, కొన్నులో ఇలాటివేవైనా పట్టుకుపోయి కొనుక్కుని తినును.

విశ్వనాథంతుండీ సాంబయ్యగారికి భూముల్లోనుంచి భాస్యపుసరుకులు పండుతాయి. పెద్ద పెంకుటిల్లా తోటాదొడ్డి అన్నీవున్నాయి. ఎప్పుడుచూస్తేనూ బస్తాలుబస్తాలుగా భాస్యం, జొన్నతూ ఇలాటివి కట్టిపడివుంటాయి. విశ్వనాథం ఒక్కడేపిల్లవాడు. తరువాత పిల్లలులేరు. అందుచేత తల్లిదండ్రులకు గారాబముయెక్కువ. విశ్వనాథానికి ఇరవై రెండేళ్లు; ఎన్నియేళ్లు అయితేనేమి? వాడిచిరితండి ఆలిండికోసం దొంగతనం ఇంకా మానలేదు.

విశ్వనాథం ఈకాలంమనిషికాదు; కొంచెంఅమాయకుడు. చూపుకు అంతఅందగాడు కాదు. పెద్దతల, చిన్నపిలకజట్టుముడిను. ఆలెనికిసాయంగా చిన్న చెవులూ, పొట్టిమెడనూ. కొంచెంసూలవైనవాడే; వాడునడుస్తూవుంటే ఆడుతూన్నట్టుంటుంది. సంగీతంయేమీరాక పోయినా ఎప్పుడుచూస్తేనూ తింటూ కూనిరాగంతీస్తూ కూచునివుంటాడు. అప్పుడు మనకు చూడబుద్ధివేస్తుంది. చదువులేరాదు. ఏదోఅక్షరజ్ఞానంవుంది. అలాటి పల్లెటూరివాళ్లకు పెద్దపెద్దచదువులు యేలావస్తాయి?

విశ్వనాథానికి పెళ్లి అయి రెండేడ్లయింది. ఈరెండేళ్లనుంచీ వాడికికొంచెం యెవల్లనా యెదురు చెప్పేరంటే అత్తవారింటికి బయలుదేరుతాడు. వీడికిసాయంగా అత్తారిల్లుకూడా దగ్గరగానేవుంది. సాయంకాలం ఈవూరివాళ్లంతా సముద్రపుగట్టుకి పికారునెడతారు. ఆపల్లెటూరివాళ్లకి ఏముంది? ఏమీతోచకపోతే పొలానికెళ్లి నాలుగుమూల్లా యెవలేమి చేస్తున్నారో అని చూస్తారు. విశ్వనాథానికి అలాటివియేమీ అక్కరలేదు. ఎప్పుడు చూస్తేనూతినడం; తిండిదొరక్కపోతే బెబ్బలాడ్డం, దొంగతనంచేయడం, యెందుకో కాదు తినేందుకే; మిగతీయేమీ తెలియదు. కూనిరాగంకూడా తెలుసును. ఈలాటివాడికి యెవరుపిల్లని ఇచ్చేరని మనకందరకీ సందేహంరావచ్చును. విశ్వనాథం అందం, చదువూ చూసి ఇవ్వలేదు. చాలాడబ్బుందికదా, ఒకేపిల్లవాడు, గింజాగిట్రాపంశుతాయి అని ఇచ్చేరు.

విశ్వనాథానికి భారపుతిట్లుంటే ఇష్టం; తీర్పాడవ్వమే. అన్నింటికన్నా తిప్పేలా బిళ్లంటే యెక్కువ ఇష్టం. శనివారం యెప్పుడువస్తుందీ, మాఅమ్మ ఎప్పుడు తిప్పేలాబిళ్లు చేస్తుందీ అని ధ్యానంచేస్తూవుండేవాడు.

ఒకనాడు తెల్లవారి సూరమృకు మేనత్తవచ్చింది. పిల్లవాడికి తిండింటే ఇష్టంఅని వచ్చేటప్పుడు ఏకకాజాలున్నా, పాతికజంటికలున్నా పట్టుకొచ్చింది. వస్తూనే విశ్వనాథానికి ఇవోనాలుగూ అవోనోలుగూ ఇచ్చింది. అవి తినేసి వాళ్ల అమ్మనిమల్లీ అడిగేడు. వాళ్ల మ్యూ కొంచెం ఇచ్చింది. అవీ తిన్నాడు. వాడికి ఇంకాచాలలేదు. ఏలాగో మధ్యాహ్నం రెండు గంటలదాకాజరిపేడు. అప్పుడువాళ్లమ్మని మెల్లిగా “నాకింకాపెట్టవా? అమ్మా!” అనిఅడిగేడు.

“అదేమిరా? విశ్వనాథం! ఆలాఅ స్తమానూతింటే ఎలాగరా; వెధవతిండి? తరవాత జబ్బుచేస్తే యెవరేడ్చేవాళ్లు? నీతిండి ముడిపోనూ. చూసేవుటే; అత్తా! ఇదేవేపుకుతినకం. ఇండతినూ” అని ఇంతపట్టుకొచ్చి ఇయ్యడానికి వెళ్లింది. విశ్వనాథానికి కోపంవచ్చింది.

“నాకేమివాడ్డు. అంతానువ్వేతిను. నువ్వు తిట్టిందికాకుండా అందరితోటీ చెప్పడం కూడాను.” అని ఆతక్షణంబయలుదేరి అత్తవారిపూరికి చెప్పకుండా వెళ్లిపోయేడు.

విశ్వనాథంవెళ్లి సతరువాత సూరమ్మనిచూసి “ఏమిటో వెర్రిబాగులవాడు. లేకపోతే ఈఅల్పానికేనాకోపగించుకోవడం? ఏళ్లయితేవెళ్లేయిగాని, బుద్ధిమూరలేదుగదా? సూరమ్మా!”

“ఈలాటివాడిని పెట్టుకుని యేలాగువేగుతున్నావే?” అంది అత్త.

“ఏమిటో. ఏంచేయనూ? ఒక్కపిల్లాడు. చిన్నప్పటినుంచీ వాడికి ఆలా సాగుతూంది. దానికేసాయంగా ఈఅత్తారిల్లోటి దోడికింది వాడికి అస్తమానూ, చీటికిమాటికి పరుగెత్తడానికి” అనిచెప్పి సూరమ్మ కంటనీళ్లుపెట్టుకుంది.

విశ్వనాథం ఇల్లువిడచి బయలుదేరేటప్పుడే తినేందుకు కావలెనుగదా అని ధాన్యం కొంచెంపట్టికెళ్లి దారిపొడూగునా తనకు ఏమికావలెనో అవన్నీకొనితింటూ మెల్లిమెల్లిగా ఆమతూపాడుతూ మధ్యమధ్య వేడుకలన్నీ చూస్తూ రాత్రియేడుగంటలకు చదరాడ మామ గారిఇల్లుచేరేడు. విశ్వనాథం వెళ్లివతోడనే మామగారు సీతారామయ్య, అత్తగారు రవణమ్మ మర్యాదతోటి పిలిచి కాట్లకమక్కోమని చెప్పేరు. అందరి త్నమనమాచారాలు అడిగి, భోంచేసేవేళ అయినది అందరూ భోజనానికరండి, అని చెప్పింది రవణమ్మ.

సీతారామయ్యగారికొడుకులులేరు. కనకం ఒక్కత్తేపిల్ల. చాలాడబ్బువుంది. కనకానికి పరోయేటనేపెండ్లిచేసినారు. అల్లుడుఅప్పుడప్పుడువస్తాడు. ముద్దుముచ్చటల్ని చూసుకోవచ్చునని దిగ్గిపూరేచూసి పెండ్లిచేసినారు. కనకం మంచి తెలివితేటలుగలది. మనవిశ్వనాథం లాటిది కాదు. సీతారామయ్యకి అంతడబ్బు లేకపోతేకూడా రొట్టెంగా సుమారు పాతికవేలున్నాయి. భూముల్లోకూడా ధాన్యపుసరుకులన్నీ పడుతాయి. మంచిసామర్థ్యంకలవాడు.

కనకం వినతిల్లి కొంచెంపేదరాలు. అట్టేకబ్బులేదు. కాబట్టి అమెబిడ్డ పెద్దవాడైన సత్యం ఏళ్ల దగ్గరనేవున్నాడు. సత్యానికి పదహారేళ్లు. నాలుగేళ్లనుంచి ఇక్కడనేవున్నాడు. సత్యానికి హస్త్యంచేయడమంటే బహుసరదా. ఎప్పుడుచూసినా విశ్వనాథాన్ని వేళాకోళం చేస్తూనేవుంటాడు. అప్పుడప్పుడు కనకాన్ని కూడా “బావగారువస్తారోయ్, తప్పేలాబిళ్లలోయ్, సిగోయ్” అని యేడిపించేవాడు సత్యం. అప్పుడు కనకానికి ఉడుకుమోత సంవచ్చేది. పస్తే యేంచేయగలదు? ఇంక ఆవేళ చెప్పనక్కరలేదు. సత్యానికి విశ్వనాథం చూడనప్పుడంతా తప్పేలాబిళ్ల, తప్పేలాబిళ్ల అని స్మరణచేస్తూ వుండేవాడు. నాలుగైదురోజులయింది అల్లుడొచ్చి ఒకనాడైనా తప్పేలాబిళ్లలు చేయవద్దా అని ఆవేళచేసింది రవణమ్మ.

రాత్రిభోంచేసేటప్పుడు అందరి ఆకుల్లోనూ తప్పేలాబిళ్లలువేసింది. అందరూ రెండు మూడు వెయ్యగానే “చాలు”, “చాలు” అన్నారు. విశ్వనాథం అయిదారువేస్తేకూడా చాలనలేదు. అదిచూచి మారుపట్టుకొద్దామని వెళ్లిపోయింది రవణమ్మ. విశ్వనాథం తినేసి ఇటూఅటూ చూస్తున్నాడు. ఇంకా కావలసేమో అని పట్టుకొచ్చి ఇంకోనాల్గువేసింది. వేసినాకూడా చాలుఅనలేదు. పల్లెనిండా బిళ్లలువుంటేకూడా ఇంకావేస్తే అల్లుడికి జబ్బు చేస్తుందేమో అని యెదురుగుండావున్న వంటఇంట్లోపెట్టి మూసింది రవణమ్మ.

అదిచూసి సత్యం “బావా! వేసుకో. ఆలాసంకోచంపడతావేమిటి? నీకీష్టమని మాకు తెలియదనుకున్నావా? తిను, తిను. ఇంకొంచెంవేసుకో” అన్నాడు. విశ్వనాథం మాటాడకుండా తినివేసి లేచిపోయేడు. అందరూలేచి తాంబూలాలువేసుకొని యెవరిపక్కలు వాళ్లువేసుకుని పడుకున్నారు.

రవణమ్మ భోజనం అయినతరువాత ఇల్లంతాసర్దుకొని, వంటఇంటి కెదురుగాఉన్న నావిట్ల వక్కిసుకొని కనకం, తనూ పడుకున్నారు.

ఆవిడికు చాలాసేపటిదాకా నిద్రరపట్టలేదు. తరువాత కళ్లుమూసుకొని పడుకుంది. కునుకుపట్టుతూవుంది. ఆసమయంలో యేదోకొంచెం చప్పుడైనట్టు వినిపిస్తే కళ్లుతెరిచి చూసింది. అది వెన్నెలకాలం గెనుక బాగావెలుతురుగావుంది. విశ్వనాథం జీకొండువా వేసుకొని వంటఇంట్లోకి వెళ్లుతూన్నట్టు కనబడ్డది. అదిచూచి అల్లుడే తప్పేలాబిళ్లలకోసం వెళుతున్నాడని చప్పుడుచేయకుండాపడుకుంది. పడుకుని నేనువేసినవి చాలలేదు కాబోలు అందుకనే వెళుతున్నాడు. ఇంతతొందరీయ ఆశవుంటేయేలాగు, వెర్రిబాగులవాడు, చూసి చూసి దొరికింది మాకీసంబంధం, మనఘటన ఈలాగుంది అని అనుకుంటూవుంది. అంతలోపల దగ్గులూ, తుమ్ములూ యెక్కువయి ఉక్కిరిబిక్కిరి చేసుకుంటూన్నట్టు వినపడ్డది. “అయ్యో! ఇలాగకట్టపడుతున్నాడే; అప్పుడే ఇంకా వెయ్యమనకూడదా” అని దీపం వెలిగించి వంటఇంటిదగ్గరకు వెళ్లింది రవణమ్మ. అంతలోపల దబాలుని రవణమ్మని కిందతోసి దాటుకొని ఒక్కగెత్తులోవెళ్లిపోయినాడు.

రవణమ్మ కిందపడి మోచేతియెముక తిరిగిపోయి బాధతాళలేక “అయ్యో, అయ్యో” అని యేడుస్తూవుంది. అయ్యేడుపునిని ఇంట్లోవున్న వాళ్లందరూలేచి “ఏమి? ఏమి?” అని అడుగుతున్నారు. చుట్టుపక్కల వాళ్లందరూ కూడా వచ్చి “ఏమిటి? రవణమ్మగారూ! ఎందుకలా యేడుస్తున్నారా? యేం జరిగింది?” అని వాళ్ల పక్క అడుగుతున్నారు.

అంతలోపల విశ్వనాథం లేచి “నా జరిగి వేసిన కంఠవాకూడా కనిపించడంలేదే. ఎవరు తీసేరు. దొంగలే వాచ్చేరా?” అంటున్నాడు.

పత్యం లేచి “దొడ్డితలుపు తెరిచివుంది. పెదనాయనా” అంటున్నాడు.

కనకం “పెట్టెలన్నీ విజ్జమ్మివున్నాయమ్మాయి; దొంగలే వాచ్చేలేవు. సీచెయ్యి కూడా విరిగిందేవు” అని అరుస్తూంది. ఎవరితో చివట్టు వాళ్లు అంటున్నారు.

రవణమ్మ మోచేతిని పట్టుకుని హాశ్చర్యపడి “దొంగా? దొంగా? నేను అల్లుడు అనుకున్నానే” అంది.

“అల్లుడేమిటి?” అని అడిగినాడు సీతారామయ్య.

“వంటఇంట్లో దూరినప్పుడు అల్లుడు పరిగి కంఠవా కనిపించినందువల్ల అల్లుడేమో అనుకున్నాను. లేరువాత ఆదగ్గులూ, తుమ్ములూ కూడా వింటే పొలబారుతూందేమో అని దీపం వెలిగించుకుని వచ్చేను. అంతలోపల.....”

“సీకంఠబుద్ధి అర్ధరాత్రివేళ అల్లుడెందుకు వంటఇంట్లోకి వెడతాడు? సీకంఠ తెలియక పోయిందా?”

“ఆయనకు తప్పేలా బిళ్లలు ఇవ్వమే, అవి మూసిపెట్టేను. వాటికోసరం వెడుతున్నాడేమో అని.”

“చాలు. నోరు మూయ్. సీకేమి పిచ్చియై తిందా?.....”

అమాట వింటూనే విశ్వనాథం అమాయకత్వం అంతా పోయి అతనికి చెప్పరానంత కోపం వచ్చింది.

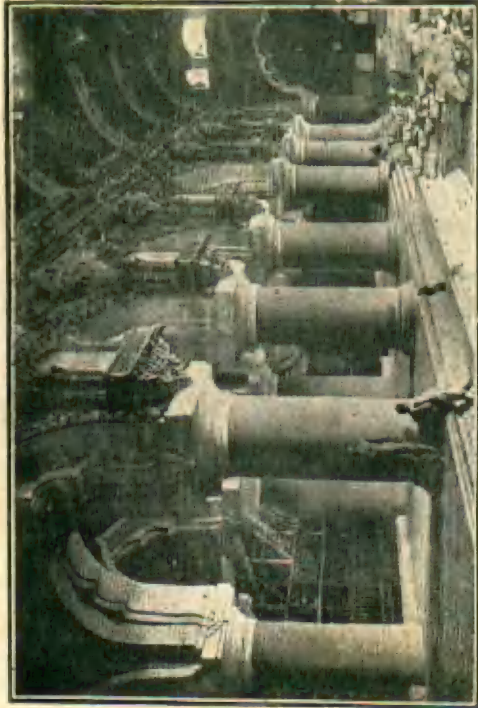
“ఓహో! తత్తత్తప్పేలా బిళ్లలకు గగగగితేక మీయింటికి వచ్చేననుకున్నారా?” అని కోపాన్ని అణచుకోలేక, నత్తితో మాటాడలేక పోయేడు విశ్వనాథం.

సీతారామయ్య తన భార్యని కసురుకొని వంటఇంటికి అందరితోటి కలసి వెళ్లినాడు.

అక్కడ కందిపాడుం ఇల్లంతా చల్లినందు. అది చూచి “అయ్యో! ఆ వెధవ ఈ కంది పాడుం తినేదేమో అనుకొని బొక్కి దగ్గులూ తుమ్ములూతోటి ఆలాచచ్చేడు” అంది రవణమ్మ.

ఆరాత్రి అంతా విశ్వనాథం ఎవ్వరితోటీ పలుకకుండా ఒక చోట పడుకొని, తెల్లవారు ఝామున లేచి యెవ్వరితోనూ చెప్పకుండా వెళ్లిపోయెను.

పాపం, రవణమ్మగారికి మూడువందల రూపాయిలూ పోయి, మోచేయ్యి విరిగింది; యిదీ కాకుండా, అల్లుడు కూడా కోవగించుకొని పోయినాడు.

తిరుమలనాయకమందిరము : మధుర

వొక్కనాడు జలపాతము : తిరువాన్కూరు

పసులల బోర్డు

అడవి నుండి వచ్చిన వాడు

ఆంధ్రస్త్రీజనోద్ధారకుడు

శ్రీమతి పాలవర్తి సరోజినీదేవిగారు

ఏప్రిలు 16-న లేదీ శ్రీ రాఘవహనుర్ కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులుగారి శస్త్రివిశేషసము. ఆయన బస్తింది ఇప్పటికి ఎటువదిమాడు వర్సరములైది. శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు కావించిన భువకార్యములలో నెల్ల స్త్రీజనాభివృద్ధికై వారు చేసిన పని మిక్కిలి ప్రశంసనీయమైనది. అట్లుగంటంతేసి స్త్రీల అభ్యున్నతికి ఆయన చేసిన కృషిని గూర్చి ఇప్పుడు స్మరించుట అప్రస్తుతము కానేరదు.

ఆయన పుట్టినక్షాలమునందు స్త్రీలస్థితి కడుశోచనీయముగానుండెను. స్త్రీలు ఆనువారు ఉన్నారా లేరాఅనునట్లుగా నుండెను. వారికేమృత్యుము స్వాతంత్ర్యముకాని, లోకానుభవముకాని లేదయ్యెను.

పూర్వము మన పెద్దలు స్త్రీ పురుషునికి అర్థాంగియని చెప్పిరి. శంకరుని అర్థనారీక్యరునిగా అభివర్ణించిరి. వీనివిలుట్టి స్త్రీని వారు పురుషునితో సమానురాలినిగా చూచుచుండిరని తెలియగలదు. కాని వీరేశలింగముపంతులుగారు బస్తించునప్పటికి ఆస్థితియంతయు మారిపోయి స్త్రీలు (Tennysan) లెన్ని సమ మహాకవిచెప్పినట్లు 'Man is the Hunter, Woman is his game' (అనగా 'పురుషుడు వేటగాడు; స్త్రీ వేటాడబడు జంతువు') అనునట్లుండెను.

ప్రజాసామాన్యము అజ్ఞావాంబుధియందు మునిగియుండెను. పురుషులలోనే చదువు నేర్చినవారు చాల కొద్దిగానుండిరి. చదువు నేర్చిన కొలదిమంది ప్రభుత్వముక్తిండ ఉద్యోగము నలుపుచుండిరి. పురుషులలోనే విద్య సరిగా వ్యాపింపని అక్కాలమునందు, స్త్రీవిద్యనుగురించి తడవేల? అనాడు స్త్రీ విద్యనుగూర్చి ముచ్చటించినవారు గేలిచేయబడుచుండిరి. స్త్రీవిద్యను ప్రతిఘటించుచు నెన్నియో కుయుక్తులు చెప్పబడుచుండెను. వానినెల్ల వీరేశలింగముపంతులుగారు ఖండించిరి.

స్త్రీ విద్యావిహీనురాలైయున్న గృహధర్మము చక్కగా నెరవేరదనితలంచి ఆయన తాచేయబూనిన సంఘసంస్కారములలో, స్త్రీవిద్యోద్ధరణమునకు మొట్టమొదటి స్థానము నిచ్చి, అందుకై ముమ్మందుగా, కృషి చేసియుండెను. బాలికాపాఠశాల లాకాలమునందు మిక్కిలి తక్కువగానుండెను. ఉన్న బడులకైనను ఆడుబిడ్డల సంప్రసటి తల్లిదండ్రులు అరుదుగా నుండిరి. ఆకాలమునందు పంతులుగారు హృదయరంజకమగు ఉపన్యాసముల మూలమునను, ముఖ్యకైలిలోరచించిన చంద్రమతిచరిత్ర మొదలగు సర్వసంఘరాజములవల్లను జనులకు స్త్రీవిద్యయందు ప్రోత్సాహము కలిగించిరి. ఆయన సాంత్వ్యముతో ఒక బాలికాపాఠశాలను స్థాపించిరి. స్త్రీలను గౌరవించు సదాచారసంపదగల ప్రభుత్వమువారి సహాయముగూడ పంతులువారి కృషికి తోడ్పడినదని చెప్పకతప్పదు. ఆయన బాలికలను పాఠశాలలకు పంపుదని మిత్రులను ప్రోత్సహించుచుండిరి. వీలుచిక్కినపుడెల్ల స్త్రీవిద్యనుగూర్చి ప్రవంగించుచుండిరి. ఆయన కృషిచేతనే ప్రస్తుతస్థితిలో మనము ఆంధ్రస్త్రీలను గాంచగలుగుచున్నాము. స్త్రీలకు ఒకవిధమైన స్థితిని సంఘమునందు ఆయన కలుగజేపిరని చెప్పవచ్చును.

స్త్రీలకు ఆధ్యాత్మికోన్నతి ఆవశ్యకమని తలంచినవాడై ఆయన తానమ్మిన బ్రాహ్మమతసిద్ధాంతముల ననుసరించి ఒక స్త్రీసమాజమును స్థాపించెను. దానికొకకై ఆయన ఎంతయో కృషి చేసి, తమ సాంత్వ్యమును సోకదానిని తత్సమాజప్రార్థనాధికములనిమిత్త మిచ్చివేసిరి.

తాను ప్రార్థనమందిరము సోకదానిని రాజమహేంద్రవరమునందుకట్టింపు బూనినపుడు ముగ్గురుస్త్రీలు తాను అడుగకయే హృదయపూర్వకముయిన ధర్మతో సోకరు మాడురూపాయలును, మరియిద్దరై లేసి

యాపాయమును మొత్తముమీద పదుమాడురూపాయలను తమయొద్దకు బంపినట్లు పంతులుగారు తమ స్వీయ చరిత్రమున వ్రాసికొనియున్నారు. 'ధనికులును, ధనార్జనముచేయుదున్నవారునైన పురుషులిచ్చిన మారులు నిన్నూరులు మున్నూరుల కంటే వన్యతంత్రలయిన యబలులు భక్తిపూర్వకముగ విచ్చిన యీ మూళ్లును, నైదులును భగవంతుని కధికప్రీతికరములని నేను భావించెదను. పురుషుల తోడ్పాటువలన స్త్రీలలో ఇట్టి పరిపూర్ణాస్థితి భక్తి యంతికంతకు వర్ణింపఁగలగాక' యనికూడ ఆయన వ్రాసిరి.

వీరేశలింగముగారు ఒకప్పుడు ఏలూరులో జరిగిన మండలసాంఘికసభకు అగ్రాసనాధిపత్యము వహించిరి. ఆసకెప్పుడును స్త్రీలు పురుషులసభలకు వచ్చుట యాచారములేదు. సాంఘికవిషయములు, సాధారణముగా స్త్రీలలో సంబంధించినవగుటచేత నట్టి విషయము లాలోచించుటకువచ్చుట స్త్రీలందుట యభ్యర్థనీయమని పంతులుగారు ఆచట పెద్దమనుష్యులు కొందఱితో ముచ్చటించిరి. ఆపుటికి స్త్రీలు తమలో తాముకూడ సభలుచేసికొనుట యెఱుంగలేరి. పంతులుగారు స్త్రీలకు కొంతవరకు దేశవ్యవహారములలో సంబంధము కలిగించిరి.

ఆనాడు స్త్రీలకు వివాహవిషయమున స్వాతంత్ర్యము లేదు. బాల్యవివాహములు, కన్యాశుల్కములు మొందుగానుండెను. నారీలోకము నుద్ధరింప బద్ధకంకణుడగు ఆయన కిదియన్నియు కష్టములుగానోచెను. అందువలన ఆయన ఆరితబాల్యవివాహములవలన మాడెడు నష్టములగూర్చి తోధించిరి. కన్యాశుల్కముల వలనకలిగెడు చెడుగులను వివరించిరి. అనేకవిధముల ఆయన బాల్యవివాహముల నాప యత్నించిరి. బాల్యవివాహములు వర్జిసామాన్యములుగా నుండుటచే సంఘములో బాలవిధమును చాలమంది యుండిరి. వారి మొఱలు అరణ్యకోదనము లగుచుండెను. వారు ఆచరింపవలసిన విధులు అతికఠినములుగానుండెను. అందఱును వానిని నాచరింప జాలకుండిరి. పవిత్రముగా ప్రవర్తించ జాలకుండిరి. కనుహత్యలు మొదలగునవి యొక్కుచగుచుండెను. విరంతువుల స్థితి మిక్కిలి దుర్భరముగా నుండెను. శ్రీ పంతులుగారు వీని నన్నిటిని నాచి డిరకుండ జాలలేరి. బాలవిరంతువుల మొఱలాలికించిరి. విరంతువుల స్థితిని వర్ణించుచు స్త్రీ పునర్వివాహముయొక్క అవశ్యకతనుగూర్చి ప్రకటించిరి. కేవలము ప్రకటించుటయేగాక, సకలేతరసంస్కారములకన్న నిది మిక్కిలి ముఖ్యమైనదిగా తోచుటచే పంతులుగారు విరంతురాధ్యాపాఉద్యమమును ఉపక్రమించిరి. వీరేశలింగముగారి నామము ఈమహాత్మ్యముతో అచ్చేద్యమగు సంబంధమును గలిగియున్నది. స్త్రీ పునర్వివాహములు వ్యాయసమృతములని స్మృతులమండి ప్రమాణములతీసి చూపించిరి. ఆకాలము నందు హిందూమతమంతయు మూఢాచారములలో మునిగిపోయి యుండెను. అందున విరంతువున ర్వివాహమున్న పూర్వాచారపరాఘోబులకు ఆరికాలిమంట తలకెక్కుచుండెను. వారు వీరేశలింగముగారిని బహుకష్టములకు లోనుగావించిరి. ప్రతికక్షణ సభలుచేసి వీరేశలింగముగారియొక్కయు, వారి మిత్రులయొక్కయు ప్రయత్నములకు విఘ్నములు కలుగజేయుటకయి యుపాయములనాలోచింప మొదలుపెట్టిరి. ఒకదినమున పూర్వచారపరాఘోబులయిన లెక్కలును, వైదికులును సభచేసి పంతులుగారిని వర్ణమునుండి బహిష్కారముచేయుటకును, ఆయనకు తోడ్పాటు చూపెదమన్న వారినందరిని వెలివేసెదమని బెజపించుటకును ముందే నిశ్చయించుకొనివచ్చి తగు మనుష్యులొకనిని బంపి పంతులుగారిని విలువపనిచిరి. వారు అప్పుడు పంతులుగారిని కొట్టవలెననికూడ నూహించి వచ్చిరట. కాని ఆది పై వసహాయమున తప్పివది. పంతులుగారు తానడవును వివేకవర్ధనప్రతికాయుడు స్త్రీపునర్వివాహమునుగూర్చి ప్రకటించుచు వచ్చిరి. ఎన్ని కష్టములకు లోనుగావించినను ఆత్మబలముచేతను, ఆత్మపటుత్వముచేతను, ఈవ్యవహారముచేతను ఆయన జనకంటకమయిన విరంతువివాహసంస్కారమును సాధించిరి. ఈవాటికిని

వితంతువివాహము చేసుకొన్నవారు బహువిధములయిన వ్యయప్రయాసలకు లోనుగావలసినవా రగు చున్నారు. అట్టి సిద్ధియందు ఇప్పటికి ఏటసంవత్సరములకు పూర్వము పంతులుగారు ఎన్నియో కష్టములు పడవలసి వచ్చుటలో ఆశ్చర్యమేమి? కాని చట్టవట్టు విడువని పంతులుగారు శీకష్టములకు వెనుదీయదురా? ద్విగుణీకృతధర్మముతో పని సాగించు మొదలిడిరి. మాటలమాలయనను, ప్రాతలమాలయననే గాక క్రియారూపమునగూడ తమ అభిమానమును చూపించవలెనని ఆయన ఊహ. కనుక వివాహముచేసికొన నిచ్చగల యువతీయువకులను ఆయన సంపాదించు మొదలిగెను. ఆయనకు ఈవిషయమందు కొంతమంది మిత్రులును, కళాకాలయందలి విద్యార్థులును ఎక్కువగా సాహాయ్యము చేసిరి. పంతులుగారు శ్రమయనక తామును, తమమిత్రులను ఎవరైన ఒకయువతీని వివాహముచేసికొన నిచ్చగలదని ఎఱింగించిన ముప్పుతిప్పలు పడి ఆమెను తమ ఇంటికి తీసుకొని వచ్చెడివారు. అందుకను వ్యయమును తామే భరించుచుండెడివారు. వివాహముచేసికొనుటకు యువకులు సిద్ధముగానున్న పుడు యువకులు తటస్థింపరైరి. పడతులు లభ్యమైనపుడు యువకులు లేకుండిరి. ఈవిధముగ వీరేశలింగముగారు మొట్టమొదట అధికవ్యయప్రయాసలకు లోనై 1881-వ సంవత్సరమున డిసెంబరు నెల 11 వ తేదీ రాత్రి రాజమహేంద్రవరములో, మొదటిశ్రీ పునర్వివాహము జరిపించిరి. తదనంతరము ఆసేకవివాహములు జరిగెను. నేడు శ్రీ పునర్వివాహముల నాశ్రమించువారే కఱవయినారు. శ్రీ వీరేశలింగముగారు వితంతువులకొఱకు రాజ్యహేంద్రవరమునందు ఒక వితంతుశరణాలయమును స్థాపించి దానికొకై తమ యావదాన్ని ఇచ్చివేసిరి.

శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు తమ యాపజీవితమును సంఘసంస్కారమునకై వినియోగించిరి. అందు శ్రీల ఔన్నత్యముకొఱకై ముఖ్యముగా పాటుపడిరిని నుడువదచ్చును. కావున శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు ఆంధ్రప్రదేశ్ జనోద్ధారకులని విమతింపదగియున్నారు.

<p>సోదరీ!</p> <p>తరతరమ్ములనుండివచ్చే మురువుజూపెన్ సైరరాజ్యపు ధరణికోటను రెడ్డిరాజుల చరితపాడవె సోదరీ!</p> <p>ధిల్లిసుల్తాను పట్టుకొనగా ధిల్లికేమోసమ్ముతెచ్చియు వల్లిఖాను శిరమ్ముగొట్టిన చరితపాడవె సోదరీ!</p> <p>వెచ్చవెచ్చని విజయనగరపు పచ్చిపచ్చీశౌర్యమూర్తుల</p>	<p>శ్రీమతి జె. కామేశ్వరిగారు</p> <p>పచ్చనై నాజయవతాకపు చరితపాడవె సోదరీ!</p> <p>వెలమశత్రులు రెడ్లపటిమయు పాలబుగ్గల శౌర్యదీధితి బొలచంద్రుని ఖడ్గఘాటుల చరితపాడవె సోదరీ!</p> <p>రాజ్యరమకై పోర్పునల్పియు ప్రాజ్యముగ తురకలనువరిసె రాజశ్రీ సింహాచలేశ్వరు చరితపాడవె సోదరీ!</p>
--	---

నందనునందన, వందితమువిజన, మందరిగిరిధర, యిందిరవల్లభ,

సుందరధనము కేకొందుపావన, పాహిమాన్ ఫణితగోవిందస్వామి, బహువాహినిగల

గోవిందస్వామి, నీవెందు బోవద్దురార గోవిందస్వామి.

గజైలం దెలందరా గోవిందస్వామి
 నీబొజ్జాకుబువ్వందరా గోవిందస్వామి
 ముజ్జగములేలేటి గోవిందస్వామి
 గుజ్జంగిపడ్డిందరా గోవిందస్వామి
 వారాకొండీచీసేరా గోవిందస్వామి
 నిండాగుండుమల్లెలుచుట్టేరా గోవిందస్వామి
 అందముగతిరుమణిదిద్ది గోవిందస్వామి
 దివ్యగంధములచేరా గోవిందస్వామి
 గంటలమొలనూళ్లు గోవిందస్వామి
 జంటవడ్డాణం గోవిందస్వామి
 కంఠపరిహారము గోవిందస్వామి
 పచ్చలపులిగోరు గోవిందస్వామి
 గుచ్చిమొడలోవేసేరా గోవిందస్వామి
 వట్టిరట్టులేలాజేసేవురా గోవిందస్వామి
 సందెంగనూసంటి గోవిందస్వామి
 యింపుతోజలకమార్చి గోవిందస్వామి
 సాంపుతోనేఅలంకరింతు గోవిందస్వామి
 శంభోరారాసనుగన్నయ్య గోవిందస్వామి
 కనకాంబరముగట్టేరా గోవిందస్వామి
 గంగనుకన్నయ్య గోవిందస్వామి
 పసిడిపుంగరములుబెట్టేరా గోవిందస్వామి
 పుండరీకనయన గోవిందస్వామి
 మకరకుండలములుబెట్టేరా గోవిందస్వామి
 రంగై నభూషణములచే గోవిందస్వామి
 సర్వాంగముసధరియించేరా గోవిందస్వామి
 వాసుశీయనుడ గోవిందస్వామి

వీరజాతీ, జాతీ, తులసీచే గోవిందస్వామి
 పూజలచేసేనురా గోవిందస్వామి
 భజననుకేకొనరా గోవిందస్వామి
 నీపాదపద్మములకు గోవిందస్వామి
 ధూపదీపములిచ్చేరా గోవిందస్వామి
 వెన్నాలునీకురా గోవిందస్వామి
 దివ్యలన్నముపప్పునెయిరా గోవిందస్వామి
 పంచభక్షిపరవాన్నములు గోవిందస్వామి
 ప్రసన్నుడవై గోవిందస్వామి
 వారాధిశయనుడ గోవిందస్వామి
 వీడెమునిచ్చేరా గోవిందస్వామి
 మంత్రపుష్పముబెట్టి గోవిందస్వామి
 ప్రదక్షిణనమస్కారములుజేసేరా

గోవిందస్వామి

పక్షివాహనుడా గోవిందస్వామి
 లక్ష్మీనక్షత్రమునవెలసిన గోవిందస్వామి
 సాక్షాత్కారరూపమై గోవిందస్వామి
 నాకుమోక్షమియ్యారా గోవిందస్వామి
 ఉట్లమీదపెరుగంతా గోవిందస్వామి
 క్రొత్తచట్లల్లోవెన్నంతా గోవిందస్వామి
 నీవుతిన్నాగుట్టంతా తెలిపేరా గోవిందస్వామి
 వట్టిరట్టులేలా గోవిందస్వామి
 దివ్యపానుపుపరచి గోవిందస్వామి
 పవ్వళింపబెట్టేరా గోవిందస్వామి
 జోలుపాడుచుఉంచెరా గోవిందస్వామి
 నీవుశేయించివుండు గోవిందస్వామి.

స్పృష్టికేఱువర్షము సచ్చివానందబ్రహ్మకృత్యకంబగుదేవి యొక్కరియేయందెను. అదేవి లలితయనియు, త్రిపురసుందరియనియు, గాయత్రియనియు, దుర్గయనియు, అశ్వక్షమనియు, సదాశివుడనియు, చంద్రకళయనియు, పరమార్థయనియు బహువిధములుగాఁ జేర్కొనఁబడుచుండును. అది యద్వితీయము. ఆయవ్యక్తమునుండి వ్యక్తము, గుణత్రయముయందును నీశ్వరశక్తి ప్రకృతైను. అయాశ్వరశక్తివలన మూడుబ్రహ్మాండములు జనించెను. అత్తికమునుండి పురుషరీలలతోఁగూడిన బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులును, లక్ష్మీగౌరీసరస్వతులును వావిర్భవించిరి. బహ్వృచోపనిషత్తునందును, దేవ్యుపనిషత్తునందును, దత్తాత్రేయసంహితాదులయందును బ్రవేశములుగనందగును.

దేవీభాగవతమునందలి పంచమస్కంధము పంచోమ్మిదవయధ్యాయమునందు:—“ఓతల్లీ! నీశక్తిచేతనే బ్రహ్మ, విష్ణు, శుక్రలు స్పృష్టినితలయములు చేయుచున్నారు. కాని నిన్ను విడిచినకాలమందు వారట్లొవర్చ సమర్థులుకారు. ఇట్లు స్పృష్టి, నీతి, లయములు చేయువానవునీవే. సర్వరూపములునీవే. శక్తిలేక యెవరును చేమియుఁజేయఁజాలరు. దుష్టతరమైన కలియుగమున మనుజులు ధూర్తులగు పౌరాణికులచే వంచితులై, నిన్ను నేవింపలేక, నీవలసనిర్మించఁబడిన హరిహరారులును నేవించుచుందురు. రాక్షసులచేత దేవతలు వీడింపఁబడి నిన్ను శరణుపొంది ముఖించిరని తెలిపియు ఆదేవతలనే నేవించురు. హరిహరబ్రహ్మదురే నీపాదపద్మములను నేవింపుచుండఁగా నల్పబుద్ధిగల నరులు ముఖమునిచ్చు నీవేవను మానవగువా? ఓతల్లీ! మహిషాసురుని సంహరించి దేవగణముమరక్షించితివి” అని దేవతలందరుఁబోగడ వాయాదిశక్తి “మీకసాధ్యములగు కార్యములు తటస్థించినపుడు నన్ను స్మరింపుడు. నేను వెంటనే మీయాపదలను నశింపఁజేయుచున్నా”నని పలికెననిగలదు.

త్రిగుణాత్మకంబులగు లక్ష్మీగౌరీసరస్వతుల కమరప్తలైయుండి, వారినహాయముతో స్పృష్టినితలయము లొనర్చుటకు పురుషరూపులగు బ్రహ్మదులును దేవియేకల్పించెను. కొన్నిసమయములందు పుంసూపులగు బ్రహ్మదులు కార్యనిర్వహణజేయుకాచేని తాను స్వయముగనే యావిర్భవించి దేవకార్యములు నిర్వహించుచుండెను. భండాసురుని వధించుటకు దేవతలును, హరిహరారులును శక్తులుకానపుడు పరదేవతల ఏతారూపముఁజూల్చి, యనేకశ్రీరూపశక్తిగణంబుల మధ్యపెట్టఁజేసి వారినహాయముతో ఆమె భండాసురుని వధించెను. అట్లే దుర్గారూపముఁజూల్చి మహిషాసురునిఁ బరిహరెను.

“లలితాత్రిపురసుందరి పురుషరూపమునఁ గృష్ణుడై మేఘగానముచేత జగత్తును పరవశముఁజేసెను.” అని త్రిపురతావిష్ణుపనిషత్తునందును, తంత్రరాజాదిగ్రంథములయందును మున్నయది.

ఒకప్పుడాదిశక్తియగు తార రావణాదిసంహారార్థమై పురుషరూపముఁజూల్చి శ్రీరాముఁడుగను, భువనేశ్వరీదేవి వరాహమూర్తిగను, ధైరవి వృషింహమూర్తిగను, ధూమావతీదేవి వామనుఁడుగను, చిన్నమస్తాదేవి పరశురాముఁడుగను, కమలాదేవి మత్స్యమూర్తిగను, బగళాముఖ కూర్మమూర్తిగను నవతరించిరిని ముండవాలా, శక్తిసంగమతంత్రాదులయందుఁగానవచ్చును.

శ్రీశంకరాచార్యులవారు కైస, బైష్ణవ, గాణాపత్యాది సర్వమతములును ఖండించి జయముఁ గాంచిరి. ప్రమాదమేమియు నొందలేదు. ఆనంతరము శాక్తమతము-అనఁగా శ్రీదేవిని యారాధించుమతమును-గూడ ఖండించిరి. అట్లొవర్చి సాయంకాలము నిత్యవిధులందీర్చుకొనుటకు నదికేని యందలిజలంబున నిలుచుండి, కృత్యములు తీరినవెంటనే, గట్టునకాలిడఁ బ్రయత్నింపఁగాఁ గాలుఁగదల్చలేకుండెను. అసమయమునఁ బరదేవత శ్రీరూపధారిణియై జలంబుఁగొనిపోవ నదికేతెంచినట్లుగుపడఁగా శంకరు లామెను

గాంచి “కుమారీ! నాకు శ్రేయూతనిడు” మని కోరగా “శ్రేయూతయెందు” కని ఆమె ప్రశ్నించెను. శంకరులు “పైకివచ్చుటకు నాకు శక్తిలే” దనియె. అందులకామె “శక్తిలేకుండుటయే నీయభిలషితముకాదా” యనిన శంకరు లందులక చెప్పుటవంది, యామెయెవ్వతెయని శంకించి, భాగ్యవతి శేషంబుచే నామె పరదేశతఱుగు లలితయే యని తెలిసికొని, యామె పాదారవిందములకు మ్రొక్కి యామెను “సౌందర్యలహరి” యను నూరుశ్లోకము లచేఁ గొనియాడెను. అందలి మొదటిశ్లోకమున “తల్లీ! ఈశ్వరుడును జగన్నిర్మాణశక్తితోఁగూడిననే జగములు నిర్మించుటలనుగాని యదిలేనియెడ కదలుటకైనను సమర్థుఁడుకాదు. కనుక హరివారబ్రహ్మరు లచేఁ బరివర్తకేయబడు నీన్న పుణ్యశ్రేణిపైఁజేసియెఱుంగని నాతోటివాఁడు మ్రొక్కుటకుఁగాని, పొగడు టకుఁగాని యెట్లుఁ జరుగు?”; ఇరువది నాలుకశ్లోకమున “తల్లీ! నీకటాక్షమవలంబించియే బ్రహ్మ లోకములను సృజించును, విష్ణువు రక్షించును, రుద్రుఁడు లయమొనరించును. కణ్ముగ్ధులను నీశ్వరుఁడు తనశరీరముతోడ లయమొందించును. సదాశివుఁడు నీకటాక్షమాత్రమును సహాయము గాఁబడసి యీవలువులను మూల నుద్ధరించుచున్నాఁడు.” అని స్త్రీరూపశక్తియొక్క యాధిక్యతసంగీకరించి, నాటమండియు, శ్రీశంకరులు జగదీశ్వరిని శ్రీశృంగరి, ద్వారక, శ్రీవగరము, జగన్నాథము మొదలగు మకములయందు స్థాపనచేసి పరంపరగా నారాధించునట్లుచేసెను.

నాలుగువేదములకును భాష్యమొనరించిన విద్యారణ్యులకుడ శేబరిచేలశ్లోకములుగల విద్యార్థుల మను విప్రులగ్రంథమును శ్రీపరమేశ్వరియగు త్రిపురసుందరియొక్క యారాధననుగూర్చియేవ్రాసెను. సుప్రసిద్ధులగు నప్పయదీక్షితులువారును శేబరిచేలు మితిగల “సాధాగ్యకల్పద్రుమ” మను గ్రంథరాజమును పరమేశ్వరియొక్క యారాధననుగూర్చి ప్రకటించెను. శ్రీశంకరుల పరమగురులగు గౌడపాదులవాగు శక్తి మాత్రములను రచించి పరమేశ్వరియొక్క యారాధనాధిక్యతను నిరూపించిరి. వేయేల? ద్విపాలు నిత్యము ఉపాసించు సంభ్యాదేవియగు గాయత్రీ వేదమాతగను, ముక్తావీద్రుమ హేమనీలధనశ్చాయలుగల పంచముఖములుగల స్త్రీదేవతగను ఆరాధింపఁబడుచున్నది. స్త్రీరూపశక్తికే యాధిక్యతగాని పురుషరూపశక్తికి లేదు. అట్టి సంఖ్యపాసనఁజేయుకయే యితరకర్మలొనర్చుటకు నధికారములేదు. గాయత్రీమాత్రసారుఁడైనను ద్విజత్వము గోల్పోవఁడని మనుస్మృతిచెప్పుచున్నది.

బ్రహ్మాండపురాణమునందలి లలితోపాఖ్యానములో భండారుని వధించుటకుఁ బరమేశ్వరి లలితా మానముందాల్పినపుడా లలితాంబికను సమప్తదేవతలును బట్టాధిష్ఠితరాలపుకమ్మని కోరిరి. ఆపుడు బ్రహ్మ పురుషుఁడులేని స్త్రీగాని, స్త్రీలేని పురుషుఁడుగాని రాజ్యాద్దులుకావని స్మృతీయున్నదనెను. ఆపుడు లలితాదేవి “దేవతారా! నేను సదా స్వతంత్రురాలను, స్వేచ్ఛాచారవిహారములు కలదాన” వనినఁ జతుర్ముఖుఁడు “మహేశ్వరీ! యందునీవేద్యులంది, నీవేదక్షింశువు. త్విణకాలములో నీవేహరింతువు. అందువలనఁ బ్రియునిఁజేబట్టుటవలన నీస్వాతంత్ర్యమునకు భంగముకలుగదు. లోకసంగ్రహార్థమై పురుషు నొకనివంగీకరింపు” మనినఁ బరదేవతయపుడు సంకల్పించినంతమాత్రమున కోటిమస్కధలాపణ్యముతోఁ గూడిన దివ్య శరీరముఁగలవాఁడును, దివ్యాంబరమాలాధరుఁడును, దివ్యగన్ధానువేపుండును, కిరీటాదులచే నలంకరింపఁబడిన వాఁడునునగు జగన్మోహనాకారుండగుఁ బురుషుఁడొకఁడైనుటనిలచెను. బ్రహ్మ యతనికిఁ గామేశ్వరుఁడని నామందిడెను. అనుమానచరితుండగు గామేశ్వరుని లలిత ధర్మపాలనార్థంబై స్వీకరించెను. బ్రహ్మరులు కల్యాణముహోత్సవముల జరపిరి.

శ్రీశంకరులు “తల్లీ! సర్వకాలాదివంచపురుషులు నీపుంభావీలను” అని వేచిని వర్ణించి యున్నారు. త్రిపురోపనిషత్తు పరునాలనబుక్కునకు భాస్కర రాయభాష్యమునందు “శివుఁడును, శక్తియు

భవభక్తులకు భక్తార్థకామములను సమముగ నీయగలవారయ్యను భక్తులకోరికను దీర్చుటయందు శక్తువను శక్త్యుపేక్షకలదు. కాని శక్తికి శక్తినియపేక్షలేదు. బ్రహ్మాంబాదులెవరును శక్తిలేకుండునె యనితేయక బోలుదు. కాన శ్రీయాపశక్తిధ్యానమే కోరికలను శీఘ్రకాలమున స్వతంత్రముగనిచ్చునని సిద్ధాంతీకరించు యున్నాడు.

ఇట్లు పురుషరూపములు శ్రీలకలాపార్థమై స్వతంత్రములుగాని స్వతంత్రములుకావు. శ్రీయాప మలే స్వతంత్రములు. పురుషరూపములు పరతంత్రములు. పురుషరూపములన్నియు కుండకు శ్రీయాపములందే లయమొందును. చరాచరాత్మికంబగు జగమంతయు అయ్యముకాగా శ్రీయాపమే యగు పరదేవతయే మిగులును.

శ్రీలయాధిక్యతః యుక్తుటకు శ్రీపురుషులనియు, గౌరీశంకరులనియు, లక్ష్మీనారాయణులనియు, నీతారాములనియు, భార్యార్థర్థులనియు మొదలుగాఁగల ప్రయోగములే ప్రబలసాక్ష్యము. ప్రపంచమందంతటను శ్రీల కిట్టియాదరణయేయున్నది. తండ్రికంటె తల్లి చదిరెట్లు గౌరవమున నతిశయించునని శృద్ధగౌరము స్మృతి నచింపుచున్నది.

మఱియు శ్రీలు సర్వవిద్యులయందును సంపూర్ణాధికారులే యగుటకు విద్యాదేవత శ్రీదేవతయే యగుట నిదర్శనము. అందువలననే శ్రీలు పురుషులకంటె శీఘ్రకాలముననే విద్యనార్జింపగలుగుచున్నారు. పురుషులకంటె శ్రీలే మేధావంతులని వేఱుంగజెప్ప నగర్హములేదు.

భాగ్యదేవతయగు లక్ష్మి శ్రీదేవతయే యగుటవలన పరిపూర్ణభాగ్యభోగ్యము లనుభవించుటకు శ్రీలే సర్వవిధముల శ్రేష్ఠులని వేఱుంగజెప్పవక్కరలేదు. లోకమర్యాదయు నట్లే యున్నది.

యద్ధకాశలమందును; కార్యనిర్వహణదక్షతయందును బురుషులకంటె శ్రీలే యున్నతపదవిసాధ్యించి రనుటకు నిచ్చాశక్తియగు మహేశ్వరియే యాదర్శము.

లోపాముద్ర మానవులలో మొట్టమొదటనే చిద్విద్యానుంత్రసిద్ధికించి మానవులను, సిద్ధులను నతిక్ర మించి దేవగురుపరంపరలోఁ జేర్చుకొనఁబడినదనియు, దేవతలమరత్వమందుటకు లోపాముద్రాప్రభావమే కారణమనియు బ్రహ్మాండపురాణమందు ప్రసిద్ధమే. మహామహాండును నగస్త్యుఁడు లోపాముద్రాపతియని టిలుపబడును. శ్రీలయాధిక్యత నిరూపించుట కీమయేచాలును. మండనమిత్రుని భార్యయగు నుభయభారతి సమస్తదేవతాస్రవిద్యులయందును, కళలయందును పురుషులందరికంటె ఎంతయో యాధిక్యతగొందినట్లు శ్రీశంకరాచార్యుదిగ్విజయచరిత్ర చాటుచున్నది. దివ్యజ్ఞానసమాజమును ప్రపంచమందంతటను బ్రవర్తింపఁజేసి యపూర్వవాక్పటిమనుగవలఁచి హోమురూలను చేరుతో హిందూదేశమునంతను దట్టడిలతేయగలిగిన యసాధారణప్రతిభగల పాశ్చాత్యశ్రీరత్నమగు ఆదివిశంతుతోఁదుల్యమును పురుషునొక్కనినైన గవళుచగలమా?

శ్రీలలోఁ బురుషులమించిన సాహిత్యవికారదలు, గానకవితాకోవిదులు, కళానిపుణులు, వైద్యశా ములు, జెట్టులు, న్యాయవాదిములు, రాజ్యతంత్రజ్ఞులు, మహారాజులు, యోగినులు సెందరందరికలరు.

తోల్లి సత్యభామ యశేయుండగు నరకాసురునితో మహాయద్ధమొనర్చి వానిని వధించెను. కైకేయు యద్ధునై పుణ్యమెఱుంగనివారెవ్వరు? అసౌల్యాచాయి, రుద్రమదేవ్యాదుల భూరయద్ధములుచేసి విజయలక్ష్మిని బడసిరి. విష్ణోరియాచక్రవర్తిని, తిరువాన్కూరుమహారాజులును సెంతనిపుణులతో రాజ్యములేరిలో చరిత్రలే తెలుపుచున్నవి. వారలకంటె తద్రాజ్యములేలిన పురుషరాజుల విశేషమొందునులేదు.

పురుషశిశువుల జననము శ్రీశిశువులజననముకంటె మిక్కిలి హెచ్చయినను పురుషశిశువులు శీఘ్ర మరణమునొందుచున్నారు. శ్రీలకు స్వభావసిద్ధమగు శరీరపాటవముగలదు. పురుషులు ప్రకృతియందే దుర్బ

లారు. నిజస్థితియిట్లున్నను అమంగళవారమునకు నుంగళవారసంజయున్నట్లు పురుషులు స్త్రీలను నబలలనీ పీడిడి తామే బలకాలురుగ నలచుచున్నారు. అది దురాగ్రహము. ప్రపంచమం దన్ని దేశములందునుగూడ పురుషులసంఖ్యకంటె స్త్రీలసంఖ్యయే మితిమీరియున్నది. ఇందులకు స్త్రీలశరీరపాటవమేకారణము. రావణాసురునికైనను నెత్తెడుస్వాధ్యంతైన శివధనస్సును నీతియెంత యవలీలగా నెత్తగల్గెనో స్త్రీమద్రాయణమే ప్రమాణము. తారాబాయి, రుక్మిణీబాయి మొదలగు యోగవాసీరత్నములు, సర్వసులందు తమ బలాధిక్యతను గవబడుచున్నారు. అధికభృంశమందలి యమజానులను స్త్రీజాతి యుద్ధమునందారి లేరనవారు.

తేయేల? ఇచ్చటి సహాయనిరాకరణపక్షమవలంబించి కాంగ్రెసుప్రచారము కొనసాగించుటకు ముఖ్యకారణము స్త్రీలేకారా? ఆపూర్వమృదుమధురవచోగాంభీర్యములచే నొప్పునాకవయిత్రయగు సరోజినీదేవి లవణసత్యాగ్రహమున గవబడిన యనదృశ్యదైర్యసాహసము లామెను రాద్రోక్షగ నొనర్చలేదా? ఆమెను జూచి రాజభటులును, అధికారులును, భయచిత్రాంతులు కొందరేదా? ఆంగ్లలలో రాజకీయరంగమున నిరుపమానదీక్షతో గృహియునర్చి స్త్రీలలోకమునకు నుల్లేజముకలిగించిన యనమానప్రతిభాకారులును, నిజవాక్కుధారనమున నభికుల నావేశపూరితులుగఁజేయుగల దుష్ప్రవృత్తి సుబ్బమృమొదలగువారల యాధిక్యతగొనియాడఁజాలనివారలందురా? దుర్గాబాయి మొదలగువారు మదరాసునందొనర్చిన వర్ణనాతీతమైన యాంగ్లోశనము వెనుకబడియున్న తమీగనాడును నచిరకాలముననే ముందంజవేయించలేదా? ఆయా రాష్ట్రములందలి స్త్రీలు కాంగ్రెసువిధానములయందెట్టి యనాదరణభావమున్నవారైనను, పితౄహింసలలో నట్టివారి చిత్తవృత్తులను నిరోధించి తమకనువులుగఁ జేయుచుండులేదా?

ముత్తులక్ష్మిరెడ్డి పూర్వానుభవములేనిదయ్యె, తన మేధాబలంబునఁ జిట్టనిర్మాణవిధులఁ జక్కగఁజెలిసి విశేషానుభవముగల రాజకీయవేత్తలగు బురుషులసతిశయించి నుంచినాకచక్రముతో దేవదాసీచట్టమును నిర్మించుకొను.

స్త్రీలయాధిక్యతకుఁ గారణంబెద్ది? వారీయందలి స్త్రీత్వమే. స్త్రీత్వమనగా శక్తిత్వమే. దేవీభాగవతము నవమస్కంధమున “నకలబ్రహ్మంశమందలంబునందును దేవ్యంశరూపధారిణులై నకలస్త్రీలు రాజ్యుచుందురు. చుత్తియు స్త్రీదేవ్యరూపంబగు ప్రకృతి కంశంబులైన యంగవారత్నంబు లంద్యురెద్దరిభార్యలై యెట్లు కీర్తిసహించి రయ్యదివశరింపుమనిన నారాయణుండు ఇన్నికెచ్చగఁజేల? ఎల్లయోషిత్తులు ప్రకృతికలాలన ప్రాప్తిగలదు, ఆడువారల వశవస్త్రాకృతులచే బూజించవలయును. బుత్రవరుల పెక్కుడుగఁబాడవలయు, నల్లయిన బ్రకృతిమెచ్చు, దేవిమెచ్చిన ముమ్మాడుదీపులందు నందరానట్టి దున్నచే యనకుంచరి! అట్టి స్త్రీలు పాత్రిక, రాజన, తామసగుణయుక్తులై యుత్తమమగ్యమాధవములను మూడులెఱుంగులనుండు”రనియున్నది. కలియుగమున నింటింటను శక్తియుండనను నాశోక్తి యెంతయునమంజనము.

ఆధునిక ప్రకృతికాస్త్రజ్ఞులుగూడ జగమంతయు శక్తిమయమేకాని పదార్థమయముకాదనియు, శక్తియే తీవ్రసంచలనావస్థయందు జగదాకారముగ దృశ్యమనుచున్నదనియు నాయాపరిశోధనలచే నిరూపించి యున్నారు. ఇందుగలదందులేదని సందేహమువలదు, శక్తినిశ్శోషగతంబునెందు నెదకిచూచిన నందం దేగలదని యాద్యులునచింతురు.

కావున పురుషరూపములు గొణములనియు, స్త్రీలవిలాసార్థము సృజింపఁబడినవనియు, స్త్రీలేప్రధాన శక్తిరూపములనియుఁ జేలచున్నది.

వేదకాలమునుండియు సర్వవిధములఁ బురుషులకంటె యున్నతదశయందున్న స్త్రీలను కాలక్రమమున, వారియుపేక్షభావమువలన వారికి సౌఖ్యములను తేహర్చుటకు బ్రహ్మచే నియమించుబడిన పురుషులు, స్త్రీలను

శ్రీమతి పద్మావతీ ఆచార్య గారు

పట్రాసు సానాననము : ఉపాధ్యాయ వర్గము; విద్యార్థిని X బిము

సహధర్మచారిణులుగ నెవను నెంచక, వేనాధిపతి పైనికులతో గుట్రచేసి తానేరాజ్యమక్రమించుకొనినట్లు, స్త్రీలపాక్కులను ధర్మవిరుద్ధముగహరించి, కాస్త్రవిధులకు విపరీతార్థములను గల్పవేసి ధర్మములైరి. స్త్రీలు గృహనిర్వహణము తీసికొనుచుంటునుండి యాస్తిసంపాదనమొదలగు తక్కిన కార్యభారమంతయు పురుషులయందుంచినందున, సంతమాత్రముచేతనే పురుషులు తామే యధిపతులుకొని, స్త్రీలను జాలకనగఁ జూడఁజొచ్చిరి. మంత్రులు, వేనాధిపతులు మొదలగువారు రాజ్యభారమెంత జక్కుఁజెట్టినను రాజ్యభారము రాజునందే యాలోపింపుటకునుకాని తక్కిన యనుచరులయందు కాదుకదా? అట్లే స్త్రీలవిషయమునను, సామ్రాజ్యమును బరిపాలించురాజు స్వేచ్ఛగ నాహారవిహారములు ముట్టు కెన్నియోనిర్బంధములను పాటించ నలసియుండును. అంతమాత్రమున రాజును స్వతంత్రములేదనియు, పరతంత్రుడేయనియుఁ జెప్పనగునా?

కాని దేవీభాగవతము, నవమస్కంధమున:—“కలియుగమునఁ బరివేలేడులు దన నెల్లరు స్త్రీచరా ధీనులై, స్త్రీలు గృహమునకధిపతులుగను, పురుషులు స్త్రీలను భృత్యమాత్రులుగనుండు”రనియున్నది. దీనివలన కొంతకాలమునకు పురుషులు తామక్రమముగా నాక్రమించుకొనిన స్థితినిగోల్పోయి, పూర్వపుసామాన్య స్థితికి వచ్చితీరుదురనియు, స్త్రీలు మఱల తమపూర్వపుటున్నతస్థితికివచ్చెదరనియు నూచింపఁబడుచున్నది.

కాని పాశ్చాత్యనాగరికులు నిర్వస్వాతంత్ర్యముల ననుభవించుచుండినను అనేకయకార్యకరణములను లోపై గృహకార్యములను నిర్వర్తించుక పైరింపలై పురుషులగణంపక వారిని కడునిడుమల చాలగునట్లు చేసి సంసారము వరకప్రాయముగ రోచునట్టివరించి తీవితము దుఃఖభూయిష్టముగఁ జేయుచున్నారు.

కావున సెలెస్వాతంత్ర్యము వొందినను స్త్రీలు దానిని దుర్వినియోగముచేసి సహారసధర్మవిరుద్ధముగ నెంచరించరాదు. పాతివ్రత్యధర్మములను, నీతిని విడనాడరాదు. పురుషులకు తాము సహధర్మచారిణులుగ నెంచికొనుచు, తమ స్వభావసిద్ధమును నాధిక్యతను జ్ఞప్తించుచుకొనుచు, ధర్మబద్ధులై వ్యవహరించవలెను. లలితాత్రిపురసుందరి యెంతస్వతంత్రురాలయినను లోకమర్యాదను, ధర్మమును సంరక్షించుటకై బ్రహ్మ గులు గోరనవిధమున దనకమరూపచరితుండగుఁ బురుషునొకనిని స్వీకరించలేదా? అమెనే యాదర్శముగఁ గొని స్త్రీలు విహరింతురు గాక!

దైవమా! నుతుడులేనిదిజన్మమా?

నానాసుఖవ్రాత

నక్షత్రపంక్తిలో

నుతుమణియనిబల్కమా?

దైవమా! నుతుడులేనిదిజన్మమా?

చిత్రచిత్రవిచిత్ర

చిత్రమాకథలను

నుతుమల్లకిశెప్పదా?

దైవమా! నుతుడులేనిదిజన్మమా?

శ్రీమతియన్. కాంతారత్నముగారు

సంసారమనియెను

సాగరంబుననుతుడు

నావయంచునుశెప్పమా?

దైవమా! నుతుడులేనిదిజన్మమా?

కష్టదావాగ్నిలో

గాలుచుండినముదిత

నుతునిజాచియు మఱువదా?

దైవమా! నుతుడులేనిదిజన్మమా?

రాటపుపాటలు

(సంపాదకురాలు) శ్రీమతి ఇనగంటి రత్నమ్మగారు

౧

రాటంబుచిన్నాది కదురుచిన్నాది
నరసనావడికేటి చీడచిన్నాది
చీడకట్టిపచీరెచెరగుచిన్నాది.

౨

రాటాలమోతమ్మ రవ్వలమోత
కనకసిరిగొల్లారి కవ్వలమోత
యేకులొడకలేను యెదురెట్టలేను
పాపబాలిచేశానికి పన్నెట్టలేను.

౩

ఏకులువడికితే యేకదరిద్రమ్ము
పడుకొనినిద్రోతె నచ్చుభాగ్యమ్ము
యేకులురాటమ్ము కాళ్లపంకెల్లు
యేపాపకర్ముడు కావించినాడో?

౪

అందరిరాటాలు అవిటికుక్కులు
అందులో నారాటము చిలకలకొలికి
చిలకలకొలికిని పలికిలోబడితే
పలికింతెగెగాలి వచ్చెరాటంబు.

౫

పుంజమొడికియిల్లు పూజంతెమంటె
గుంజవిరిగి మూల కూలబడుతుంది
ఇదియేమివితమ్మా-అత్తో-నాకు
రాటమొడకబోతే కొత్తో.

౬

జగడాలమూరి దీయింటనుండాది
బాబువేసినాడె యమధర్మరాజు
జగడాలమూరి దీదండుసిపాయి
కత్తిపీటకుపోయి కయ్యంబుతెచ్చు.

౭

విత్తనాలగంప నెత్తినెట్టుకొని
విచారపడ్డాడె విష్ణుకాంతుండు.

౮

కసుపూడ్చి కల్లాపిచల్లెవారెవరు?
కస్తూరినగళ్ల నడిచేవారెవరు?
కసుపూడ్చి కల్లాపిచల్లె మాయక్క-
కస్తూరినగళ్ల నడిచే మాబావ.

౯

పేరులేనివృక్షాలు పెద్దవెలగెల్లు
కారుగోగులనరస కదలే బావన్న
తుంగభద్రగదలు తులశమ్మగదలు
వసరాశీతుంగభద్ర వసమంతెగదలు.

౧౦

అప్పుజేసినాడు హరిశ్చంద్రరాజు
అప్పుకనిబిడ్డని అమ్ముకున్నాడు
వడ్డికనిభార్యను వప్పుకున్నాడు
చెరబోయి చల్లెల్ని తెచ్చుకున్నాడు
జగతిలో తనప్రజ్ఞ నిలుపుకున్నాడు.

౧౧

ఆదివారమునాడు ఆగడియనాడు
ఆబోతుజన్మించు ఆవుగర్భాన
ముందరకాలితెలుపు మూప్రాసనలుపు
ముందుగాబసవన్న మందగదిలేడు.

౧౨

మందచుట్టూతిరిగి మందేరుపరచి
మందగంగా నిన్ను మామలుగొల్పేరు
దొడ్డిచుట్టూతిరిగి దొడ్డేరుపరచి
దొడ్డిగంగా నిన్ను దొరలుగొల్పేరు

మందకిమామంద మూరునుండై తే
విడుతు వెంకటరమణ యింటబన్నేవు
పెడుతు వెంకటరమణ పట్టడిన్నంబు
కడుతు వెంకటరమణ స్తంభానకోడె.

౧౩

కాటుకచుక్కబొట్టు కడిగినాపోదు
నొప్పవాసివవాలు తుడిచినాపోదు
అడ్డచెరుగులుబెట్టి అద్దినాబోదు
పైటచెరుగులుబెట్టి పులిమినాబోదు.

౧౪

బాలింతవచ్చింది బావినీళ్లనీకి.
యేదమ్మ బాలింత? యేరాజుదేవి?
మాసిందిపట్టునీరే మడమలపనుపు
మావాడబాలింత రామయ్యదేవి.

౧౫

కరివేపకాయలు కంఠానబోసి
కలిగినవారంపితే గాంభీర్యమాయె
పేరిననేతులు బెల్లపచ్చులు
పేదవారంపితే చేపరవయాయె.

౧౬

నల్లగొండలమీద వుతికేటిచాకి
నాయన్న వేసిన దట్టిపేరేను?

శరన్నవరాత్రములు

సరససౌభాగ్యవిలసితసస్యములును
సౌరభోపేతములు సరసీరుహములు
స్వచ్ఛమై పావనములగు సలిలములును
అల శరశ్చంద్రచంద్రికావిలసనము
జలరహితమైన తెల్లనిజలదచయము
కానుకలుగావె యీశరత్కాలమునకు.
ఆశ్వయుజమాసశుద్ధపాడ్యమిమొదలుగ

చినకొండచేరంచు పెదకొండలొగురు
నాడెళ్లనల్లపట్టు అన్ననడికట్టు
బందరువచ్చిపట్టు బావనడికట్టు.

౧౭

బందరుపాయ్యేటి బావ! పెదబావ!
పనుచాడెఅప్పలకి పట్టుచీరెదమ్మి
నీదేవిచెల్లెలిని నీకుమరదలిని
నిలిదికట్టనాకు నింకవన్నెదేవు
పండికట్టనాకు పట్టువన్నెదేవు.

౧౮

కాకమ్మ! నీకాల కట్టెముగజై
రత్తమ్మ మావారిని రాగుయ్యెకాకి!
కాకమ్మకూతలు కల్లులుగావు
కన్నవారొచ్చేటి వేళలుగావు.

౧౯

అసుబోయనేల? అనతప్పనేల?
మాలామతిట్టనేల? మాటబడనేల!

౨౦

పుంజమ్మనూలుకి పోగుతిక్కువా
కొండమీదపొద్దుంది కొట్టబోకత్తా!
చేనివారొస్తారు చెప్పబోకత్తా!

—సశేషము.

శ్రీ మ తి ఎమ్. వే ద వ ల్లి తా యా ర మ్మ గా రు

వచ్చునవరాత్రములయందు వరుసగాను
భారతీశ్రీభవానుల భక్తిమీర
ప్రజలుపూజింపుచుందురు భద్రమనుచు
నెచటజూచిన ఫలపుష్పనిచయములిడి
కలశమును సావనముచేసి కలకొలంది
దైవతప్రీతికొఱకు సంతర్పణములు
చేసెదరు భక్తు లీశుభవాసరముల.

ఆశ్వయుజమాసవిశేషములు

శ్రీమతి సునర్ల లక్ష్మీనరసమాంబగారు

ఆశ్వినీనక్షత్రయు కృత్తికామగలదగుటచే దీనికి ఆశ్వయుజమాసమని పేరువచ్చినది. ఈమాసముకూడ శ్రావణమాసమువలె శుభప్రసాదమైనది. ఆశ్వయుజశుద్ధపాడ్యమి నవరాత్రు లారంభము. సప్తమి మూలనక్షత్రప్రవేశము. అష్టమి మహాఅష్టమి. నవమి మహాగ్ననమి. దశమి విజయదశమి. ఆశ్వయుజశుద్ధదశమి విజయదశమి. పాండవులు కౌరవులతో యుద్ధ సంకల్పముజేసి ఉత్తరగోగ్రహణసందర్భమున శమీవృక్షముపైని తాముంచిన బాణములను గైకొని వాటిని పూరించిన సుదీనమగుటచే ఆయుధపూజాదినముగ నెంచబడుచున్నది. అరునునకు విజయుని నామముగలదు గాన అతడు బాణములను గైకొనిన రోజుగాన విజయదశమి అని పేరుగలిగినదని కొందరు చెప్పుదురు. మరియు శ్రీరామచంద్రుడు రావణ సంహారకర్థము యుద్ధముచేయుటకుముందు ఈశమీపూజ చేసినందున దిగ్విజయముబడసి రావణసంహారము చేయుటనుబట్టి దీనిని విజయదశమి అనిఅందురు అని కొందరు చెప్పుదురు. మరియు జగన్నాథయగు మహిమసురమర్దని రాక్షసుని సంహరించి విజయవందికరోజుగాన విజయదశమిఅని మరికొందరందురు. ఇందు యేదినిజమైనను జయముగోరు ప్రతివారును శమీపూజ చేయదగినదైయున్నట్లు కన్పట్టుచున్నది.

దేవీనవరాత్రులు

ఆశ్వయుజశుద్ధపాడ్యమిమొదలు తొమ్మిదిదినములు దేవీనవరాత్రులు చాలమంది చేయుదురు. ప్రతిదేవాలయములందునూ దేవికి గొప్పఉత్సవములు జరుగుచుండును. ఎచ్చట చూచినను దుర్గపూజలు, హరికథలు, మంగళవాద్యములు విసగించుండును. ప్రతియింట బాలికలు బొమ్మలకొలుపు పెట్టుకొని వేడుకచేయుచుందురు. స్కూలుపిల్లలు (మావప్పు బెల్లములు మాకుదయజేసి శీఘ్రముగబంపుడి శ్రీమంతలార!) అని పాడుతూ బుక్కా సంచల నిండ గట్టుకొని విల్లులు చేతబుచ్చుకొని బారులుబారులుగ నడచుచుందురు. ఏదీధిచూచి నను వీరే. ఈతొమ్మిదిదినములై సరిరువాత దశమిపండుగతోకూడ పదిరోజులుగాన దీనికి దసరాఅని అందురు.

నరక చతుర్దశి : దీపావళి

ఆశ్వయుజబహుళచతుర్దశినాడు నరకాసురుడు చనిపోయినరోజు. నరకాసురుడు పెట్టు బాధకోర్వలేక సత్యభామచే యుద్ధముచేయించి శ్రీకృష్ణభగవానుడు నరకాసురుని సంహరించెను. కావుననే ఆరోజున జనము తిప్పక తలకు స్నానముచేయుదురు. ఆశ్వయుజబహుళ అమావాస్య దీపావళిఅమావాస్య. దీనికి ఆంధ్రులందరును తిప్పక తమతమ అల్లుళ్లను అత్త వారిండ్లకుతోడ్కొనివచ్చి క్రొత్తపుట్టములు కట్టబెట్టెదరు. హిందువులందరు తమగృహముల యందు శోభాయమానముగ దీపములచే నలంకరింతురు. కావుననే దీపావళిఅను పేరుగల్గెను.

మరియు ఆరోజు ప్రతియింటను మందుసామానులుగాల్చి సంతోషముతోనుందురు. ఇవి గంధకముతో తయారుచేయబడినవగుటచే విషపుపురుగులు చచ్చిపోవుటకు సందేయములేదు. ఈఅమావాశ్యమొదలు మరల కాస్తరీకపేర్లమివరకూ 15 రోజులు క్రొత్తపెండ్లికుమార్తెలు మోనేతిపద్మనోములని మాట్లాడకుండా ముత్తయిదువులకు బొట్టుపెట్టుదురు. అటుతర్వాత లెక్కప్రకారము నక్షత్రములు లెక్కపెట్టుకొని మఱియు మాట్లాడుదురు. ఇవి ఆశ్వయుజ మాసవిశేషములు.

రాధ వలపు

రాధ

సఖయ! నావిభుఁ డేతెంచుజాడఁగనుము
విరహవేదన భరియింపఁదరముగాదు
ప్రాణములనిల్చి పుణ్యంబుఁబడయుమమ్ము
వందనముసేతు నావిభు నిందుఁడెమ్ము.

నలి

దేవి! ద్వారకావాసుండు దేవదేవుఁ
డప్టమహిషీవిభుండగు యాదవుండు
శంఖచక్రగదాఖడ్గశారధరుడు
కృష్ణుఁ డిదెవచ్చెఁ గాంచుమీత్పవ్వదీర.

రాధ

ఏఁడి? ఏఁడి? నాగోపాలకృష్ణమూర్తి,
నందనందనుఁ డేఁడి? నామందిరంబుఁ
జేరవచ్చెనే! ప్రియసఖ! చెప్పమమ్ము
నీఋణంబెట్లుదీర్తునో నీరజాక్షి!

(పరికించి చూచి)

సఖయ! యీతఁడెవ్వరోమహాచక్రవర్తి
కరణిజూపట్టు శంఖచక్రములతోడ
నలిగభీరూపంబుతో నరయరాక,
నామనోహరు శ్రీకృష్ణు నాకుఁడెమ్ము.

శ్రీమతి కె. గంగమ్మగారు

గొల్లపల్లెను వసియించిదిల్లపనులు
సలుపుచుండు వ్రేవెలందులవలపుకాఁడు
ఇతఁడు కాఁడమ్మ యాలెనినెఱుగువిధము
తెలుపుదును విని తేగదే! చెలువమిన్న!
సిగను నెమిలిపించుబును, జెవుల గుండ
లంబులును, ముకుతుడ మాక్తికంబు, మఱియు
నుదుటఁగస్తురితిలకంబు, నెదను ముత్తి
యములపేరును, హరిచందనము తనువునఁ,
గరములం గంకణంబులు, చరణములను
గజ్జలందెలు, మొలనూలు గటితలమున
వెలుగ, ముంగురులు నొసటఁదొఱుకుచుండ,
గొల్లపాఁజ్జెలతో వని గోగణములఁ
గాయుచును వెన్నెలల శరత్కాలరాత్రు
లందు జంగమస్థానరమైనజగతి
వేణుగానసుధామధుర్యప్తిముంచి
తన్మయులఁజేసి నూత్నిచైతన్యమిచ్చి
లీలవిహించు నై దేండ్లబాలకుండు
నీలనీరదగాత్రుండు నీరజాక్షుఁ
డరయ మదవతీ! నవమనోహరుఁడుసుమ్ము
నావిభుం డాతనిందెమ్ము నాతిమిన్న!

శివరావు స్కూలుపైవలు చదువుతున్నాడు. పదహారేళ్లు ఉంటాయి. అతని స్వగ్రామం పల్లెటూరగుటచేత మేనమామగారిపూర్ణా చదువుతున్నాడు. మేనమామకుమారుడు ఆనందరావు కూడా యితని స్నేహితు. ఆనందరావుకు ఇద్దరు చెల్లెళ్లు. పెద్దపిల్ల సీత. రెండవచెల్లెలు పూర్ణ. సీతను పుట్టినప్పటినుంచి శివరావుకు ఇస్తామనుకునే వారు. సీత చాలచురుకైన తెలివితల పిల్ల. తెల్లటి ముఖము, చక్రముల వంటి కళ్లు, చిన్నసోయ చాల ఆందముగా ఉంటుంది. ఆనందరావు, సీత ఒక పోలికగాఉంటారు. అంతా ఒకచోట ఉండుటవల్ల కలసిమెలసి యుండేవారు. శివరావు ముక్కోపి. సీతపట్టుదల కలది; పెంకపిల్ల. పూర్ణ ఆమాయకురాలు. ఆనందరావు సరదామనిషిఅవుటచేత, సాయంకాలం యిస్కూలునుంచి రాగానె, చెల్లెళ్లనుకూడా తీసుకొని పికారుచెడుతూఉండేవాడు. సీత శివరావుతోటి కబుర్లుచెప్పుతూ ఒకచక్కనె నడుస్తూ వెడుతూయుండేవారు.

ఒకరోజు శివరావు సీతను తీసుకొని బజారువయపు వెళ్లేడు. ఆనందరావు పూర్ణ కూడావచ్చేరు. జనసమృద్ధంగా ఉండుటచేత శివరావు సీత చెయ్యిపుచ్చుకొని నిమ్మదిగా నడుస్తూయున్నాడు. పూర్ణ అన్నగారితో కబుర్లుచెప్పుతు చెనకాల వస్తూంది. ఒకబొమ్మలరుకాణంమీదుగా అంతా వస్తున్నారు. సీతకి బొమ్మలంటే సరదా. బొమ్మలు కావాలని అడుగుతే కొనిపెడదామని నిమ్మదిగా వడస్తూ వెడుతున్నాడు శివరావు. సీతకి చిన్నప్పటినుంచి చూచినదల్లా కావాలని అడిగేస్వభావము కాదు. తనకి కావాలనినది తెలుసుకుని కొనియిస్తే ఆనందపడేస్వభావం సీతది. వాళ్లఅమ్మకూడ సీత అడగకుండానె కావలసినది తెలుసుకుని కొనియిచ్చేది. సీతకి రంగుబట్టలంటే యిష్టంలేదు. తెల్లవరికిణీలయందె ఆమెకు ఉత్సాహంబాస్తే. వాళ్ల అమ్మ యెప్పుడు సీతకి తెల్లబట్టలే కుట్టిస్తూయుండేది. ఎవరైనా బంగువులిండ్లకు వెడితే రంగువరికిణీ పెడితే సీత ముఖముతిప్పుకుని పూర్ణకు యిచ్చేసేది. సీతమాత్రం తనపట్టు చెల్లించుకునే నమరురాలు. నాడు బావ బొమ్మలరుకాణంవద్ద నిమ్మదిగా నుండోపెట్టి అటు యిటు చూస్తున్నట్టు నటిస్తూ, సీతతోసి చూస్తూనుంచున్నాడు. కాని సీతమాత్రం కావాలని అడుగలేదు. బొమ్మలకేసి ఉత్సాహంతో చూస్తునుంచుంది. కొంతసేపయినాక శివరావు “సీతా! నీకు యెబొమ్మలు బాగున్నాయి?” అన్నాడు. అప్పుడు ఆమె “ఆ పెద్దబొమ్మలు రెండు యెంతఆందముగా ఉన్నాయె; చూడు, బావ!” అంది. “సరే! పద. నీకు కావలసిన బొమ్మలు తీసుకుందుగాని” అన్నాడు. “రేపు, అమ్మని అడిగి వచ్చాను తెచ్చుకుని కొనవచ్చునులే, బావ!” అంది. సీత తెలివికి, మాటనేర్చుకు శివరావు చాల సంతోషించేడు. “సీతా! నీకు కావలసినబొమ్మలు తీసుకో. డబ్బులకోసరం మీఅమ్మను అడగ నక్కరలేదులే” అన్నాడు. సీత కోరిన పెద్దబొమ్మలు, పూర్ణకు కొన్ని చిన్న చిన్న బొమ్మలు ఆతడు కొన్నాడు. ఈ బొమ్మల వనకపడ్డ పూర్ణ, ఆనందరావు వచ్చి కలుసుకున్నారు. పూర్ణ సీతచేతులో బొమ్మలు చూచి “అక్కయ్యా! నా కేనా యివి?” అంది. “నీకు కూడా కొన్నాను. నీకు కావలసినవి తీసుకో పూర్ణ!” అంది సీత. అప్పుడు పూర్ణ సంతోషంతో ఆలోచిస్తూ బొమ్మలవయపుచూస్తూంది. సీత కోరిన బొమ్మలు పూర్ణకాతేస్తుండేమొనని చూస్తూ నుంచున్నాడు శివరావు. “అన్నయ్యా! ఇంత పెద్ద బొమ్మలు నాకొద్దు. లక్కపిడతలు, చిన్న బొమ్మలు తీసుకుంటాను” అంది పూర్ణ. శివుడి ముఖం వికసించింది. సీతకు ఆనందం కల్గింది. ఇంటికి వచ్చేరు.

దొడ్లో మామిడిచెట్టు ఉన్నాయి. శివరావు, ఆనందుడు మామిడిచెట్టు యెక్కి కాయలు కోస్తున్నారు. సీత, పూర్ణ, యింకా యితరపిల్లలు దొడ్లో ఆడుకుంటున్నారు. పిల్ల చెట్టుయెక్కి కాయలు కోయ్యడంచూశారు. పిల్లలంతా చెట్టువద్దకు పరిగెత్తుకు వచ్చేరు. మాకు మామిడికాయ వెయ్యవు అని శివానందులను అడిగారు. సీత అడగకుండానే నుంచుంది. తను చాకుతో మామిడికాయ కోనుకుతినీ లోపల చీడి సీతమీద పడేశాడు శివుడు. చీడిపడి సీత తెల్లచొక్కాపాడయింది. సీతకు ఉడుకుమోతైనం వచ్చింది. సీత వెల్లిపోయింది. పూర్ణ తల్లిదగ్గరకెల్లి ఫిరియారుచేసింది; బావ, ఆన్నయ్యా మామిడికాయలు తింటూ తనకు పెట్టలేదని. తల్లి "అనండా! కాస్త రాని కొకకాయ యియ్యరాదురా?" అంది. "ఏదే? పూర్ణ నన్ను అడుగులేదు. రా, పూర్ణ! యివిగో, కాయలు" అన్నాడు ఆనందం. పూర్ణ మామిడికాయలు తెచ్చుకు తింటూ వెల్లిపోయింది. సీతకు ఉడుకుమోతైనం వచ్చినసంగతి శివుడు కనిపెట్టేడు. కాని అందరు కాయలడిగితే సీతమాత్రం యెందుకు తనను అడగకూడదు అని శివుడికి కోపంవచ్చింది.

సీత మూడవ ఫ్లాగం చదువుతూంది. తండ్రివద్ద సంస్కృతము నేర్చుకుంటూంది అప్పుడప్పుడు. బావ వద్ద హిందీ కూడా నేర్చుకుంటాయంటుంది. పాఠములేమయినా తెలియనప్పుడు బావచెవుతూ యంటాడు. సీత యీయేడు పరీక్షలో మొదటిబహుమానము అందినది. శివుడికి సాలుకు నాలుకలు వస్తాయి. ఒక్కడే పిల్లవాడు. వీరిది పల్లెటూరు. ఇంటివద్ద అతనితల్లి, పెద్దనచేసత్త యంటారు. వారు పూర్వార్వారపరాయణులు. సీత యింకా చదువుట అతనితల్లి, మేనల్లలకు ఇష్టములేదు. కాని శివానందుల ప్రోత్సాహము వలననే చదివిస్తూయూన్నారు. శివరావుతల్లి యీసంవత్సరం పెళ్లిచేస్తేనే గాని పిల్ల లేదని పట్టుపట్టింది. కాని పరీక్ష ప్యాసవులేగాని పెళ్లిమాట తలపెట్టవద్దన్నాడు శివుడు. ఇప్పుడు బి. యె. చదువుతున్నారు శివానందులు.

శివరావు మంచిమామిడికాయలు రెండు కోనుకొని తేలులో వేసుకొని చెట్టుదిగి యింట్లోకి వచ్చేడు. సీత అంటే శివుడుకి ఒకవిధమయినప్రేమ. చిన్నప్పటినుంచి ఒకచోట పెరుగుటవలన, అంతాన్నేహంగా కూడా ఉండేవారు. శిలపలు వచ్చినయడల అందరు కలిసి వెళ్లేవారు. ఒకవేళ ఆనందు, సీత, పూర్ణ రాకపోతే "శివా! వాళ్లను కూడ తీసుకొరాకపోయినావురా?" అనేది శివుడితల్లి. మరువాడే మనిషిని చంపి అందరను తీసుకొరప్పించేది ఆమె. సీత కనుక ఒకరోజు కనపడకపోతే శివుడికి యెలాగో యుండేది. సీత యొక్క తెలివితేలి, ఆమె యొక్క బుద్ధిమాతృతకు, పట్టుదలకు చాల ఆనందపడేవాడు. సీతవంటి బాలిక తనకు భార్యకాబోవటంచేత తను ధన్యుడననుకునేవాడు. కాని సీతకు కూడా ఇష్టమందోలేదో కనుక్కోవాలని ఆతని ఆభిప్రాయం.

సీతకు వడమూడేళ్లు వచ్చేయి. కనుక బాగా ఉభావచ్చిన పిల్ల. సీత కోనరం యిల్లంతా చదివేడు. తోటలోకి వెళ్లిండేమొనని చూచేడు. ఎక్కడా కనపడలేదు. సావిట్రి కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. "పూర్ణ యింట్లోనుంచి పరిగెత్తుకువచ్చింది. "పూర్ణ! మాట, యిలరా" అన్నాడు బావ. "ఎందుకమ్మా! ఇంతాక మామిడికాయ యియ్యలేదు, కాని" అంది పూర్ణ. "ఇస్తాను గాని. నిన్న నీకు లక్కపిడతలు, బొమ్మలు యియ్యలేదు" అన్నాడు. లక్కపిడతలుమాట చెప్పేటప్పటికి పూర్ణముఖం వికసించింది. "ఏంకా వారి నీకు?" అంది. "మీఆన్నయ్య యేడి?" అన్నాడు. "స్నానం చేస్తున్నాడు, ఆమ్మ నిన్నుకూడా స్నానం వెయ్యమంది" అంది. "చూడు, సీత యేడి?" అన్నాడు బావ. "పైదాబామీద చదువుకుంటుంది, ఎవరడిగినా చెప్పవద్దంది. ఎవరికి చెప్పకే? బావ!" అని పూర్ణ పరిగెత్తుకు వెళ్లింది. శివుడు నెమ్మదిగా

దాదామీదకు చెల్లి సీత చెనకాలనుంచున్నాడు. సీత సొంది చదువుకుంటుంది. వెనక్కాలె చెల్లి కళ్లు మూశాడు. సీత అనందరావేమొలనుకుంది. కాని చెయ్యి తిడచిచూసింది. ఉంగరం కనిపించింది. “అన్నయ్యకు ఉంగరం లేదు, బావవేలే, చేతులు తియ్యి” అంది. “సీతా! ఇక్కడ ఒక్కదానవు కూర్చున్నావే?” అన్నాడు. “ఏమిలేదు. చదువుకుంటున్నాను” అంది. “ఏదైనా పాతం చెప్పాలా?” అన్నాడు. “అక్కర లేదు. పాతపాతాలు చదువుకుంటున్నాను” అంది. “సీతా! చక్కామీద సిరా పోసుకున్నావేమిటి?” అన్నాడు. “అది సిరామీదక కాదు. బావ తీడిమరక. అంటుకుంటే పదలదు” అని బావకేసి కోపంగా చూశింది. బావకు కోపం, నవ్వుకూడా వచ్చినవి. “పోనిలే. తీడెందుకు? కాయలికిగా, తిను.” అని మామిడి ముక్కలు పెట్టేడు. “నాకు వద్దు” అని చదువుకుంటూ కూర్చుంది. “సీతా! నిన్ను ఒకసంగతి అడగాలని వచ్చేను. అడగనా?” అన్నాడు. “అడుగు, నీకు నేను చెప్పవలసిన సంగతు లేమిటి? నాకే యెన్నో సంగతులు పాతములలో చెపుతూఉంటావు” అంది. “నీకు మీవాళ్లు చెల్లి చేయాలనుకుంటూ యున్నారని విన్నాను, నిజమేనా?” అన్నాడు. చెల్లిమాట చెప్పేటప్పటికి సీత సిగ్గుతో తలవంచుకుని “యేమొ, నాకు తెలియదు” అంది. “నీకు తెలియకున్న నేను చెపుతున్నాగా, మీను. పక్కయింటి క్రిష్ణమూర్తికి యిస్తారుట” అన్నాడు. “అమాట నిన్ను నాతో చెప్పునునే యిక్కడకువంపేరా” అంది కొంచెం కోపంగా. శివుడికి అప్పకోపనుందరమైన సీతముఖమును చూచేటప్పటికి నవ్వు వచ్చింది. “సీతా! నన్ను చెల్లి చేసుకొనుట నీకెప్పు మేనా?” అని జవాబుకోరకు యెదురుచూస్తూ నుంచున్నాడు. “నీవు నీచదువు పూర్తి అవుతేగాని చెల్లి చేసుకోవు కదా? ఇప్పుడు, యామాటలెందుకు?” అంది నవ్వుకూడు. “నీ యిష్టం తెలియనిచె చెల్లి చేసు కొనుట యిష్టములేక నే అలాగ చెప్పినాను” అన్నాడు. సీత నవ్వి ఊరుకుంది. “సీతా! ఈచిన్నమామిడి ముక్క తినకూడదా?” అన్నాడు. “మామిడిముక్కలు తింటారా? తీడి తింటారనుకున్నాను” అని నవ్వి రెండుముక్కలు తీసుకుంది సీత. ఇద్దరు కిందకి చెల్లిపోయారు.

సీతకు పరీక్షలుఅయి కలవులు అగుటవలన అంతా మేనత్తగారింటివద్దనే ఉన్నారు. సీతరెండ్రొ ఒకరోజు అక్కగారితో సీతచెల్లిమాట తెచ్చేడు. “శివుడితో చెప్పితే మాట్లాడలేదు, ఏమంటావు? అక్కయ్యా! నీ ఆభిప్రాయమేమిటి?” అని అడిగేడు. “సీతవంటిపిల్ల వాకోడలవడంకంటే నాకేమి కావాలి? అన్నయ్యా! ఆబ్బాయిని అడుగుతాను.” అంది ఆమె. ఒకరోజున ఆమె “హే! మామయ్య సీతకు చెల్లి చేయాలని తొందర పడుతున్నాడు. నీ ఆభిప్రాయమేమిరా?” అంది. “సీతకు చెల్లిచేయట నాకు ఆభిప్రాయమేను. నేను వస్తాను సీతచెల్లికి పిలుస్తేను.” అన్నాడు శివుడు. తల్లి నవ్వి “అదికాదురా. నీవు సీతకు చేసుకొనుటకు అభ్యంతరమేమి లేదు కదా అని అడుగుతున్నాడు, మామయ్య. ఇప్పటికాలంలో అంతా పిల్లల యిష్టమేగా, నాయనా!” అంది. “అదా? నీవడిగేది. సీతకు నేను చెల్లిచేసుకు గలన గలనా? పూర్ణను అవుతే చేసుకుంటాను. సీత పెంకిపిల్ల. వద్దు, బాలు” అని సీతముఖంకేసి నవ్వుకూ చూశాడు. సీత కోపంగా బావకేసిచూసి అక్కడనుంచి లేచిపోయింది. “ఏమిటిరా? హే! మాట్లాడవు? వాళ్లు పిల్ల పెద్దదవుతుందని, ఉంచుటకు వీలులేదని తొందరపడుతున్నారు.” అంది. “అబ్బ! ఏమిటమ్మా? ఎప్పుడూ చెల్లి చెల్లి అని వేపించుకుంటావు. ఏంతొందరవచ్చింది?” అన్నాడు. “అది కాదురా, చెల్లిడుదాటిందని తొందరపడుతున్నారు వాళ్లు” అంది. “ఏమి యీడుదాటింది? పదమూడో యేడేగా దానికి? పెద్దదవుతే ముంచుకుపోయిందేయేమిటి” అన్నాడు. “బాగానేవుంది. అబ్బికి చదివిన చదువు ఇందులోకి దిగిందాయేమిటి?” అంది వాళ్ళమ్మ. “నరే. నీయిష్టం. నీతో జవాబు చెప్పడం

కాకినాడ శ్రీవిద్యార్థినీసమాజ పోషకవార్షికోత్సవము
శ్రీమతి ర. కృష్ణబాయిగారు అధ్యక్షురాలు

కాకినాడ: శ్రీవిద్యార్థినీ సమాజము

‘గంగద్ద వాసుడతుగొ’

‘చిట్టికన్య పోత’

కష్టం బాబు" అని పికారుకి లేచేడు. ఆనందు, పూర్ణ, శివుడు కలసి పికారుకి వెళ్ళేరు. సీతకోసరం చూచేడుకాని సీత కనబడలేదు. సీత బాసన్నమాటకు కోపంవచ్చి తనన్నోపాకురానింటికి వెళ్ళి రుమాలు కట్టుకుంటూ కూర్చుంది.

పికారు కళ్ళివచ్చిన శివుడు, రుమాలు తయారుచేసుకుని సీతా ఒకమాటే గుమ్మంలోకి నచ్చేరు. "సీతా! ఎక్కడికి వెళ్ళేవు? కనబడలేదు" అన్నాడు బావ. "ఎక్కడికి వెళ్ళలేదు. ఈపూళ్ళోనే యున్నాను." అంది సీత. "అబ్బా! నవ్వుతూ అంటే ఏకంత కోపమెందుకు? సీతా! ఆందుకనే నిన్ను చూస్తే కళ్ళుమండుతుంది" అన్నాడు. మండితే చన్నీర్లు స్పావించెయ్యి" అని నవ్వుతూ లోపలకు వెళ్ళింది సీత. సెలవలు అయిపోవుటవలన అంతా వెళ్ళిపోయారు. శివరావు బి. యే. ప్యానాయి, పట్నంలో ప్లీడరు పరీక్ష చదువుతున్నాడు. అప్పుడేపోకొన్ని యిబ్బందుల నల్ల మంచెలగ్గు ములులేనని తెండుమానముల వరకు ఆగేరు. సీత పెద్దమనిషి అయింది. ఇంట్లో సీతెల్లి యేడుపు మొదలుపెట్టింది. అందరికీ ఈకుభ వార్త తెలిసింది. ఒకకడుపుబ్బుబ్రాహ్మణుడు యీవార్త కాస్తా సీతమేనల్లికి తీరచేతాడు. శివుడితల్లికి సిద్దుగుపడినట్లయింది. అప్పిల్లను తనకోడుక్కి చేసుకొని కులంలో వెలిపడడమా, చేసుకోకుండా వుండి పుట్టింటిలో వదులుకోడమా యెటూలోచలేదు. అఖిరికి ఆమె కులంచెడుంతుందనే ఆభిప్రాయంతో సీతను తనకోడలిగా చేసుకొనుటకు అంగీకరించలేదు. అన్నగారు వస్తేకూడా మాట్లాడలేదు. భోజన మయినా చేయకుండా వెళ్ళిపోయినాడాయన. ఈ సంగతంతా శివరావుకు ఉత్తరంవ్రాశాడు. శివుడు వెంటనే బహుబ్రాహ్మణుడు. రజస్వలవంతరవివాహమే తనకు సమ్మతమనియు, సీతనుతప్ప యింకొకచారికను వివాహమాడననియు, మీరు యేమిభయపడవద్దు అనియు వ్రాశాడు. సీతను ఇమ్మూలుమానిసింది యింటికదగ్గ రెండ్రి, అన్నగారు చదువుచెప్పుతూ ఉండేవారు. ఇంటివద్ద తల్లికి పనులలో సహాయపడుతూయుండేది. శివరావు వచ్చి ఒకకుభమహార్యమున సీతను వివాహమయినాడు. కాని బంధువులెవరూ రాలేదు. అఖిరికి తల్లికూడా రాలేదు. శివరావు పట్నంలోనే ప్రాక్టీసు చేసుకుంటూ మంచివకిలని పేరు పొందేడు.

శివరావు తల్లికి బోధించి పట్నం తీసుకెళ్లేడు. ఆమెకూడా ఒక్కకోడుకుని పదలియుండలేక కోడుకువద్దనే ఉంది. సంవత్సరాదిపండుగ వచ్చింది. సీతకు కొత్తచీర పండుగకు కావాలన్నఆభిప్రాయం. కాని శివరావుతో కావాలి అని ఆమె చెప్పలేదు. అయినా అతనికి తెలుసు. అదివరకే మంచిచీర తెచ్చి పెట్టిలో దాచి ఉంచేడు. కాని పయికి తేవట్టుగానే ఊరుకున్నాడు. పండుగనాడు కోడుక్కి, కోడలికి తలంటిసిగ్గు పోసింది తల్లి. సీత ఆచేళ్ళ యింట్లో వద్దకోవడంతోటే సరిపుచ్చుకూంది. లేనిపనులుకూడా కల్పించుకుని తన పాతచీరతోటే కూర్చుంది. సీత యొక్క కోపం శివరావు మధ్యాన్నంనుంచి అన్నీ కని పెడుతూనే యున్నాడు. కాని యెరగవట్టుగా ఊరుకున్నాడు. "సీతా! పాతబట్టతోనే ఉన్నావు. మంచిచీరకట్టుకు, వస్త్రులు పెట్టుకోరాదుటే" అంది ఆత్తగారు. కాని ఆమె యేమి బహు చెప్పక "ఏదయితే నేమిలే" అని యేదో లేనిపోనిపనులు కల్పించుకు తన పాతచీరతోటే కూర్చుంది. మధ్యాన్నం ఫలాహారంవేళ అయింది. శివరావు, సీత ఫలాహారంచేశారు. శివరావు "ఈచేళ్ళ సినిమాకు వెడదామా?" అన్నాడు. వివవట్టుగా ఊరుకుంది సీత. శివరావుకు కోపము, నవ్వుకూడా వచ్చినవి. "సీతా! ఈచేళ్ళ సినిమాకు వెళ్ళాలి. పండగపూట కోపమేకాకుండా చెముడుకూడా వచ్చిందా యేమిటి?" అన్నాడు శివరావు. "ఫలాహారం అయిందికదా వెళ్ళండి" అంది సీత. "ఓహో! నాకు సెలవు యిచ్చేవుకదా? సీత కూడా

రావారి అని శేష అడగడం" అన్నాడు. "శేష రాకపోలే నీనీమా కాదా" అంది. "ముమ్మాటికి నీనీమాకాదు" అన్నాడు. "సరే పడండి." అంది. "ఇలాగేవా? నీనీమాకు రావడం" అన్నాడు. "ఇంకే లాగో నాకర్థమగుట లేదు" అంది. నీత పట్టుదలకు తనలో నవ్వుకుని "సరే, వాతోలుసంచి యిలా తెచ్చి పెట్టు" అన్నాడు. నీత తోలుసంచి తెచ్చింది. సంచి తెరచి అందులోవున్న అందమయిన చీరతీసి "ఇదుగో చీర" అని నీత చేతికిచ్చి "అబ్బ! నీవెంత అపాధ్యురాలవో నాకు తెలుసు. అందుకనే చిన్నప్పుడే చెప్పేను. నీతతో వేగలేను కాలు అని." ఇట్లని నవ్వేడు. నీత ముఖంబికిపించింది. చీకటిగా ఉన్న గది నీత నవ్వుతో వెల్లు కచ్చిపట్టుంది. నీత తన నోతకపత్రము కట్టుకు శివరావుకు, ఆత్మగార్హి నమస్కరించింది. "ప్రాదున్నుంచి ఒక నీనీమా చూపించేవు నీతా! ఈవేళ నీవు" అన్నాడు శివరావు.

జానోపదేశము

ఆలమందలు ఆటబయలున

మేలలను వే మేయుచుండగ

గోపబాటుఁడు కోర్కెమీఱఁగ

నట్టెఁగూర్చుండి.

ముదముమీఱఁగ మురళిచేఁగొని

ముద్దులొల్కఁగ మూతినునిచి

సరసమృదుసారస్యసంగీ

తములవాయించెన్.

మధురసంగీతమును విని గో

పికలువేగమె పరుగులెత్తియు

వారిజాక్షుని వారలందరుఁ

జూచి యిట్లనిరి.

“వారిజాక్ష! నీవారమేయని స

ల్లలితముగఁ గృపజూపమామము

విరహమునకోర్వొంగఁజాలము

మదనగోపాలా!”

చేరకాఁజేడియలఁగనుఁగొని

రాధకాంతండు రమణులన్ గని

నలపుతోలఁగఁగ వారిక్కిన్ మఱి

యిట్లుబోధించెన్.

శ్రీమతి గంటి కామేశ్వరమ్మ గారు

“ఇంతెలారి! యిదేటివెట్టిక

వేగబొండు మీనిభులచెంతకు

అత్తమామల యాజ్ఞ లేవిదె

తగునె యేలెంచన్?

పరులుజూచినఁ బడనినిందల

పాలుచేతురు పాపమెరుగక

లోకులకుఁలోఁబడఁగవలయును

నిజము నారయగన్.”

నీలవర్ణుని నీతిమాటల

నింపుగుదురగ నింతలున్ విని

సారసాక్షుని సరసనిలిచిరి

నతుల నొనరించి.

“సందపందన! నీదునిర్మల

భావపూరితభవ్యగానము

విరహపతులగు పనితలన్ మము

జ్ఞానులుగఁజేసెన్.

సృష్టిలయకార! యోదేవ! శ్రుతులుస్మృతులు

నీదులీలలఁబొగడంగ నేరకున్న

విచలమతులము మేమెంతవారమయ్య

నిన్నుఁబొగడంగఁదలపెట్ట నీరజాక్ష!”

భిక్షువు

శ్రీమతి సామ వేదము సీతారామమ్మగారు

చింపికంబభి పై నఁగప్పుకు
చిరుగుబట్టలఁగట్టి వణకుచు
వంకరగు కట్టొకటిఁబుచ్చుకు
వచ్చినాడండీ మునుసలి వచ్చినాడండీ.

1.

*

*

*

*

భిక్షువు

ఎండ మలమలమాపుచుండెను
రెండురూములవేళ బాబూ!
తిండితిని నాల్గాయె నేటికి
దండ మిడుదొక్కింతకబళం.

గృహస్థు

పదియుఁగానివేళ నిపుడేటికివచ్చితివిట్లు? భోజనం
బా? దియనేయుమింక పలుభంగులఁజెప్పకు వారియిండ్ల కా
మీదుగనేగరాదె? పదిమీరినభోజనముండునే? వృథా
నీదయనీయయుక్తులిట నేగుమువచ్చినత్రోవశీఘ్రమే.

భిక్షువు

మేడలును మిడ్డెలునుగలిగిన
మేటిదొరలీరితిఁబలికిన,
కూడుదొరకదు దండమయ్యా!
కోపపడకంహా!

గృహస్థు

చెప్పినమాట నీమదికిఁజేటుగదోచెనె? మాగృహంబులో
నప్పుడెయెల్లరుందినుట నన్నములేదు నిజమ్ము నీకునై
యిప్పుడువండనేరమింక నెచ్చటికేనిఁజనంగమేలు నీ
విప్పగిడిన్ వదింప ఫలమింతయులేదు వృథాప్రయాసముల్.

భిక్షువు

మేడలున్నా ఫలములేదు
మిడ్డెలున్నా ఫలములేదు

కూడవచ్చే పుణ్యమునుగఁకు
కూడఁజెట్టుము నీవు జీవా!

గృహ స్థు

చాలుంబాలును కట్టిపెట్టుమికనీచాతుర్యముల్ పూరకే
యేలాయిట్టులబట్టుగానరచెదా నీవేళఁబస్తుండినన్
పోలేదీకఠినంపుఁ బ్రాణము యశంబో ద్రవ్యమోయున్నవా
చేలోచత్తురుశీఘ్రునే మరియిదేమో మీకెదీర్ఘాయువులో?

గృహిణి

చాలునులెండు యూరకవిచారమొనర్చక వృద్ధు నిట్లుగా
నేలచివాట్లుపెట్ట? మనకేమిటనున్నదిశాశ్వతమ్మి? పోఁ
గాలమువచ్చునంత కిటఁగాపురముండుపెకాదె? నెత్తిపై
నేలవమేనిఁబట్టుకటకేగెదమే? తలపోయుడాత్మలోన్.
అనివచియించితొడినక నన్నము నాతనికీయబోవ నా
ఘనమతివద్దటంచుఁ దనకాంతకునడ్డమురాగ నాపె నేఁ
దినననిపల్క నీవుఁ దినితీరుమటంచితడాగ్రహమ్ముతో
ననుటయు, నిట్లుగానిరువురప్పడొకింతవివాదమొందుటన్.

నాల్గురోజులనుండి తిండికి

నవయునుండిన ముసలిప్రాణము

అలుమగలనోయ్యస్యతగవుల

నంతరించిన దెండదెబ్బకు.

*

*

*

*

కాలమువచ్చి దంపతులకాలపుమృత్యువువారనొందుటన్
కాలునిపిటికేగి రథికంబగుట్టుత్తు దహింపనాతమన్
సోలుచునిల్లునిల్లునటశోధనచేసినపట్టెడన్న మే
మూల నలభ్యమాటఁ గనుమూసివిషణ్ణతనుండినంతటన్.

చింపికంబళిపై నఁగప్పుకు

చిరుగుబట్టలఁగట్టివణకుచు

వంకరగుకట్టొకటిబుచ్చుకు

నచ్చినట్లాయెన్ ముదుసలి

వచ్చిచెయిబాపెన్.

మంగడు నవవాగరికళామణి. లలిత సహితనధర్మాచరించి.

“విగ్రహారాధన, రకరకముల దేవుల మనకున్నవి గాని దొరలకు, తురకలకు ఉన్నవా? ఒక్కడినే నమ్మినవాళ్ళ మనస్సు చెడరదు కాని శివుడని, విష్ణువని, బ్రహ్మని, రాముడని, కృష్ణుడని, హైగా పదిఅవ తొరముల వేర్వేరు చేర్చని, ఇటీగాక లక్ష్మి, సరస్వతి, పార్వతి, కాలి, దేవి మొదలగు స్త్రీదైవములు యాలా ఇన్ని దేవుళ్ళను కొలిస్తే మనస్సు చేనిమీద నిలుస్తుంది? వివాహాలకు, నోములకు అరములేదు. కొబ్బరికాయకు ముక్కుచెవులుపెట్టి వరలక్ష్మి అని పూజ. పసుపుతో ముద్దచేసి గణపతి అని పూజ. చెట్టొకటి పాతి పోలకమ్మ అని పూజ. ఇలాంటి పెరిచెరిచేతలచేతనే ఆ ఇంగ్లీషువాళ్ళు మనలనిచూచి మన పురాణములచరిత్రలు విని చేతకాని వారమని, మూర్ఖులమని, తలతోకలేని కథలు నమ్ముతామని, రావణాసురునికి పదితలలు, శతకంఠరావణునికి నూరుతలలు, కార్తవీర్యార్జునునకు, రాణాసురునకు చెయ్యేసి చేతులని అట్టిరూపము బుద్ధులించుట ఆనాడు, ఈనాడు, ఏనాడుకూడ అసంభవమని, మీరు వట్టిపశువులని అనుట సంభవించినది” అని లలితభర్తయగు శ్రీధరరావన్నాడు. తిరిగి అన్నాడు: “హైగా తీవరాసులందరిలోను ఆత్మస్వరూపుడై దేవుడున్నాడని హిందూధర్మముకదా? మావనీవచేస్తే దేశసేవఅగును. అట్టి దేశసేవచే తీవయాత్రగడిపితే ముక్తిరాదా? అట్టి జడపదార్థముల పూజించి, సంవత్సరము పొడుగున కాలము వ్యర్థముగా గడుపుతే ఏమిలాభము? వ్యర్థకర్మము. శరీరాయాసము. మడితడి అని, పండుగనాడు తెమలక ఆలస్యభోజనములు, గురుత్వము కలిగించు ఆహారములు, వీటిచే ఆనాగోగ్యములు ఇంతేలాభము. మొన్నటి దాకా శ్రావణమాసమంతా మంగళవారములని, శుక్రవారములని, బౌద్ధమని, ఏకాదశని. స్నానములు, ఒంటి పూటించి, రేడిబట్టతో తంటాలుపడ్డావు. మళ్ళీ దసరా అని, దేవినవరాత్రులని, తొమ్మది రోజులు కలకారాధనచేసి దేవీపూజచేయాలని మొదలెట్టుచున్నావు. నీమూలాన్న వామకూడా వేళకు తిండిలేదు. ఏమీ యీబట్టతో ముట్టుకోవద్దంటావు. కాఫీ యిచ్చుటకైవా నీకు తీరికఉండదు. ఇల్లంతా గడవిడ.”

ఆనాటలకు లలితకు మహాకోపమొచ్చింది. “పెళ్ళయినప్పటినుండి పండుగ, పూజ అంటే మీతో తంటాలు పడుచూ యిల్లాగే వేసచున్నాను. మీమనసంత పరిపూర్ణ బాసము నాకింకాకలగలేదు. ఆయినా వారంటాలు నేను పడుచున్నాను కాని వాలోకూడ మిమ్ముల సుపవాసముచేయమనుటలేదు. కాఫీ మాన మనుటలేదు. రేడిబట్టలు, మడిబట్టలు కట్టుకోమనుటలేదు. మీవనంతాముగిసిన తర్వాతనే వాపూజలు నేను చేసుకుంటున్నాను. దొరలుచూచి తురకలుచూచి వ్యవ్రతుకు వాళ్ళమతములోఉన్నవి వాళ్లు ఆచరిస్తారు. హైగా ఏయాపములేని నిర్మామవ్యప్రదేశమున ఆసర్వాంతర్యామియగు పరమాత్ముని కమగొనుటకు మన కింత భక్తిజ్ఞానము బుడయించలేదు. మహామునులంతవారు తత్వజ్ఞానసంపాదనకై చలుకష్టములు పడుచుండగా తురకలు, దొరలు మనీషులలోను, చర్మీలలోను ప్రార్థనలు సల్పుచున్నారన్నంతమాత్రమున వారి మనస్సు భగవంతునిలోనే ఏవమైయున్నవా? చిత్తం శివుడుమీద, భక్తి చెప్పలమీద అన్నట్లు సమాజాచేయాలని, ప్రార్థనచేయాలని వాళ్ళు చేస్తారుకాని భక్తిభావముదు. మనకింకా యీకర్మలతో కొంత మూఢభక్తికింద భగవత్సంబంధమైన పనులకై తంటాలుపడిన మనస్పీతిరవించుమై చింతలబడదు. పూజలచే భక్తిన్ని, మడి ఆనుటతో ఆగోగ్యమున్ను, నోములతో స్త్రీలబద్ధకములున్ను, పురాణపఠనములతోను భజనకాలక్షేపములతోటిన్ని కలమున్ను బాగుపడును. ఈపండుగలగురించి ముఖ్యచరిత్రములు సహితన

ముగా ఉన్నది. క్రమక్రమముగా మీబోటివారిచే విస్తరించబడగా మిగతకొందరిచే విగ్రహారాధనగాను, పండుగయుత్సవములక్రిందను స్మృతిచిహ్నములుగా నిలచియున్నది. అట్టిచే యీదసరాచండుగ, దీనికి చాలాకారణములున్నవి. మీకింగ్గీ ఘగ్రంభవశవమేకాని మన మతగ్రంథములు కంటకసమానములు. మన రామునిచరిత్రకంటే మీకు ఏనుక్రిస్తుచరిత్ర యొక్కువ తెలుసును. అల్లాంటప్పుడు "నేనేమి చెప్పగలను?" అంది.

“పోనీ, నీకు తెలుసునుకదా! ఈ దసరాచండుగను గురించి నాకు తెలియచెప్పుదూ. ఇదిగో చెప్పుటకు మరచిపోయాను. కాకినాడ మీనాన్నగారి దగ్గరనుండి మనల నీదగిరిరమ్మని ఉత్తరం వచ్చింది. మీవాళ్ళింట్లో నవరాత్రులు చేస్తారట. కలకత్తాలో బెంగాలీవాళ్ళను చూచి మొదలుపెట్టేరు కాబోలును. త్వరగా పెట్టి లేడ నర్దుకో. కాకినాడలో గానసభలు జరుగుతాయి. పూజలు నీవు చూస్తువుకాని. ఉత్సవాలు, గానసభలు నేను చూస్తాను. ఏటేట గానకళవృద్ధిచేసి గాయకోత్సాహకరంబగు గానసభలు, శిల్పికోర వృద్ధిఅయే ఏనుగులు విచ్చితాలంకారశోభితంబుగ విగ్రహములుకట్టి దళమివినంబునవల్పు ఊరేగింపులుత్సవములు మమ జాల ప్రపంచకక్షానాభివృద్ధికరములు. అవి రత్నకమాచి ఆనందించి ప్రోత్సహించవలసిన కళాభివృద్ధికరము లగు ఏర్పాటులు. ఈరాత్రియే ప్రయాణము.” అన్నాడు శ్రీధరరావు.

* * * * *

లలిత పుట్టింటికి ప్రయాణమన్న సంతోషమున త్వరగా పంటకావించి మోటారుకు ఎడ్డుకొని సిద్ధముగా నుండెను. పదిగంటలగుసరి కిరువురు భోజనములు కావించి, పదికోజాల వజ్రు తిరిగిరారు గనుక ఇల్లంతా నర్దుకొని, వీధిగుమ్మముకు తాళమువేసి బస్సు యెక్కిరి. అమలాపురంలో శ్రీధరునకు తాలూకాకచేరిలో హెడ్డుగుమాస్తావని. స్కూలు ఫైనలు చదివేడు. సంపూర్ణ పాశ్చాత్యవ్యామోహశిక్షితుడైనాడు. స్నేహితురాలుచేరి కాకినాడపట్టణపుపిల్లలయినా లలిత మతపుపట్టుదలలు కలిగి ఆచారవ్యవహారములున్న కుటుంబములోని దిడ్డ. ఏగూటిచిలుక కావలకులుకదా? తండ్రివలన చిన్నతనమునుండి పురాణచరిత్రలు వినియున్నది. జాతీయదృఢులందు నిపుణుతి. ఉధయభాషాప్రవీణురాలు. అట్టిభార్యకు నాగరికగ్రేసరుడగు ధీరకు వడతలలో కలత లనేకములు.

వానలు చెరిసినవి. వరిచేలు బలిసినవి. బురదనీర్లు కలకలుచేరి నిర్మలనలియబడెనవి. మబ్బులేని యెండలు. పువ్వులకోభితంబులగు పనములు. మేఘగర్జనములు లేక నిర్మలయుగానండునాకసము. అందలి స్వచ్ఛసంపూర్ణ కాంతుల వడచల్లుచంద్రోదయము. శరత్కాలసూచన లగపడుచున్నది. శరత్కాలసంపూర్ణ చంద్రవర్ణమును వర్ణించు కవులకలమునకించుగు ఋతువారంభమాయెను.

ఇట్టి ప్రకృతికైవలిలాసము లనలోకించుచు, దారిపొడుగున నగపడు పచ్చనిపచ్చికబయళ్ల కానం దించుచు, గ్రామకాంతలు ఇండ్లకు గోడలకు నున్న పువ్వులెలు మట్టిపూలెలు పసుపుకుంకుములు మ్రుగ్గులుపెట్టు పనులకులోనై ఆసులో కండిలాతిరుగుచుండుట కాశ్వర్యపడుచు సాయంకాలమునకు కాకినాడ చేరుకొనిరి.

కాకినాడలో సరసింహంగారియిల్లు గాంధీవగరములో ఉన్నది. నవరాత్రులు చేరుచోచ్చుటచే వారి యిల్లు మందిరములతోడను, చిత్రవిచ్చితాదికపటములతోను, పచ్చని పందిరులతోడను, గడపల సారిద్రాకుంకుమలతోడను, చూతపత్రతోరణములతోడను, బంధుపరివారగణములతోడను కలకలలాడుచుండెను.

మారుచు, అల్లుడు వచ్చేరని తెలిసి నుందరమ్మగారు సంతోషపడుచు, మగనికి కొడుకులకు చెప్పి, ఎదురొచ్చి కార్లు కడుగుకొన వీల్చిచ్చి, అల్లునిక్షేమోదంతమడిగి, పెట్టెలపీఠమపడకగదిలో పెట్టించెను. అల్లుని మర్యాదచేసి మామగారు చావడిలో పక్షకమస్సీలో నానీసుంటేనిరి. బంధుస్నేహబృందముతో

రాత్రిభోజనములైన తర్వాత ఇష్టానోష్టిలో, దవరానందర్పణుల ప్రస్తావనవచ్చి అల్లుడుమామల కీక్రింది సంభాషణ జరిగెను.

శ్రీధరరావు:— ఈ యుత్సవసంబంధవిషయముల నిందుక చెప్పి వాసంశయముల దీర్చవేడుచున్నాను.

సరసింహంగారు:— నాయనా! ఇది ఆనాదిసిద్ధాచారముగా వచ్చుచున్నది. ఈ శక్తిపూజ బహుశః కాశ్తేయాలమతకాలమునుండి వచ్చియుండును. పూర్వపురాణాలు వర్ణములుపుగవని, తగినవాతావరణ సిద్ధిగల నీతశ్వయుజమ్మసారంభమున క్రుష్ణపట్టిన కత్తికతారుల మైదిదీసి, నేనను విల్లుసాముల నేర్పరులుగాదిద్ది కోటకంఠకును కులదేవతగా నుండు ఇష్ట దేవతనును దేవినుపాసించి, పూజాదికములచే దేవీప్రీతి కరముగ మత్స్యవాదులొనరించి, భేరీధంకాదివాద్యములు భోరుకొల్పి, చతురంగబలయుతులై కరితురగాదిరూఢులై విజయాభిలాషులై దశమీదినమున దండయాత్ర పెడలెడివారట. విజయవిష్ణుదినముననే విజయదశమియనియు, దేవినుపాసకంబగుట దేవీపూజలనియు, పదిరాత్రులుత్సవంబగుట దవరానందుగులనియు, శివప్రీతికరంబగుట భేతాళసంబరములు, పాండవులు తమఅస్త్రశస్త్రవిసర్జనమువేయ శమికవృక్షంబుపూజించి అందు తమ ఆయుధంబులు దాచు టీకోజాననేగాన శమీపూజలు మొదలుగాగల అనేక రీతియుత్సవము లేదకదినముల జరుగును. దశదినము లాచరించునివారు మూలపూజ మొదలుగాగల నాల్గు దినములైన చేయకమానరు. మృష్టాన్నభోజనములు, మూతవాంబరధారణములు, జనులవేడుకవెల్లువల పండుగ యిది. ఆనాదిసిద్ధాచారము లిప్పటి నాగరికాగ్రగణ్యులచే మొదలంట వాళవ మొనరించుబడినవి. అచిహ్నములే యిప్పటి బడిపంతుల్లు పిల్లలచే గిలకలుపట్టించుట. నేనానాయకులు విల్లునమ్ములపాటుసముచే తమ నేనను తరివీతుచేయునందర్పము యాచనాకార్యముక్రింద దిగినది. కార్యకార్యములు తమాషాయుత్సవముల క్రిందను; గజతురగపదాతిచతురంగబలములు గడ్డిపీనుగులు, కర్రబొమ్మలు వాపాసంబులుగాచేసి యూలే గింపుటుత్సవము దండయాత్రచిహ్నముక్రిందను నిలచియున్నది. దాని పూర్వోత్తరము లెరిగిన మన కీనవ రాత్రు లనశ్శాచరణీయము.

అల్లుడంతయు విన్నెను. సంశయవిచ్ఛేదితహృదయుడై శ్రీధరుడంతయు గ్రహించి, తన నాగరికాభిప్రాయముల నానాడే విన్పించి, మామగారు మొదలెట్టిన పూజలందుపాలుకొని తనభార్య ఆశ్వర్యపరువటుల యుపవాసపూజాక్రియ లొనరించుచుండెను. శ్రీధరుని క్రొత్తజన్మకు బావమరదులు, అత్తమామలు, చుట్టముగా లలిత వింతవడి ఆనందించిరి.

ఒకప్రక్క దేవీభాగవతము, ఒకచోట వారికథ, ఒకమూల పురాణశ్రవణములతో ఉదయాస్తమయములు లలితాసనాస్రనామములతో, వేదఘోషతో, దశదినంబు లత్యంత హేదంబున బ్రవృంధముగా దవరాపండుగ సరసింహంగారియంట నిర్వర్తించుటడెను. ఇంటింట పూజలే. ఊరంత వేడుకలే. దశమినాడు ప్రజలెల్ల మాతనవస్త్రాలంకారులై రాత్రిజరుగు ఊరేగింపువేడుకమానునిమిత్రము వేచియుండిరి. ఇట్లుగా వారియింట వేడుకలు ముగిసెను.

ఇక సెలవులేదని శ్రీధరుడు లలితను తీసికొని ఆత్మవారొనగిన కాసుకల గ్రహించి, మూతవాంశములచే మేల్కొల్పుబడిన ఆనందస్వాదయముతో సతీద్వితీయుడై ఏకాదశివాటిరాత్రికి అనులాపురము చేరిరి. లలిత కింకను తల్లిచెంతనుండెడి అభిలాషతీరలేదు. కాని భర్తయందు అనురాగిణియగుటచే పతిసన్న్వహించెను.

ఇట్లుగా ఏడవరాపండుగ ఆసేతుపీమాచలపర్యంత మింటింట శక్త్యానుసారము భక్తిప్రదముగా నేటి కిని సాగుచున్నది. ఇక నెప్పుడును లలితనోములకు శ్రీధరుడాటంకము చెప్పడు.

చిరుతమేఘముచేత జీవితేశ్వరికొక్క కబురుపొందినకవియొకండు
ముద్దులోనొకకాంతమోక్షమార్గముచూపి నాటకంబల్లినమేటియొకడు
పోయినస్వర్గముపాలుపొందచిత్రింప సంఘడయ్యనుజగద్బంధువొకడు
నిండుజన్మనమ్మన నిషధభూపతిప్రేమ తెనుగునవ్రాయించుధీరుడొకడు

దేవసములౌట భారతీదేవితెంత
నర్థసింహాసనమ్ముపై నధివసించి
శ్రావ్యమోహనచుధురప్రశాంతమైన
గీతికానళిపాపచు కీర్తిగనిరి.

‘భాగవతపురాణమ్ము నావ్రతిభలేక
నాంధ్రలోకము కబ్బెనటంచు’పొంగి
బోతనార్యుండు శ్రీహరిగీతికలను
వల్లవేయుచు భారతివద్దకరిగె.

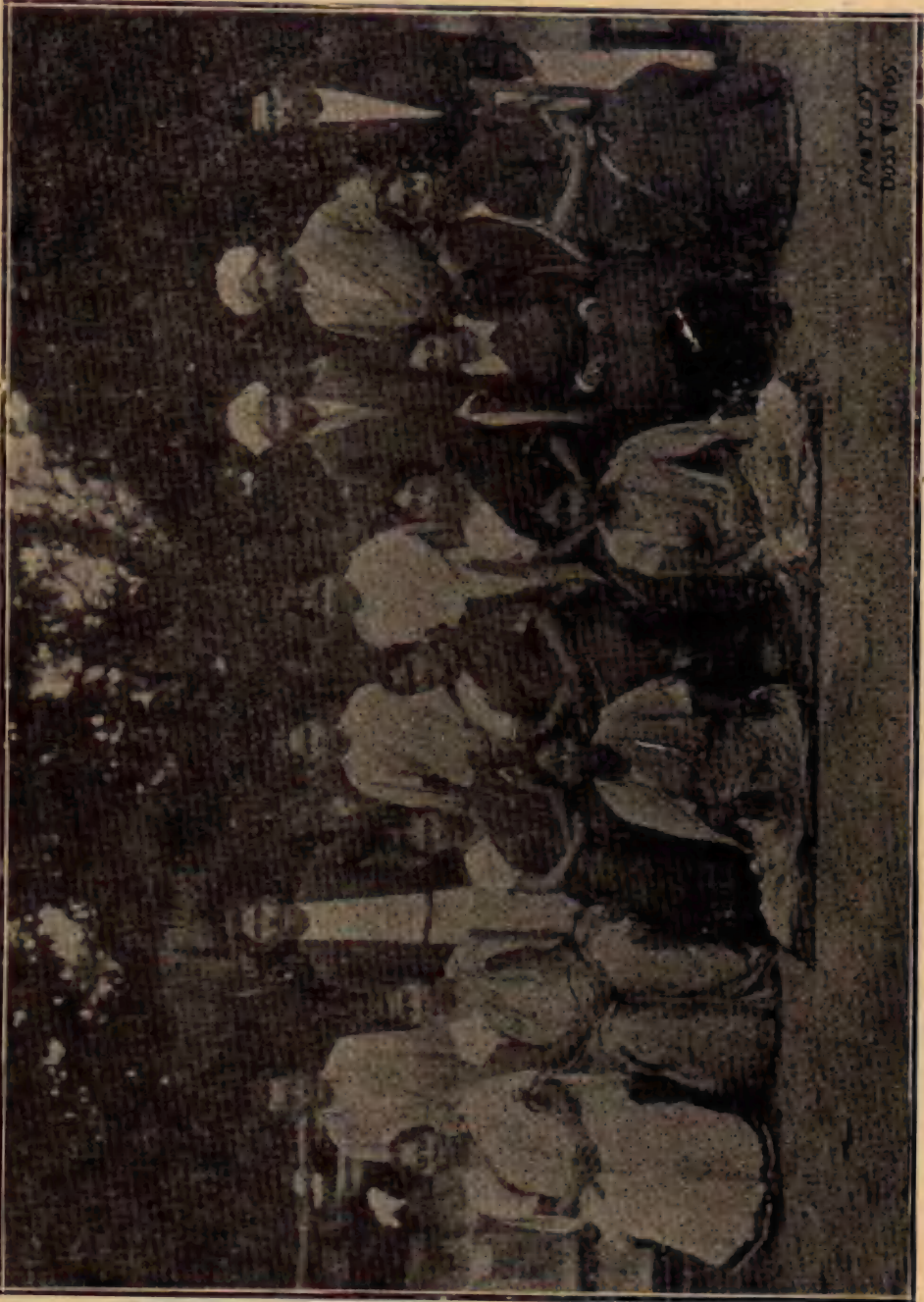
‘నాకవితానుగుంభనమునన్ నడయాడనిలోకమేది ను
శ్లోకులు పూర్వపుణ్యుల విశుద్ధచరిత్రములేనువ్రాయు, దే
వీ! కరుణింపు నన్ను పృథివీస్థలి తిక్కనయన్’డటంచు; శో
భాకృతులొప్పునా తెనుగుభారత మామెకొసంగవేడ్కతోన్.
అంతటమందహాసమనయమ్మును చూపెనుమోవితోడ భూ
కాంతుడు పెద్దనార్యు విజకావ్యముచేతధరింప, నిద్దరొ
క్కింతయుబేధమున్ గనక యీశ్వరిపూజకుసిద్ధులై సుభ
సావంతములొప్పనాతరుణిపాదము చెంతవసించిరయ్యెడన్.

పిదప మిగిలిన కవులు త్వన్మధురమైన
కావ్యకుసుమాలశ్రీదేవికనియెనుగి
నిలచిరయ్యెడ తమతమనెలవులందు
పూజప్రారంభమౌనని పొంగిపొంగి.

“ఎవరది పూజవేశ నిటులేడ్తురునాగదిచెంతి?”నంచు న
ద్దివిజలతాంగి భారతి పదే కవినర్యులప్రశ్నచేయ “అ
భువి నొకకృష్ణశాస్త్రికవిముఖ్యుని తేనయెలుంగుయేడ్పులే
దివిజగృహంతరాల నిట దేవి! వినంబడె”నంచుపల్కుటన్.

శ్రీమతి నరళాదేవిగారు

ముద్రానుగూడ : ఆముద్రానుగూడలోని గ్రామము

ఒక్కనిట్టూర్పుతోడ మహాగ్రమైన
యశ్రుబిందువుజార్చి యనంతరమ్ము
పూజగద్దియనెక్కె ప్రమోదమొప్పు
వేదవిధితోడ పూజగావింపదొడగి.

మానవులందరున్ నలుపుమాదిరి పూజయొసర్చువేళ న
మౌనినికేమిరోటు శుకమాని పురోహితుడై నిలింపనం
ధానితెపుష్పమాల్యమధుదర్శవరీమళముల్ పెంకు నా
స్థానములోన బ్రహ్మ హరి శర్యకు కూడినతోడనే సుతి
ధ్యానమునొప్పుగాసలిపె భారతిపూజ నఖండశోభతోన్.

పూజముగిసినతోడ నపూర్వపుబోగి
నరసచారీతి కుసుమప్రసాదమిచ్చి
కవులనంపించి మరియొకగదికిపోయె
నలలితంబైన “గృహలక్ష్మి” చదువుకొఱకు.

ఆ హ్వనము

శ్రీమతి పి. సీతారామమ్మగారు

నమయమియ్యదె లెంకు రండ్లో
నకియలారా! జాలమేలను
శాంతిపై న్యము జేరి శాశ్వత
సద్యశమును గాంచగా.
పారతంత్ర్యపుదాన్యశృంఖల
బారిబడి కడుబడలుచుండిన
భారతాంబ న్వతంత్రసిద్ధిని
కోరి పూనికపోరగన్.
స్వార్థపశుబలసారరక్షిత
స్వార్థదుర్గమదుర్గముంగొన
శాంతిసాహససహనశరముల
సరగనంధింపన్.
వినుటలేదో విజయదుందుభి
కనుటలేదో క్రాలుధ్వజమును
మనమహాత్ముల పనుపులెనిడి
యనికి మునుకొనిపోవన్.

వీరులకు వీరాధిదేవత
పూరుపాళికి మార్గదర్శిని
వీరరుద్రమక్షిరిగీతల
సారమొక్కటిగ్రోలన్.
సంగరమున స్వరాజ్యలక్ష్మికి
పొంగుచును మెయిబలినొసంగిన
యంగనామణి ఝాన్సిలక్ష్మికి
మంగళములపాడన్.
ఆంధ్రశూరుల శౌర్యపటిమకు
ఆంధ్రమంత్రుల త్యాగబుద్ధికి
ఆకరంబగు వీరమాతల
సాంద్రతేజంబుండినన్.
చచ్చినను స్వరాజ్యమబ్బును
చావకున్న స్వరాజ్యమబ్బును
చచ్చిబ్రతుకుటా బ్రతికిచచ్చుటా
నచ్చినదిచేపట్టన్.

ప్రేమ

శ్రీమతియు. సత్యబాలను సేలా చేసి గారు

లేమావిగున్నమీద కోయిల కుహుకుహుధ్వనితో పర్వతపుచటయలు ప్రతిధ్వనిస్తున్నవి. ఆపక్షి గయ్యాభిరసం తిలక్స్తూ ఆమె అక్కడే కూర్చున్నది. ఎంతసేపటినుండి నిలుచున్నాడో అతడక్కడ? పికధ్వనికే మారుపలికేనవంతో తెలి జేసుకున్నాడు. కరుణాపూరితార్ద్రదృష్టితో ఆమె తిరిగిచూసింది. అతడామె హస్తాబ్జము గ్రహించి నిశ్శబ్దంగా ప్రక్కనకూర్చున్నాడు.

“ఏల సీతీహృదయవేదన?”

కనులతోనే ప్రశ్నించిందామె. ఆనిర్మలహృదయంలో కలతలేదు. ఆనిశ్చల దృష్టిలో వెలితిలేదు.

“యువతీ! సీ ప్రేమభిక్షకొరకీయావకుడు వ్యభిరహృదయంతో కలవరపాతు న్నాడు. ఏల సీకు నిర్దయ?”

అతనికంతం దడమొంది-చూపులు బాలివహించినవి. ఆమెకనుల్లో ఆలోచన ప్రవహించింది. ఆగులాల్పపెదవులు చలించిపోయినవి. “ఏటికీ తొందర?” హృదయ వాణి ఆమెను ప్రశ్నించింది. ఏదో ఒకానొక అనిర్వాచ్యప్రవాహ మాలమాయక హృదయాన్ని ఉపిరాడికుండాముంచేసింది-ప్రక్కకు తిరిగి, కలవ్వనంతో గంభీరంగా ప్రవహిస్తోన్న సేలయేటిని ఆత్రంతో చూస్తున్నది. మండగమనంలో విసుగుతోచి నట్టుగా గాలితెరవిసురుగావిసిరింది. ఆమె చీరచెరగు భుజమూలం నుండి తొలగింది.

“ఆగాయపుమచ్చ అదే!” అతని కనులముందు చీకటితెర పడిపోయింది. ఆహృదయమొక్కనివ్వేరపాటుతో మారిపోయింది. ఆగాలితెరలో అతనికోపశ్న- “మోహమొంత గ్రుడ్డిది?”. “సోదరీ! నుజా?”... మరిమాటరాలేదు. తేలిపోయిన చూపుల్లో దీనంగా నుజాతను చూస్తున్నాడు.

నుజాత నివ్వేరపోయింది. మార్గమధ్యమున చోరగ్రస్తులై పడేళ్లనాడు విడిపోయిన ఆసంగతి ఇరువురిమధ్య మెరుపువలె కనబడిపోయింది. “సుధీ! దాదా!” నుజాత బాహువల్లరి సుధీరుని కంఠాన్ని పెనవేసుకుంది.

ప్రకృతి ప్రేమతరంగితమైపోయింది! మావిపాద యాశీర్వదించి కుసుమా ఝతలు జల్లింది! చెట్టుకొమ్మల్లోంచి చంద్రిక కలకలానవ్వింది. ఆనిశ్శబ్దతను చీల్చుకుంటూ ప్రవహిస్తోన్నయేటిరొదలో ప్రకృతిమూత పవిత్రప్రేమగానం చేసింది. జాజిపోదలమీదుగావచ్చిన గంధవహు డాసోదరీసోదరులకు శుభాసీస్సుల నొసగి లాలించేడు.

“పుణ్యదినమంచు సంక్రాంతిభోగియొకటి
ఆటలామటకును వినాయకునిచవితి
మందుకాల్పులు కార్తీకమాసమందు
ఆటవిషపుదినములన్న హర్ష మేల?
మనకు సెలవులు మిత్రమా! మఱలనిపుడు.
ఆలయము కేగ రేపెగా అయ్యవారు
ఒక్క టెంకాయచేబట్టి హోయలుమీర
కొత్తదుస్తులనుధరించి కోర్కెమీర
రామునిల్లంబు కేల్చుని రంగుమీర
పాశశాలకురమ్మంచు మనకుఁజెప్పె
త్వరగబోదము”రండంచు త్వరతగతిని
కుప్పిగొంతులఁబోయెడి కుఱ్ఱలార!
చిటుతలంగొట్టుచునుబోవు చిన్నలార!
పదములనుబాడుచునుబోవు బాలులార!
ఊడిపడెనేమి? దసరామహోత్సవంబు.
పంగనామముదిద్దియు పాగజట్టి
కొత్తకాన్పూరుచెక్కులాంగ్ కోటుదొడగి
తెల్లపురుగుంచుకంఠువా వల్లెవేసి
మట్టలాగులఁదొడగిన బొట్టివాండ్ర
చిట్టబొచ్చులుప్రేలాశు చిట్టివాండ్ర
జడలకోలాటములవేయు గడుసువాండ్ర
హోయలుమీరగ బాడెడి నయసువాండ్ర
శిష్యులనుఃష్యురాండ్రను జేరదీసి
భాను డువయించినంత సాపాటుజేసి
కూతలిమంచుమట్టిల కోడిరీతి
బడిని సాక్షాత్కరించెను పంతులయ్య.
పోము లోభివారిండ్లకు బోమటంచు
అయ్యవారికి నూటపదార్లటంచు
బాలులకుచాలు పప్పుబెల్లాలటంచు

బాలకులదీవెనలుబ్రహ్మపలుకులంచు
జయవిజై భవాశ్రీదిగ్విజై భవంచు
పంతులటబాలకులతో మీపంచజేర
తనయులనుజూచి యుప్పొంగుతల్లులార!
తన్నయత్వంబుజెందెడి తండులార!
బాలుపల్కులువిను మేనమామలార!
సమయమిదె లెండు పంతుల సత్కరింప,
ధరపిశాచములన్గొట్టు ధన్యులార!
వీరబలులిచ్చుబహుమంత్రవేత్తలార!
కీర్తివ్యాపింపఁజేయుశాక్తీయులార!
కానుపించెను మూలనక్షత్రమదిగొ
కలశముల సాపనమునేయ కదలిరంఘ
కోపగించుమహాశక్తి కోర్కెలిచ్చు
దుర్గపొంగిల్లుపొంగింప తోడుపడును
నాదములతృప్తిపరుపంగ మోదపడును
శక్తిపూజలునేయంగ సాగిరంఘ.
అనురసామాజ్యమెల్లెడ నావరింప
వీరమహిమానురునిజంప వేగిరింప
శివునిచిరునవ్వుమోమున జెంగలింప
పార్వతీదేవి శక్తిగా మారిపోయె.
రుధిరపానంబునోలు శార్దూలమెక్కి
కోపమునరాక్షసేంద్రుని కురులుబట్టి
కుత్తుకనుబట్టి కత్తితో గోయుచుండె.
ఆదిశక్తియటంచు పై కెగురుచుండు
శక్తివలెవేషములువేయు సరసులార!
మాలడప్పులమోతలు మాటుమోగ
తందనకనాడుపులివేషధారులార!
యిచ్చిరా? మీకుబహుమతుల్ ముచ్చటగను.
బువ్వజెల్లుచు నీమూత బుజ్జగింప

అదిగొపులిఅల్లదేవులి అదెపులిపులి
యంచు భయపెట్టుఅల్లరినాపుమాయి
అన్నమునుదివకుంటివా? హడలగొట్ట
బాలకా! నీకుభయమేల మకురదేల!
భూతకులనాధుడౌను మాపూర్వరాజు
పూతచరితుఁడు వీరుడు ప్రేతిరాజు
వంశవిడ్డలమంచు రవ్వంతయైన
జ్ఞప్తియుండెనమీకు? సుజ్ఞానులార!
నాయకులమంచు జెప్పెడి బోయలార!
రక్తంబులివ్వడి ముత్తరాజులార!
నిలిపిరా? మీరు భేతాథు నిలిపినార?
అత్తగారన్న నీకింత హడలదేల?

సహజబాధానుభవము ప్రేమికలపాటు

లేతకాంతుల వెలుగొందు లేగులాచి
మించురక్తిమగాంచి తామించుప్రేమ
కొగలించెలగనుటకు గవిసెలతిక
చిగురుటాకులజగిమించు చెలువుతోడ
మిసమిసలజమ్మరెమ్మల మిసిమితోడ
దినదినమ్మునునెదిగెను తీవెగముల
నల్లిబిల్లిగనలమిన ననలతోడ
తక్కుబెక్కులజల్కు నందంబుతోడ,
లేగులాచియు లతికానురాగమొలయ
అక్కువగిదిచి ముద్దాడనానతోడ
చిగురుచేతులసాచె మోహంబుతోడ,
దినదినమ్మునుకోర్కెలు క్రేళ్లుదాట
చిగురుగొమ్మలనూగించి బిల్చుచుండ
రక్తిమనుగాంచి రాగంబుగనినలతిక

విజయు పూజలొసర్పంగ విజయదశమి
పంచుగొకటొచ్చె నేను నాపాలికంచు
వినుగుజెందక మధ్యాహ్న వేళయంచు
గారెలనుబూరెలనువండి కాంతుతోడ
చెక్కుటద్దాలముద్దిడి చిట్టితోడ
ఆరగింపుము పాయన మారగింపు
క్రొత్తకోడలా! పార్వతి కోర్కెలిచ్చు.
జనులుగుమిగూడుచున్నారు సంతసముప
తాళములుమ్రోగుచున్నవి వేళయయ్యె
పరుగులిడుచుండి అల్లదే పారువేల
పోవుదము మిత్రమా! శమిపూజ నేను.

శ్రీమతి తల్లాప్రగడ విశ్వసుందరయ్యగారు

కాంతునినీతమితోడుత కొగలించ.
ప్రేమగనిన లతాంగియన్ నెనరులేక
అలరుమ్మదులంపుచెల్వయన్ కరుణలేక
తొలుతదరిజేర్చిముద్దాడి దయతోరంగి
కంటకంబులుచే తనువెల్లగీర.
అగమబరచిన మృదులహాసట్టితీనె
సహజమకుమారపుంజంబులతికమిన్న
ఏమిసేయంగ లేక నొగులుచుండ
బంధములగట్టి ప్రేమమిన్నంచుచుండ.
ప్రకృతిలోజరుగుభర్తల చేతిలివియె
సహజబాధానుభవము ప్రేమికలపాలు
ప్రేమకొరకై జీవించి ప్రేమకొరకై
కష్టములెనుఖములని మానసముననెంచి
బ్రతుకు సుకుమారలే పుణ్యవతులుభువిని.

బాలవిజ్ఞానశాఖ

౧. పదము

తొక్కుపల్కులు

శ్రీ మతి యన్. వి. సరళా దేవి గారు

ఎలుక ఎలుక —	ఏమిమామిడి?	ఏమితుమ్మ?
ఏమిఎలుక?	ముంతమామిడి —	సీమతుమ్మ —
మీసమెలుక —	ఏమిముంత?	ఏమిసీమ?
ఏమిమీసము?	కల్లుముంత —	రాయలసీమ —
బారుమీసము —	ఏమికల్లు?	ఏమిరాయలు?
ఏమిబారు?	ఈతకల్లు —	కృష్ణరాయలు —
ఇంటిబారు —	ఏమిఈత?	ఏమికృష్ణ?
ఏమిఇల్లు?	చిట్టిఈత —	నీటికృష్ణ —
పెంతుటిల్లు —	ఏమిచిట్టి?	ఏమినీరు?
ఏమిపెంతు?	లక్కచిట్టి —	వాననీరు —
వరపెంతు —	ఏమిలక్క?	ఏమివాన?
ఏమివర?	పచ్చలక్క —	గాలివాన —
కత్తివర —	ఏమిపచ్చ?	ఏమిగాలి?
ఏమికత్తి?	అకుపచ్చ —	చల్లగాలి —
సానకత్తి —	ఏమిఅకు?	ఏమిచల్ల?
ఏమిసాన?	బండియాకు —	గొట్టెచల్ల —
రాతిసాన —	ఏమిబండి?	ఏమిగొట్టె?
ఏమిరాయి?	మట్టిబండి —	కొమ్ముగొట్టె —
రంగురాయి —	ఏమిమట్టి?	ఏమికొమ్ము?
ఏమిరంగు?	బంకమట్టి —	వంకకొమ్ము —
తోపురంగు —	ఏమిబంక?	ఏమివంక?
ఏమితోపు?	తుమ్మబంక —	చంద్రవంక —
మామిడితోపు —		

౨

శ్రీ మ తి మొ గ సా టి అ వ్వ ల న ర స మ్మ గా రు

పూసమ్మపూస—	పాలపటిక—	పిల్లపెల్లి—
వంపూస?	వంపాలు?	వంపిల్ల?
కారపూస—	మేకపాలు—	చిలిప్పిల్ల—
వంకారం?	వంమేక?	వంచిలిపి?
మిరపకారం—	కంచెమేక—	చెయ్యిచిలిపి—
వంమిరప?	వంకంచె?	వంచెయ్యి?
కొండమిరప—	ముళ్లకంచె—	కుడిచెయ్యి—
వంకొండ?	వంముళ్లు?	వంకుడి?
బెల్లంకొండ—	ముచ్చటముళ్లు—	రాకుడి—
వంబెల్లం?	వంముచ్చట?	వంరాకు?
పటికబెల్లం—	పెల్లిముచ్చట—	పరాకు—
వంపటిక?	వంపెల్లి?	

౨. పాటలు

అవ్వ పాట

వంకరకాళ్ల బయ్యన్న పెళ్లాంబియ్యమమ్మింది.
చెట్టుమీదచెవులపిల్లి చెవుతానన్నది.
గట్టుమీదగంగారమ్మ గంతులేసింది.
మూలనున్న ముసిలిఅవ్వ మూతితిప్పింది.

శ్రీ మ తి కొచ్చర్తి వీ రా బా యి గా రు

మూలనున్న పిల్లికూన పాలవుట్టికెక్కడం,
కావలున్న ముసిలిఅవ్వ కట్టతీసికొట్టడం,
పిల్లిచాచోపోవడం, పాలకుండ పగలడం,
తాతగారు తన్నడం, అవ్వగారు ఏడవడం.

మామీద చాలదయయుంచవలెను

ఏపూరయామీది? ఎందుండివస్తా?
కూర్చుండచోటీయ కొంచవనుగ
దాహంబులై తేను ఇప్పించగాని
దొడ్డగేదెలు రెండు వట్టిపోయె.
స్నానంబులై తేను చేయించగలగాని
చేదయున్నదిగాని త్రానులేదు.
గంధంబులై తేను తీయించగలగాని

చెక్కడన్నదిగాని సావలేదు.
భోజనంబై తేను బెట్టించగలగాని
మాయంటమగవారు మంకువారు.
అయ్యా! ముందూరు మీరువెడలి
మాపేరుజెప్పి భోజనముజేసి
మీమీదచాల దయయుంచవలెను.

వినుకొండ సీమ

అహో! విచిత్రం వినుకొండ సీమ
ఇతః పరం కట్టలు సీట్లు లేవు.

ఆర్కిమెనెజ్జ మరెజొన్న బువ్వ
వితార్క్తక న పరిబువ్వ లేదు.

చందమామ పాట

చందమామ చీరగట్టి
సన్న బియ్యం ఒట్లో బోసి
అమ్మా! నేను చిన్నదాన్ని
అల్లుడొస్తే పంపాబోకు
మామవస్తే మళ్ళీ రమ్మను.
చాకింటిమడతాలన్నీ
చాకలివాడు తేనేలేదు.

శ్రీమతి వెలిచేటి వేంకటసీతామహాలక్ష్మీ బాలత్రిపురసుందరీగారు

చద్దికట్ట కూడులేదు.
సాగనంప పొద్దులేదు.
ఇరుగుపొరుగు అక్కల్లార!
చుట్టూపట్ట నుదత్తుల్లార!
చూడవచ్చే పణతుల్లార!
తునుక్కున తుమ్మండి
ఒకటే తుమ్ము, ఆచ్చి!

పితృభక్తి

రామారామా బడికెందుకురా?
చదువుకుండేటందుకురా.
చదువుకుండే దెందుకురా?
జ్ఞానముగలిగే టందుకురా.
జ్ఞానముగలిగే దెందుకురా?
సంపాదించేటందుకురా.
సంపాదించే దెందుకురా?
పెండ్లి అయ్యేటందుకురా.
పెండ్లి అయ్యే దెందుకురా?

శ్రీమతి దరిశి సుబ్బలక్ష్మమ్మగారు

బిడ్డల గనేటందుకురా.
బిడ్డల గనేదెందుకురా?
పెంచూకుండే టందుకురా.
పెంచూకుండే దెందుకురా?
ముప్పనసాకే టందుకురా.
సాకినలాభ మేమీరా?
మోక్షముపొందుట లాభమురా.
సాకనివాడు ఎందుకురా?
గాడ్డెలుగాచే టందుకురా.

నాకు పట్టంచు

ఒక్కాట చెలియా
రెండనిలేగుల్లు
మువ్వల ముచ్చిలియ
నల్లనిగులివింద
అయిదని చిటిగొలును
ఆరుందన్నాళి

ఏడనిభేటిలు
ఎనిమిదిమనమంద
తొమ్మిది తోకుచ్చు
పదికిపట్టడ
పరమట గుడిచిలుక

కండరెండాయె
కాక్కికరకంచు
పిచికకు బీరంచు
అమ్మకు బొమ్మంచు
నాకు పట్టంచు.

ఆట పాటలు

గుడుగుడుగుంజం గుండేరాగం
పాములుపట్నం పడిగేరాగం
చిన్న అన్నగుట్ట చిండులుతోక్కె
పెదన్నగుట్ట పెండ్లికిపోయె

చిట్టితపండెరుపు చిలక మొక్కెరుపు
చింతలచిగురెరుపు జీడిపండెరుపు

నీలంనీలంబసరంలే బెనంలే
యారంద్రూయారంద్రూ
గండందాగండందా
గండసుమాతు సుళ్లలేసుళ్లంలే

ఇల్లిబాడెనీతి
ఇల్లికూడెనీతి

చిప్పిచిప్పిగోళ్లు
కింగరాజుగోళ్లు
మండప్పగోళ్లు

వొప్పలకుప్ప
వొయ్యారభామ
వీలాకుచ్చు
వాలుమొగ్గ
విస్తరంట

బావాబావాపన్నీరు
బావనుపట్టుకతన్నేరు

శ్రీమతిపరమాత్ముని అనసూయా దేవిగారు

౧

నీగుట్టం నీళ్లకుపోయె
నాగుట్టం పాలకుపోయె
కత్తా? కత్తా? వేళ్ళిల్లా? చన్నీల్లా?

౨

దానిమ్మపండెరుపు తాంబూలమెరుపు
అబ్బాయియెరుపు తనవారిలోకి.

౩

హతరుమాతు కరవంలేకరవంలే
దేవునమనిగి వోగోనాంవోగోనాం
తూగనితోట్ల తూగానాం
తూగానాం. తుతుతు.

౪

మాతాడెనీతి
ముద్దుకొడెనీతి.

౫

మాతాతగోళ్లు
ముచ్చై నగోళ్లు
ముత్యాలగోళ్లు.

౬

వీసపుల్ల
సన్న బియ్యం
చాయపప్పు
గూట్లగోరూపాయి
నీమొగుడునీపాయి.

౭

గోడఅవతలకు యీడ్చేరు
గుద్దులబెల్లంపెట్టేరు.

లక్ష్మీదేవిసారే

అత్తిమామ పట్ల
ఒద్దికకలిగి ఉంటే
దీపావళి పండుగనాటికి
నాటి! నిన్ను తోడుకోవత్తు
చీచీనాంబరాలిత్తు
కాటుకభరితైలిత్తు
కటకంచుచీరైలిత్తు
మాకొమ్మ! లక్ష్మీదేవీ!
పోయిరావమ్మా!
పోయిరా మాయమ్మ!
పోయిరావమ్మా!
పోయినీల త్తింట
బుద్ధిగలిగుండు.
ఎవ్వరేమన్నను
ఎదురాడబోకు.
మామగారేమన్న

మారాడబోకు.
అత్తగారేమన్న
అలిగుండబోకు.
మాయమ్మ! లక్ష్మీదేవీ!
పోయిరావమ్మ
ధరణీదేవి అదరేనమ్మ
భూమిదేవి బెడరేనమ్మ
మాయమ్మ! లక్ష్మీదేవి
పోయిరావమ్మా!
పలుమారు పన్నెత్తి
నవ్వబోకమ్మ!
నవ్వినచిరునవ్వు
నవ్వుమాయమ్మ!
పతి వామభాగమున
పడతి! శయనింపు.
వాలులేకను

పూలుముడవకేలల్లి!
మాయమ్మ! లక్ష్మీదేవీ
పోయిరావమ్మ!
పట్టపేనుగునిచ్చెదగాని
గూరీచెంబులు యిచ్చెదగాని
మాయమ్మలక్ష్మీదేవీ!
పోయిరావమ్మా!
ముత్యాలహారాలిత్తు
రత్నాలహారాలిత్తు
జన్నితపులు అరగాలిత్తు
మాయమ్మ! లక్ష్మీదేవీ!
పోయిరావమ్మా!
పోయిరామాయమ్మ!
పోయిరావమ్మా!
మాయమ్మ! లక్ష్మీదేవీ!
మల్లీరావమ్మా!

దాగుడుమూత పాట

దాగుడుమూత దండకోర్
పిల్లీవచ్చె పల్లెరుగాయ్

శ్రీమతికొదాలి వేంకటసుబ్బయ్యగారు
ఎక్కడదొంగలక్కడనే
గంగానమ్మ గవేచిప్.

వదిన వేవిల్ల పాట

వదినా! వదినా! వేవిల్లా?
నీతో ఎవరూ చెప్పేరు?
నాతో మాటన్న చెప్పేను.
అంతాపుణ్యంపుచ్చిందా?
అనంతుడినోము నోచేనా?

బావినీళ్లకుపోయేనా?
బాలింతకట్టు కట్టేనా?
మీలన్నయ్యగారుకట్టినమేడలో
గజెలపాపణ్ణిఎత్తుకొని
ఘల్లుఘల్లుతిరిగేనా?

నీ మొగుడు పేరేమి?

అరటిపండరిటిపండులమ్మన్న బొజ్జ
పేరుపేరురామన్న పెండలంబొజ్జ
అత్తవారింటికి చల్లకుపోతె
కూడుతిన్నా చోటకురీకమ్మరాలె,
మారుతిన్నా చోట మల్లెలురాలె.

శ్రీమతి యింగుళి గెనుభద్రమ్మ గారు
మల్లెలకు మాతాతకోటకట్టించె
కోటలోయున్నాది కొమ్మరిటిమొగ్గ
కోయించిరాలోయి కొడవల్లులేవు
నూర్పించిరాలోయి నూరీల్లులేవు
చంద్రక్క! చంద్రక్క! నీమొగుడు పేరేమి?

బువ్వముపాట

చిట్టి చిట్టి మిరియాలు
చెట్లకిందపోసి
పుట్టామన్నా తెచ్చి
బొమ్మారీలుకట్టి
బొమ్మారింట్లో పిల్లతల్లికి నయ్యలేదు

నాతలకూ నూనెలేదు.
అల్లావారింటికి చల్లకుపోతె
అల్లవారికుక్క భోమన్నాది
నాకాళ్లాగజ్జెలు ఘల్లుమన్నాయి.

నెల పొడుపు నూలు పోగుపాట

నెలనెలకు బాలుడవై
నెలకోమాటురావడమై
మా అమ్మకు తమ్ముడవై

నాకు మేనమామవై
పాతవస్త్రంపుచ్చుకొని
కొత్తవస్త్రం ఇయ్యి.

పాత పాటలు

1
కోడలా! కోడలా! కొడుకుపెళ్లామా!
వచ్చిపాలామీద మీగడేదమ్మా?
అత్తరో! ఓలత్త! ఆరళ్ల అత్తా!
వేడిపాలామీద వెన్నయేదమ్మా?

2
వాసలేక వరిమొక్క వాడుదేలింది
నీళ్లులేక నిమ్మ నిలువుకెండింది
వానొచ్చికురిసింది వరిచేలమీదా

శ్రీమతి కొనరాజు సీతారామమ్మ గారు
లక్ష్మొచ్చివరిగింది రాసులామీదా.

3
ఇల్లాలవై యుండ యిల్లుఉండంగ
వగలాడి! నీకేల వట్టిదుఃఖంబు?

4
వాసనాలేనిపువు పూసేమిఫలము?
వద్దపురుషుడులేని వగలేమివగలు?
కాయగూరాలన్ని కాసేమిఫలము?
కామునులేనీవంట వండేమిఫలము?

జోల పాట

అబ్బయిపూమలు ఎటువంటివారు?
అంచుపంచెలవారు, అంగీలవారు
నిలువుటంగీలవారు, నియోగివారు.

వీరభద్రుడు

చిన్న చెంబుతోటి
శీకాయఉదకము
అల్లమ్ముబెల్లమ్ము

దసరాపాట

మాటాడితప్పవో మన్మథాకార!
సాటియెవ్వరనీకు సద్గుణాధార
సరసంపునీగుణము బాజుపూతోట
వరమైననీమాట వరహాలమాట
సరిలేనియీధాత్రిజనములకు నీవు
క్షీరవారికి చంద్రుబోలెదవు
మురుగులును ములత్రాడు మేలుగాబెట్టి
చంద్రహారముదాల్చి చౌకట్లగొంచి
అంగీలమీద జోడంగీలుదొడగి
అందమగుమొలదట్టి బిట్టబిగియించి

శ్రీమతి నై. కమలా దేవి గారు

అబ్బయిలెండులు యెటువంటివారు?
ఊరకుక్కలతోజేరి ఊరేగువారు,
గుడ్డిగుట్టములెక్కి గోడెక్కువారు.

శ్రీమతి శ్రీరాం నాగ భూషణం గారు
అరటిపండ్లుతేనెతోమాగిన
తియ్యమామిడిపండ్లు
బాగాయెమనవీరభద్రునకునూ.

శ్రీమతి యరచోతు కనకరత్నమ్మ గారు
సరిగంచుతలచాగ శిరమునకుజాట్టి
ఘనతురంగమునెక్కి కత్తిచేబట్టి
దుమికించిశత్రులను దునుమాడగలవు
మదపుటెనుగునైన మరలించగలవు
కొదమసింగమునైన గొట్టితేగలవు
అడవిబెబ్బులినైన నదలించగలవు
పదునైననీకత్తి కెదురులేదయ్య.
మీకోర్తివర్ణంప మేముబాలురము
ఎరిగినంతకుమీకు నెటిగిందినాము
బహుమానములనిచ్చి పంపదగుమమ్ము.

గౌరమ్మ పాట

ఒక్కొక్క అక్షంతలూ
గౌరమ్మా!
ఒక్కమల్లెసాలూ
గౌరమ్మా!
చిన్నిచిటివత్తులూ
గౌరమ్మా!
సన్నదీపాలునూ
గౌరమ్మా!

నీలాటిజలధివద్ద
గౌరమ్మా!
నీనోము నీకుజెల్లె
గౌరమ్మా!
నానోము ఫలంబెప్పు
గౌరమ్మా!
తలుకుతో తలుకెను

గౌరమ్మా!
ముత్యాలు పట్టుకో
గౌరమ్మా!
వదివపెండ్లాడవే
గౌరమ్మా!
బాలునీపెండ్లాడవే
గౌరమ్మా!

3. కథలు

చిలుక, కాకి కథ

శ్రీమత దరికి అన్న పూర్ణమ్మ గారు

అడవిలో ఒక రాసి చెట్టుండేది. ఆకుకవలదకుండా రాసిపండ్లుండేవి. గుంపులుగుంపులుగా చిలుకలు కాకులువచ్చి రాసిపండ్లు తినేవి. అందులో ఒక కాకి, ఒక చిలుక వుండడం జరిగింది. తనవువేసెను. చిలుక కాకిని జూచి “కాకి కన్నులూట్టపోసి” అన్నది. కాకికన్నులూట్టపోయింది. కాకికి కోపంవచ్చింది. “చిలుకమాతీ సాట్టపోసి” అన్నది కాకి. చిలుకమాతీ సాట్టపోయింది. రాజగారి ఏనుగు రాసిఆకులు తినడానికివెళ్లి “కాకి! నీకన్నులూట్టపోయిందే” అన్నది. “నేనేమని తెప్పేది? కాకికన్నులూట్టపోయింది, చిలుకమాతీ సాట్టపోయింది, ఏనుగుతోండం వెనుకకుపోసి” అన్నది కాకి. ఆలానే ఏనుగుతోండం వెనుకకుపోయింది. ఏనుగు ఏటికివెళ్లి తోకకు అనుక్కొనిపోయిన తొండంతో నీరుత్రాగింది. ఏనుగుతో “తొండం వెనుకకుపోయిందే” అన్నది. ఏనుగు “నేనేమని తెప్పేది, కాకికన్ను లూట్టపోయింది, చిలుకమాతీ సాట్టపోయింది, ఏనుగుతోండం వెనుకకుపోయింది, ఏటిలో నీరెండిపోసి” అన్నది. ఏటిలో నీరెండిపోయింది. అత్త, కోడలు మడిసిన తెచ్చుటకు ఏటికివెళ్లిరి. నీరుతేసెనున “ఏరా! ఏరా! నీరెండుతులేదన్నార”. ఏనుగు “నేనేమని తెప్పేది, కాకి కన్నులూట్టపోయింది, చిలుకమాతీ సాట్టపోయింది, ఏనుగుతోండం వెనుకకుపోయింది, ఏటిలో నీరెండిపోయింది, అత్త కోడల తలలకు బిందెలంటుకుపోసి” అన్నది. దానిమాటప్రకారమే బిందెలంటుకొనిపోయినవి. ఇద్దరు యింటికివెళ్లినదికి మామగారు జవముచేయడానికి జవమాలతో కూర్చొన్నారు. మామగారు కోడలను జూచి “నీల్లెండుతులేలే” అన్నారు. “నేనేమని తెప్పేది, కాకికన్ను లూట్టపోయింది, చిలుకమాతీ సాట్టపోయింది,; ఏనుగుతోండం వెనుకకుపోయింది, ఏటిలో నీరెండిపోయింది, అత్త కోడల తలలకు బిందెలంటుకొన్నవి, మామగారిచేతికి జవమాలంటుకొపోసి” అని కోడల నేనరికి జవమాల కెట్టి గారిచేతికి అంటుకొనిపోయింది. కెట్టి జవమాలతో గూడ కోర్టుకు వెళ్లెను. జడ్జి కెట్టిని జూచి “కోర్టుకు జవమాల తెచ్చినావెందుకు?” అన్నాడు. కెట్టి “నేనేమని తెప్పేది, కాకికన్ను లూట్టపోయింది, చిలుకమాతీ సాట్టపోయింది, ఏనుగుతోండం వెనుకకుపోయింది, ఏటిలో నీరెండిపోయింది, అత్త కోడలకు బిందెలంటుకొన్నవి, కెట్టిచేతికి జవమాలంటుకొన్నది, జడ్జిగారికి, వకీళ్లకు కుర్చీలంటుకొపోసి” అన్నాడు. అందరికి కుర్చీలంటుకొన్నవి. కుర్చీలు ఏలానువదిలించడం తెలియక అందరచేరి గట్టిగ బొబ్బలు పెట్టెరు. బొబ్బలు పని ఊల్లోవాండంతా భయపడి కోర్టునుట్టునుమి గూడిరి. వారిలో ఒక గోమాయి జడ్జిని జూచి జరిగిన కథ చెప్పుమన్నాడు. జడ్జి “నేనేమని తెప్పేది, కాకికన్ను లూట్టపోయింది, చిలుకమాతీ సాట్టపోయింది, ఏనుగుతోండం వెనుకకుపోయింది, ఏటిలో నీరెండిపోయింది, అత్త కోడలకు బిందెలంటుకొన్నవి, కెట్టిగారిచేతికి జవమాలంటుకొన్నది, జడ్జికి వకీళ్లకు కుర్చీలంటుకొన్నవి, గోమాయి నోటిలో గంజా అని చెప్పుబోవుమండగ హూమ్మని మిమ్మెను. మమ్మతో శాసం తిరిగిపోయింది. జడ్జికి, వకీళ్లకు అంటుకొన్న కుర్చీలు ఊడిపోయెను, కెట్టిగారి జవమాలవిడిపోయింది, అత్త కోడల తలలకు అంటుకొన్న బిందెలు నడదెను, ఏనుగు క్రొత్తనీటితో నిండిపోయింది, ఏనుగుతోండం యథాప్రకారం వచ్చింది, కాని చిలుకమాతీ సాట్ట, కాకికన్ను లూట్ట కాశ్యతంగా ఉన్నవి.

ఇత్తడి అత్త గారు

శ్రీమతి కొన్నవ్విరీ సీతా బాయి గారు

అనగనగా ఒక బ్రాహ్మణి కిద్దరు కొడుకులు. ఇద్దరికీ పెల్లిళ్లయి కోడళ్లు వచ్చేరు. అత్తగారికి చిన్న కోడలంటే చాలా యిష్టం, పెద్ద కోడల్ని సాదించిపోయడం. కొన్నాళ్లకి

మామ పరలోకానికి వెళ్లేడు. అన్నదమ్ములు పంచుకున్నారు. ఎల్లాగంటే అత్తగారు ఒక భాగం, ధనమంతా ఒక భాగం. చిన్న కోడలు అత్తగార్ని తీసుకుంది. ధనమంతా పెద్ద కోడలికి వెళ్లింది. చిన్న కోడలు పొద్దున్నే లేచి “అత్తా! మొహం కడుక్కో. అత్తా! మడికట్టుకో” అని అస్తమానా అత్తగారికి ఉపచారాలు చేస్తుండేది. ఇదంతా చూస్తే పెద్ద కోడలికి అత్తగారు కావాలని మనుసు అయింది. డబ్బుందికనక ఒక ఇల్లి తడిబొమ్మని చేయించి దాన్ని అత్తగారు అనిభావించుకుని అన్ని పుష్పచారాలు చేస్తుండేది. ఏపని వేళకు చెయ్యకుండా ఉంటే పెనిమిటి ప్రాణం విసికి ఇంట్లోంచి లేచిపోమ్మన్నాడు. సాపం అవిడ అల్లి తడిబొమ్మను కూడా తీసుకుని పోయింది. అలా వెళ్లేటప్పటికి ఒక అరణ్యం దగ్గర చీకటి పడిపోయింది. క్రింద పడుకుంటే ఏవన్నా చంపేస్తాయని ఒక మురిచెట్టెక్కి అత్తగార్ని వల్లోపెట్టుకుని పడుకుంది. ఆరాత్రి దొంగలు రాజాగారింట్లో కన్నం వేసి ఆ చెట్టు క్రింద పంచుకుంటున్నారు ధనమంతా. పై ననిద్ర పోతూన్న కోడలి వల్లోనించి ఇల్లి తడి అత్తగారు జారి గలగలమంటూ వాళ్ల దగ్గర పడింది. వడివడ్డంతో దొంగలంతా భయపడి “బాబో! శక్తి” అంటూ నలుగురు నాలుగుదిక్కులకి పరుగెత్తారు. ఈ అల్లరితోటి కోడలికి మెలుకువ వచ్చి దగ్గర అత్తగారు లేకపోవటం చేత క్రిందకి దిగి చూసింది. అక్కడ మిరుమిట్లు గొలుపుతో బోలెడంత ధనం, అత్తగారు కనబడ్డారు. ఇదంతా ఇల్లి తడి అత్తగారి మహత్వమేనని అడబ్బుని, అత్తగారిని తీసుకుని తెల్లారేటప్పటికి ఇంటికి వెళ్లి రలుపుతీయమంది. “ఛీ. నాయంటికి రావద్దు” అన్నాడు పెనిమిటి. “అల్లాకాదు. డబ్బు పట్టుకో చ్చా” నని చెప్పి లోపలికెళ్లి డబ్బు వచ్చిన విధమంతా చెప్పి డబ్బు కొల్సుకోడానికి తోడి కోడల్ని కుంచం అడిగింది. అవిడ గడుసుది గనక కుంచానికి కాస్త చింతపండు పెట్టి ఇచ్చింది. పెద్ద కోడలు కొలుచుకుని కుంచం దులపడం మరచిపోయి ఇచ్చేసింది. కుంచానికి ఒక వరహా అంటుకుంది. అది చిన్న కోడలు చూచి “అక్కా! ఈ డబ్బు ఏలా వచ్చింది?” అని అడిగింది. పెద్ద కోడలు జరిగిందంతా చెప్పింది. “నీవు ఇల్లి తడి అత్తగార్ని తీసికెడితే నేను నిజమత్తగార్ని తీసికెడతా” నని చెప్పి వెయ్యి గజ్జలు తెప్పించి అత్తగారి కిట్టి సాయంకాలానికి ఆ చెట్టు దగ్గరకి వెళ్లి చెట్టు మీద కూర్చుండి నిద్రపోకుండా అప్పుడు కూడా దొంగలు ధనం దోచుకుని పంచుకుంటుంటే అత్తగార్ని కిందకి విడిచింది. ఆ దొంగలు “ఇదేమిటి? మొన్న ఈలాగే అయింది. ఈవేళ ఇలాగే వుంది” అని చెట్టెక్కి చూశారు. వణుకుతూ చిన్న కోడలు కనిపించింది. అవిళ్ళే మత్తగా తన్ని పంపేరు. సాపం అత్తగారు ముసల్లికనక క్రింద పడగానే ధమ్మనిచ్చింది. ఏడుస్తో చచ్చిన అత్తగార్ని బుజాన్న వేసి కుని ఇంటికెడితే మొగుడు కేకలేశాడు. అత్తపోయింది, డబ్బులేదు అని చాలా విచారించింది.

అ ర డ బు

శ్రీ మ తి ధ వ శ రా జే శ్వ ర మ్మ గారు

అసగా అసగా ఒక ఊళ్లో ఒక బ్రాహ్మణుడుండేవాడు. వాడి పేరు “అరడబ్బు”. వాడికి తనదానికి తిండిలేకపోయినా మంచి సేర్వతో డబ్బు సంపాదించే చాచక కృషి కలదు. ఇల్లా ఉండగా ఒకనాడు వాడు

వాళ్ల డిరికి నుమారు ఆరు మైళ్లదూరములో ఉన్న సంతకు వెళ్లదామనుకొన్నాడు. ప్రాద్దున్నే బయలుదేరి వెళ్తుంటే దారిలో ఒక చిన్న గ్రామం తగిలింది. వీడికి ఆకలి దాహము వేస్తున్నాయి. అయితే ఏం చేస్తాడు? చేతిలో కానీ లేదు. అలా వెళ్తుంటే ఒక ముసీలి అవ్వ ఒక యింట్లో గుమ్మముకడిగి ముగ్గు పెడుతూంది. దానిని చూచేడు మనఃప్రాప్తాడు. “దీనికి బోపి చయ్యాలిరా!” అనుకొని దగ్గరకు వెళ్లి, “అవ్వా! బాగా ఉన్నావా?” అని పలుకరించేడు. “ఎవరు నాయనా?” అంది అవ్వ పాపం. “నా పేరు ఆరడబ్బంటారు. నేను చాలదూరం నుంచు వస్తున్నాను. సంతకు పోవాలి. ఆకలి వేస్తోంది, దయచేంచి కొంచెము చదవన్నము పెడుదూ,” అని అవ్వని మంచిమాటలాడేడు. పాపం అవ్వ అశచడింది. వీడరడబ్బిస్తాడు కాబోలు తనకొడుక్కె తెలియకుండా దామకుందామనుకొని “రా నాయనా!” అని కొర్రలపకాయముక్క చకటివేసి యింత చదవన్నము పెట్టింది. ప్రాప్తాడు కులాసాగాతిన్నాడు. పంచ కట్టుకొంటూన్న ప్రాప్తాణ్ణి చూచి, “నాయనా! ఏటికి పోయినట్లు తెచ్చుకొంటాను. ఆరడబ్బిస్తావా?” అంది పాపం అవ్వ. “ఆరడబ్బేమిటి? నీచవ్వరు? నీకెందుకివ్వాలి?” అన్నాడరడబ్బుగాడు. “అయ్యో! అయ్యో! ఇదేమన్నాయం. తిండితి నేసి డబ్బివ్వవుటా? నాకొంపతీ నీవు” అని కేకలేస్తూంది దిక్కుమాలిన అవ్వ. వీడు కేకలకులత్త్య పెడతామా? “అరుదుకోముండా! నీకు దేముడంటే రాకాడు” అని పెడ మొఖము పెట్టి తనుబట్టుకట్టుకొంటున్నాడు ఆరడబ్బుగాడు. ఇంతలో చేతిలోకర్రా, కెత్తివూడబోపి, నూటు, బూట్లు వేసుకొని ఒక యువకుడు నుమారు 25 ఏళ్ల వయస్సుగలవాడు ఆయింట్లోకి వచ్చేడు. “నాయనా! చూసేవురా వీడు ఏంటేస్తున్నాడో, నాకరడబ్బిస్తానని చెప్పి మనయింట్లో భోజనము చేసి డబ్బివ్వకుండా పోతున్నాడు” అని అవ్వ కొడుకుతో చెప్పి ఏడ్చుకుంది. ఆరడబ్బుగాడికి గుండెలో రాయిపడింది. “వచ్చేమురాదేముడా, యిదేమిటిగోల, నేపోయారాకా నైన ఉన్నాడు కాడిముండా కొడుకు, ఈశకటం నన్నేదో అల్లర పెట్టేలాగ నువడుతున్నాడు. కానీ, నాలుగ్గి ఉపయోగించి వీడిని బట్టలో వెయ్యక పోతానా?” అనుకొన్నాడు. “ఏమోయి, సామిచ్చేస్తావా? పోలీసుకు వచ్చు చెప్పాలనిన్ను” అన్నాడు అవ్వ కొడుకు సుందరావు. “నేను మీ అమ్మకి చాకిలేను. సామిచ్చిస్తాననలేదు. నన్ను పోలీసుకు వచ్చు చెప్పినా యిదే జవాబు వారికి కూడా” అన్నాడు ఆరడబ్బుగాడు. “ఇలారా! పోలీసువాళ్లకి విన్నప్ప చెప్తాను.” అన్నాడు సుందరావు. సుందరావు ముసవ్వుక చేరీలో గుమస్తా. పాపం ఆరడబ్బరూపాయిలిచ్చినా ఏవో ఘండులట, మొత్తం వివాద కొట్టిగావీడికి ఏదైరూపాయిలు నెల ఆయినానికి ముడతాయి. పెద్దకుటుంబము అనడముచేత సుందరావుకు అప్పులు లావు. ఆశోజనే తీరం అందుకొని అప్పులన్నీ తీర్చుకొని ముప్పైరూపాయిల చిల్లర బేణులో వేసుకొని ఇంటికి వచ్చేడు. అయితే ఆరడబ్బున్నాడుగరా “నేనిలా ఈబట్టలతో పోలీసు వాళ్ల దగ్గరకురాను. నీబట్టలు నాకిస్తే నేనవి వేసుకొని వస్తాను. అందాకా నాగోచిపాతలు నీవుకట్టుకో” అని. వెత్తికాలపు సుందరావు, ఆరడబ్బువస్తుండనే సంతోషముతో తనబట్టలన్నీ రూపాయిలతో కూడా వీడికిచ్చి, వాడివేషం వీడువేసుకొని “పద నీపని చెప్తాను” అన్నాడు. “నలే!” అని వాడినూటు వగయిరాలన్నీ వీడు ధరించి గుంజరా వాడికన్నముందుగా పోలీసునవీన్స్ పెట్టరు గారిదగ్గరకు వెళ్లి, “గుడ్ మార్నింగ్ సార్” అన్నాడు ఆరడబ్బుగాడు. ఇన్స్ పెక్టరు ఎవరో పెద్దమనిషియనుకొని, కుర్చీయొకటిచ్చి “దయచేయండి” అన్నాడు. పాపం, సుందరావు రాకముందే వీడు నవీన్స్ పెక్టరుతో ఏవో లేనిపోని విచెప్పి, వాడిని మెల్లగా ఆవతలకు నుంపించే ఏర్పాటుచేశాడు. సుందరావు రావడంతో “ఏమోయి, నీవీలా పెద్దమనుష్యులదగ్గర ఆబద్ధమాడుట బాగులేదు. ఇటువైని యిలాచేసేనంటే చీటింగ్ క్రింద నిన్ను కొట్టోకేయిస్తా” నన్నాడు సబ్ యిన్స్ పెక్టరు సుందరావుని చూచి. “అదికాదు బాబు! నామాటవివరించి” అన్నాడు పాపం సుందరావు. “నావ్ నెమ్మ! ఫో యిక్కడ మాట్లాడకు. ఓయి, 223, వీడిని అవతలకు నుంపించేయి” అన్నాడు సబ్ ఇన్స్ పెక్టరు.

“వదరా అవతలికి” అన్నాడు 223 వెంటరు కానిష్ఠీలు. “బాగాచేశాడు లంబాకొడుకు, వాణేలులో సొమ్ము కూడాపోయిందిరా దేముడా” అని మనసులో అనుకొని పిడివలెందామని త్రోవకాచి కూర్చున్నాడు సుందరావు. “అయ్యా! నేనెలవుతీసుకొంటా” అని సరివ్స్ పెట్టరుగారితో చెప్పి అచ్చట బంట్రోతులకు రెండు రూపాయలిచ్చి అడ్డుత్రోవపడ్డాడు మన బ్రాహ్మడు. పాపం, సుందరావు, పన్నెండుగుంటలదాక తిండి లేక వీడికోసం కాచిహూర్చుని ఆఖరకు “అలో లక్ష్మడా” అని ఏడుస్తూ యింటికిపోయేడు. కథ కంచి కల్గింది. మనం ఇంటికొచ్చేం.

నూనెగుడ్డలవాడు శ్రీమతి బసవరాజు నేంకటరాజ్యలక్ష్మమ్మగారు

రామారావుగారు భీమవరంలో కొత్తగా ఇల్లుకట్టుకుని గృహప్రవేశమైనారు. ఆయన డిప్టీ కలెక్టరు ఉద్యోగం చేసి నాలుగువందలరూపాయలు పింఛను తీసుకుంటున్నారు. సరీసంపదా అన్ని విధములా బాగానేవున్నవి. పింఛను తీసుకున్నాముగదా అని ఒకవూరిలోనే వుండవచ్చునని సొంతయిల్లు కట్టుకున్నారు. ఏమిటో యిల్లుకట్టినప్పటినుంచీ ఆయనకు కొంచెము సుస్తీగానేయున్నది వంట్లో. కాని అల్లాగే తిరుగుతున్నాడు. రోజురోజుకీ మనిషి శుష్కించి పోతున్నాడు. ఇంతలోకే దేవీనవరాత్రములు వచ్చినవి, పార్వతిని పూజిస్తే ఆయన ఆరోగ్యము బాగుపడునని భార్య భర్తలిద్దరూ కలశంపెట్టి తొమ్మిదిరోజులూ భక్తితో పార్వతిని పూజించేరు. తమ ఆరోగ్యము కాపాడమని దేవికి భక్తితో నమస్కరించేరు. కాని రోజురోజుకూ మంచంమీదనుంచే లేనలేకపోతున్నారు. చివరకు ఒకరోజు రామారావుగారింట్లో అంతా ఆయన ఆరోగ్యం విషయమై ఆశలువదలుకొని విచారంగావున్నారు. ఆసమయానికి ఒకనూనెగుడ్డలవాడు ముట్టికివచ్చి “అంబాపలుకు, జగదంబాపలుకు, శాంభవీ పలుకు! ఈ ఇంట్లో ఒకకట్టం వచ్చింది. రేపటితో యీ యింటియజమానికి ఆయుర్దాయం సరి” అన్నాడు. అందరూ “వీడిమాటల కేమిటి? వీడికి ముప్పైపెట్టలేదని ఇల్లాగే చెబుతాడు. పోపా” మృన్నారు. రామారావుగారి భార్య మాత్రం అలాబప్పుకోక అనూనెగుడ్డలవాడిని “నీచేతనైతే ఏదైనాచేస్తావా?” అని అడిగింది. “నేను చెప్పినట్టుచేస్తే బాగవుతుంది” దన్నాడు వాడు. “ఈక్షణమే మీసింహద్వారము పడగొట్ట” మన్నాడు. అందరూ వీడికేమైన పిచ్చా అనుకున్నారు. కాని రామారావుగారి భార్య మాత్రం ఏవిధముచేతనైనా తన భర్త బాగుంటే చాలని సింహద్వారం పడగొట్టమంది. అందరూ వద్దన్నారు. అందు కానూనెగుడ్డలవాడు “అమ్మా! మీసింహద్వారం ఎత్తికముందు వడ్రంగిదరువాజుచేసి నీలలుబిగించకుండా వెళ్లేడు. ఒకతాడు అందులో ప్రవేశించింది. అది వడ్రంగిచూడకుండా నీలలుబిగించేడు. పాము ఆరోజుమొదలు గాలీ ఆహారములేక లోపల శుష్కిస్తుంది. అందుకని యజమాని కాపాపము కొట్టి యిలాఅయినారు. దానికి రేపటితోసరి. ఈయనకీ రేపటితోసరి ఆయుర్దాయం. ఈసింహద్వారం పడగొట్టి నీలలుఉండదీయిస్తే పాము బయటికివస్తుంది. అప్పటినుంచీ యజమానికి ఆరోగ్యం బాగవుతుంది” దన్నాడు. అమాటలు నిజమేమిటో అందరూచూడాలను

కున్నారు. “ఇందులో పాములేకపోతే నీబుర్ర రామకీర్తనమే” అన్నారు వాడిని. సరేనన్నాడు నూనెగుడ్డలవాడు. వెంటనే వడ్డంగినిపిలిపించి దర్వాజాపడగొట్టించి నీలలు ఊడదీయించేరు. అందులోనుంచి తెల్లనితాచు శల్యావశిష్టమై కొనఊపిరితో పైకివచ్చింది. అప్పుడానూనె గుడ్డలవాడు పట్లంలో పాలుబోయింది పాముచేతతాగించేడు. పాముకడుపునిండాతాగి ప్రాణాలుచేరుకున్న తర్వాత బుసకొట్టుకుంటూ పోయింది. అప్పటినుంచీ రామారావుగారికి రోగం తిరుగుమొగ్గువేసింది. రోజురోజుకూ ఆరోగ్యవంతుడైనాడు. ఆనూనెగుడ్డలవాడి మేలు మరిచిపోక వాడిని అప్పుడప్పుడుపిలిచి ఏమయినా యిస్తుండేవారు.

గణించువా రొకరు, గుణించువారింకొకరు

శ్రీమతి సత్యవతిక శృంగారు

ఒక గ్రామములో ఇరువురు బ్రాహ్మణదంపతులుండిరి. వారిద్దరును పొట్టుకు, బట్టుకు విశేషద్రవ్యము పెచ్చింపగూడదను నియమముగలవారై కడుపునిండ తిండిదినక, శుభ్రమైనబట్టుగట్టుక వేలకొలది ద్రవ్యమార్పించి తమ యింటిలోనున్న ఒక పెద్దరాతికి కన్నమొసరించి అందులో నాద్రవ్యమంతయు బడచైచి ఆరాతిపై రాత్రింబవళ్లు ఒకరువిడిచి యొకరు పండుకొనుచు అతిభాగ్యులతో మెలంగుచుండెడివారు. వారట్లుకావించుచుండుట ఇంకొక బ్రాహ్మణుడెరింగి ఆరాతిలో భవముండరచ్చునని యుద్దేశించి ఒకనాటిరాత్రి గూఢముగా వారియింటబ్రవేశించి ఒకమూలదాగియుండెను. అంత వాదంపడు లేవ్వసిత నారాతిపైబండుకొని నిదుర పోసపోగిరి. మూలమున్న బ్రాహ్మణుండదియంతయు గనిపెట్టుచు సమయమాలోచించుచుండెను. కొంతపడి కాదంపతులిరువురు నిదురమత్తుచే రాతిపైనుండి కొంచెము త్రిగిల్లినందున బ్రాహ్మణుడదయే తగినసమయముని యొంచి తానారాతిపై మెల్లగాపండుకొని రాతిమధ్యమున అమర్చబడియున్న మూతమతీపి అందులోచేయి తెట్టి గుప్పెడురూపాయలు పైకితీయుచుండగా భవలక్ష్మి ప్రత్యక్షమై వానిచెంపపై నొకబల్లకొట్టి ఆరూపాయలు లాగుకొని అందుబడవేసెను. అంతేబ్రాహ్మణు డాభవలక్ష్మికాళ్లపైబడి ఆహూ! నేను మిక్కిలివీడ వాడను. రెండుగుప్పెళ్ల భవమిచ్చినచో వాపిల్లలు, నేనును సుఖముగా బ్రతికెదమనిచేడుకొన భవలక్ష్మి యిట్లు నియె: ఓవెట్టివాడా! ఈభవము వీరిదికాదు. దీనియజమాని పితాపురముగ్రామమున ఒకయువోగీనద బట్టల నుతుకుచాకలివాడు. నీవాలనియొద్దకేగి నన్నుప్రార్థించినరీతి బానిని ప్రార్థించి వానిచేవాలుగల ఒకచీటిని తెచ్చినచో నీవుకోరినభవము బడయగలవనిచెప్పిన బ్రాహ్మణుండామాటల కాశ్చర్యమొంది ఆహూ! నీవు భవలక్ష్మిచెయ్యండునని నేడలంచుచున్నాను. కాని నీవాక్యములు వాకు మహద్భూతములుగానున్నవి. అట్లు కష్టములుబడి వీరు సంపాదించిన ద్రవ్యమునకు ఏక్కడవోయున్న రజకుడు యజమానియని నీవివ్వడు చెప్పిన వాక్యములు సమంజసములుగా వోచుటలేదనివచించ భవలక్ష్మి ఓబ్రాహ్మణుడా! నేనుచెప్పినదానిలో అబద్ధమేమియులేదు. వీరు సంపాదించిన భవమంతయు ఆచాకలివానిదగుటచేతనే వీరిందులో నొక్కపైసయైన ఖర్చుపెట్టుటకు శక్తిగనబాలకున్నారు. ఇది లోకస్వభావమే. ఇందులో వింతయెంతమాత్రమునులేదు. నీదీపసీతి జూడ వాకుమిక్కిలి బాధింతుగుచున్నది. కాని నేనాయదృష్టవంతుని భవమునీకీయజాలను. కావున నీవాలని యనుజ్ఞపడసిరమ్మని చెప్పటయు వారేడటనుండి వెంటనే వెడలిపోయి పితాపురమునకేగి అచ్చటనొక యువోగీయొద్ద నొకరిచేయు చెంకచీకునిగాంచి యాలని వెనువెంట దిరుగుచుండెను. చెంకటేను అతని వర్యయంతయు జూచి ఈబ్రాహ్మణుండెవడో నన్నాశ్రయించి తిరుగుదున్నవాడు, వీనివృత్తాంతంబడిగి

తెలుసుకొనవలయునని మనసునందూపించి ఓబ్రాహ్మణోత్తమా! నీవెవ్వరవు? నావంటినిట్లుదిరుగుచుండటకు గారణంబేమి? నాచలన నీకేమిపనికావలయునో ఎఱిగించిననో వంటనే వెరవేర్చగలవనిచింత బ్రాహ్మణుండిట్లనియె: నాయనా! నీవుమిక్కిలి అదృష్టవంతుడవు. నీమనుజులు చూచి భాగ్యదీపత నిన్నువరించినది. నీకు మాయూరగల ద్రవ్యరాశిలో నాకు రెండుగుప్పెళ్ల ధనమిప్పించగలవని పుట్టెదానతో నే నిచ్చటికరు దెంచితిని వచింపు వెంకటేశు బ్రాహ్మణునిమాటలకెంతయు ఆశ్చర్యమొంది ఆయా! మీవాక్యములత్యర్థముత ములుగానున్నవి. నాకేమి! మీయూరధనంబుండుటేమి! నేనదిమికిప్పించుటేమి? నన్ను ఎగతాళిచేయుట మీవంటివారికి తగునా? అనిపలుక బ్రాహ్మణుండు నేనెంతమాత్రమెగతాళి నేయుటలేదు. నిజముగా నీధనం బచ్చటనున్నది. కావున “రెండుపిడికెళ్లధన మీబ్రాహ్మణున కీయవలయు”నని నీచేనాలుతో ఒకచీటి వ్రాసియచ్చిననో నేనాధనమును తప్పకపొందగలను. ఎట్లయిన నాకీయువకారముచేయుటన్న నిన్నువిడిచి పోజాలవని నిర్బంధింపమొదలుపెట్టి, వెంకటేశు తన్నాబ్రాహ్మణుడెట్లయిన వదిలిపోయిన చాలుననియెంచి అతడుకోరినప్రకారము ఒకకాగితముపై వ్రాసియచ్చెను. బ్రాహ్మణుడాకాగితము బుచ్చుకొని ఆత్యంత సంతోషమున తన గ్రామమునకేగి వెనుకటివలె నాటిరాత్రి బ్రాహ్మణదంపతులయింటికేగి ఒకమూలదాగి యుండి కొంతవడికి సమయముగనిపెట్టి తాదెచ్చినకాగిత మారాతిలోబడవేసి రెండుపిడికెళ్ల ధనముదీసి బొడ్డు కొంగున గట్టుకొని అంతటితో సంతృప్తిపొందక మఱిరెండు పిడికెళ్ల రూపాయలు తీయుచుండ వెనుకటివలె మలల ధనపట్రి ప్రత్యక్షమై ఆతనిబొడపై రెండుబుట్టులుకొట్టి నీకురెండుగుప్పెళ్లధనమువకు మాత్రమే హక్కు కలదు. అంతకన్న ఒక్కపైసయైన నీవుముట్టుకొనుటకు వీలులేదు. కావున నీ విక నిటనుండి వడలిపొమ్మని రైటికి గంటివేసి తానద్యుక్తమయ్యెను. బ్రాహ్మణున కారెండుగుప్పెళ్ల ధనముమధవించుయోగముండుటచేత గాబోలును ఆదంపతులిరువురు ఈరెండురాత్రులయందును ఒడలెఱుంగకుండ నిదురబోయిరి. ఇట్లుజరిగిన కొన్నిసంవత్సరముల కాదంపతులిరువురు కాలధర్మము నొందుటచే వారియిల్లు శిథిలమయిపోవుటయు, అటు పిమ్మట కొన్నాళ్లకు పితాపురమునగల ఉద్యోగి ఈగ్రామమునకువచ్చి కాపురముండుటయు తటస్థించుటచే వారనివంట వెంకటేశుకూడ వచ్చియుండి తనయజమానుని బట్టెలుదుకుటకై ఒకరాతిబండ సంపాదించవలయు నని గ్రామమందంతటను దిరుగుచు ఈబ్రాహ్మణుల స్థలములోనున్న రాతినిగమగొని దానిని గొనితెచ్చి దానిపై బట్టెలుదుకుచుండ ఆరాతిమధ్యమున అమర్చబడియున్న మూత క్రమముగ గొన్నాళ్లకు విడిపోవుటచే వారెడలదుచేయిపెట్టిచూడ తనచేనాలుతోనున్న కాగితమతనికి దొరకెను. అతడదివిప్పి చదువుకొని వెను కటి వృత్తాంతమంతయు జ్ఞప్తికెచ్చుకొని తొల్లి బ్రాహ్మణుడు తన ధనమిగ్రామముననున్నదని చెప్పిన మాట వాస్తవమేయనితలచి ఆద్రవ్యమంతయు దీనుకొని అంతటినుండి నాకరీవృత్తిమాని ఆధనంబంతయు స్వేచ్ఛగా అనుభవించసాగెను. ఆహా! గడించువారొకరు, గుఱించువారొకరనుమాట వాస్తవముగదా.

లోభి:కొబ్బరికాయ

శ్రీమతి కూచిభొట్ల గంగమ్మ గారు

అనగనగా ఒకపూర్ణ ఒకలోభివుండేవాడు. వాడు ఎంతడబ్బు సంపాదించినా ఒక్క కాస్త నాభిర్చుపెట్టేవాడుగాదు. ఒకరోజున కార్తికసోమవారంనాడు పెల్లాము దగ్గిరకువచ్చి “ఏమండీ! యింతడబ్బువుంది. కట్టుకుపోతారా? దానధర్మములు చేసుకోవాలిగాని, ఈవేళ అయిన ఒకకొబ్బరికాయ దేవుడికికొట్టండి”అని ఎన్నోసార్లు ప్రార్థయపడిచెప్పింది. పెల్లాము పోరుపడలేక సరే అని బజారుకు బయలుదేరెను. కొబ్బరికాయలకొట్టుదగ్గరకువెళ్లి

“కాయంత” అని అడిగేడు. “అణా” అన్నాడు కొట్టువాడు. “ఇంకా తక్కువకు ఎక్కడదొరుకు తాయి?” అని అడిగాడు కొట్టువాడిని. తోటలోకి వెళ్లి తే దొరుకుతాయని చెప్పేడు కొట్టువాడు. సరే అని తోటకు వెళ్లేడు లోభి. తోటమాలి ఈయనను చూడగానే ఎంతో అలసివచ్చేడని ఒక కొబ్బరిచెట్టు చూపించి దానికాయను పూరికోసుకోమని చెప్పేడు. వచ్చినలాభమునకు చాలాసంతోషించేడు లోభి. ఆ చెట్టు వంకరగా ప్రక్కనే పారుచున్న కాలువలోనికి వ్రాలి వుంది. ఆ చెట్టెక్కి కాయకొయ్యబోయాడు. ఇంతట్లో కాలుజారింది. గభాలున మట్టను వట్టుకుని వెల్లాకుచున్నాడు. ఇంతట్లో ఒక మావటివాడు ఏనుగును నీళ్లకు తీసుకుని అక్కడికే వచ్చేడు. అప్పుడు లోభి “ఓ మావటి! నీకు రెండు వేలవరహాలు యిస్తాను. నన్ను రక్షించ వలయును” అన్నాడు. సరే మంచిదేగదా అని ఏనుగుని నీళ్లలోనికి దింపి మావటివాడు ఏనుగు మీద నిలుచుని లోభికాళ్లు పట్టుకున్నాడు. ఇంతట్లో ఏనుగు బెదిరి మావటివాని కాళ్లక్రింద నుంచి లేచిపోయినది. అప్పుడు మావటివాడు “ఓ లోభీ! నీకే నేను నా ఏనుగుని అమ్మి నాలుగువేలవరహాలిస్తాను. మట్ట గట్టిగా పట్టుకో” అన్నాడు. అప్పుడే ఒక గుఱ్ఱపువాడు అక్కడికి వచ్చేడు. అప్పుడు మావటివాడు “ఓన్నే హితుడా? నీకు నేను నాలుగువేలవరహాలు యిస్తాను. నన్ను రక్షించవలసినది” అనెను. గుఱ్ఱపువాడు గుర్రమును నీటిలో దింపి దానిపై ఎక్కేడు. మావటివాని కాళ్లు పట్టుకునేసరికి గుఱ్ఱము బెదిరి పారిపోయింది. ఇంకేముంది? అప్పుడు గుఱ్ఱపు వాడు మావటివానితో “ఓ మోయి! నేను నా గుర్రమునమ్మి నీకు నేను రెండువేలవరహాలిస్తాను. గట్టిగా పట్టుకో” అనెను. అంత మావటివాడు లోభితో “ఓ మోయి! నీకు మొత్తము గుఱ్ఱపు వాడిది నాదికలిపి యిస్తాను. మట్ట గట్టిగా పట్టుకో” అన్నాడు. తరువాత లోభి తనకంత డబ్బు రానున్నదని చాలాసంతోషించేడు. అంత ఆరువేలవరహాలు “యిన్ని” అవుతాయని సంతోషముపట్టలేక రెండుచేతులు విడిచిపెట్టేడు. ముగ్గురు ఏటిలో పడిచచ్చేరు. కథకంచీకి వెళ్లింది. మనం యిక్కడే వున్నాము.

ప్రాణభీతి

శ్రీమతి గాడిచెమడుగు శారదాంబ గారు

అనగా అనగా ఒక డొల్లో ఒక బీద బ్రాహ్మణుడు. ఆ బ్రాహ్మణునికి పంతానము అరడజనుకు బాప్తిగా ఉండడంచేత కుటుంబసంరక్షణార్థం చాలా కష్టపడేవాడు. బీదవాడైనప్పటికి ఏదినం సంపాదన ఆదినానికే కాని ఎక్కువ సంపాదించి తన తడవంతరం కొమ్మళ్లు పెట్టి పోదామనేవాడుకాదు ఆ బ్రాహ్మణుడు. ఒక రోజు ప్రార్థనై నంటచెరుకుల కోసరం చేరువమందు అడవికి భార్యను మేతుడై బ్రాహ్మణుడు వెళ్లు చుండగా ఆకస్మాత్తుగా ఒక చెట్టుక్రింద భనరాకికనబడింది వాళ్లిద్దరికి. బ్రాహ్మణుని గుండెలు హడలి పోయాయి. “అయ్యో! ఇక్కడ ప్రాణభీతివుందే! ఇక్కడ ఉండడం మోసం” అని భీతిచెందినవానిమాదిరి భార్యను లాగుతూ పరుగెత్తేడు బ్రాహ్మణుడు వెనక్కి అయినా తిరిగిచూడకుండా. వాళ్లిద్దరికి యిద్దరు రాజకుమారులు ఎదురయ్యారు. ఎదురుకావడంతో పే “అక్కడ ప్రాణభీతివుంది. జాగ్రత్త!” అని బ్రాహ్మణుడు హెచ్చరించేడు ఆ రాజనందనులను. ప్రాణభీతి అనగా ఏలాంటిదో చూదామని ఆ బ్రాహ్మణుని

వెంటిడుకొనిపోయ్యారు ఆపుతం సమీపానికి. బ్రాహ్మణుడు గడ్డగడనలుకుతూ “అదిగోవయ్యా, ప్రాణ భీతి” అని ధనముచైపుమాపి పరుగెత్తెను. అంతట రాజకుమారులు బ్రాహ్మణుడు వెర్రెవాడనుకున్నారు. ఇద్దరిమనస్సుల్లోను ఊహలు జనించడం మొదలైంది. రెండవవానిని మోసగించి ధనమంతయూ తానే ఆపహరించాలని బుద్ధిపుట్టింది యిద్దరికికూడాను. పెద్దవాడు చిన్నవానినిచూచి “ఓయి! ఇప్పటికే చాలాకాలమైనది. మనయిద్దరికి భోజనం యిక్కడికేలేము. భోజనం కుడిచినతర్వాత ఇంటికి ధనసమేతులమై వెళ్లవచ్చు”నని పిన్నవానిని పంపివేసెను. పంపేసి యిలా ఆలోచించెడు: “తమ్ముడు ఆన్నం క్రిందపెట్టునమయములో ఇదే కరవాలంతో వానికిరమ్మును ఖండించేస్తా. ఈధనమంతయూ నాకేదక్కుమ కదా!” చిన్నవాడు గృహభీముఖుడై “నేను ఇంట్లోనే భుజించి పెద్దవానికి విషమిళితమైన ఆన్నం తీసుకపోతాను. పెద్దవాడు చచ్చును. ధనమంతయూనాదే” ననుకొంటూ ఆలాగేతెచ్చేడు అన్నాన్ని. తమ్ముడు తలవంచడంతోపే తనకరవాలంతో తమ్ముని కిరమ్ముఖండించేడు అన్న. “తమ్ముడుచచ్చేడు, ధనమంతయూనాదే” ననుసంతోషంతో పర్వదివంలాగ భుజించివాడు తమ్ముడు తెచ్చినదానిని. విషం తలకెక్కింది. తానుకూడా నీల్చేడు. ధనమన్న ప్రాణభీతి సుమా!

నువ్వు దొంగవే

శ్రీమతి ఆదుర్తి సత్యబాయి గారు
(శివరంభో సోఫామీద అలగ్జాండరుచక్రవర్తి, ఎదురుగా కాళ్ళకి చేతులకి సంకళ్ళతో ఒకముష్కరుడూ, వానికిచెక్కెనక్కా బోరలు విరుచుకుని ఇద్దరుపైనుకుటూ నిలువబడిఉంటారు.)

అలగ్జాండరు:—(సై నికునిచూస్తూ) వీడేనా తారాసియన్ దొంగ? ఇన్నాళ్ళబట్టి మనవల్లెత్ని దోచుకు తిరుగుతున్నాడు?

ముష్కరుడు:—అవును. నేనే తారాసియన్ ను. వీరయోధుడను.

అల:—(చిరునవ్వుతో) వీరయోధుడవా? బుందిపోటుదొంగవు. నరహంతకుడివి. దేశానికి విషపుపురుగుని. నీడైర్యాన్ని నేను ప్రశంసిస్తానుగాని నువ్వుచేసినవల్లకమాత్రం తగినశిక్ష విధిస్తేగాని నేను శాంతిపడలేను.

ముష్క:—అలగ్జాండరుచక్రవర్తికూడా కోపంచచ్చే పనుల్ని నేనేమిచేశాను?

అల:—ఏమీఎరగనట్లు మాట్లాడుతావేమిటి? నాఆజ్ఞలను అతిక్రమించి నువ్వు వడవడంలేదూ? నాదేశశాంతికి నీవు భంగంకలిగించలేదూ? నీతోడి ప్రజల ధనధాన్యాలవహరించి వాళ్ళని త్రోవెట్టలేదూ?

ముష్క:—అలగ్జాండరుచక్రవర్తి! ఇప్పుడు నేను నీఅధీనంలోఉన్న థాడీని.నీవేమన్నా నేను పడవలసిందే. నీవేశిక్షవిధించినా అనుభవించవలసిందే. కాని నాఆత్మమీద మాత్రం నువ్వు అధికారం చెలాయించలేవు. అంచేత నీకు జవాబిచ్చేటప్పుడుకూడా సర్వస్వతంత్రుడిలాగే మాట్లాడుతాను.

అల:—అలాగేమాట్లాడు. నేను సంభాషిస్తూఉన్నప్పుడు నాఅధికారబలంచేత ఎదుటివాడినోరుకట్టడం నామతంకాదు.

ముమ్మ:—కృతజ్ఞుడిని. నీడచారస్వభావాన్ని వందనాలు. అయితే నీప్రశ్నకి జవాబుగా మరోప్రశ్న వెయ్యవలసినవచ్చింది. నీజీవితాన్ని ఏవిధంగాగమపుతున్నావు?

అల:—మహావీరుడిలాగ. నాకీర్తికాంతనమగు. అదేచెబుతుంది. యోధాగ్రేసరుల కల్లా నేను తలమానికాన్ని. రాజాధిరాజులందరికీ నేను సార్వభౌముడిని. దిగ్విజయకాలంలో జయలక్ష్మికి నన్ను మిగిలినవరుసు దొరకడు.

ముమ్మ:—అలాగా! కీర్తికాంత నాగుంచి మాత్రం చెప్పదూ? ఉక్కుతునకల్లాంటి నాగుంపులాంటిగుంపుకాని, అటవంటిగుంపుకి నావంటి ధైర్యసాహసాలుకలిగిన నాయకుడు గాని మరెక్కడేనాడన్నారా? ప్రపంచములో ఎక్కడేనా ఎప్పుడేనా-ఎందుకూ-నాగొప్ప నేను చెప్పుకోడం నాకురోత. నీమట్టుకు నీకు తెలియదాదేమిటి? నన్ను పట్టుకోడాన్ని నీవాల్సి చెరువులనీళ్ళు తాగిరో?

అల:—అయినప్పటికీ నువ్వుదొంగవే. కులహీనుడవీ, గౌరవశూన్యుడవీ అయిన వచ్చిదొంగవు.

ముమ్మ:—అలాగైతే దిగ్విజయలక్ష్మివరుడెవరు? నీవుకూడా ప్రపంచమంతటా మహారాక్షసుడిలాగ సంచరింపలేదూ? సౌభాగ్యవంతాలై నవచ్చటిపాలాల్ని, సుందరములై న మహానగరాల్ని నాశనంచేయలేదూ? శాంతిని పరిశ్రమల్ని భంగపుచ్చలేదూ? న్యాయంలేకుండా-ధర్మం ఆలోచింపకుండా-దోచుకుని, చంపి-చీకాకుపెట్టెసి—ఇవన్నీ ఎందుకు? దేశాల్ని జయిద్దామన్న అంతులేనిఆశని సంతోషపెట్టడానికేకదూ? ఓవందమంది అనుచరులతో ఓపరగడాకి నేనేమిటిచేశానో లక్షలాదిసైనికులతో మహాసామ్రాజ్యాలకి నువ్వు అదేచేశావు. నేను ఒక్కొక్కమనిషిని దోచుకుంటు నువ్వు మహారాజుల్ని, చక్రవర్తుల్ని దోచుకున్నావు. నేను ఓవోరెండుమూడుపల్లెల్ని తగలెడితే నువ్వు మహాసామ్రాజ్యాలనే నాశనంచేశావు. మనిద్దరికీ భేదం ఏమిటుంది? నే నోబీడవాడికిపుట్టెను-నువ్వొక మహారాజుకుపుట్టెవు. అంచేత నువ్వు రాజ్యాలకి రాజ్యాలేదోచుకుని మహాదొంగ వనగలిగేవు.

అల:—కాని రాజునై నేను తీసికొంటు రాజులాగేతిరిగియిచ్చేను. రాజ్యాలని జయిస్తే మహాసామ్రాజ్యాల్ని స్థాపించేను. చిత్రకళల్ని-వాణిజ్యాన్ని-వేదాంతవిద్యనూకూడా మంచి అభివృద్ధిలోకి తీసుకొస్తున్నాను.

ముమ్మ:—నేనుకూడా గొప్పవాళ్ళుదగ్గరనుండి సంగ్రహించింది బీడవాళ్ళకుచింతంగా ఇస్తున్నాను. ముమ్మరులున్న నాసంఘంలో కట్టుబాటు, విధేయత నెలకొల్పేను. చేజిక్కినంత వరకూ అనాధుల్ని రక్షిస్తున్నాను. నువ్వుచెప్పిన ఆవేదాంతంగురించి నాకేమీ తెలియదుగాని యీప్రపంచాన్ని మనంచేసినద్రోహం నువ్వుకాని నేనుకాని ఎన్నడూ ఏవిధంగానైనా కప్పి పుచ్చుకోలేమని నాకు నిశ్చయంగా తెలుసును.

అల:—(సైనికులతో) సంకల్పనువిప్పి ఆతడిని ఆదరించండి. ఒక్కక్షణం నన్ను ఒంటరిగా వదిలిపెట్టండి.

—సైనికులూ ముమ్మారుడు నిష్క్రమితురు.

(తనలో) ఏమిటిదీ? నేనూ, ఈదొంగ ఒక్కలాంటివాళ్ళమేనా? అలగ్గాండరుకూడా దొంగే? అవునుకాబోలు.

దురాశ దుఃఖానికి చేటు

శ్రీమతి జి. గోపీబాయిగారు

అనగాఅనగా ఒకపూరు. అపూర్ణో నలుగురుదొంగలు ఉండేవారు. ఆనలుగురుచేరి ఒకమాపుకారు ఇంట్లో కన్నంవేశారు. ఆధనముతీసుకొని వెళ్లుతూఉండగా దారిలో ఒక డన్నాడు ఆధనము నలుగురుపంచుకుందామని. ఆమాటకు అందరు సరేనంటేసరేనన్నారు. వాళ్లు అప్పుడు ఒకపాడుదేవాలయము దగ్గరకివచ్చి కూర్చున్నారు. అప్పుడు ఒకడు ఒరే అన్నా మనకునిన్ను ఏదేవుడిదయవల్లనో చాలాధనము దొరికింది. ఇప్పుడు కొన్నిరూపాయలు తీసుకొని బజారుకివెళ్లి మంచిమంచి తినువస్తువులు తెచ్చుకొని కడుపునిండాతిని నీళ్లుద్రాగి అప్పుడు ధనముపంచుకుందాం అని అన్నాడు. ఈమాటకి అందరు వప్పుకొని కొంతడబ్బు ఇచ్చి ఇద్దరిని బజారుకివంపించేను. అప్పుడు ఆఇద్దరిలో ఒకడు ఒరేఅన్నా ఇన్నాళ్లనుంచి కష్టపడి డబ్బుసంపాదించేను. ఒకకానియైనను నాదగ్గరలేదు. ముసలివాణ్ణాయాను. చచ్చినా ఈడ్చటానికి డబ్బులేదు. కనుక ఇప్పుడైనా మనము జాగ్రత్తపడాలే అని నాకుతోస్తుంది. అని అన్నాడు. అప్పుడు రెండవవాడు నాకుఅల్లాగతోస్తుంది. నీవే అడబ్బులంతా మనకు వచ్చేటట్టు ఉపాయంచెప్పాలెఅన్నాడు. దానికి మొదటివాడు నాకు మంచిఉపాయంతోస్తోంది. అదిఏమంటే ఈతినేవస్తువుల్లోవిషంవేసి వాళ్లకిఇచ్చినట్టయితే వాళ్లుఎరగకతిని చచ్చిపోతారు. తరవాత ఆధనమునము ఇద్దరంపంచుకుందాం అనిఅన్నాడు. దానికి వాడు వప్పుకొన్నాడు. ఇద్దరుచేరి బజారుకువెళ్లి బర్ఫీ, జలేబీ, మిఠాయి మొదలైనవికొని వానిలో విషంకలిపి తీసుకువెళ్లేరు గుడిదగ్గరకి. అప్పుడువారు అన్నలారా వచ్చేరా? మీకోసం మేమిద్దరము కాదు కొనిఉన్నాము. చప్పున కాళ్లుచేతులుకడుక్కొని వద్దామురాండి చాలాఅకలి అవుతున్నది. అని అన్నారు. దానికి వారు సంతోషపడి నలుగురుదొంగలు భావివద్దకెళ్లేరు. అప్పుడు మిఠాయితెచ్చిన ఇద్దరుదొంగలు నీళ్లు చేత్తూఉండగా వెనకాలనించి ఆఇద్దరిని భావిలోకి తోలేసి బాగాకడుపునిండా నీళ్లుతాగండి. తాగండినీళ్లు అని మిగిలినఇద్దరు కేకలువేశారు. అపుడువాళ్లిద్దరు చచ్చిపోయారు. వారు సంతోషముతోగంతులువేస్తూ పరుగునవెళ్లి అంతా మిఠాయి జలేబీ కడుపునిండాతినేశారు. లేచేటప్పటికి కళ్లు గిరుసతిరిగి కిందపడిపోయారు మళ్ళులేవకుండాను. పాపం. కథ కంచికి మన మంటికి.

కర్నల్ బోలాంగ్ గారి వాహనము

శ్రీమతి హావాయి కావేరి బాయి గారు

భోజనము జరిగినపిమ్మట అడవిజంతువులను గూర్చిన సంభాషణ ప్రారంభమయ్యెను.

“ఒక రాత్రి పూటలో నాహారార్థమై ముప్పది, నలువది మైళ్లుకూడ వ్యాఘ్రములు సాగింపగల”వని మాలోనొకరు చెప్పితిమి.

“ముప్పది, నలువది మైళ్ళు మనాయామముగానే పెద్దపులి ప్రయాణము చేయును. ఆరుగంటలకాలమునకు లోపుగానే దెబ్బది మైళ్లకు పాముగా ఒక లెబ్బులి వెళ్ళుట నేనెఱుగుదు”వని కర్నల్ బోలాంగ్ గారనిరి.

“అయితే, పులిదెనుక మీరుకూడను వెళ్లియుంటిరా, యేమి?” యని మాసీనియర్ క్యాప్టెన్ (Senior Captain) ప్రశ్నించిరి.

“దెనుక వెళ్లితివా? కార్దులముతోనే వయనము చేసితిని. చెప్పెదమినుడు.” ఇట్లు కర్నల్ బోలాంగ్ గారు తిరమిచ్చిరి.

“ఇది సంభవించినప్పుడు నేనింకను కుట్టువాడనే. హిందూదేశ మదియే రావడము. బొంబాయిలో దిగి నేను చేరవలసినదందుయండిన X ఆసుయూరికి పోవుచుంటిని. అచ్చటచ్చట, విశ్రాంతినిమిత్తము, మజిలీలు చేయుటలో Z ఆసునోట మిక్కిలి యలస్థముచేసితిని. అందుచేత నచ్చటినుండి పాధారణమైన మార్గమున ప్రయాణముచేసినయెడల నేను చేరవలసినచోకు నాగవ్యుష్ణాన నుండుకొనవని తెలిసి యడవిలో వడిపోవు యడ్డదారిలో పోదమని నిశ్చయించితిని.

నాపామానుల నదివరకే సాగనంపెయింటిని. ఇప్పుడు గుర్రముకెక్కి యడ్డబోచ్చి చార్టులు కంప్యేసుల (Chart and Compass) గహాయమువలన నరుగుచుంటిని. ఒకపాతిక మైళ్ళు వెళ్ళుచుండి చీకట్లు క్రమైను. ఏదైన నొకచిన్న గ్రామము కనబడినచో నచ్చట విశ్రమింతుననుకొనుచుండగా మాటాత్తుగా వాయువుమీద సవారీచేసినవాడనై దగ్గరనున్న పొదలలో పిల్లియొక్కవేసి చడిపోతిని. నాతురగముమీద కొక మువ్వన్నె మెకముడికి బానిసి క్రిందపడద్రోపి భక్షించుచుండెను.

నాకు గాయములెట్లులేప్పెనో యెఱుగను. అయినను పెద్దపులివారు విందాదగించి న్యగృహమున కేగువరకు కదలక మెదలక పడియుండవలెనని నిశ్చయించితిని.

విందుముగిలెను. తనపొదములను నాసికాకేగరములమీద దుడుచుకొని యొడలువిరచి పెద్దపులి యాసలించెను. ఇక నీక్రూరమృగము వెడలిపోవునని తలంచుతిని. ఆలో! యది ఇర్రదికాదు. అది నావాహన మును భక్షించుచుండిన సమయమంతయు నామీద నొకకంటిదృష్టి నిలిపియుండెను. ఇప్పుడు నావైపునకు యడుగులు వేయుచుండెను. సరే, ముందునాగుర్రము. తరువాత నేనుకదా యనుకొంటిని.

అయితే ఆపె (అది యాడుపులియని గ్రహించితిని) యుద్దేశము వేరుగానుండెను. నాయంగిని తనదంతములతో కఱచుకొనియెత్తి నమ్మవీపుమీదవేసుకొని బయలుదేరెను. గంటకు నాలుగు మైళ్ళవోపున ప్రాకును వెళ్ళుచుంటిమనుకొందురా? అతిశీఘ్రముగా దొడుతీయుచుంటిమి. అడ్డమువచ్చినవానిమీదనుండి దుమికి వెళ్ళుచుంటిమి. గ్రామముండినచో ప్రక్కనులిరిగి వెళ్ళుచుంటిమి.

అంభికారముందు క్రూరమృగముమీద స్వారిచేయుట భీతికరమైనను ముఖమందొ పాన్సులువేసి (Springs) కలిగిన మంచముమీద పరుండి ప్రయాణముచేసినట్లే, కార్దులము వీపుమీద ప్రయాణముచేయుచుంటిని.

కొంతకాలమునకు, చంద్రోదయమగుటచేత, ఎట్టుప్రక్కలనున్న వస్తువులు గోచరములయ్యెను. రెండుపుర్యాయములు దావాముత్యముగనుటకు నిలిచిరిమి. మొదటిసారి యొకచిన్న చెరువులో నావాహనము పానము చేయుచుండగా నొకతుపాకిగుండు యామెకర్ణములనంటివెల్లెను. మిక్కిలి యద్భుతముగా నాపె ప్రాణముదక్కెను. ప్రపంచమైన యాగ్రహముతో గర్జించుచు నచ్చటనుండిన యొకవృక్షముదిక్కు యొరికెను. ఆవృక్షముమీదనే యావ్యాఘ్రము నంతమొనరించుటలెనని చచ్చిన వేటకాడు కూర్చుండియుండెను.

ఇక నేను రప్పించుకొందునని యుల్లాసమొందితిని. అకటా! రక్షణమే శార్దూలము మరల జోడు మొదలుపెట్టెను. రెండవసారి యొకచిన్నయేటిలో పులిసిరుత్రాగుచుండగా నాస్థాస్థుడు (Flask) దీసి దానిమూతయందు కొంచెముబ్రాంది నీటిలోకలిపి పుచ్చుకొనగలిగితిని. మరునాడు X చేరువరకు విదియే నాకాధారమయ్యెను.

మేమెంతవడిగా పోవుచుంటిమో చెప్పజాల. ఒకప్పుడు తుపానుగాలియొక్కయురుగుడిలో నెట్లు చుంటిమి. చతుష్పదజంతువులలో నేదియైన వింతవేగముగాపోవునని నాకు తెలిసియుండలేదు.

ఒకానొకనోట మామార్గమున నొక పెద్దకోండవలె నొక మువ్వుటేనుగు నిలువబడియుండెను. చెన్నెల దానిమీదవడగా నెట్లునర్చింతు దంటియొక్క ప్రభావము? ఆహా! నేనే నాపాదములమీదనిలువబడి యొక తుపాకి పాస్తమునపొందినవాడనైయుండినచో పర్వతమువలె నిలచియుండుదంతి నేలమీద పాష్టాంగదండములు నాకిడునుకదా యనుకొంటిని.

మాయురపురి వాసనతెగిలినచెంటనే మేము చొరబోవుచున్న పొదలమీదికి గజమువచ్చుచుండెను. తొండమును తోకను పైకెత్తెను. మహాకోపముతో నరచుచు ఖడ్గములవలె తీవ్రముగానుండు దంతములతో ధియంకరరూపముదాల్చెను.

మేమైతేనో చక్కగా స్టీం (Steam) ఎక్కించితిమి. మెలుపుతీగను మించినది మావేగము. కారు దున్నుల మందయొకటి గురకలాపెట్టుచు నిద్రించుచుండెను. ఆగురకలకు కొమ్ములమీద యాకులంకదలుచుండెను. ఈయడవిదున్నుల మగ్గముండి చెట్లనప్పుడుమట్టుకు మావేగము కొంచెమురిగ్గెను.

మరొకనోట నొకచిలుక యొక లేడిపిల్లను తినుచుండెను. మమ్మునుజూచి గుర్రమనుచు పాతీ పోవుటకు ప్రయత్నించెనుగాని దానియాహారమును మేములత్యక్తపెట్టిక దానిమీదనుండి దుమికెవల్లితిమి.

మరొకస్థలమున నావాహనము కొబ్బరిచెట్టు శిఖరమంతయెత్తుపై కురికెను. దీనికి కారణము నాకు తెలియదు. అచ్చటచ్చట ప్రానులకుచుట్టుకొని గొప్పసర్పములు కనబడెను. ఏదైన నొక పెద్దయొరగము మామార్గముననుండెను గాబోలు.

మరికొంతదప్పున నొకవానర సేనకనబడెను. మమ్ములనుచూచి నలుదిక్కులకుచెదరి చెట్లలోదాగెను. శ్వేతకకోజములు దాడియుంకలిగియున్న నొక్కవృద్ధమర్కటము వెనుక నీకోతులదండు సిపాయిలవలె నలుగు రేసిగలలైన (Lines) లలో మార్చింగు (marching) చేయుచుండెను. మావలన కార్యముచెడగా నవిలిట్టుచు, పల్లనుజూపుచు, మరియు సలిపిన ఇతరకృత్యములను మీరుచూచియుండినచో కడుపుబ్బ నవ్వియుండురు.

రాత్రి దాదాపు యెనిమిదిగంటలకొట్టినపిదప మేము బయలుదేరియుంటిమి. సుమారు రెండుగంటలు నేయువరకుకూడ మేము వెళ్ళుచుంటిమి. చివరకు వృక్షవిహీనమై రాతిబండలగుల తొవుచేరితిమి. ఒక పెద్ద నిలమునుదాటి దానిగుసలోనికి తీసుకపోయి నావాహనము నన్ను క్రిందకుదించెను.

బోనికి చెన్నెల వచ్చుచుండగా నాగుండె రుల్లుమసెను. నెత్తిటిచే కడసిన యిసుకపైన రెండు పులికూనలు పరుండియుండెను. గుహాయందంతటను దుమ్ములుండెను. ద్వారమునొద్ద దట్టముగా మృదులైన

యీకలవడియందును. ఏదో నోకమయ్యారమునుబట్టి పొట్టిపిగులునట్లు దివి మాతృప్రవేశము కూడ గమనింపలేనంతటి గాఢనిద్రలో నాకూపలందెను. పసిబిడ్డలకు మృదువైన మాంసముకావలెనని తల్లి నన్ను తాదాక్షింపక పిల్లలకొరకు తెచ్చెను.

సరే గుహాచేరిన పిమ్మట నన్ను క్రిందవైచి వ్యాఘ్రము ద్వారమున కడ్డముగాపరుండెను. నేను తప్పించుకొనుటెట్లు? నేను ప్రాణములలో నున్నాను అను సంగతి గ్రహించినచో నన్ను పులి వెంటనే కైలాసమునకు బంపును.

కొంతకాలమునకు మెల్లగా తెల్లవారుదుండెను. ఆజంతువులను గుహాయందలి యెనుకలు జూడ నాహృదయము చిందరవందరయ్యెను. పైగా మానవయంగములలోని నుమ్ములనేక ములందెను. కొన్ని గంటలలో నాశరీరము కాఝాలములకు భోజనమగునని తలచితిని.

నెలుతురు తీవ్రముగా ముదురుచుండెను. ఇంతలో నుదుములను మిందుగర్జనయొకటి విసనచ్చెను. దాని ప్రతిధ్వని మెలుదూరముచెల్లెను. ఆహా! ఈవ్యాఘ్రముటుంబమునకు యజమానుడగు మగపులియొక్క రాకడ్డయిదియని గ్రహించితిని. గర్జనము లంతకంతకు బిగ్గరణావించుచు సమీపించుచుండెను. తుదకు నెలుపల రాలియున్న యెండుటాకులమీద నడుగులవచ్చుడు విశేషమయ్యెను. నాకు మృత్యువు సమీపములోనేయున్నదనుకొంటిని.

అయితే, దైవము మరియొకవిధముగా నేర్పాటు చేసియుండెను. గృహస్తురాలు పురుషుని యాగమనము జూచి తొందరగాలేచి నాశరీరముపై వంచెనవలె తన శరీరమునుంచెను. తోకతో నినుకమీద చెబ్బులుజేయుచు గుర్రమని మగవితో కలబడుటకు సిద్ధపడెను.

ఇప్పుటికి పట్టపగలువలె నెలుతురాయెను. మగకాఝాలముయొక్క భీకరరూపము నాకు కనబడెను. చింతవిప్పులవంటి కండ్లతో, కోరలుపైకమాపుచు, కోపముతోను, యాదురతితోను గుహలో ప్రవేశించుకొచ్చెను.

ఆహా! మాతృవాత్సల్యము! పసిబిడ్డలకై సంపాదించిన దుచ్చమగుకుదార్గమును, వేటాడుటకు బద్ధకించి సోమరిపోతుగా తిరుగుచుండు పెనిమిటికి తల్లియిచ్చవా? ఒకక్షణములో మగనిమీదికి బాణమువలె భార్యపడెను. వెనుకటి కాళ్ళమీద నిలుపుగా నిలువబడి పారినపురుగు ఘోరయుద్ధముచేసిరి. చెబ్బులుకొట్టుకొనుట, గోళ్ళతో రక్తుకొనుట, నోకరినోకరు క్రిందపడ్డదోయుటకు చూచుట, నింకననేకవిధములుగా భయంకరమగు పోరునలిపిరి. అది యెట్లుముగియునో, యెవరికీ యుముకలుగునో చూచుట కత్యంతయుల్ప హాకరముగానుండెను. అయినను యేపక్షమువారు గెల్చినగాని, నాకుమరణములేప్పుడు గావున నిదియే మంచివేళయని చల్లగాతప్పించుకపోతిని.

మిక్కిలి భయముతో నొకగంటసేపు తిరుగగా నొక బయలుకనబడెను. అచ్చట కొందరు పచ్చిక తీయుచుండిరి. నేను ప్రశ్నింపగా వారు నేను జీరనలనినదందునకు చెందిన గడ్డితీయువారని తెలిసికొంటి. కంటూకామెంట్ (Cantonment) మిక్కిలి సమీపముగా నున్నదనిచెప్పి, మరింత దగ్గరగానుండు యడ్డదారిని వారు నాకు చూపిరి.

నేను వెళ్ళుచుంటిని. నాచటాలమునకు చెందిన అఫీసరులు (Officers) పరేడు (Parade) నుండి తిరిగివచ్చుచుండిరి. వారిని కలిసికొని నేనెవరనో చెప్పుకొంటిని.

“నీ గుర్రమెక్కడ?” యని యడ్డుటండు (adjutant) గారడిగిరి.

“నేను తీసుకరాలో”దని జవాబు చెప్పితిని.

రాఘవా!

శ్రీమతి కడియాల సుభద్రా తామేశ్వర రావు గారు
 సత్కళానిపురత్నములు సాగిరిగర్భమునందుబోలె, నా
 హృత్కమలంబునందిమిడి యెన్నో ప్రశస్తృటూహలుండె; నీ
 సత్క్రియలొప్పుచొప్పుగని, సన్నుతిసేయగనూహచేసివన్,
 సత్కవిపాలుగాకయవి, సాధ్యమెనాకలుసేతె; రాఘవా!
 వాలినిగూలనేసితివి వజ్రసుతుండనియైన నెంచకే
 సాలముపొంతడాగి, యినజాతు భయావహు నేలువంక; నా
 భీలరణావనిన్, రిపులభీకరవృత్తి నిజల్పి, చెండిన్
 మేలగుగాక; ధర్మవోకొ? నీచునిపోలిక గొంతుగోయుటల్!
 కనుగొననొక్కపోల్కిగద, కాపురుషుండును, సజ్జనుండు నీ
 మనమున; మేలుగీళ్ల నిసుమంతయు నెంచకబోవు; చెల్లునే
 ఇనసుతుగావబూనిమడినింపునహింపును, దత్సహోదరున్
 గొనములప్రోవుగూల్చితివి, కోతులనాయకు, నింద్రసూతినిన్.
 ఆత డధర్మచిత్తుడనియందము, పోదరుగష్టపట్టుటన్;
 జేతములొప్పునే, విన, దినేశునిపుత్రుని దుర్నయంబులన్
 భ్రాతయటంచు నెంచకయె, భ్రాంతినిమోసమునర్పజెల్లునే,
 భ్రాతలుతుల్యులిర్వురును వారకగూల్చితివందునొక్కనిన్.
 ఇనసుతుకంటెగూర్చునఖు డింద్రతనూభ ప్రహ్లాదునీకు; నీ
 మనముననేమియెంచితివో? మాన్యుడుగాడొకో! యింద్రువట్టి, నీ
 జనకజడెచ్చియాయడొకో? సమ్మతి నాతనిమైత్రి సల్పినన్?
 యినకులవర్ధనుండవగుటేగద కారణమెన్నియెంచివన్.
 వాలి కృతావరాధి; సరి; నై రిసహోదరుజేరదీసి, పా
 పాలనుమూటగట్టితి వపారసుఖంబుననున్న దైత్యభూ
 పాలకు, బుర్రమిర్రపరివారముతోడను, హుపుమాపి, నీ
 యాలికైనై; తలంపనిదియా నిజధర్మమునీకు? రాఘవా!
 ఎంతయుదుఃఖభారముననేడ్చెడి తారమనంబులోన, ద
 త్కాంతునిబాసియుంట; నట గాంతునిబాసిసరాణివాసమ

త్యంతవిచారపీడికల సట్టిటుబాద్లుచునుండ లంకలో : పరిచయం గ
గాంతకునై పెసంగితివి కష్టపడివిపులలంప, రాఘవా!

చిలుకయుగోరువంకగతి జెన్నలరారుచునుండురన్న, నా
చెలువముగూడలేదుగద! నీలకునీకును; జూడజిత్రమా
కలిఘిగలాడవంచు, దుశశక్యకనిచ్చె, నెరుంగలేకనీ
పాలతులచెయ్యలన్ మిథిలభూపతి; వెరియె, కాకయుండినన్?

కోసలరాజనందనకుగూర్చెడి ముద్దులకాడవోచు, వి
శ్వాసముతోడనిన్గొలువ వచ్చినలోకముగన్నతల్లి, నీ
తాసతి దండకాటవిని దాపము నొందగజేసి; సమ్మికన్
మోసమొసర్చినావుగద! మోసపులేడిని బట్టుచొప్పునన్.

ఒప్పులకుప్పు, మాజనని యుర్విజ, పూతచరిత్ర, సాధ్వీకిన్
తప్పుకడేలగల్గు, విశదంబదిసీకునునైన, నిర్దయన్
నిప్పులకప్పగించితివి, నింద్యకథాసవిశేషివోచు, నీ
మెప్పులకేమి, భూజనులమీదికిద్రోసి తప్పు, రాఘవా!
పావనియాట దాబ్రతికె వహ్నినిమ్రగ్గక, సంతిబోక, నా
పావనిబూర్ణగర్భవతి, బాములనొందగ, ఘోరకానకు
బోవిడనాడి, ధర్మమును, భూజననిందలగాచుకొంటివే,
వావిరి మందభాగ్యులగువారికి సాఖ్యములెట్లుకల్లునో?

ఇంతగనిందజేసితిని యెంచగబోకుము నీమనంబునన్
జంతలవంతలనిజ్జి వికి చిక్కులపాలగుచుంటగాక; న
శ్రాంతమునీదుభక్తజనరక్షణదక్షతనేనెరింగి, శ్రీ
కాంతుడ! నిన్నుదూరుదునె? కంజదళాక్ష! హరీ! రఘూత్తమా!

దాసులతప్పులన్నిటిని దండముతోపరిజేయుదువు, నే
జేసెదనయ్యదండమును చిత్తమునీకయియప్పగించి, యో
భాసురకీర్తిసాండ్ర! రఘువంశపయోదధిపూర్ణచంద్ర! నా
దోసపుదీవగుంపులను ద్రెంపుము పూని దయాలవిత్రమున్.

గంగాదేవి: మధురావిజయము

శ్రీమతినాగలింగమ్ సరళాదేవిగారు

సంస్కృతపారస్వతమును బరిశీలించిచూడగా పురుషులనలె మనోహరమగు కవితమగూర్చి సమర్థులయి పాండిత్యమునందును చన్నైకెక్కినవని తామణులను అచటచట కాన్పించుచున్నారు. వేదకాలమున గార్గియును, ప్రాతిభేయియును, మఱి కొందరు కవయిత్రులను వేదసంబంధములగు ఋక్కులనుగూర్చి నిష్ఠులమగు ప్రశస్తివార్ధించిరి. తరువాతికాలమునగూడ రాజశేఖరునిధర్మచర్మి అవంతిసుందరిమున్నగువారు అసమానకవితాభిశోభితలయి గణనకెక్కిరి. అట్లులే ఈగంగాదేవియు కవయిత్రిమణులలో నెన్నదగిన ప్రభావముకలది. ఈగంగాదేవి యొకసామాన్యపండితుని భార్యకాదు. ప్రాజ్యసామ్రాజ్యపరిపాలకుడై యెనలేనిరీతిని కేవలమీదటి పీఠకంపరాయనిపట్టమహిషి యీమె. ఆపీఠకంపరాయణుని నిర్వక్రచరాక్రమాభిశోభితుడు. ఆతని రాజధాని కాంచీపట్టణము. దక్షిణాపథమున చాలభాగము ఆతనియేలుబడికిండ నుపరిపాలనమును బడసెను. ఆతడు 1387 ప్రాంతములయందుండి తనయొక్కపరిపాలనమును సాగించియుండెనని చారిత్రకప్రసరులు నిర్ధారణచేసియున్నారు. రాజవంశసంజాతలగు కవయిత్రులలో నీమెతోపోల్పరిగినవారు రాజశేఖరకవిభార్య అవంతిసుందరీదేవియు; అత్యద్భుతకవితావిద్యునియు, రసికప్రభువును అనుభోజిని పట్టమహిషి లీలావతీదేవియును. కృష్ణదేవరాయల పుత్రియును సంస్కృతకవయిత్రుని ప్రవాదముకలదు. అపారసౌఖ్యముల నోలలాడుచున్నను, మహాసామ్రాజ్యమున పట్టమహిషీత్వమును అనుభవించుచున్నను, ఇంతటి దీప్తితో పారస్వతవ్యవసాయము నొనర్చి, ఈరీతిచైదుగిని గూర్చుకొని, మనోహరకావ్యరత్నమును కవీశ్వరులు మెచ్చగా, సహృదయులు అబ్బురంబడగా విరచించుట మిగులక్లాగునయినను విషయము. పుస్తకమంతయు ఈయమ పాత్రప్రత్యవసనల నుబుల్కొనుచున్నది. తనపతి పరాక్రమవృత్తియు నిలివృత్తియుగా స్వీకరించి ఈయమ పతిప్రత్యమును సాధించుకొన్నది. తన పతియొక్క భుజపరాక్రమమును కట్టింప దొరకొన్న ఈపతిప్రతాలలామ నిజముగా చరితార్థురాలు. పతిమయతీతలలో నెన్నదగినధన్య. అటుపై నీయమ కావ్యమునుగూర్చి యించుకవివరింపెము.

మధురావిజయము ఒక శ్రవ్యకావ్యము. సాధారణముగా కావ్యములన్నియును పౌరాణికకథావిలసితములు. ఇందలి ఇతివృత్తము పౌరాణికమా? కాదు—కల్పితమా? అంతకుమునుపేకాదు. అయ్యది చారిత్రకము. ఇట్టిచారిత్రకకావ్యములు గీర్వాణవాద్యయమున నెన్నదగినన్ని లేవు. ఇందలి యితివృత్తము పరాక్రమధనుడగు తన పతి యొనర్చిన యొకానొకదండయాత్రను గూర్చినదియేకదా. మనము కావ్యములను భాగ్యములు, కల్పితములు, ఉభయములు అని మూడువిధములుగా విభజించుకొనవచ్చును. ఈమధురావిజయముకూడ భాగ్యములలోనే చేరనగును. ఈకావ్యము నందాలంకారికసమయములన్నియును పాటించబడినవి. “అశీ, ర్మమస్త్రియా, వస్తునిర్దేశోవాపితస్మృతం” అనునాలంకారికమూర్తిని అనుసరించుచు, గ్రంథాదియందు ఈయమ ఆశీర్వాదరూపకమగు మంగళమును బ్రతిపాదించుచున్నది. ఆభీష్టదైవమగు వినాయకుని పారములేనిదయచేతననిర్విఘ్నకవితాప్రచారమును కోరుకొనుచున్నది. చంద్రకళాధరునియందే యీయమకు భక్తిమెండని గ్రంథాదిల్లోకములు చెప్పుచున్నవి. అచటచట నౌభవ్యమును గూర్చునపుడుకూడ పదవిప్రస్తావము సేయిమెయొనర్చుచున్నది. ‘త్రిలోచనమివాచరణ్’ ‘శంకరి స్వేషపార్వతీ’ ‘దేవీమహాసేనమివేందుమాదే’ అనునవి యీవిషయమున సురాహరణములు. తన పారస్వత్యైత్రియున ప్రథమవ్యవసాయమగు నీగ్రంథమున ముందుగా

నక్షత్రస్వరూపముగల కారదను బూజించి తరువాత మార్గదర్శకులగు కవిసదల కవితాలాస్యమాధుర్యమును స్మరించుచు తన భక్తిభావమును బ్రదర్శించుచున్నది. ఈయమచే స్మరింపబడిన కవులు కొందఱియందు సమకాలికులుగా కానుపించుచున్నారు. ఈయమకు కవిత్వవాదము గురువైయుండవచ్చును. క్రియాశక్తిగలవై మరలసంప్రదాయప్రవర్తకుడగు వాచార్యసత్యజియ్యయందనోవును. అతడు శైవమతేత్రవర్తకుడు. అందువలన సేకాబోలు ముందుగా నాతని స్తుతించుచున్నది. ఈయమచే బ్రస్తుతుడగు నగస్త్యుడు ప్రతాపరుద్రాస్థానాలంకారభూతుడు విద్యావాగధవీరుడధారి క్షణికామడుకావచ్చును. గంగాధరుడు భారతనాటకకర్త. తిక్కయకవి యెవడో తెలియవచ్చుటలేదు. తక్కిన బాణభారవ్యాచులు సుప్రసిద్ధులు. కవిత్వరూపలో నీయమకు కాలిదాసునియందే నితాంతభక్తి. శేషలము భక్తి మాత్రమేకాదు. అతని కవితామార్గానుసరమున సపారరక్షియును.

కవివర్ణనము నొనర్చిన తరువాత కవితాస్వరూపనిరూపణమునకు ప్రయత్నించినదీమె. ఇంత సంగ్రహముగా కాదుగాని—నీలకంఠదీక్షితులవారిట్టిమాధుర్యమునే తమకావ్యములయందవలంబించినవారు. శివలీలార్ణవము, గంగావతరణమును ఇటతార్కాణములుగానున్నవి. “ప్రబంధమునందు దోషములుండరాదు. గుణములుండవలెను. కావ్యమునందు స్వతంత్రతమాత్రమే ప్రశంసించతగును. ఆగుణమున్న కావ్యము ప్రకాశించును. రసభావమహితయై, శ్రవ్యమంజులపదశోభితయై, రమణీయార్థసంకలితయై యొప్పుకవిత దుర్లభము. ఏదే నొకలోటు వాటిల్లక యెవరికవితయునుండుటలేదు. నర్వగుణసమంకృతములగు కావ్యములుకాని, అన్ని మార్గముల సహృదయముల మెప్పించుగల కవులుగాని అరుదు. కావ్య మనల్పకీర్తికల్పన మొనర్చును. మహిత మగుదుష్కృతజాలేమును బోకార్చును. అమందమును నానందమును జనింపజేయును.” మొదలగునవి కవితా విషయమునుగూర్చిన ఈమె యాశయములు. అలంకారికులగుూడ నట్టులనే ‘పరనిర్వృతిదేవ ముఖ్యంఘలమ్’ అని చెప్పియున్నారగుదా.

తరువాత నీట్లు కథాప్రారంభ మొనర్చుచున్నది. కుంగభద్రద్రాపీఠస్థమగు విజయాభిధాననగరము మిగుల పరింపబడినది. ఆరాజధాని సమస్తవస్తువంపురార్థ, నిర్మలసరఃపరిపూరిత, రమణీయసాధనముత్తంగ, మదగజనంశోభితయునయి ‘దక్షిణాకాననోబాషీ ఫాలలీలాలలాటికం’ బోల్చుకాశించుచున్నది. అక్కడిస్త్రీలు అతిసుందరులు. మందునకయిన నచట చెడ్డగుణముకానుపించు. ‘పుక్రత స్త్రీల ముంగురులయంద’ అని యీ రీతిగా పరించుచు తనవర్ణనాప్రాగల్భ్యమును జూపుచున్నది. దానికి కాళానగరము పంప. అందు మహేశ్వరుడు విరూపాక్షుడు.

తరువాత కావ్యనాయకుడు గుణవంతుడుకానోవును అనుసంప్రదాయము ననుసరించుచు, నాయకుడగు బుక్కరాయని వివిధగుణాలంకృతుని చేయుచున్నది. అతనికిగల పరాక్రమము, అతనికిగల వైరుష్యము, అతనికిగలకీర్తి మిక్కిలిగా పరితిములయినవి. అట్టివారి మనోహరములగు చరిత్రములు కదా నీత్యుపదేశ మొనర్చుచు పశనీయములయి యొప్పుచుండెను? ఆరాశేంద్రుని చట్టమహిషి దేవాయి. ఆమహనలావణ్యగణ్యయామె. పరిమయజీవిత యాయువతి. తరువాత కొంతకాలమున కాయమకు గర్భముకలిగెను. అప్పటి యామె కాంతీతీర్థములు వీరకుమారప్రసవమును నూచించుచుండెను. ఒకనాడు దేవాయి సుకుమారుని కుమారుని గనెను. అప్పుడు పుష్పవృష్టిగరిసెను. మారుతము చల్లగా, మెల్లగావీచెను. ఆనందమున బుక్కరాయ లరిష్టమున రమాకుమారసదృశుని నిజకుమారునిగాంచి ఆనందపరవీనుల నందుకొనెను. కంపనామము ఆకుమారున కొనర్చబడెను. కాలవనకంఠరీతింపనమాచకమగు నావామమే అతనియొక్క పరాక్రమమును చెప్పెను. క్రమశః అతడుపరిలి సమస్తగుణములయందును, విద్యలయందును వన్నెకెక్కినది. అని యీవిధముగా ప్రారం

భించి తదవంతరము కథావిధానమును సాగించుకొన్నది. విస్తరభీతిచేత కథాశరీరమంతయు నిండుప్రదర్శింప బడలేదుగాని, ఇట్లే కావ్యమనందంతటను ఇతివృత్తము సముచితముగను, మనోహరముగను చరిపోషితమైనది.

ఈయను కాలిదాసునియొక్క కవితానుసరణమునమిక్కిలిమక్కువచూపుచున్నది. శబ్దము చేతను, అర్థము చేతను రఘువంశకావ్యము ఈమె చేతననుసరింపబడినది. అందుకు తార్కాణములు అనేకములు. కావుననే

దానతాలకాలిదాసవ్య కవయోయేనవిభ్రతి

ఇదానీమపితస్యార్థానుపజీవస్యమీయరః.

అను నీయమనూ క్తి అన్వర్థమేయగుచున్నది. రఘువంశమునందలి

“శరీరసాదాదసమగ్రభూషణా!”

“ససేనాంమహాతీంకరన్”

అనుదోహృదయవర్ణనము ఇందలి

అను రఘుప్రస్థానవర్ణనముఇందలి

“ముఖేనతస్మి శరపాండరేణ”

“సనయన్ మహాతీంసేనాం”

అనుశ్లోకమును పోలుచున్నది. అట్లే

అనుదానికి మూలభూతము.

ఇట్లే చాలతావుల సాదృశ్యము కాన్పించుచున్నది.

ఈయమకవిత అతిమధురమైనది. దీర్ఘసమాసాదంబరములేదు. వికటపదకతోరత కానుపింపదు. పదగుంభనము కాలిదాసుని అడుగుజూడలనే గమించినది. మనోహరములగు భావములు. రసము సహృదయుల తన పార్శ్వజాలినది. అచ్చటచ్చటను ఆర్థవత్పదప్రయోగ మాచరించియును, రసభావస్యంగ్యముల నొనర్చియును, ఈయమమనోహరార్థవిశేషముల కూర్చుంచుచును. ఈయమకూర్పు శేర్షమీరి శరీరమును శేషలతల విష్కారిం చును. అలంకారములలో ఉపమయందే ఈయమకు ప్రీతిమెండు. అచ్చటచ్చటను చక్కని యుక్త్యైక్షులను గూడ ప్రయోగించుచుండును. కాలిదాసుని కవితవలె గూఢమహితయు, ప్రగల్భయు కాకున్నను ఈయమ కవిత స్పృహణీయతను, తదనుసరణముచే మాధుర్యమును వెలువరింపజేయుచున్నది. మొల్లకవిత్వము ఆంధ్రసార స్వరమున నెట్లు భావప్రకటనమునకును, రమణీయతకును పేరుపడిననో గీర్వాణప్రపంచమున అట్లేనడచిన ఈయమకవితయు నానందమును గూర్పజాలియున్నది. ఏకాలమువనైనను—ఎవరు విరచించినను—మధుర కవితలు నిత్యవిభాషితులై వన్నె కెక్కునుగదా. రమ్యకవితావనితను స్వీయసఖిగానాచరించుకొన్న గంగాదేవి విజముగాధవ్య; స్త్రీజనమూర్ధవ్య.

విరహగీతి

నాధుడిదెవచ్చెనరుచు నే నిద్రలేచి
కనలుతెరచితి నాధుండుకానరాదు.
నింగిపై వెలుచుండ నానిశకరుండు
ప్రణయవిరహాగ్ని బాధ నే సైవలేక
హృదయదుఃఖాగ్నిచే నాకుడుబునుపోక
తోటలో వేదిపై చేరి దుఃఖవశత
విక్లపోయినమోముతో దిక్కులెల్ల
కలయచూచితి నాధుండుకానరాదు.

శ్రీమతికొనరాజు అమ్మాయమ్మగారు
ప్రళయకాలాగ్ని దేహాన ప్రజ్వరిల్లి
భస్మమొనరించునో యనుభీతితోచె.
శీతచంద్రికలను చిల్కుహిమకరుండు
చెంగుచెంగున మబ్బులచాటుదాగె.
మందగతితోడ వీలెంచుమారుతుండు
మాటిమాటికి నాతోడమేలమాడె.
నాధ!నానాధ! మన్మనోనాధ! నీకు
మేలమేటికి నాతోడ వేగరమ్ము.

౧

“ఏమిటో ఆలోచిస్తున్నారే?” అంది సీతమ్మ పడకకుర్చీలో పండుగొని ఇంటికప్పు వైపు ఏకదృష్టితో చూస్తూవున్న భర్తతో.

“ఆలోచనాలేదు. గీలోచనాలేదు. బతికిపంతకాలంవుంది ఈబాధ. ఒక్కనాటిది గనుకనా?” అన్నాడు పంతులు విసుక్కుంటూ.

“ఎందుకండీ? అంతబాధా, అంతవిసుగునూ?”

“నాబాధ నీకెలా తెలుస్తుంది? తెచ్చిపెడితే తినికూర్చుంటావు.”

“పాపం: మీరు నన్ను కూర్చోబెట్టి సాకుతున్నారాబోలు. పొద్దస్తమాపం రెక్కలు విరిగేటట్టు పనిచెయ్యడంలేదా?”

“మహాచేశావు. అవిలేవనీ ఇవిలేవనీ వేపుకొనితినకుంటే అంతేచాలు.”

“రామ. రామ. నేనెప్పుడయినా మిమ్మల్ని అవితెమ్మనీ ఇవితెమ్మనీ బాధించేనా? మీరే లేనిపోని దుబారాఖర్చులుపెట్టి డబ్బులేక దిగులుపడుతుంటారు.”

“అవును. నాకుకాకపోతే మరెవ్వరికీ ఉంటుందీదిగులు? మెడమీదికాడిలాగ దసరా పండుగ సమీపిస్తోంది. కుట్టవాళ్లకు గుడ్డగుడుసూకావాలి. చేతిలోదమ్మిడిలేదు. అప్పుపుట్ట కాలమూకాదు. ఏంచెయ్యాలి?”

“ఏంచేస్తారు? గుడ్డలులేకపోతే మనకుకుట్టవాళ్లను ఎవరూ వెళ్లగొట్టరు లెండి.”

“బహునెమ్మదిగా చెబుతున్నావు. నీకేం? మహారాణిలాగ ఇంట్లో కూర్చుంటావు. నలుగురిలో తిరిగేవాడిని. ఫలానాఅయిన కుట్టవాళ్లు పండుగపూట పాతచొక్కాలతో వీధుల వెంబడి తిరుగుతున్నారంటే ఆఅవమానం ఎవ్వరికీ నాకేకాదూ?”

“అయితే నన్నేంచెయ్యమంటారు?”

“నీవేంచేస్తావు? ఇది నాస్వయంకృతాపరాధం. వచ్చినజీతంఅంతా దుబారాచెయ్యడం వల్ల నిండుపండుగపూట కుట్టవాళ్లకు పాతచొక్కాలు తోడిగించవలసిన దరిద్రం వట్టింది.” అని వేడినిట్టూర్చొకటి విడిచేడుపంతులు. భర్త ఆవస్థచూసి సీతమ్మకు జాలివేసింది.

“అలాఅయితే మీరింతటినుంచీ దుబారాఖర్చులు మానుకుంటారన్నమాట.”

“నీతోడు. మానుకోకపోతే ఇంకామర్యాదదక్కుతుందీ? మనపక్కఇంటి పాపయ్య వంటి దర్శిద్రుడుకూడా పనిమందిసీ ఆశ్రయించి పంచాంగంచెప్పి పదిడబ్బులు సంపాదించుకొని పండుగనాటికని కుట్టవాళ్లకు చొత్తచొక్కాలు కుట్టిస్తున్నాడు. అన్నీవుండి అప్పదరిద్రం

అన్నట్లు నేను కచ్చేరీలోగుమాస్తాపని వెలిగిస్తూవుండికూడా పిల్లవాండ్రను దరిద్రదామోదరులను చేయవలసివచ్చింది. సీతా! ఎంతనిర్భాగ్యపుబ్రతుకు నాది?”

పంతులుముఖంలో వశ్యాత్వాపమూ, సీతమ్మముఖంలో సంతృప్తి ఒకేసారి కనబడ్డాయి. ఆమె కొంతసేపు ఆలోచించి “మీరు పండుగదిగులు పెట్టుకొని గాభరాపడవద్దు. దేవుడు మనకు తప్పక మేలుచేస్తాడు” అంది. ఆమె ముఖంలో ఉత్సాహం తాండవమాడింది.

2

రామంపంతులు తాలూకాకచ్చేరీలో అబ్కారీశాఖకు గుమాస్తా. నెలకు ముప్పై అయిదురూపాయలు వేతనం. వచ్చినవేతనం ముడుపుగట్టిదాచిపెట్టి అలవాటు అతనికిలేదు. ఏనెలజీతం ఆనెలకు పాటాఖర్చు. తహసీల్దారు పాటకచ్చేరీ చేయించినా, డిస్ట్రిక్తల్లెక్కరు బోగంటట ఆడించినా మొదటి ఆహ్వానం పంతులుగారికే. చందాపట్టీలో మొదటిపేరుగూడా పంతులుగారిదే. దుకాణంలో కోటుగుడ్డగాని, కొత్తరకంసిల్కుగుడ్డగాని కనబడిందంటే అది మరుసటిదినం పంతులుగారి దేహంమీద తళతళలాడవలసివచ్చే. పంతులు వెళ్లకుంటే క్లబ్బులో పేకాటజరుగదు. సీమసరుకుదుకాణాలకు అవలే గిరాకీ ఉండదు. ఇలా దుబారాఖర్చులు చెయ్యడంవల్ల పంతులుఇంట్లో ఒక్కొక్కప్పుడు భోజనసామగ్రిలు తక్కువపడేవి. బడిశీతాలు ఇవ్వకపోవడంవల్ల కుట్టవాళ్ల చదువుగూడా సక్రమంగా సాగేదికాదు. అయినా సీతమ్మ మంచిపాదుపుగలమనిషి కాబట్టి ఇంటిగుట్టు పైకికనబడకుండా సంసారం సర్దుకొనివచ్చింది. ఆమెకు భర్తమీద అంతులేనిప్రేమ. అతడెన్నిదుబారాఖర్చులుచేసినా ఆమె వల్లెత్తుమాట కూడా అనేదికాదు. మగవాడు స్వతంత్రుడు. అతనికి లేనిసంసారం ఆడదానికి ఎక్కడిది? ఎప్పటికీయినా తనతప్పుతానే తెలుసుకొని వశ్యాత్వాపవడతాడు మగవాడు. ఇది ఆమె అభిప్రాయం. దసరాపండుగమూలాన ఆమె అభిప్రాయం సిద్ధించింది. పండుగ ఇంక రెండు దినములుంది అనగా పంతులుఅవసర వర్ణనాతీతమయిపోయింది. కుట్టవాళ్లు బడికిపోవడం మానేశారు.

“నాన్నా! నాకు కొత్తచొక్కా కుట్టించవూ?” అని ఒకరూ,

“కొత్తలాగుకుట్టించవూ?” అనిఒకరూ,

“నాకు జరీటోపికొనిపెట్టు. నాన్నా!” అని ఒకరూ,

“నాన్నా! ఈడఫా మాఅయ్యవారికి రెండురూపాయలు సంభావనఇవ్వాలి. నాకు పద్యాలు బాగానేర్పేరు” అని ఒకరూ గోలచేయడం మొదలెట్టారు.

పంతులుపంచేస్తాడు? వాళ్లను సముదాయించలేక కళ్లనీట్లుపెట్టుకున్నాడు. ఇకమీద విదేశపుసరుకులకు డబ్బు తగలెయ్యకూడదని పెళ్లంమీదా, పిల్లలమీదా చాలాసార్లు ఒట్టు

పెట్టుకున్నాడు. అంతలో “దేవుడు మనకు తప్పక మేలుచేస్తాడు” అని పెళ్లాంచెప్పినమాటలు జ్ఞపికిదెచ్చుకొని కాస్త కుదుటబడ్డాడు.

3

దసరాపండుగవచ్చింది. కుట్టవాళ్లు కొత్తచొక్కాలూ, లాగులూతోడుకొన్ని జరి టోపీలుపెట్టుకొని రంగుకాగితాలుఅంటించిన నిల్లనమ్ములు చేతబట్టుకొని మొదటిదినంగనుక దేవళాలమీదికి వెళ్తున్నారు. వాళ్లలో ఒకకుట్టవాడు

“కాంతం! నీవు తోడుకున్న ఖద్దరుచొక్కా చాలాబాగుందిరా.” అన్నాడు.

“కోదండం! నీషరాయికూడా బాగానేఉంది. అయితే నాచొక్కావలె నయంగాలేదు.”

ఇంతలో ఒకతురకపిల్లవాడు ఆకులూ, నక్కలూ, జాజికాయలూ, జాపత్రీ చేత బట్టుకొని పరుగెత్తుకుంటూవచ్చి కాంతంచేతి కిచ్చేడు.

“అరే! రసూల్! చాలాఆలస్యంచేశావు. ఇకవెళ్లుదాంపద.” అన్నాడు కాంతం.

“కాంతం! మైతానై. హమారాబాప్ బడాఖరాబ్ ఆద్యీహై. హంకు సవేశ్ షా దియానై.”

వీధిఅరుగుమీద కూర్చోని వచ్చేసాయ్యోకుట్టవాళ్లను చూస్తూవున్న పంతులుకు తురకపిల్లవాడనిన మాటలు ఈటెపోటుల్లాగ మనసులోనాటినవి.

తనపిల్లలుకూడా తనను ఈలాగేదూషిస్తుంటారు. సందేహమేమి? పదకొండుగంట రయినవి. దేవళాలకు వెళ్లిన కుట్టవాళ్లందరు తిరికివస్తున్నారు. వాళ్లలో తన కుట్టవాళ్లుకూడా కలిసినస్తూవుంటారు. అందరిపిల్లవాండ్లు అందమయిన బట్టలు కట్టుకొని ఆనందపడేసమయంలో తన పిల్లవాండ్లు పాతబట్టలతో ఉండడం తానెలా చూస్తాడు? పాపం! పంతులు మనసు చివుక్కుమనింది. ఆఆఘాతానికి తట్టుకోలేక అతడు భార్యన ఏడ్చేడు. ఆపప్పునిని సీతమ్మ బయటికివచ్చి “అయ్యో! దేముడా! ఇదేమిటి? నిష్కారంగా కంగారుపడుతున్నారు. దేవుడు మనకు మేలుచేస్తాడు.” అని ఓదార్చడం మొదలెట్టింది. కాని పంతులుకు దుఃఖ మాగిందికాదు. ఇంతలో “జయా! విజయాభవ! దిగ్విజయాభవ” అంటూ నిల్లనమ్ము లకుకట్టిన గజలు గలగలలాడిస్తూ కుట్టవాళ్లు బిలబిలాఇంట్లో ప్రవేశించేరు. వాళ్లనుచూస్తూనే పంతులుకు ఆశ్చర్యంవేసింది. అతేగాదు. అగాధమయిన ఆనందంలో తేలిపోయాడుకూడాను. కారణమేమిటంటే కుట్టవాళ్లందరు పాతచొక్కాలకు బదులు పరిశుభ్రమయిన ఖద్దరుబట్టలు తోడుకొనివున్నారు. పంతులు కళ్ల వెంటబడి ఆప్రయత్నంగా రెండుమూడుఆనందాశ్రువులు దిగజారినవి. ఆఆనందపారవశ్యంలో అతడు “ఈగుడ్డలు ఎక్కడివి? ఎవ్వరు కొనియిచ్చేరు?” అని అడగనుకూకాలేదు. అడగడంతో పనిపిమ్మి? కుట్టవాళ్లు సంతోషపడితేచాలు. అతనికి కావలసినదంతే. మగని ఆనందముగ్ధత్వాన్నిచూసి సీతమ్మ చిరునవ్వునవ్వింది.

మటుసటిదినం.

కుర్రవాళ్లు అప్పుడే భోంచేసి బడికివెళ్లారు. సీతమ్మ దొడ్లో అంటులోముతోంది. పంతులు గదిలో కూర్చోని కచ్చేరీకాగితాలు చూసుకుంటూవున్నాడు. వీధిలేలుపు చప్పుడయింది.

“ఎవరువారు?” అన్నాడు పంతులు కాగితాలు చూసుకొంటూనే.

“శేషమ్మను. నాయనా!” అంది ఒకవణుకుపకంతం.

“సీవా? అవ్వా! ఇదిగోవస్తూన్నా” అంటూ పంతులువెళ్లి తలుపుతీశేషు. డబ్బయి ఏళ్లముసలామె లోపలికివచ్చింది.

“పంతులూ! సీతమ్మపదీ?”

“లోపలవుంది. పిలవనా?”

“ఊ!”

“ఏంచేస్తున్నావు? ఇలారా. శేషమ్మఅవ్వ పిలుస్తోంది.”

సీతమ్మవచ్చింది.

“ఎందుకు అవ్వా! పిల్చేపట?”

“అబ్బే ఏమీలేదు. శ్రావణపండుగనాడు సీకు మీపుట్టింటివాళ్లు కొనియిచ్చిన సిల్కుచీరెను గురించి మావిద్యపురాలికూతురిఎదుట ఈదినం దిట్టంగా వర్ణించేను. సీచీరెను చూసినపిమ్మట అదికూడా అటువంటిచీరెనే కొంటుందట. సీచీరెచ్చస్తే దానికి చూపించుకొని మళ్లీ తెస్తాను.”

సీతమ్మ విరగబడినవ్వింది.

“ఎందుకే? అలానవ్వుతావు? చీరెచ్చవ్వనా?” అందిముసలమ్మ.

“చీరెలేదు. ఏమీలేదు. శ్రావణపండుగకానుక దసరాదర్పారులో మాయమయింది.”

“అంటే అర్థమేమిటి?” అన్నాడు పంతులు కొంతతెలిసీ. కొంతతెలియకా.

“చెబుతావినండి. దసరాపండుగనాడు సిల్కుచీరెనుఅమ్మి అందువల్లవచ్చిన డబ్బుతో నాకురెండు ఖద్దరుచీరెలూ, కుట్టవాళ్లకు ఖద్దరుగుడ్డలూ కొన్నాను. మీరు ట్వీడుకోట్లూ సిల్కుషర్టులూ, దుబారాఖర్చులూ మానుకున్నప్పుడు నేనుమాత్రం సిల్కుచీరెలు కట్టడం మానుకోవద్దూ మరి?”

“భేష్! దసరాచేసినపని చాలాబాగుంది.” అన్నాడుపంతులు సంతోషంపట్టలేక.

ఈముచ్చటలు చూసి ముసలమ్మ ముసిముసినవ్వు నవ్వుకుంటూవెళ్లిపోయింది.

రాధాంతము

శ్రీమతి మానాప్రగడ సీతాయమ్మగారు

“ఏమిట! ఏమిట! ఎప్పుడుచూసినాగాని రాతలేగాని, పనిఅనవుటనవు. ఇల్లాచేస్తుంటే కాప రాలు వదుస్తాయా?” అంది వెంకమ్మ చంటింట్లోనుంచి.

“సరి! సరి! ఇదిగో వస్తున్నాను. కోప్పడొద్దు” అంది సూర్యకాంతము గృహలక్ష్మికి వ్యాసమువాస్తూ.

“సరి! ఎప్పుడోతుంది! మన మెప్పుడోతాం! అబ్బ నీతో వల్లక చస్తున్నానే? ఎదిగినదానవు యింట్లో పనిపాట్లు చేసుకోవడంమానే? ఎప్పుడుచూచినా వేసాలు రాస్తావు. కూటికొస్తాయా? నుడ్డకొస్తాయా? నువ్వు రాయడం అలాగే! వాళ్లు అచ్చేయడం అలాగే! బాగుందివేమో! ఇందుకే పెద్దాళ్లు ‘అడచానికి చదు వొచ్చినా, మసలాడికి పిచ్చెత్తినా’ అయింట్లోవుండలేమంచారు” అంది వెంకమ్మ మూతి ముడుచుకుంటూ.

“వస్తున్నానంటే యింతలో అంత చదువెందుకండీ?” అని సూర్యకాంతము చంటింటిలోనికివచ్చి.

“ఏమిటండీ! అంత రాచకార్యం? వస్తున్నానంటే నానామాట్లాడేరు. అదేదో చెప్పేసెయ్యండి?” అంది.

“అయితే కొట్టొచ్చినట్టు మాట్లాడుతావేం? కొట్టాలనివుందా యేమిటి?”

[ఇంతలో పూర్వ సువాసినియగు పొరిగింటి సుబ్బలక్ష్మమ్మగారు దయచేయించి]

“ఏమిట! వెంకప్ప! చేస్తున్నావు?”

“ఏంచెయ్యడ మీమిషే! నానాబాధగా వుంది. ఈబాధ వల్లక చద్దామనుందిగాని ప్రాణంకాస్తా నుటుక్కుమందు” అంది వెంకమ్మ.

“అదేమిషే? వెంకప్ప! ఆలాఅంచావు! నీకేమిటి? కొడుకు నెలకు యాభైరెస్తాంటే హాయిగా కాలుమీద కాలేసుకుని, యేదోయింత ‘రామా కృష్ణా’ అంటూ కాలక్షేపం చెయ్యడానికి బదులు యీలాంటి ఆపాచ్యపు మాటలంచావేమిషే?” అంది సుబ్బలక్ష్మమ్మ.

“మాయెంట్లో సంగతి నీకేం తెలుసే? తెలిస్తే ఆలాఅనవు!”

“నాకేం తెలియడే? తెలిస్తేతగుతానా? ఏం? కొడుకా? కోడలా? తిరుగుబాటు? కుర్రాడు చాలా బుద్ధిమంతుడే! పిల్లకూడా బుద్ధయిండే.” అంది సుబ్బలక్ష్మమ్మ.

“బుద్ధులైపైదేమిషే! కావలసివంత. ఏదేనా వాకెందుకే? నుబ్బమ్మా! కాలం గడిచిపోయింది. లేదో నేడో అయివున్నాను. వాళ్లే యింకా నాలుక్కాలాలు బలికుండ్రవలసినాళ్లు.”

[సుబ్బలక్ష్మమ్మకు ఏమియు బోధపడలేదు. ఎదుట నిలువబడియున్న సూర్యకాంతమునుజూచి]

“ఏమిషే? సూర్యం! మీఅత్తగారిల్లా అంచారు?”

“నేను యింటిపనులు చెయ్యనట! ఏదేనా చదువుకుంటూ కూర్చుంటానట! అవిదేమా చెయ్యలేక చచ్చిపోతున్నాడట. అందుకు!”

“అలాగా! ఎలాగమ్మా అస్తమానం చదువుతూకూనుంటే? ముసలిముండాకూతురు వక్కర్తే చెయ్య గల్టా, చెప్పు? చదువుకున్నప్పుడు చదువుకోవాలి! పనిచేసుకున్నప్పుడు పనిచేసుకోవాలిగాని.”

“నుబ్బత్తా! మీకూ పిచ్చేనా? అవిడలాగ అవాలవంటుందిగాని, నేను చెయ్యకపోతే అవిదే చేస్తూ వ్నాదా? నేను ఎప్పుడైనా చదువుకుంటే చూచి ఓర్పలేక యిన్నిమాట లొచ్చేయిగాని.”

“ఓనీ! నీ అవ్యాయం ఆరా! నే నోర్పలేనంచావా? చదువుకుని సముద్రములో పడుదూ! నాకేం కావాలి?” అంది వెంకమ్మ కళ్లవెంబడి అగ్నికణములురాలుస్తూ.

“చూసేరా? నువ్వులై! ఆవిడవాచ్యపుమాటలు. నేనేమిటన్నాను? మీరు వింటున్నారా?” అంది దీపవదనముతో సూర్యకాంతము.

“చదపురుక్కి చెక్కలొచ్చినట్టు చదువుకుని నాలుగుమాటలు నేర్చుకున్నావు. నిన్నేమండం? మొగుణ్ని పట్టోపేసుకున్నావు. ఎలావస్తే అలాపేల్తావు (నువ్వులక్షమ్యతో) నువ్వుమాట! దీని పదకల్లు యేమీ బాగులేవే. దీని నెట్టులూ, వాసనమానెలూ, పంకపాక్షిల్లూ, వాలుజిల్లూ, పైట్లంగాలు, నాకట్లు, మొఱానికి పొడదు, పీఠులంట పిళ్ళాదు చూస్తే సానాళ్లకొంఠులో పుట్టవలసింది. ఎల్లాగో అపాదుబ్రహ్మ బ్రాహ్మ డింటో చడేశేడు.” అంది వెంకమ్మ.

[ఇంతలో వెంకమ్మకొడుకు ప్రవేశము:]

“అబ్బాయి! కూచోవోయ్. ఏమిపలావున్నావు?” అంది నువ్వులక్షమ్య.

“లేదండీ! టూ డేస్ వంచి కొంచెము డీవర్ తగుల్తున్నాది. అందుచే నీరసముగా ఉన్నది” అన్నాడు పద్మనాభరావు.

“అయితే బాబూ! అస్పత్రికి వెళ్లేదా?”

“ఇప్పుడు పోస్పటిల్నించే రావడము” అని ఎదుటజూచి “నువ్వుంటిన్నీ! పీల్లు మల్లా యాధముచేసే కేమిటి? ఇల్లావున్నాడు?” అని అడిగేడు.

“లేదు. నాయనా! ఏమిహో, పెద్ద మండూకూతురు. పనిచెయ్యలేక పొంబుకుంటాంది”

“అయితే యెవరు చెయ్యమన్నార? మేమే చేసుకొందుమే! హాయిగా కాలుమీద కాలుతేసుకోని కూర్చొని యింత ఆనందవించక లేనిపోని ఘోషలు దీని కెందుకు?” అన్నాడు పద్మనాభరావు.

“నే సంతమట్టుకు జోరుకోలేదు. ఇల్లాంటి కొడుకు, కోడలు వున్నప్పు డింకేమికావాలి?” అంది వెంకమ్మ కళ్ల చెంబడి చుక్కలురాలుస్తూ.

“పూరుకో. వెంకప్పా! అన్నిటికీ తప్పులుపడచావు! అబ్బాయి యిప్పుడేం తప్పున్నాడు?” అంది నువ్వులక్షమ్య.

“కాదండీ! పిన్నీ! దీనిసంగతి నాకు తెల్సును. మాసివాయనం ముల్తైదువవలే వుండడంచూసేసి, తలదువ్వకుని, తెల్లనిబట్టలు కట్టుకొని, కొంచెము మోకుగా మనిషి కంటబడితే ఓర్చలేదు. అది యెప్పుడైనా పుస్తకం చదువుకొని కూర్చుంటే దీనికొంప పోయినట్లే! ఈ పెద్దవాళ్లకున్న పిచ్చే యిది” అన్నాడు పద్మనాభరావు ముఖము చిట్లించుకొనుచు.

“నువ్వుమాట! విన్నావా? మొగుడుక్కడా మతితిప్పేసి తనలో చేర్చేసుకొన్నాది. నాడిమాటలు వించున్నావా? ఇంకెందుకు? అకాస్త అనుమానం తీరిపోయింది. నయ్యో? గొయ్యో?” అంది వెంకమ్మ ఏడుచూ.

అంధకారము

శ్రీమతి సైడిమర్రి సీతాదేవిగారు

ఆశలే హద్దులై వెల్లు యవనికాదె?

నటుల; యీపాత్రధారణాసంతరమున

అంతులేని దివ్యహానాట్యంపుశాల!

యెచటికేగదరో వీరు యెవ్వడెరుగు?

సకలజీవారాసులు యిందు చతురులై న

బావ డ్రయివరు

శ్రీ మతి పాకల రత్న మాల గారు

“విమలా! కదలకే. కదులై జడవంకరవస్తున్నమ్మా!” అన్నది రాధ.

“కదలనులేవే, అక్కయ్యా! ఇవ్వాలి మనింట్లో ఏమిటే?”

“ఇంకా తెలియదు పీనీకు. దేవీనవరాత్రులుకదూ, బొమ్మలు పెడతాము.”

“ఎన్ని రోజులుంచుతా కే?”

“తొమ్మిదిరోజులు.”

“మనం బొమ్మలు పెట్టుకుంటాముకదా, బావరాలేదేమి మరి?”

“పోనీ! అమ్మా! అలాంటి మాటలంటే నీకుతలదువ్వను.”

“అనులేవే, అక్కయ్యా! జడవోదులుగావేసి ఎత్తరిబ్బన్ పెట్టవుటే!”

“పెడతానులే ”

“విమలా! విమలా! ఎక్కడికి వెళ్లేరమ్మా!”

“ఎందుకే? అమ్మా!”

“అక్కయ్యవదీ! నీలు రాధనికూడా. పట్టుబట్టట కట్టుకుందురుగాని మళ్ళీ మీబావ వచ్చేవేళవుతోంది. త్వరగారండి.”

“అమ్మా! బావ ఎప్పుడొస్తాడే?”

“ఇప్పుడే.”

“ఏమేనా తెస్తాడా?”

“అ. నీకు కానులుపేరు తెస్తాట.”

“ఛీ. నాకెందుకు? అక్కయ్యకి.”

“అక్కయ్యకు తెస్తే నువ్వు ఏమిస్తావుకదూ?”

“నాన్న తెస్తే యేమిస్తా. బావ తెస్తే నాకెందుకూ?”

“సరే. రాండి త్వరగా. నాకుపనుంది.”

“రాధా! నువ్వు, విమలా వెళ్లి పేరంటానికి పిల్చిరాండమ్మా! నేసంతాసిద్ధంగా వుంచుతాను. అయిదుగంటలకి వచ్చేయండి.”

“అల్లాగే వస్తాము.”

“అమ్మా! కారుడ్రయివరింకారాలేదు. వెళ్లటంయెలాగ?”

“అయ్యో! ఇంకారాలేదే. త్వరగారమ్మని చెప్పేసుకూడా. ఎందుకురాలేదో?”

“అమ్మా! బావ కారునడుపుతానంటున్నాడే. వెళ్లమా?”

“సరే వెళ్లండి.”

“అక్కయ్యరానంటోంది.”

“వెళ్లమ్మారాధా! వెళ్లు. నీకేమిటిసిగ్గు చిన్నపిల్లవి? వెళ్లిపిల్చిరాండి. మళ్లాచీకటివకు తుంది ఆలశ్యంచేస్తే.”

“అయిలెవరిదే? అక్కయ్యా!”

“కమలంబోదినదే. దిగు వెళ్లి పిల్చివద్దాం.”

“ఏమేవ్, రాధా! బామ్మలుపెట్టేవా?”

“అవును, వదినా! నువ్వు తప్పకుండా రావాలినుమా.”

“మీఆయన వచ్చేరా?”

“.....”

“అబ్బ! ఎంతసిగ్గే? నాలల్లి! ఏమేమిమలా! మీబావరాలే?”

“వచ్చేరు? ఇకవెడతామమ్మా! డ్రయివరు తొందరచేస్తున్నాడు.”

“అప్పుడేనీచే వెళ్లటం? కాస్తేపుకూర్చొండి. డ్రయివరుతో నేచెపుతానులే. మధ్య వాడి కెందుకుతొందర?” అంటూకమలం వీధిలోనికివెళ్లి “కాస్తేపుకూచుని వస్తారులే. ఏమిటలా తొందరపెడుతావు?” అంటూ అతనిమొహంచూచి గబగబాఇంట్లోకివచ్చింది. “ఏమేమిమలా! ఎంతపనిచేసావు? మీబావే కారునడుపుతున్నాడని చెప్పేవుకావు. ఎంతపని జరిగింది?”

“ఏంవదినా! ఏంజేసావు?” అంది విమలనవ్వుతూ.

“బలేదానివిలే నువ్వు.”

“నకే మేము వెళ్లివస్తాము.”

“ఎన్నిగంటలకిరమ్మంటారు?”

“సాయింత్రం 6 గంటలకిరా.”

కొండువీడు

శ్రీమతి జి. యస్. కమలాకన్య గారు (సాహిత్యమండలి)

సమరంగాన నీవైరిసంఘములను
చెండివైచినశౌర్య మఖండగతిని
బ్రజ్జలింపడె ఆంధ్రభూభాగమందు—
కాని-అరివర్గము జయింపగా నసాధ్య
మగుట దుష్టవిరోధి మాయలకుఁజెక్కి—
మడిసిపోయెను పూజ్యసామ్రాజ్యవిదవి—
పోయెగా నొక్కతృటిలోన భోగములును.
శత్రురాజభజనక్షేపజనితసౌఖ్య
లోలయైపోయె విజయలక్ష్మీలలామ!
పుష్పఫలశోభితంబగు భూరుహంబు

ధారుణిఁగూలుగతి విధిపేరణమున
తావకసమాశ్రితోత్తమతనయులెల్ల
నమసిపోయిరి సంగరత్మాతలమున—
ఏలశోకించెదవునీవు? మృతినిగన్న
మనుజులెవరేని విలపింపమరలిరాగ
లారలెత్వదీయపుత్రులు వీరులగుట
జేసి గతిజవులయ్యు నీచింతగాంచి
చలులర్థుంబువాప్రభంజనస్వనములందు
ననునయించుచునున్నా రహరహంబు—
ఇట్టియెడ నేలకల్గు నీకింతవగవు?

“స్త్రీలచరిత్ర ఎవరు నెరుగరు”

శ్రీమతి వీరి అన్న పూర్ణమ్మ గారు

“స్త్రీయొక్క చరిత్ర ఎవరు నెరుగరు” అనేమాట ఒక్కపొందీవాడుకభాషయొక్క గ్రంథములయందే కాదు. ఈలాగున మృతభాషయును సంస్కృతమునందుకూడ చెప్పబడియున్నది. ఏలాగునగా “స్త్రీయశ్చరిత్రం పురుషస్యభాగ్యం... తేవోనలావాతికుతోమనుష్య” అని చెప్పబడివున్నది. ఈచెప్పబడినటువంటి సామెతకు “స్త్రీలచరిత్ర ఎవరు నెరుగరు” అనే ఈసాధారణమైన అర్థమేకాకుండా దీనిలోపల కళంకయురేమైనభావము కూడ ఇమిడివున్నది. అందుకొరకు చాలాదుఃఖముకలుగుచున్నది. వీరమణి సంసారమునకు సారము, గృహస్థాశ్రమమునకు ముఖ్యాధారమునైయున్నదో ఆమెలేకుండా పురుషుడు పూర్తిశరీరమడం కాజాలడు. ఎంత గొప్పపురుషుడైనప్పటికి స్త్రీని తీవ్రసహచారిణిగా చేసుకోక, పూర్ణత్వమును పొందజాలడు. కనుకనే మనలో స్త్రీ “అర్థాంగ” అని చెప్పబడుచున్నది. ఆట్టి రమణినిగురించి స్వార్థులు, అభిమానులునైన పురుషులు యావాక్యమును ఏలాగునిర్మించికో తెలియటలేదు. స్త్రీయొక్క ప్రేమ, స్నేహము, భక్తి, శ్రద్ధ, దయ, మమత, మోహము మొదలైన నుణములయొక్క సమర్థము పురుషుల కెప్పటికిని ఉండదు. మరియు స్త్రీయొక్క మిగుతాగుణములను ఉండనియండి. ఒక్కప్రేమనే తీసుకొనండి. స్త్రీప్రేమమయియే కాక, ప్రేమయొక్క మూర్తి అని చెప్పవచ్చును.

ప్రేమయొక్క ప్రభావమున ఆమె ఏమిచేయజాలదు? ఆమె తనప్రియునకు చేనిని యివ్వజాలదు? ఆమె తన ప్రియునియొక్క దోషమును గుర్తించదు. ప్రేమ ఆమెప్రియునియొక్క సమస్తదోషములను వాదివేయుచున్నది. కనుకనే దంపతులలో ఏప్రకారముగా స్త్రీ తనపురుషునకు మనస్సు, మరియు ప్రాణముల అర్పణచేసి ప్రేమించునో ఆప్రకారముగా పురుషుడు ఎప్పటికిని చేయజాలడు. స్త్రీయొక్క ప్రేమయే పురుషుని ప్రేమకలవానినిగా చేయుచున్నది. పురుషునియొక్క ప్రేమ తరుచుగా స్వార్థపరత్వమును, కామవాసనాయుక్తము నైనదిగా చూడబడును. కాని స్త్రీయొక్క ప్రేమ ఆమె సర్వస్వమునైవుండును. పురుషుని ప్రేమ అతని తీవ్రముయొక్క కొన్నిభాగములలోనుండి ఒక స్వతంత్రభావము మాత్రమైయుండును. కావుననే “తైరను” అను నరేడు యాప్రకారముగా చెప్పియున్నాడు.

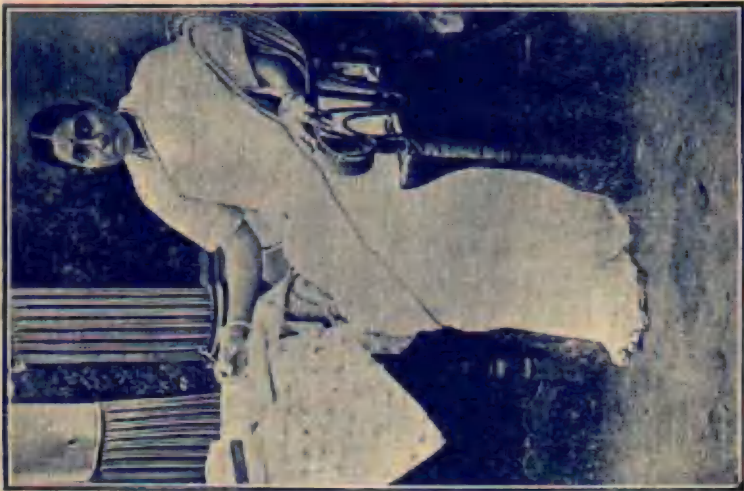
“Man's love is of man's life a thing apart, 'Tis woman's whole existence.

కృష్ణప్రేమికలు కృష్ణవిరహమునందు ఏప్రకారముగా సమస్తప్రపంచమును కృష్ణమయముగా చూచికో అదేప్రకారముగానే ప్రేమమయి ఆయిన నాయక నాయకునియొక్క విరహమునందు వారియొక్క ధ్యానమునందే పీచ్చిది అయిపోవును. ఆమెకు మరి ఏమియు కంటికి కనుపడదు. కావుననే సత్యసంతునికొరకు సావిత్రి ఏత్యాగమునయిలే సంకల్పించెనో ఆలాగున సావిత్రికొరకు సత్యసంతుడు ఎప్పటికిని చేయజాలడు. రామునియొక్క విరహమునందు నీత ఏవిధముగా జ్ఞానకూన్యరాల్ల పోయెనో! నీతాప్రియుడైన రాముడు సంఘముయొక్క హితముకొరకు, లేక కర్తవ్యపాలనకొరకు నిరచరాధినియైన నీతను యింటినుంచి అడవులకు కూడా పంపించివేసినప్పటికి నీత తనప్రియునిమీద కొంచెము కూడా కోపిష్టురాలుగాక కేవలం యీలాగున చెప్పుచున్నది: “సావాంతర్య మూర్త్యనివృత్త్యర్థ్యం ప్రమాతేశ్చరితం యతిశ్యే భూయోయథామే జపనాంతరేపి త్వమేవభర్తానవచ్చిపయోగః” “మీరునిజముగా పొరపాటుచేసివున్నారు, కాని అయినప్పటికి జన్మాంతరమందుకూడా మీమ్మేపొందుటకు కలిగితనస్సుచేయుదును.” ఇటువంటిమాట అటువంటి ఆనంద్యుండు ఏపురుషుడెవరూ తన స్త్రీప్రేమయాలూ

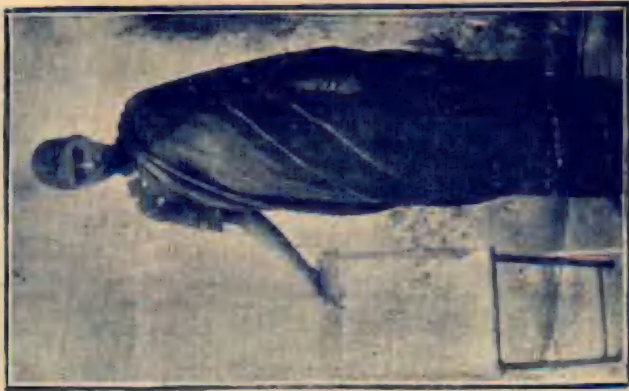
చెప్పబాలడు. ఈవిధమయినటువంటి తన జీవితసహాయిని, సహచరి, ఆనంద్యధర్మ, నేవాపరాధుని అయిన స్త్రీనిగూర్చి “స్త్రీచరిత్ర ఎవరును ఎరుగరు” అను వాక్యమునుచెప్పి పురుషులారీ తనయొక్క దుర్మార్గ పాపాపహృదయము యొక్కలక్షణము కనబర్చి గొప్ప అన్యాయము స్త్రీజాతికి చేసియున్నది. అందరు స్త్రీలు నీతా, సామ్రాజ్యపంటివారని మేము చెప్పటలేదు. ఏగ్రామమునందైనను ఒకానొక విలంతువు యొక్క నడతలో ఏమైనా తప్పువున్నను, లేక తాతతో సమానుడైనటువంటి ముసలిధర్మగల వంచలస్త్రీ తనయొక్క వృద్ధపతి చరణములయందు తన మనస్సును నిరముగాపుంచుకొనలేక, ఇరుగుపొరుగు యితరు యువకుని ఎవనినైనను తనో యింటిగుమ్మములోనుంచి చూచినను, లేక నీళ్లకొరకు నీళ్ల రేపువద్దకుపోయినప్పుడు యిటు అటుచూచినను పూరియందలి జనులుకలిసి ఆమెయొక్కచర్య వ్యాపింపచేయుచున్నారు. మరియు శిష్యుముగా నీతివాక్యమైన “స్త్రీచరిత్ర ఎవరును ఎరుగరు” అను సామెతను చెప్పుచున్నారు. మేము చెప్పిన దేమనగా గ్రామమంతటిలోను ఎక్కడో ఒకటి, అర, ఇటువంటి ఖుటనలు ఉదాహరణముగా కనబడినప్పు టికి కూడా అంతమాత్రముననే యీవాక్యము ఎప్పుటికి వ్యవహరింపబడవలదు. మన స్త్రీజాతివిషయములో ఇటువంటి కళంకయుక్తమైన మాటను, దానిని ప్రసిద్ధమైనదానినిగా చెయ్యవలెనని చేసి పురుషులు తమ యొక్క వేలకొలది అన్యాయములలో ఒకఅన్యాయమును ఎక్కువ అభివృద్ధిచేసివుండిరి అని చెప్పవలసి వుండును.

సంఘమునందు ఇటువంటి ఆచరణగల స్త్రీలువున్నట్లు ఒప్పుకున్నప్పటికికూడ ఈవిధమైన వాక్యము నకు వుపయోగము నిలువబాలదు. యువధర్మ రాజాదగ్గరనుంచి పిలుపువచ్చినటువంటి వృద్ధ, అశక్త, వరరాక్షసులు తమయొక్క డబ్బువల్లగాని, లేకయింకా యితరసాధనములబలమువలనగాని యొక అజ్ఞానురాలైన బాలికను వివాహమును “పురి”లో చిక్కించుకొని తెచ్చుకొనునప్పుడు, అతడు తన నవనయస్కురాలగు భార్య యోవనసహజమైన వేగమును సహించుకొనజాలనిమీద ఏమిచేయును అనికొంచము ఆలోచన ఆలోచించుచున్నాడా? లేక ఆలోచించుటకు ప్రయత్నించున చేయుచున్నాడా? దీనిలో తెలియని, తెలుసుకోజాలని సంగతి ఏమియులేదు. అతడు బాగుగా తెలిసివుండేకూడా అమానుకత్వము చేసినట్లయితే అది వానియిష్టము. ఈవిధముగానే ఒకానొక యువకుడు ఇంటినద్ద తనయొక్క పరమనుందరియైన భార్యను కొంచెముకూడా లక్ష్యపెట్టక, రాత్రంతయు వేళ్ళలపీఠులలో తిరుగుదుండి, మరియు ఇంటియొక్కగాని, ఇల్లాలియొక్కగాని బ్లావకంటీనుకొననప్పుడు ఒకవేళ వానిభార్య యింద్రియనిగ్రహముకలదికాబాలకపోయినయెడల అతడు తన దుశ్చరిత్రలోపాలు తనభార్యయొక్క చరిత్రకొరకుకూడా దోషికాడా ఏమి? మన స్త్రీజాతియొక్క చరిత్ర యంత ఆదర్శమయినదని, ఆచరణ యంత పవిత్రమయినదని, మరియు ఆదర్శము యంతగొప్పదనియు చెప్ప నవసరములేదు. దానితో సమానత్వమును పురుషుడు ఎప్పుటికిని పొందజాలడు. కనుకనే యీవాక్యమునకు స్త్రీజాతియొక్క చరిత్రమీద కళంకయుక్తమైన అర్థము ఒప్పుకోబడవలదు. మరియు ఒకవేళ పురుషుడు యీ మైన చెప్పబడినవాక్యమును చెప్పదలచినట్లయితే తన కృత్యముయొక్క ఫలము బహిరంగమయినమీద తన దోషమును దాచుటకు ఈసామెతయొక్క శరణుతులీనుచున్నాడు అని చెప్పవలసివుండును.

నేడుకూడ మన సంసారము ఆమెమీదనే నిలబడియున్నది. ఆమెలేనిచే పురుషుడు ఏకర్మల కునుకూడా పనికిరాడు. ఒకవేళ పైసామెతకు “స్త్రీయేమిచేయునో దానిని పురుషుడు కొంచెముకూడా తెలుసుకొనబాలదు” అని అర్థములేనివయెడల దానికి కారణమేమియో తెలుసుకొనినమీదట చెప్పవలసి యుండును. ఏమనంటే యీవిషయమునందు తెలుసుకొనుట యావత్తుమాగ్గము పురుషుడే అరికట్టివేసియున్నాడు. ఒకవేళ స్త్రీయొక్క అనేకపాంశములలో కొన్ని విషయములు తెలియబడకపోయినప్పటికిని, ఇందుకొరకు

శ్రీమతి చైతన్య సరస్వతీదేవిగారు

శ్రీమతి చైతన్య సరస్వతీదేవిగారు

శ్రీమతి చైతన్య సరస్వతీదేవిగారు

శ్రీమతి వేంకటరత్న ముకవ్యగారు

శ్రీమతి ఏలూరిపాటి లక్ష్మీనరస్వతిగారు శ్రీమతి చావలి అన్నపూర్ణమ్మగారు

కూడా పురుషుడే కోపిగా తేలును. మరియు ఆశ్చర్యమేమనగా అలాఅయినప్పటికూడ పురుషుడు తన కోప ములయొక్క సమస్తభారమును ఒక్క సామెతనిపైంచి రిప్పించివేయకొనెను.

సంగతి ఇది. ఏమనగా ఈ ప్రపంచమునందు స్త్రీపురుషులు భరస్పరము ఒకరింకొకరి ఆర్థాంగమైనప్ప టికికూడ పురుషుడు ప్రతిపాలకుడు, స్త్రీప్రతిపాలితబలువున్నారు. అయినప్పటికి ఆమెయొక్క ప్రత్యేక సంగతిని దానుగా తెలుసుకొనుటకు మార్గముగాని, ఉపాయముగాని వుండలేదు అన్నట్లుగా ఎంతకాలము నుండియో జరుగుచువచ్చుచున్నది. ప్రతిపాలకుని సమక్షమున ప్రతిపాలిత ఎన్నోసంగతులు దాచవలసి యుండును. మరియు ఎన్నోసంగతులు ఆచరించవలసియుండును. ఏదీనితస్యాధీనత తీరితవికాసమునకు ముఖ్య మార్గమైయున్నదో అది దానికి ప్రాప్తియట యొక్కద? కనుకనే, ఒకవేళ పూర్ణరూపములో స్త్రీచరిత్ర తెలుసుకొనజాలకపోయినట్లయితే దానికి కారణము స్త్రీయొక్క జాతిస్వభావము ఎంతమాత్రమునుకాదు. దానికి బదులు ఆమెగొడ పూర్ణాధికారప్రాప్తులైన పురుషులవీధినే దానికి కారణము నిలబడుచున్నది.

ప్రస్తుతసమయమునందేకాదు, కేవలం ప్రాచీనకాలముండి అనగా తేనిని మనుష్యజాతియొక్క ఆది కాలముని చెప్పుదుకో ఆప్టిప్రాచీనకాలమునుండి స్త్రీజాతి పురుషజాతియొక్క సహవాసమునందు వుండుట తటస్థించుచున్నది. పురుషుడు ఎటువంటి స్థితిలోఉన్నను అనగా ధర్మశ్శూన్యడైనను, పవిత్రుడైనను, వ్యాయ వంతుడైనను, లేక స్వార్థభరుడైనను, స్వేచ్ఛాపరుడైనను, నిభురుడైనను స్త్రీ వానిలో కూడానే తీవ్రతయు గడుపుట తటస్థించును. ఇటువంటి పురుషజాతియొక్క సమక్షమున తనమనస్సువందలి భాసములను దాచి వుంచి నడచుటయే స్త్రీజాతికి తటస్థించును. మనుష్యుడైనను మరియు యితరజీవిఅయినను ఏఆవస్థయందు వుండుచున్నదో తదుపయోగానుగుణముగా ఆచరించును. అనగా అలాగుననే ప్రకృతిసంఘటన చేయబడును. దానియందు ఎవరికిని స్వాతంత్ర్యము జరుగదు.

ఎవరికైతే రెండవవారియొక్క ముఖము చూచుకునినడచుట తటస్థించునో, దానికి తన మనస్సుయొక్క వ్యగ్రలు, పృథ్వీయముయొక్క వేగము, మరియు సకలఅభిలాషలు దాచివుంచుటయే కలుగును. పరాధీనత అన్ని చెడుగులకు మూలమైయున్నది. ఒకవేళ ఈచెప్పబడిన సామెత కొద్ది గొప్పనిజమైనప్పటికిని దానికి కూడ కారణంచాలాకాలమునుండి స్త్రీజాతి పురుషజాతియొక్క ఆగ్రేతయే ప్రకర్తించుటయే అయివున్నది. ఈసామెత ఎన్ని క్షణములునిలుచునో పురుషుడు స్త్రీకి స్వాతంత్ర్యమిచ్చివేసిచూడవలెను. ఒకవేళ ఈసామెత ఏఆంశమునందైన నిజమయినట్లయితే దానికికారణం నిజముగానే పురుషజాతిఅయివున్నది. స్త్రీకి పురుషు నితో ఎట్టి ఎట్టి అవసరముండువుండట తటస్థించుచున్నదో చూడుడు. ఎరరైనా యిరుగుసాదుగు ఆమె ఏదయినా అందమయిన చీరనుగాని, లేక ఏదయినా క్రొత్తనగునుగాని ధరించుకొనుటచూచినప్పుడు తన పాతేనప్త్రమును, తన కొద్దినగును చూచుకొని ఆమెకు మనస్సులో విచారముకలిగినట్లయితే దానిని తన మనస్సునందే దాచివుంచుకొనుచుగాని ఆమె తనవిచారమును సాహసముగా నోటినుండి బయటికి తెలియబరుచు జాలరు. మరియు సీసావస్థకారణమున తన భర్తదగ్గర తీవ్రమైనవాక్యములతో ఒకటిరెండు మాటలుకూడా చెప్పుజాలరు. స్త్రీకి సాధారణముగా ఇంటియందు ధరించుటకు రెండుజతల వస్త్రములేవున్నను; అవికూడ చిగినవిగాను, మాసినవిగాను వున్నను చాటిని వుదయము ఆరవేసి సాయంత్రమును, సాయంత్రము ఆరవేసి వుదయమునను ధరించును. కఠినమైనవలీవేసినప్పటికిని, లేక సహించలేని ఎండకాచినప్పటికిని ఆమె తెల్లవారు జామున నేలేచి అందరు నిద్రపోయేవరకు చనిచేయుట తటస్థించును.

చనిలో ఆమెకు చలిగాని, ఎండగాని తెలియనేతెలియదు. మరియు ఆమెకు తనభర్తయొక్క మిక్కిలి విలువగలకోటు నూటులవీధ కొంచముకూడా ఈర్ష్యకలుగదు. మీదుమిక్కిలి అతని ఆనందమే తనదిగా

భావించుకొనును. పురుషుడు రాత్రిబయటకు వెళ్లుటకొరకు గజము ఎనిమిదిరూపాయలు ఖరీదుగల పిల్కనుడ్లను ప్రతీ నైమిన కంపెనీలో తయారు చేయించుకొనును గాని తన భార్యకొరకు ఒక గజం మామూలుగుడ్లను తెచ్చుటకూడ అతనికి బావకమువుండదు.

ధర్త నాటకములకంపెనీనుండి నాటకమైన తరువాత బయలుదేరి చాలా రాత్రి అయినదనుకొని యింతి రాత్రివేళ యింటికి ఎవరు వెళ్లగలరు ఈ చేరువునవున్న స్నేహితుని యింటిలో పడుకుని వుదయమున యింటికి వెళ్లువదని ఆలోచించి, టిటులనే స్నేహితునియింటిలో నిద్రపోవును. కాని ధర్త ఇంటికిరానిమీద భార్య రాత్రంతా చాలావ్యాకులముచొంది నిద్రలేక, సంతోషములేక చాల విచారగ్రస్తురాలైవుండును. ధర్త వుదయమున యింటికివచ్చినమీద ఒకవేళ ఆమె రాత్రి ఎక్కడవుండిరి అనిగాని అడిగినట్లయితే, అతను సరిగాజవాలు చెప్పటకుబదులు-అనగా, నాటకము పూర్తిఅగునరీకి చాలా రాత్రిఅయినది అందుకని చేరువనేవున్న స్నేహితుని యింటిలో నిద్రపోతిని-అని చెప్పటకుబదులు ఎక్కడవున్నావా? ముండయింట్లోవున్నాను అని బదులు చెప్పెను. ధర్త ఎక్కడవున్నప్పటికి పాపము భార్య ఏమి చెయ్యగలదు? కాని తన ధర్తయొక్క చెడునడక చక్కబడుటకొరకు వుపాయము, పరిశ్రమ, విచారముకూడా ఆమెకే కలుగును. కాని తన చెడునడకనుండి ధర్తకు కొంచముకూడా విచారముగాని, ఆలోచనగాని కలుగదు. ఏవిధముగానైన తన ధర్తకు సద్బుద్ధి కలుగు గాకయుని ఆమె దేవిఎదుట నిరంతరము దీనురాలై ప్రార్థించుచూ దినములువెళ్లుచున్నది. ఒకవేళ శ్రీమతటి రెండునిమిషములు తన ప్రాణస్నేహితురాలి ఇంటికిగాని, లేక ఇరుగుపొరుగు ఆమెదగ్గరకుగాని వెళ్లినట్లయితే యింటికి రాగానే ధర్త కోపాగ్నియొక్క వేడి ఆళిరుడిగ్గి చేరిపోవును. మరియు కుట్ర! ఎక్కడికి పోతివి? అనునటువంటి ప్రేమతోకూడినమాటలు ఆయనోటినుండి వెలువడును. ఈవిధముగానే తల్లివంక గాని, తండ్రివంక గాని ఏ బంధువునితోనయిన మాట్లాడినయెడల దుర్మార్గురాలా? ఎవరితో ఏమి మాట్లాడుచున్నావు అనిచెప్పి శిశువుగా ఏవల్ కోడ్ కెక్కునుయొక్కచర్య ఆరంభించును. ఇంతమాత్రమైన మర్మచేధపు మాటలతో ఆదీనురాలికి విడుదలకొరుకుటలేదు. మరింత అనుచితసందేహము ధర్తకు కలుగుటవలన దానిని పోగొట్టుటకు ఆమె వందలకొలది వుపాయములు చెయ్యవలసివుండును. అలాగున ఆమె దానియందు జయము పొందినమీదనే ఆమెకు శ్రేయం, తేనియడల ఆమె ఎల్లప్పుడు ధర్తకు అనుమానాస్పదగా నేవుండుట తటస్థించును. ఈవిషయములో ఈదీనురాలికి సిద్ధహస్తురాలవడమే కావలసియున్నది. ఈపనికొరకు ఆమె యేయే మార్గములు, ఎట్టెట్టి ఆలోచనలువున్నవో వాటి అన్నిటియందు ఆమె నిష్ఠురాలు కావలసివుండును.

పురుషుడు తాను వివాహమైనభార్య నుండలమీద ఒకటి లేక పెక్కుమంది నవతులను తెచ్చి పెట్టుటయేకాక, కేవలం ఆమెయెదుటనే స్వప్నముగా వ్యభిచరించుటకుకూడ సంకోచించడు. ననుకరియడు. అతడు తన ఆచరణసంబంధమైన దుర్బలత్వమును తన భార్యతో తనయొక్క ప్రజ్ఞాగర్వమును వెల్లడిపరచుటకుగాను చెప్పనుకూడ చెప్పను. ఇటువంటి వందలకొలది సంగతులయొక్కనిప్పును భార్య మనస్సులో దాచివుంచి పైకి తన యిష్టదైవమగు ధర్తను సద్భావము, సద్భక్తి కనపర్చి నేవించుట తటస్థించును. అది కాక మరింత యాగుణములు హృదయమునందు అల్లిలల్లిగా అల్లుకునికూడా ఆనందముగావుండును. ఆమె తన ధర్తయొక్క దుశ్చైత్యవలన హృదయములో ఎంత ఖోభపడుచున్నది ధర్తయొక్క సుఖముకొరకు అవిఅన్ని లోపలనే సహించుకొని పైకి సంతోషముగా కనపడును. ఈవిధముగా ఆమె తన మనస్సులోని సంగతులను దాచుటయందు అభ్యాసముకలదిగా అయిపోవును. ఆమె మనస్సులోనిమాట పైకివచ్చుట కష్టమయిపోవుటయేకాక, పైకివచ్చుట ఆసంభవముగాకూడ నయేటంత అభ్యాసమయిపోవును. నిష్ఠురలు, స్వాధ్యులు,

స్వేచ్ఛాపరులు నయిన పురుషుల చేతులమీద ఆమెకు ఏమేమి సహించబడుచున్నవో తెలియజాలదు. ఆకలి యొక్క బాధ, ఆపమానము, యాతన, దండింపులు, తిట్లు, నిందాబోధలు, చివరకు యింటినుండి వెడలగొట్ట బడుట వరకు ఆమె సహించవలసియుండును. అనేకదినములు అల్పాహారముతోను, లేక ఆహారములేకుండాను వుండి భర్త మరియు బిడ్డలయొక్క నేప చేయవలసివచ్చును. పురుషునియొక్క కోరికలునందు ఆమె పక్కవద్ద కూర్చునికూర్చుని చాచి, మరియు చికిత్సకురానియొక్క కార్యములు ఆమె తన శరీరస్వస్థ్యము, ఆరోగ్యము, మందిచెడ్డల సమస్తముమరిచి కోగిమోస్తరుగా నయిపోవుచు నెరవేర్చును. కోపిష్టుడు, కేవలం నిర్దయుడు నయిన భర్తచేత కొట్టుబడినప్పటికి ఆమె చాచికి వ్యతిరేకముగా యొకమాటకూడ మాట్లాడదు. మీదు మిక్కిలి సమస్తబాధలు సహించుకుంటూకూడ ఆమె చాచి ప్రేమభిక్షకురాలైవుండును. ఏముఖమునుండి ఆమెనుగురించి లెక్కలేని అవరానిమాటలు వెలువడునో ఆముఖముమీదనే చిరునవ్వు చూచుటకు ఆమె ఆశతోవుండును. ఇవిఅన్ని ఆమె మానముతో సహించుకొనునుగాని ఎవరిదగ్గర తన మనస్సులోని మర్మవ్యధచెప్పుటకు ఆమెకు సాహసంవుండదు. ఎందుచేతననగా ఆలాచెప్పినయెడల తనభర్త చెవులలోయొక్కదయనా ఈమాటలు పడినట్లయితే మరింత ఎక్కువగా అనమానించబడుట, తిరస్కరింపబడుట రేటస్థించును. దుఃఖవృద్ధులయొక్క బిచారము దుఃఖవృద్ధులయొక్కగాని తెలియదు. పిరికిమనస్సు యొక్కసంగతి అట్టి పిరికిమనస్సులేగాని మరియెవరు వినరు. ఎరుగుటలయితే ఆపరమాత్మ ఎరుగును, గాని వినడమయితే ఆతమకూడ వినుటలేదు. బహుశః అతను స్త్రీజాతిని పురుషజాతియొక్క చేతులయందు సర్వస్వము సహించుకొనుటకును, మరియు పైనుండి యీ “స్త్రీలచరిత్ర ఎవరున ఎరుగురు” అనునది వినుటకొరకును ఏర్పరచివున్నాడుకాబోలు. ఒక వేళ మనస్సుయొక్కజేదన సహించలేనిరై లేచినయెడల సమీపనుండలి నదిగాని, లేక ఏదయినా జలాశయమునందలి తరంగములందు తన నేత్రతరంగములను బాగుగా కలిపి వచ్చి వేయవలెను. లేదా, తన ఇంటియందలి ఏదయినా ఏకాంతస్థలమునందు ఏకాంతముగాకూర్చుని వాయుమండల మునందు తన నిరాశాపూర్ణ, యాతనాపీడితమైన శ్వాసను బాగుగా కలిపివేయవలెను. కాని ఎవరియెదుటను సానుభూతియొక్క యాచనగాని, తన మనస్సుయొక్క వ్యధగాని బహిరంగపరచుటకు సాహసముకలుగదు.

కోగ, కోక, ఆర్త, ఆపమాన, అనాదర, భిన్న, పీడిత, వ్యధిత అయినప్పటికి లేక మర్మాహత అయినప్పటికి కూడ స్త్రీ గృహధర్మమునుండి ఉదాసీనురాలుగాని, లేక భర్తనేపనుండి కైరక్తగాని యెప్పటికిని కాదు. పురుషుడు ఏమాత్రము బాధకలిగినప్పటికిని పక్కమీదనుండిఅయినా లేవక యిహలోకము, పరలోకముకూడా మరచిపోవునో అంతకన్న ఎన్నోరెట్లు అధికతరమయిన బాధకలిగినప్పటికి స్త్రీ యథా సంధనముగా సామాన్యగృహకార్యములయందు ప్రవర్తించుకుండా వుండదు. పసిపిల్ల పాలుత్రాగినవో లేదో, పెద్దపిల్ల నీళ్లుపోసుకొనెనో లేదో, పాయ్యముండినవో లేదో, భర్తకు వేళకు కాఫీ అందినవో లేదో, యీ మొదలయిన సంగతులే ఆమెకు భగవన్నామజపముగానుండును. చితి ఆమెవిషయములో ఎన్ని దుర్మార్గములు చేసినప్పటికి ఆమె అతనినితప్ప వేరులేవదు. తలచుటకుప్రయత్నించదు. అతను ఆమెను పాదములతో తిన్నచున్నను, ఆమె అతని పాదారవిందధ్యానముచేచేయును. భోజనము దగ్గరపెట్టుకుని చితియొక్క దారి చూచుచునే ఆమె మేలుకుని కూర్చుండుచుండును. నిమిషములు, గంటలు, జాములు గడచినప్పటికి ఆమె ధ్యానము భర్తవచ్చు దారిపై ప్రవనే లగ్నమైవుండును.

స్త్రీజాతికి చిరకాలమునుండి పురుషునియొక్క మనస్సును అనుసరించి నడుచుట రేటస్థించుచున్నది. అతనియొక్క మనోభావమును పొందుటకొరకు, అతని చిత్తాకర్షణకొరకు, చందలకొలది ప్రపాయములు చేయవలసివుండును. పురుషునికొరకే స్త్రీ తన శరీరమును అలంకరించుకొనును. కాని తన మంతోషముకొరకు

కాదు. పురుషుని సంకోచపెట్టుటకు స్త్రీ వాక్యచాతురి, హాస్యరేఖ తెచ్చుకొనవలసినద్యుచుండును. శేవలం నేపాధ్యారమున నే అతని పశిధూతునిగా చేసికొనవలసివుండును. కావుననే “స్త్రీచరిత్రమునందు యీ అన్ని సంగతులయొక్క సన్నివేశము కలుగుచుండును”. స్త్రీ తన పురుషుని పశిధూతుని చేసుకొనుటకుగాను తగిన నట్టి కొన్ని కలాపములు, వైభవములు మొదలైన బలవత్ప్రయత్నములు చేయవలసినద్యును. పురుషుని కొరతే ఆమెచేయు సర్వప్రయత్నము ఫలించును. కనుకనే ఆమెయొక్క చరిత్రను ప్రభుయినట్లయితే అది కూడ పురుషుని కొరతే అయివుండును. మరియు అతడే దానికి వుత్తరవాది. స్త్రీకి దీనియందు విరోధమునులేదు. పురుషుడు తన చరిత్రసంబంధమైన మిక్కిలి భయంకరమైనసంగతి, లేక దోషము బహిరంగముయిన మీద కొంచము కూడ సంకోచపడుటగాని, భయపడుటగాని లేదు. కాని స్త్రీనిగురించి ఒక మిక్కిలి నిందాకరమైనమాటను, ఆమె అట్టిది యొప్పుడును చెయ్యకపోయినప్పటికి సంజీవామౌక్రమమునను దానిని నెల్లడించుటకు ఎన్ని ఆలోచనలుచేయునో తెలుసుకొనజాలము. మరియు చివరకు ఇందువలననే స్త్రీ ఏమిచేసినను దానిని చాటుగా వుంచవలసినద్యుచుండును. కావుననే స్త్రీయొక్కచరిత్ర తెలుసుకొనుటకుదున్నదా? లేదా? అనేసంగతికి కారణం లేక వుత్తరవాదిత్వము పురుషులమీదనేవున్నది. కాని స్త్రీమీద నామమౌక్రమముకైనను లేదు. సామెతను నిర్మించుట పురుషులచేతులలోవున్నది. వారు దానిని ఏలాగువనెన నిర్మించుదురుగాక. దానిని ఎందు నిశ్చయించగలరు? కాని ఎట్టిసామెతఅయినను కొంచము వ్యాయముతోను, సానుభూతితోను ఉభయత్ర ఆలోచించి చేసినయడల దీనురాండ్రను స్త్రీలు చాలా కృతజ్ఞులైవుండురు.

విరహిణి

అది మనోహరమధురసాయంతనంబు
ఆమె సౌధాంతరవిలసితాననమున
కరతలంబు కవలభాగమునజేర్చి
యేమొయోచించుచుండెయధోముఖాన,
కలువపల్లెంబులనుబోలుకన్నుదోయి
దుఃఖభారపుబాష్పముల్ దొరలనేల?
పగడమునుబోలునధరబింబంబు వన్నె
దరిగియుండగతంబేమొ? తరుణికిపుడు,
విన్నబోయెను వదనారవిందమకట!
శత్రుగతమధ్యజీవితేశ్వరునికొఱకా?

శ్రీమతి వెంపటి అన్నపూర్ణమ్మ గారు
బడలియుండినరీతిగన్నట్టుచుండె
విరహభారముననొయేమొవెలదిమేను.
కోకిలలవాట కామె చీకాకుపడదు
చంద్రకాంతిచే నామెకుచేటారాదు
మలయపవనంబుచే నామె యలతగనదు
అట్లె గదలక పతిని ధ్యాసంబుసేయు
అట్టిదృఢచిత్తమున్నయాయతివపతికి
ఓంధనంబెంత? శత్రులబలమదెంత?
కష్టజలనిధిలంఘించికాంతహృదిని
జేరలేకుండునే—?

పుణ్య స్త్రీ

ఏథంగిన్ శుచినాదునో పతిమనంబేథంగి రంజింతునో
యేథంగిన్ గులకీర్తిదాగలుగునో యేథంగివర్తింతునో
యేథంగిన్ మతిరాక యుండగలదో యేణాత్మలంబంచునా
యాథంగిన్ మతియించుచుండగల బుణ్యస్త్రీకి నెక్కాలమున్.

భక్తవిలాపము

శ్రీమతి అద్వంతి అనసూయా దేవి గారు

శ్రీకృష్ణా! ద్వారకాపురివాసా! భక్తవత్సలా! అనంతా! ఏడి శ్రీదయితుడు? అడుగో. పొన్నమానుక్రింద మురళీగానమొనర్చుచుంటివా? ఇదిగో పచ్చుచుంటిని. వెళ్లకుము, వెళ్లకుము. హాకృష్ణా! కృపాజలనిధి! అంతలెని సంసారసాగరమున మునుగుచు దరిగానక సర్వము సీవ్యుని నిన్నుజూడ నిలువద్దితి. కృపాసముద్రా! రాధాపతి! దేవకీనందనా! రాకానిశాకరసదృశంబగు సీయాననముజూడ నుత్సుకతతోనుంటిని. గోపికాచిత్తచోరా! నవనీతాపహరణా! ఇంతలోఁగంతర్ధానమైతివా? అడుగో లేమావిమానుక్రింద జగన్మోహన గానసుధాధారల వర్షించుచున్నాడు. పచ్చుచుంటిని. కృష్ణా! ఆగుము. ఆగుము. ఆహా! జగత్కళ్యాణమూర్తి! సీవెంతమోసగాడవు. మునిమానసాపహరుడవు. గోపికాచిత్తచోరుడవు. నవనీతాపహరుడవగు నిన్ను సమ్ము మాబోంట్లు ఎంత ఆమాయకులోగదా? నిన్ను అర్థిజన భాగధేయుడందురేల? ఆశ్రితకల్పతరురాజమవందురేల? భక్తతోషకుడనక భక్తపోషకుడందురేల? అట్టిసీక్తి నాయెడ వృథాయైనదేమి? అడుగో మాధవుడు. హాకృష్ణా! నిలుచుంటివా?

ఇసుగో కృష్ణుడు. అయ్యో! గోవిందా! సీవాకలరురాజమవయితివా? అడుగో. అక్కడ కొంచెముగా గంతులిడుచుంటివా? పారిపోకుము. గోవర్ధనోద్ధారా! ఇదిగో, లక్ష్మీవతి! నిన్ను పట్టుకొంటిని. అయ్యో! మరల హరిణమవైతివా? వైకుంఠవాసా! నిన్నేమని నిర్ణయింతును. ఆ, చిక్కితివి. ఇక నెందుబోయెడివు? ఆహా! ఇదేమి? చట్రాయివైతివి. అబ్బ! నిను తెలిసికొనలేక విసుకుచుంటిసే; బ్రహ్మాందదులకునైన సీమాయతెలియవశము కాదన్న నే నెంత దానను? ఒక్కమాటు దర్శనమియరాదా? నీలీలానటనసామర్థ్యము తెలుపుచుంటివా? నానాస్థావరజంగమజీవకోటియెల్ల సీవయై వెలుగుచుంటివా? నటనాచక్రవర్తి! సర్వప్రపంచము నీవగామాచుటకు ప్రహ్లాదుడనుగాను.

సర్వమునీవనియే సృష్టిలీలావిచిత్రముల తిలకించినను మనస్సు ఒకచోనిలువక అనేక భ్రాంతులకులోనై పరిపరివిధముల ప్రాకేపోవును. నీభిన్నరూపములకంటె సద్బిదాగందరూప మొక్కటియె చూడగోరెడ.

అల్లదె నీకై పరితపించుటజూచి కుముదినీమనోహరుడెటుల వెలవెల బోవుచున్నాడో చూడుము. నాఆశాపాశములకుగంట హృదయాంతరాకాశములో గ్రమ్మినచీకటివలె దశదిశలచీకటి ఎట్లు గ్రమ్ముచున్నదో చూచితివా?

హా! గోపాలబాలా! వేణుగానలోలా! రుక్మిణీవతి! భక్తులకు నీబాడకనుపడనియ్యవా? సీవునాకుచిక్కవా? అదిగో సర్వప్రాణికోటులు సీమాయామోహజాలములోమునిగి జమలై, కర్తవ్యతావివేకశూన్యులై, అజ్ఞానతిమిరావస్థలోనున్న మూఢులకు సయితము తన సహజ ప్రభావకరణములచే ప్రభాకరు డెట్లు దర్శనమిచ్చుచున్నాడో చూడుము.

ఓపీతాంబరధారి! నానేత్రములకు నీవగుపడవా? ఇదిగో నిన్ను వినువను. నీవుయెక్కడ దాగినను నిన్ను కనుగొందును. నాహృత్పద్మములో నీవు లేకపోలేదు. నిన్ను చూడ నాజ్ఞాన నేత్రమును విప్పెదను. పరమాత్మా! అరిష్టాద్విరగమునుండి నేను విడువబడలేదు. తెలిసెను. మహాప్రభూ! తెలిసికొంటిని. ఈషణ్తయమునుండి విముక్తిగాంచలేదు. ప్రభో! సీదర్శనము కాలేదు. ఇదిగో అరిష్టాద్విరగముల పారద్రోలెద. బాహ్యాప్రపంచావలోకనము మానెద. అంతః ప్రపంచావలోకనముచేసెద. అంతఃప్రపంచములో చతుర్దశభువనములగ నెద. గంగాయమునా సాగరసరస్వతులచూచెద. పరబ్రహ్మక్షరమగు ఓంకారనాదదశవిధవాద్యాలాపములవినియెద.

దేవాదిదేవా! మహానుభావా!

నిరయమును, నిష్కలంకమును, నిర్గుణమును, నిర్మోహమును, నిస్తులమును, నిశ్చలమును, సద్బిదానందమును, అనంతకోటిసూర్యప్రభాభాసమానసమానదీప్తిధిని కేజరిల్లునట్టియు నీమహాస్వప్రకాశమును దర్శించెద.

అసద్బిదానందపరబ్రహ్మములో నే లీనమయ్యెదగాక!

మా చి త్త త ల్లి

శ్రీ మ తి క ల్ప ల పా ర్వ తీ జీ వి గా రు

౧

నీలితగుక్కుమేల్ పరిక్షిణీనిధరించియు సిల్కుజోరియాల్
పూతకోకన్నులన్మృతగుపూతలనింపెషికంచుకంబును
దాలిచి ముద్దులొల్కువదనంబున చుక్కనుదిద్ది తీర్చి యీ
వేళను చిత్తతల్లి కనువిందోసరించుచునుండె...నిందుకా!

౨

జేబున పూవులందుఱిమి చేతను గిల్కలబద్ధదాల్చి ము
స్తాబయితమ్మ! నాచిలకతల్లి! మలేదొకముద్దునిమ్ము నే
నీబడియన్యవారలకు నేమిటుకానుకసీను? తల్లి! గా
రాబున నిన్నుఁబెంచి కనులారగ గాంచెదుముద్దుముచ్చటల్.

౩

గిలకలఁబట్టపద్యములఁగేరుచుపాడుచు నిన్నుఁజూడ నీ
చెలులదెవచ్చినిల్చిరిక చీకటిరోజులుగాననీవు పెం
దలకడనిల్లునేరుము మనంబికనీపయినుండు పల్లుపా
టలుమఱియేమిఁదోచవు—అడావిడిలేదికకొంపలోపలన్.

పిరికితనము, మనోబలతత్త్వము

శ్రీమతి కోకాభానుమతిగారు

పూర్వమునుండియు నేరమొనర్చినవారికి శిక్షకలదు. ఒకరి నవమానించినను, ఆక్రమదండన మొనర్చినను, నరహత్య చేసినను, దేశద్రోహమొనర్చినను శిక్షించుటకలదు. కాని విడ్డలకు నోటమాటరాని పసిలేనమందు భయమును బోధించి, జాతీయద్రోహమొనర్చు తల్లులకుమాత్ర మెట్టిశిక్ష పరిపాలకులు విధింపలేదు. రాజదండింపకున్నచో దేవుడు దండింపకమానదను లోకోక్తి యంత్యముగాదు. దానిఫల మనుభవించుచున్నాము. విడ్డయందు పిరికితనమెట్లు కలుచున్నదో, దాని పరిణామ మెట్టిదో కొంత విచారితము.

విడ్డలు జన్మించినదాని చంద్రుడు నెలలవరకు జ్ఞానముండదు. కొందరికి కొంచెము ముందుగాగాని, కొంచెము వెనుకగాని జ్ఞానము కలుచున్నది. జ్ఞానముకలుగక పూర్వము వారిమనస్సు అద్దములవంటివైయుండును. అద్దముయందెట్టివస్తువుంచబడునో అట్టిరూపమే దానియందగపడును. అటులనే పిన్నపాపలు ఒకటి రెండేడ్డనడుమ తాము చూచు పనులనుచేయ ప్రయత్నింతురు. పసివిడ్డలు యాభురేఖ తెల్లున్నను ముద్దుకొల్పించుదురు. ఒకప్పుడు వారిబొందిపుట్టించు కోరికలు కోరుచుందురు. అవి కొనసాగనందున పోరుచెట్టెదరు. అప్పుడు తల్లియెంతఓదార్చిన నూరుకొనరు. ఒకప్పుడు తల్లికి ఇంట పెర్వరు రోడ్డుదువారుండక పోవచ్చును. అందుచే ఎల్లప్పుడు తల్లులకు విడ్డలతో కాలముబుచ్చుటకు తీరికయండదు. తల్లికి పనియున్నప్పుడు విడ్డలు ఆమెపని కంతరాయము కలిగింతురనియో, ఏడ్చెదరనియో, తల్లి విడ్డ నూయలలోనుంచి యూచి నిద్రలుచ్చుటకై జోలపాడి జోకొట్టును. కాని, విడ్డ ఇంచుకయు నిద్రింపనందున తల్లి వినుగునొంది “అదిగో! బూచివాడు, నీవు నిద్రింపకున్న ఆబూచివాడు ఎత్తుకొనిపోవు”నని భయపెట్టినను విడ్డ నిద్రింపకున్న, పిగిలోనికి విడ్డను తీసుకొనిపోయి వికలాంగులగు విచ్చగాండ్రనుజూచి “అదిగో! వాడే నిన్ను ఎత్తుకొనిపోవును. ఏడ్వకుండ నిద్రింపు”మని పరుండచెట్టును. పాపము విడ్డలందులకు భయపడి, నిద్ర రాకున్నను నిద్రింతురు. ఇంకను అనేకవిధములగు భయంకరమగు కేకలుచేసి విడ్డలను భయపెట్టి నిద్రింపజేయుదురు. నాటినుండియు తల్లులు నిర్మలమగువిడ్డలమనోభావమున భయమును చటబీజమును నాటుచున్నారు. చటబీజ మావగింజకంటె దిన్నదయ్య నది మహావృక్షమును తనలో నియమ్యకొనియున్నది. ఒక్క మహావటవృక్షము, దానియొక్క కాళోపకాళులతో చాలప్రదేశము నీడచే నింపుచున్నది. దానియొక్క వేళ్లు భూమిలోనికి మిక్కిలి లోతునబోయి పారమంతరయ పీల్చి వైచుటచే, దాని నీడయందెట్టి ఫలవృక్షములుగాని, మంచి పంటలుగాని పండవుకదా! అటులనే పసివిడ్డల మనోక్షేత్రములయందు జ్ఞానము కలుగకపూర్వము తల్లులు నాటినభయమును చటబీజము మొలకెత్తి వృద్ధియై మనోబలమును పీల్చివేయుచు, మనోభావమును భయమును నీడచే నింపుచున్నది.

బాల్యమునాటి బూచివానిభయ మెట్లు వ్యాపించుచున్నదో చూతము. పిల్లలకు మాడుసంపత్సరముల నుండి జ్ఞాన మభివృద్ధి పొందుచుండును. జ్ఞానముకంటె భయము చేయిరెట్లధికమగుచున్నది. అందుచే విడ్డలు వికృతరూపులను జూచినను, క్రొత్తవారిని జూచినను భయపడుదురు. అట్టివిడ్డల పెచ్చైన భయపెట్టిన వారి మనోస్వతంత్ర్యమునీడి వారు చెప్పినచోప్పునచేయుట కిచ్చగింతురు. నానాటికి బాల్యదశయందాపిరికి తనము వృద్ధిజెందుటగాంచి, మన మాకారణమరయక “నా విడ్డలు పిరికివారు” అని అందుము. పిరికివిడ్డలు చీకటిలో వెళ్లజాలరు. అట్లెన్నడైన కెళ్లటతటస్థించెనేని, వారికి ప్రాణము పోయినంతఅగుచున్నది. కొందరు

మనుష్యుల మాటలు ధైర్యముగ తప్పుదురుకాని క్రియపట్ల శూన్యము. ఎందరో తమ నీడమలాచి దయ్యముని శ్రమింతురు. తాడునుత్రోక్కి పానుని భయపడి ప్రాణమును గోల్పోయినవారనేకులున్నారు. పూర్తిగా ధైర్యవంతులని తెప్పబడినవారు స్వల్పము. పిరికితనము తక్కువకాతులందు తక్కువ. చీదలగువారు తమ చంటిబిడ్డల కొంటరిగావిడిచి చమలమహోవుదురు. వారి చిన్నపిల్లలు తండ్రులతో రాత్రులందు పొలములకుపోవుదురు. ఇట్టివారికి పెద్దవారైనకొలది ధైర్య మధికమగుచునేయుండును.

మనము బిడ్డలకు చక్కని ధూషణాంబరములిచ్చి ముద్దుగాలెంచుచున్నాము. వారి కై దేండ్లప్రాయమున విద్యాబుద్ధులు గరపుటకై బడికి పంపుచున్నాము. కాని బిడ్డల నెట్లు ధీమంతులనుజేయవలెనో ఎన్నడును యోచించము. బాలురు పెద్దవారై తమ స్వతంత్రబుద్ధి నుపయోగించి తమ పిరికితనమునకు చెలికొందురు. అట్టివారు తమ పిరికితనమంతరింపజేయుటకు విశేషప్రయత్నముజేయుదురు. కాని తుదముట్ట బాలునకుగృహలతోపెట్టిన ఈభయమునుచూపికావము విడుదక అనేకమగువారులులేందుచున్నది. సిగ్గు, చలుపులలో ధారాళముగా మాట్లాడలేకపోవుట, ఆత్మబలమం దవనమృతము, తమశక్తి చాలదనుకొనుట మొదలగునవి పిరికితనముయొక్క లక్షణములు. చట్టపరీక్షలకై రెయింబవళ్లు దీక్షగా జరుపుచున్నారు. “మేమీపరీక్ష యందు తప్పకుండా కృతార్థులమగుదు”మనునమృతము వారికుండదు. పిరికి శరీరలయమున్నను మనోబలములేక, మానవమనోబలమహిమ మెరుగలేకున్నారు. మనలో లెక్కకుమించిన పట్టభద్రులున్నారు. వీరిలో గంభీరోపన్యాసములు గావించువారుగాని, కుక్కగ్రుద్దితో తీవ్రవాదములానర్పువారుగాని మిగుల తక్కువగా నున్నారు. దీనికి కారణము మనలోని మనోబలలోపమే.

పూర్వమున్న మహావీరు లిప్పుడు కానరాకున్నారు. భీముడు, బలరాముడు, పరశురాముడు, భీష్ముడు, రాజాప్రతాపసింధు, శివాజి, భుద్ధతిక్కన మొదలగు వీరులపంటివారు నేడేల లేరు? అట్టివీరులగను వీర మాతలు నేడులేరు. అట్టివీరులను జేయుట కుత్సాప్తవిద్యగరపు విశ్వామిత్రుడు, ద్రోణాచార్యుడు మొదలగు బుద్ధిశాలురు నేడులేరు. నరువులేకున్నను శేషభావనచే ఏకలవ్యుని రీతిని అనమానప్రజ్ఞ సంపాదించనచ్చును. వీరరసమునుపోషించి బాల్యమునుండియు, బిడ్డలను దృఢమనస్కులజేయుభారము తల్లిదే. శివాజిరెల్లి జిజియా బాయి, గ్రీన్సువీరుడగు కొరియోలేనన్ను రెల్లి ఒలమ్మి యాయును తమ పుత్రులను మహాప్రతాపవంతులనుజేసి జగత్ ప్రఖ్యాతిగాంచిరి. ఇదిగాక క్రీస్తుపూర్వము 800 సంవత్సరములప్పుడు గ్రీసుదేశమున స్పార్టాయను రాజ్యమునకధిపతియైన లికర్గస్ యనునాతడు సామ్రాజ్యమందలి ప్రజలనెల్ల యోధులుగాజేయజెంచి పుట్టినబిడ్డనెల్ల పరీక్షించి, అందవయవలోపమున్నవారిని జంప వాజ్ఞాపించెను. బాలుర నేడుసంవత్సరములప్రాయముననే ప్రభుత్వమువారు పరీక్షించుకొని ఇరువదియేండ్లపరకు వారిస్వాధీనమందుంచుకొని శరీరవ్యాయామము, యుద్ధ నైపుణ్యము మొదలగువిద్యల నేర్పుచుండిరి. ఈబాలురు విద్య నభ్యసించుకాలమందు కడుపునిండిన యాహారముగాని, మేనెల్లగచ్చు దుస్తులుగాని, పరుండుటకు మెల్లని పరుపులుగాని యీయక చిన్నతప్పునకు తీవ్ర దండనమొనర్చి కష్టములెట్టుచుండిరి. అందుచే ప్రాణములపై ఆశపిడి, గౌరవమే ప్రాణముని యెంచు యోధులలో దేశమెల్ల నిండియుండెను. ప్రభుత్వమువారు స్త్రీలకుగూడ విద్యాబుద్ధులనుగరవ వీరులెల్లలగు రీతిని బెంచి యుక్తవయస్సునందు పరిపాలకులే తగిన పరునకిచ్చి వివాహముచేయుచుండిరి. ఆకారణముననే 10,000ల స్పార్టాదేశీయులు 20,00,000ల శత్రువులమధ్య నిర్భయముగ వర్తించిరి.

భయమనునది మానవనిర్మాణమేగాని దైవనిర్మాణముగాదు. సృష్టియందు ప్రతిదానిని దేవుడు మంచి యుద్దేశముతో నిర్మించెను. దైవసృష్టియందు మానవులగ్రంథానమును బొందియుండియు, చెప్పనలవిగాని

33
(
200

Blocks Prepared by M. C. Appasamy Chetti & Co.

మహాకార్యములు చేసు. పాపముగ్ధముకల్గియు, మానవులు చేతగానివారైయుండుటకు కారణము మనోబల లోపమే. నేడు మనకు మిగుల సౌఖ్యముగూర్చు అగ్నిపుల్లలు, విద్యుచ్ఛక్తి, రైలుబండ్లు, పొగయోడలు, రసాయనకాస్త్రము, భౌతికకాస్త్రము, శస్త్రవికత్తి మొదలగువి మనోబలమునలననే కదా చేయగలిగిరి. మానవమనోతత్త్వము చెప్పనలవిగానిది. మానవునికి పొందరానిచదార్థములేదు. చగచరమకొనజాలని తీవ్రలేదు. పలువురు ఒకకార్యముచేయుట దుర్లభమందురు. ఆకార్యము చేయజాలక, చేయూహగములుగానక, మనో బలములేక చేయజాలవలెనున్నారు. నేడు మనము నాగరికత లెందియున్నాము. ప్రాణమియజాలగుకాని వైద్యమునందు నేమి, రీటిపై నేమి, సీటిలో నేమి, భూమిపై నేమి యాన మొనర్చుటమనకన్ని సౌకర్యములుగలవు? విద్యుచ్ఛక్తి మనకెన్ని విధముల రాస్య మొనర్చుచున్నది? ఈకాస్త్రములన్నియు మనకెట్లువచ్చెను? వీటికన్ని టికి మనోధైర్యమేకదా మూలాధారము. అట్టిమహిమగల మానవమనోబలము మనము శ్రద్ధముకేసే, కౌన్సుత్వ మును ప్రక్కలుచేసి పిరికితనమును శిశువులకు నాటుచుంటిమి. ఒకకార్యమును చేయుటకు విచ్ఛగించిన, ముందువెనుకలరయక, కార్యపాధనమందుకల్లు చిక్కులుతెక్కు నేయక ఏకాగ్రమనన్ములైయుండి కార్యమును కొనసాగించవలెను. లార్డు హోల్ డేన్ గారు 1907-వసంవత్సరమున ఎడింబరోవిశ్వవిద్యాలయమున నొకయువ వ్యాసమిచ్చిరి. అందు “ఉత్కృష్టమానవుడు తనశక్తిని తాను గుర్తెరిగి, తా నొనర్చగలకార్యము గుర్తెరిగి, తచేకదీక్షతో చేయవలెను. ఇది మానవుని మొదటినిధియైయున్నది. వెనుకముందు లరయక కార్యమును ఘనులు సాధించిరి, లేదా కార్యపాధన మొనర్చుచు మరణించిరి. న్యూటన్, నెపోలియన్, క్రాంపెర్ మొద లగు గొప్పవారిచరిత్రము లిట్టివే. మానవునకు బుద్ధిబలమునిచ్చి, యుక్తాయుక్తవివేకము సృష్టిపొందించి, ప్రాపంచికజ్ఞానముకలుగజేయునది విశ్వవిద్యాలయము. ఇదియే మానవమనోబలతత్త్వమును నెల్లడితీయు మహా మహాలను లెంచుపానము” అని చెప్పియున్నారు.

మనదేశ మిప్పుడు దీర్ఘ నిద్రనుండి మేల్కొంచి నూతనవాతాయములతో నిండియున్నది. మనదేశము నుద్ధరింపగల్గినట్టి పిరులు, రాజ్యాంగతంత్రవేత్తలు, కాస్త్రజ్ఞులు, యిట్టివిద్వలు బోధింపగల ప్రజాకాలరగు గురువులు కావలెను. దేశము సారవంతమై, ఖనిజసంపదతో నిండియున్నప్పుడు, దానిని ప్రాముఖ్యతకు పాటు పడకుండిన నేమి లాభము? బుద్ధిబలము, దేహబలము, వివేకము మొదలగునవియే మానవులకు సంపద. ఈనాటివిద్వలు కొలదికాలములో దేశవిషయముల పాల్గొనుపారులు. అందుచే విద్వలశిలమును చాగువరచి, వారికి క్రమమనుశ్శిక్షనిచ్చి, కార్యభారముధరించుకత్తి కలుగజేయుటకై తల్లిదండ్రులు పాటుపడవలెను. కొలదికాలము క్రిందివరకు జపాన్ దేశము ప్రాముఖ్యమునకువచ్చియుండలేదు. ఇప్పటి జపాన్ చక్రవర్తి తండ్రి యగు మంత్రుహిటో పదిఏండ్లలో దేశము మిక్కిలి యున్నతస్థితికి తేగలిగెను. ఈనాడు జపాన్ దేశము ప్రపంచమందున్న దేశములలో బాటు స్వతంత్రసంపద ననుభవించుచున్నది. దీనికి కారణము దేశీయులెల్ల ఏకాగ్రమనన్ములై, సర్వవిషయముల రాజానకుతోద్బడి దేశము నున్నతస్థానమునకువచ్చిరి. మొన్నటివరకు ప్రాముఖ్యములేని చీనాదేశము నవనాగరికతగాంచుచున్నది. మన దేశీయులెల్ల సంఘభావముతో పాటుపడిన సర్వసంపదలతో మనదేశము తలతూగకమానదు. కాత్రిన విద్వలు పెద్దవారై తమపైనున్న పౌరభారము వహించుటకు శరీరమనోబలములు కలుగజేయుటకు మొదట తల్లి బాధ్యురాలైయున్నది. తరువాత వారికి గర్భపు విద్యావిధానములోనున్నది. ఆనంతరము పదియారు, పదునెనిమిదేండ్లప్రాయమునందు స్వతంత్రుల ముచే, స్వయంకృషిచే ఖ్యాతిగాంచురు. స్త్రీలు తమపైనున్న మహాభారమును మిక్కిలిశ్రద్ధతో దేశాభివృద్ధికై రాలబాలకుల పెంచెదరుగాక!

బొమ్మలకొలుపుసరదా

శ్రీ మ తి కా కు టూ రు వ ద్దా వ తి గా రు

అలయంలో సరస్వతీదేవికి (శక్తికి) అష్టాశ్చర్యశతనామపూజ, లక్షవక్త్రపూజార్చనలతో వృద్ధులు; గాన సభలపాదావిడిలో యజ్ఞపదములు; బొమ్మలకొలుపుపేరంటంలో పసిబాలికలు. చేతులో బాణాలుమెరుస్తుంటే దసరాపదాలపాడుచు ఉపాధ్యాయులకంటసరిగడిచాలగనమూహం. వింత వింత జలుగుచీరలు పాదాలు దిగిజీరాడగా చంటిపిల్లల చంకలనిడుగొని పీఠులపడయాడుచున్న సువాసినులగుంపుతో ఏకీభించినను కమల కానందంగావుంది ఈదసరాపండుగ.

దసరాపండుగ సమీపించినదని రాజ్యలక్ష్మీ పుత్రాసాంతో తాముపెట్టబోవు బొమ్మలకొలుపుకొరకు చిల్లలబట్టపటాన్ని పట్టుచూచుచున్నది వీశినుమ్మందగ్గర. బ్రాహ్మణసంపల్లెంతువాత రాజ్యలక్ష్మీకి సరదాగా పేరంటంచెయ్యటానిక్కాని, కొత్తబట్టలు ధరించటానిక్కాని పిలుచిక్కలేదు. ఎప్పుడెప్పుడేదైనాపండుగ వచ్చి మూలకి లేపు, ప్రవేటుకీచెలపు వస్తుందా అని ఎదురుచూస్తూవుంది. ఇంక దసరాపండుగ మూడురోజులుంది. ఇల్లంతా ఆలంకరించేరు. రాజ్యలక్ష్మీ సంతోషానికి మేగలేకుండావుంది. సంవత్సరంనాడు దాచిపెట్టిన బొమ్మలసామానులలో కిలుముపట్టిన యిత్తడిసామానుకు చింతపండుగుజ్జా కలిపిపట్టించి వాళ్లమ్మ సౌభాగ్యమ్మ పెరట్లో నూతిదగ్గర తోచుతోంది. చెల్లెలు రమానుందరి చల్లి అన్నంతని చెయ్యకడుక్కొనివచ్చి పెరట్లో తల్లిదగ్గరకున్నాని చెర్రెచెర్రెప్రశ్నలు చెయ్యటంమొదలుపెట్టింది.

ఉత్తరాన్ని ఒకటి పోట్టబంట్రోతు వీశివసారలో సరవాటేసివెళ్లేడు. రాజ్యలక్ష్మీ లేచి పుత్తరాన్ని చేత పట్టుకొని “అమ్మా! అక్కయ్యదగ్గరనుంచి పుత్తరమొచ్చింది” అనిచెప్పుచూ పెరట్లోకి వరుగెత్తుకువెళ్లింది. రాజ్యంచేతులో ఉత్తరాన్నిలాక్కోబోయి చరికిణీ కాళ్లకడ్డంపడటంచేత దొడ్డినుమ్మలో ధవేలునుపడింది రమా. పెద్దయేడుపు వినబడడంచేత సౌభాగ్యమ్మవచ్చి రమానిలేవడీస్తూ “రాజ్యం! ఎన్నేళ్లొచ్చినా కాస్త చెల్లాయిని లాలించి ఆడించడంచేతగాదుగదా; ఎప్పుడూ చిట్టిలిల్లిని ఏడిపిస్తుంటావ్, దామ్మా! చిట్టీ!” అనిరమా న్నిత్తుకొని చాపిట్లోకొచ్చింది సౌభాగ్యమ్మ. రాజ్యలక్ష్మీకి కోపంవచ్చి ఆపుత్తరాన్నక్కడపారేసి ఏడుస్తూ గిరుక్కునతిరిగి వెళ్లిపోయింది. సౌభాగ్యమ్మ లేచి పుత్తరంతీస్తూ “రాజ్యం! మాట్లాడిలేవస్తుంది నెత్తికిసిగ్గ కుండ. ఇంతమాత్రంచూటనకుండా ఎల్లాబరుగుకుండమ్మా? యింట్లో, లేచిరామ్మా! అక్కయ్య ఏమిరాసింకో కాస్తవదిపెచ్చెప్పు. రా! చెల్లాయి నువ్వుచక్కగా కలిసిమెలిసి ఆడుకోవాలిగాని చెబ్బలాడుకుంటారా? పండుగకు సీకేమి కొత్తబట్టలు కావాలోచెప్పవూ?” అన్నది సౌభాగ్యమ్మ. కొత్తబట్టలు అనివినగానే రాజ్యలక్ష్మీకి సంతోషంవచ్చింది. లేచివచ్చి పుత్తరాన్ని చదివింది: “కమలంఅక్కయ్య వస్తుందట. రేపుమొయిల్లో బావగాలేదోపనిమిద మద్రాసు కెళ్లుతున్నారట. అక్కయ్యనుకూడ తీసుకొచ్చి యిక్కడ దిగచెట్టి పెళ్లు తారట. నేమనుకురమ్మని వ్రాశారు నాన్నగారికి.” “సరే యిదివరకు మీనాన్నగారిచేత వ్రాయించేసు పండుగకు ఇద్దరిని రమ్మని. సమయంలోసమయం ఆయన చెన్నపట్నం ప్రయాణంకూడ దారసిల్లింది. అయినా ఓపూటైనాదిగకుండా వెళ్లడంచూడుమరి” అన్నది సౌభాగ్యమ్మ లోపలికివెళ్లిపోతూ.

కమల మాధవరావుగారి పెద్దకూతురు, విద్యాలక్తి. హైస్కూల్లో స్కూలుపైనలుదాకాచదివింది. ఇంకా యింట్లో అనేక గ్రంథాలచదివింది. మూడేండ్లయిందేమో పెండ్లయి. ఆత్మవారింటికివెళ్లే విద్యాభ్యాసానికిపిలుచిక్కలేదు. పనిపాటలలో వడకలో వినయవిధేయతగా ప్రవర్తించి ఆత్మమామలచేత, భర్తయగు భాస్కర రావుచేత “మంచిపిల్ల” అనిపించుకొంది. కమలభర్త కాంగ్రెసువాంట్టురుఅనుటచేత తమగూడా మురుక

బట్టలుకట్టడం అలవాటయింది. మరీ పుట్టింటకూడా సీమబట్టల కవకాశంలేకుండా శుద్ధస్వచ్ఛబట్టలనింపేసింది. పుట్టినింటికినూమీసమీ ఆత్మవారు ఊరుఅగుటచేత తరుమప్రశంసకుగతు కమల వచ్చుచూపోవుచుండువాడుక.

సౌభాగ్యమృగారి యింట్లో బొమ్మలకొలుపుపెట్టుట పూర్తిఅయినది. నడవలో పేర్చినబల్లలమీద పువ్వులకార్డుగల ఖద్దరువస్త్రంపరిచి బొమ్మలనేర్పరిచినారు. పింగాణి, గాజు, మట్టి, లక్క, యిత్తడి మొదలగుసామానులు; కమల చిన్నవృథు మూల్లో పేర్చుకొన్న పేయచల్లెములు, బుట్టలు అన్నీ సరిదివారు. చెల్ల వేయించిన గోడమీద స్త్రీకృష్ణతులాభారం, లక్ష్మి, సరస్వతి, మోహిని మొదలైన చిత్రపటాలు; గాంధీ, సరోజిని, మోతీలాలు, జవహర్‌లాలు మొదలైన కాంగ్రెసునాయకుప్రముఖులఫోటోలు; చెంకిపటాలు, క్యాలెండరులుకొన్ని, అన్నీ మళ్లీతుడిచి జాగ్రత్తగా రసించేరు. ఆఖరిఅంతస్తులో ఉల్లగోజాపువ్వులచాకిమీద పెండికుంకుమధరణి, తాంబూలప్పల్లెం, పన్నీరుసీసా, పెంటుబుడ్డి మొదలైన వివిధవిధవస్తువులు అమర్చురు. పాఠశాల్రం పేరంటానికి వచ్చేచోయే పేరంటాడను విధిచిరామంతకుండావుంది. ఒక్కనిముస మైనా పనితీరు చాటవటంలేదు కమలరాజ్యాలకు.

ఇవ్వేకే విజయదశమి. చిన్నమ్మయి రమానుందరిపుట్టినందుకుగ. రాజ్యలక్ష్మికి, చెల్లాయికి వాళ్లమ్మతలంటి నీళ్లుపోసింది. క్రొత్తబట్టలుకట్టుకొని పూజచేసి, వైవేద్యం పెట్టింది బొమ్మలకి రాజ్యం. అంతాపిండివంటలతో ఆరగించితేచేరు. మధ్యాహ్నం నాలుగుగంటలలోపలనే చెల్లెల్లిద్దరికి ముస్తాబుచేసింది కమల. మెడలో కాసులు పేరు మెరుస్తుండగా పెండికుంకుమధరణిచేతబుచ్చుకొని పేరంటం పిలవటానికి బయలుదేరింది రాజ్యలక్ష్మి.

“అమ్మా! నేనూ పిలవటానికిపోతానే” అన్నది రమా.

“నీపుట్టినరోజువంతుగకు పిలుచుటకువువ్వజల్లకూడదు. తప్ప. ఏదమ్మా? చెల్లాయి మాతో రాకూ డదు కదూ?” అన్నదిరాజ్యం చేతిరుమాలు సర్దుకుంటూ.

“ఈపూటకి రాజ్యం అక్కయ్య ఒక్కరే వెళ్ళుతుందిలే అమ్మా! పిలుపుకి. నేకూడా వెళ్ళను. అనిలు మాచిట్టి మంచిపిల్లమ్మా!” అన్నది కమల.

పాఠశాల్రం దిపాలుపెట్టేసరికి చావినంతా పేరంటాడతో నిండిపోయింది. పాటలతోను, కబుర్ల తోను, గ్రామభోమ పాటలపాడావిడితోను యిల్లంతా కలకలలాడుతూ పెండ్లియిల్లుమాదిరిగాఉంది. కమలం, రాజ్యం యిరువురు ముత్తయిదువులకు పసుపు, కుంకుమ, గంభం మొదలగు పరిమళద్రవ్యాలతో అటునించటు, ఇటునించటు ఆత్మ్యత్సాహంతో తిరుగుతున్నారు. సౌభాగ్యమృ రమలపాకులు, పక్కలు పళ్లెంలో పెట్టి అందిస్తూవున్నది. ఒకపళ్లెంలో మంగళహారతి వెలిగించి చిట్టికి హారతినిచ్చింది కమల. విజయదశమికుండ వాయనం, పుట్టినరోజు కేసలవాయనం కూడ పుచ్చుకొని ముత్తయిదువలంతా లేచేరు. ఆప్పటికి రాత్రి తొమ్మిదయింది. చిట్టి నిద్రకళ్లతో వాన్న గారిదగ్గర కల్గింది.

“చిట్టి! పేరంటం అయిందా?” అన్నారు వాన్న గారు.

“వాన్న గారూ! రాజ్యంఅక్కయ్య మంచిది కాదండీ!” అన్నదిచిట్టి.

“ఏంటేసిందమ్మా?”

“ఏప్పుడూ వాతో చెప్పలాపే.”

“ఏంటేడెయ్యవువానమ్మా? చిట్టి!”

ఏవోఆలోచించి చెప్పబోయింది. ఈలోపుగా వంటయింట్లోనుంచి “పిల్లలూ కండమ్మా! అన్నాలకు, తొమ్మిది రాతివంటుంది. మళ్లీ నిద్రపోతారు.” అన్న సౌభాగ్యమృ శేకవినబడ్డది. చిట్టి నెత్తుకొని భోజనానికళ్లెరు వాళ్లవాన్న గారు.

గానము

లా లి పాట

0

(సంపాదకురాలు) శ్రీ మతి నాగలింగమ్ బసవపున్నమ్మగారు

- లా. లాలిలాలిలాలి లక్ష్మీవతేశ! మించికడుమేడలో నిద్రించవలెను.
- ఫాలలోచనచంద్ర! భానుప్రకాశ! లా. నీకన్ను నీమక్కు నీచెవ్వేడన్న
- తనువాసనాత్రయము తొట్టగావించి నీకు తెలిపెటివాడ నేనెవ్వడన్న
- మనసనేలడ్డదూలము వేసే ఏకమైవెలిగేటి వెలుగునీవన్న
- “తత్వమసి” నాలువిధములచేర్లుజేసి నీకన్న వస్తువులు నిజములేవన్న.
- తనయిచ్చకర్మమున తగిలిపూగెడవు. లా. జాతివర్ణుడవుగావు నీచుడవుగావు
- పంచకోశములనే పొత్తిట్లుబరచి జ్ఞాత తెలిసితె నీకు యారనలులేవు
- పంచేంద్రియములచేర్లు పట్టిపూగెడవు లోతెఱిగిదిరిగేటి లోకనిర్గుణుడవు
- సంచితాప్రారబ్ధ చమురులోమునిగి ఈరీతినదోర్బధతెఱిగేటిఘనుడవు.
- కించిజ్ఞుడవై నీవు కడయేడ్చెదవురా. లా. “ఏకమేవాద్వితీయం” బ్రహ్మమనుచు
- ఏలపోరెట్టిలివి? ఏమిగావలెరా? ప్రకటంబుగ ప్రపంచమునీ వెయనుచు
- మేలై సగురుబోధ పాలుత్రాగారా జోకతో శ్రుతిబల్కు సొంపుగావినుచు
- అలల్ల నీబుద్ధి చింతలేటికిరా లోకేశ ఆత్మరూపునిగ నినుగనుచు.
- అలింది ఆత్మరుచి అనుభవముగనరా. లా. పుడమిలో చిదరామదాసునిబోధ
- పంచభౌతికశరీరపుమేడలోను తడవు నేయకమీరు తత్పదముగనుడి
- ఎంచగా ఏడులంతస్తులుండేను ఆదిమధ్యాంతరహితుడవు స్వప్రకాశుడవు
- గాంచనేడిటికొక్కటై స్తంభమునను జడమైనదేహములకు సాక్షివైనావు.

౨

(సంపాదకురాలు) శ్రీమతి జీవుల పల్లి చేంకటబోగలమ్మగారు

లాలిశ్రీలబ్ధాయి! లాలిశ్రీష్టయ్య! లాలి! సుందరవదన లాలి సుకుమారా!
 ఏడవకులబ్ధాయి! యదువంశతలక! లాలి. మారజనకా! మమ్ము మది నేలుకోరా. లాలి.
 ద్వారకాపురిపాల! బాలగోపాల! గోపికాజనపాల! గోపాలబాల!
 భక్తపోషణబిరుద! భయమేలనయ్య! లాలి. గోవర్ధనోద్ధార! గోవిందనామా! లాలి.
 కందర్పజనకాయ! కారుణ్యధామ! పూతీకీసంహార! పాతకనాశ!
 కరుణజూషమ సర్వకామితవరదా! లాలి. పరమపూరుష! దివ్య! పద్మనాభయ్య! లాలి.
 గరుడవాహనదివ్య! గంభీరనామ! పన్నగశయన! సీవంతంబుమాని
 కావనే సర్వేశ! కరుణాంతరంగా! లాలి. నిద్దురనొందుము సందనందయ్య! లాలి.

మేలుకొలుపు శ్రీమతి బొడ్డుపల్లి బాలా శ్రీపుర సుందరమ్మగారు

మేలుకో శ్రీధరతమాత దయానిధే మేదినిసంతాత మేలుకో
 మేలుమేలు వీడునుకులు జైలుమండి కేశాకువొచ్చిరి మేలుకో జనని తెల్లవారజొచ్చెను॥
 గాంధీయిర్వినులాకు సంధిసమకూడెను సంతోషవార్తలమ్మ మేలుకో
 పండిమాగధులు వారకామినులు వాద్యములుచెలరేగె మేలుకో జ॥ తె॥
 వీడుకోరిక తెల్ల సఫలమాయెమతల్లి! గాధవిసోదిసి! మేలుకో
 కాదుకాదనకమ్మ కాంతనీలిద్దలకు కళ్యాణమొసగూరె మేలుకో జ॥ తె॥
 కష్టములోనుఖము యిట్టిదెయనుమాట దృష్టాంతము మేలుకో
 వీరుపట్టిమోతీలాలు స్వప్నపరచెను జనని మేలుకో జ॥ తె॥
 అమ్మకో! వీలిడ్డ లందరికంటెను అబలభాగ్యమెమెండు మేలుకో
 మర్మములేకాను ధర్మమొసర్చినా సన్మార్గలబోవ మేలుకో జ॥ తె॥
 కొల్లాగవీనుకులు పల్లెయని మీయాజ్ఞ చెల్లింపనున్నారు మేలుకో
 పల్లెలితంబుగ చల్లనిమాతల్లి యెల్లునంబుగ నిదుర మేలుకో జ॥ తె॥
 వీడునుపుత్రుడు గాంధీమహాత్ముడు నీకుగుభమొసగూరె మేలుకో
 పాదపద్మములాకు ప్రణమిల్లి మీనుకులు ప్రార్థించుచున్నారు మేలుకో జ॥ తె॥

జన్మమదేలా?

‘శాంతి ములే క సాఖ్యము లేదు’ అను మట్టు. “జన్మమదేలా జైలుకుబోనీ”

ధర్మముతోడ ఈజన్మభూమికి మానా నిర్మలత్వాగము వొసగనివాని జన్మ॥
 సందనందామ జన్మమందిరమునాకేగి సందియామూలవీడి సంతసంపానివాని జన్మ॥
 వీరమాతలకుం కారాగారవిముక్తులకు చేరి నమస్కరింప చేతులెత్తనివాని జన్మ॥
 గాంధీమహాత్ముని బంధవిముక్తునీ డెందమునెరుగని సుందమాతులా జన్మ॥

అమరవనిత

అనిగూఢగభీరవనాంతసీమఁ
బ్రతయజంఝూనిలమువీచె, భయముగొలుప
భూతములవోలెతలల్కూచె భూరుహములు;
నాటి భీకరతిమిరకాంతారమందు
నతులితానందవిశ్వాస నవిరతముగ
దుఃఖచిహ్నము లెయ్యెడఁదోచుచుండె;
భూతలముగూపుమెరుపు నభోవిసీల
గాఢమేఘాలలో నాడు కావరాదు;
విహగగానము పీఠులవినఁగరాదు;
మలయమారుతములలోన చలువలేదు;
మానససరోవరప్రాంతమధురసీమ
దుర్గమారణ్యదేశమై తోచె నాడు?
సరసియందలి కుసుమహాసంపుకలక
లంబులేమయ్యెనో? నిర్మలాంబువులను
చలువతరగల సుమనోజ కలవలేదు;
తొంటిమధురంపుశోభ తాఁడొలఁగనేమొ
మానససరోవరప్రాంతమధురసీమ?
కడలునిండిన విసపుచీకటులనశుమ
కఠినహృదయాలు నీరుగాకరుగునట్లు
కెరలివినవచ్చె నిటులార్తగీతరవము:
“అరయకుండునుగాక స్వర్గాధినాథుఁ,
డేల లావణ్యవై భవమిచ్చెఛాత?
వినకపోవునుగాక నావిమలగీతి
యేలకంతాన మాధుర్యమొనఁగెనాకు?
సాటిలేదని గర్వించి సారెసారె
కలరినంతన తప్పుగా నరయఁదగునె?
ఇంతమాత్రాన నన్ను శిక్షింపవలెనె?
స్వర్గసీమను వెడలింపఁజాలినంత

శ్రీమతి అమల గ్రంథక శ్రీ

తప్పునొనరించితి న యోవిధాతనేడు?”—

బాలరోదన మాలించు నారలెవరు
కంట కావృతనిర్జనకాననమున?—
“మదికలఁకబాఁతె, కిన్నులుమొనలెలేవు,
మరణవేదనమేల యమర్త్యసుకద,
బ్రతుకవలెనెమొ జీవచ్ఛవంబువోలె.
విమలకాంతి, మృదులపల్లవములతోఁట
లలరు, పూదేనియల సోనలొలుకుచోటు
లమలినామృతకాసారసముదయంబు,
నిశ్చలసమాధి వీడకనిలచియుండు
మానివర్యుల శాంతనిధానభూమి,
నిరుపమానసుగీతికానినదములును,
మొలకలేనవృషిమోములచెలులు, దివ్య
సౌధచయము, లచ్చతమయనతతసౌఖ్య
జీవనము, నిత్యకల్యాణసీమ, యహహ!
దూరమైపోతె స్వర్గవిహారసుఖమ!
ఏమిగతి? దీనచకట! ఇంకేది వెరవు?
పాపపంకభూయిష్టమాకూపమందు
నీవు దౌర్భాగ్యురాలవు నిలచియుండు.”

౨

కాలవశతను తనపూర్వగతినివీడి
తిమిరవాహినీగర్భాంతరమునమునిగి
చేయునదిలేక ప్రకృతితాఁజ్ఞవోయె,
చిమ్మచీకటిలో మెరిసినదిమెరుపు.
మెరుపువెలుగున కదరె నాతరుణియచట;
ముడిసడలియున్న పెన్నెరి పువ్వుమిఁద్రాఁకె,
చెదరిజారిన తనపైఁటచెఱుగునర్థి,
వరుసనరులగు కన్నీటితెరలఁదుడిచి,
మెరుపువెలుగున కాసారమృదులమధుర

తరతరంగాలపై నాడు సరసిజముల
సుంత యానందముదవింపజూచె నువిద.
అంత విశవచ్చె నీలవియల్పభాల
మధ్యముననుండి స్వచ్ఛంపుమాటల్లిట్లు:
“నడమలంబగుభక్తయే చాలు నబల!
భక్తిచేపొందవచ్చు నేపదవినేని!”—

3

చల్లనయ్యెప్రపంచము, శాంతిసీమ
చలువవెలుగును వెదచల్లెచందమామ,
కలువవికసిచె కాసారజలములందు,
పాడఁదొడగను కోయిలల్ ప్రమదగీతి,
మందరంబై న ప్రకృతి తాఁజూచి చెలియ
హృదయదుఃఖము నేమరి ముదముతోడ
“నడమలంబగుభక్తయే చాలునంట!

భక్తిచేబొందనగునటేపదవినేని!”
అనుచునాలేమ హృదయమునందు మురిసి
నిలచి విశ్వముసంతనుగలయఁజూచి
పరమపావనజాహ్నవీవారిపోల్కి
ప్రవిమలంబగు ప్రతిభతోఁబరగుచున్న
మానససరోవరమున ముమ్మారుమునిగి
నిలచి, యంజలినిండుగ నీరమెత్తి
స్వర్గమునుచేరనేగ తద్వారమునకు—
తరుణిరాగ తనంతఁదాఁదెరువబడియె
సగితనవరత్న మణిమయద్వారమచట.
పరమభక్తితో నంజలిబట్టియువిద
“పాహి!సర్వజ్ఞ!మాంపాహి!పాహి!” అనుచు
సకలలోకేశు పాదాంబుజములవ్రాలె.

పిలుపు

శ్రీమతి సరుచూరి భువనేశ్వరి గారు

బాబుజీ యిదేనీకు కబురంపెన్
జవాబుజాబులు పనికిరావట
జాగునేయక రమ్మరమ్మిక
బాబుజీ యిదే నీకు కబురంపెన్.

లేచినది—ముప్పొద్దు—నేమో
పాచిపోయినదంచు బొలమున
గాచుకొనియుండెదవు కాపూ!
లేచిరావేమోయి! ముందుగ
దేశకల్యాణంబు నీలో
పేశలంబై యున్నదట నీ
కోనమేలండనుకుతా నీ
వేసమున పోయినవాడట.
వల్లభాయ్కనుపాపలందు త
టిల్లలేల్ మరిపించిమెరసిన

సల్లలితమగుభక్తికిరణాల్
కల్లగాదట వట్టిపోవట.
మ్రోహవారిసన్నిభులతోకాల్
జోడుకోడలతోడబెరిగిన
నీదు సరచే నధివసించి మ
ధాదిర్గురులకు జేవమిశునట.
మంశుకెండ్ల నిప్పుకలను
దండిపడమటిశాంబరములను
క్రాగిపోవుచు తూగిపోవుచు
జోగులై ననను భోగివీవట.

బాబుజీ.

బాబుజీ.

బాబుజీ.

ఎంతదూరము పోయినను నీ
వంతు పాపము వెట్టిచాకిరె
సుంతసుఖమే లేదుగాయని
చింతనొందకుమోయి కర్మక!
శాంతిసమరములోన నీవు ని
తాంతభక్తికి పట్టుగొమ్మట
బోపచారికతత్వముల నీ
నోపికే స్వాతంత్ర్యమటనోయ్!
కల్లుసారాయి నల్లమందుల
కాలుసేతుల నూడదీసి
మల్లి మనదేశాననడుగిడ
వల్లగాదని శాస్త్రజేయగ,
కూరమృగములనోలె దారుణ
మారణక్రియలన్న శించెడి
ప్రాచ్యపాశ్చాత్యాదివాస్తుల
ప్రభమకీక్షణకై కడలెనట.
విప్లవములు స్వరాజ్యసిద్ధికి
విప్లవములవుగాతమని వే

దప్రమాణముగా వదించెను
ప్రప్రభముననె రిత్తిగాదది. బాబుజీ.
తలకుపిలకులు మూడువెట్టి
బాబుజీ. మొలకుగావించానుజుట్టి
బోసి నోటను బిలుచు నిను బై
వేసికొన్న రుమాలవిసరున. బాబుజీ.
హైందవప్రజలోనిసమతా
బాబుజీ. మందదివ్యజ్యోతులింగ్లాం
డందుమంచుతుపాను విరిసే
మందుబోయగనున్న పట నోయ్! బాబుజీ.
చిట్టిపిడిలెడు మేకపాలును
బాబుజీ. చిన్న గోధుమరొట్టెముక్కయు
నున్న నిన్నే యుగయుగాలు
ఎన్నుకొని జీవించునటనోయ్! బాబుజీ.
మోటువాడను దెలియదేయని
బాబుజీ. మూతిబిగబట్టంగబోకుము
మోటువారికి మోటుగురువట
నీటువారికి నీటుగురువట. బాబుజీ.

కాన జగాననున్న సమకాలికులందున నీవమిన్న, నీ
కూనలుభావికాలమునకున్ దగిపోదురు, బాబుపేరులో
దేనెలుచిప్పిలున్, సమరదీక్షముగించినవెంటనే సుహం
దూనవమోహనాంగియు నితోధికసౌఖ్యములొందు, హాళికా!

నవనాగరికము

పనుపుమోమునరాయుపనిమోటుదోచెను
ఫేసుపాడర్లపై వ్రీతిపాచ్చె
ముద్దులుగుక్కడి దుద్దులపననోయి
చెవులకు లోలకుల్ చెలువుమీరె
కాల్లకందముగూర్చు కడియముల్ వోయెను
పట్టెలగొలుసులు బిట్టుదనరె

శ్రీ మ తి తూ తి క క ను లాం బ గా రు

ముక్కున నగలుంట మోటుగాదోచెను
మోముచితిలకంబుగోము వోయె
ముడియుగొప్పనుసిగయును మోటులయ్యె
వాలుజడలందు మిక్కిలివాంఛలోదవె
భరతభూమినిజరియించు భామినులకు
కరముపెంపారుక్రోత్తనాగరికమునను,

శాంతిని కేతనము

శ్రీమతి జి. సీతాలక్ష్మీకన్యగారు

అభినవభారతమున వన్నెగాంచిన మహాపురుషులలో రవీంద్రనాథతాగూర్ గారొకరు. ఈయన పంగ దేశీయుడు. మహాబుషి దేవేంద్రనాథతాగూర్ గారి పుత్రరత్నము. జహంగీరీకుటుంబీకుడగుటచే, చిన్నతనమునుండియు సర్వసౌఖ్యము లనుభవించుచుండెను. విద్యయం దపారకృషిసల్పి విద్యవృద్ధియై వన్నె గాంచెను. పిన్న వాటనుండియు సంగీతసాహిత్యకళలయం దభిరుచి మెండుగఁగలిగియుండెను. పంగ దేశ పారస్వతమంతయు సత్కృముగఁ బరిశీలించి విశేషబావము ననుపార్జించెను. కవిత్వమున విశేషప్రజ్ఞ వార్జించెను. బాల్యమునుండియు పంగ దేశపుఁ బాటలఁబాడుచు వానందించెడి గానప్రియుడు. మరియు అంగవిద్యను పూర్తిగవర్ధింపించెను. ఇదిగాక ఐరోపాఖండమున విశేషవ్యాప్తికొందిన గ్రీకు, లాటిన్, అర్బున్ మొదలగు భాషలనుగూడ వర్ధింపించెను.

రత్న మెచ్చటనున్నను రత్నమే. శాంతికాలము మట్టిలోనుండి ప్రచ్ఛన్నముగ నుండినను సవయమగు నపుడు శోభకులు దీనిని జూచినపుడు విలువగ్రహించి కన్నుల కద్దికొందురు. ఈమహాకవి కల్పవాళక్తి, కవి చాతుర్యము ముందుగ హైందవజాతి గ్రహింపలేకపోవుట కడుశోచనీయును. నార్వేదేశమున 'నోరెల్' బహుమానసభ్యులు రవీంద్రుని కవితాశక్తిని గుర్తించి సుమారు లక్షరూప్యములు ఈయన "గీతాంజలి" యను కృతిరత్నమునకు బహుమానమర్పించిరి. దీనితో ఈయన యశశ్చంద్రికలు దిగంతములవరకు వ్యాపింప జొచ్చెను. మహాకవియని శాశ్వతకీర్తి రవీంద్రునికి లభించెను.

మహాత్ముల జీవితములు కడుఁబవిత్రములు. వారి ఆశయములు మహోన్నతములు. కవిహృదయము మహాగంభీరము. రవీంద్రుడు తనజనకుడగు మహాబుషి దేవేంద్రనాథతాగూర్ గారు తపస్సుజేసిన భోల్పుర సమీపమున "శాంతిని కేతనము" (Abode of Peace) షేరిట నొకయాశ్రమమును స్థాపించెను. దీనిని తాగూర్ గారె స్వయముగ నడిపించుచున్నారు. ఇచ్చటి బాలికాబాలకులకు తాగూర్ గారె తల్లి, తండ్రీ, గురుడు, దైవము. ఆశానుబాహువులతోడను, విశాలవత్సర్యముపై పిల్లవాయువులతో దాండవించు తెలుపు నలుపు గలసిన నిడుదగడ్డయతోడను, చల్లనిచూపులతో నందమొప్పెడు వక్షత్రసమానములగు సేత్రయుగ్మము తోడను, గాలిలో వ్రేలాడుచుండెడి వదులు లుంగీతోడను రవీంద్రునిగాత్రము కడు రమణీయమై ఆశ్రమ వాసుల నాకర్షించుచుండును.

ఈమహనీయుడు తనతెండ్రుకారగు మహాబుషి దేవేంద్రనాథతాగూర్ గారు తపవానప్రస్థాశ్రమ మునఁ దపస్సుచే గాలముగడపిన భోల్పురసమీపమున శాంతిని కేతనమును నెలకొల్పెనని చెప్పియున్నాము. ఈ ఆశ్రమముచుట్టును పవిత్రములగు నదీవదంబులుగాని, విశాలములగు సరస్సులుగాని, రమణీయములగు పర్వ తారణ్యములుగాని కానరావు. మహాబుషిగారి జ్ఞాపకార్థముగ నిర్మింపబడిన సుందరమగు తెల్లని కట్టడ మొకటి మాత్రమియాశ్రమమున ప్రథమమునగలదు. ఈఆశ్రమముచుట్టును విశాలములగు బయళ్లు మిట్టపల్ల ములతో గూడుకొని కనుచూపు మేఘవరము తాటివనములచేరించి చూపురులకు సొంపు గొల్పుచుండును. నవీనవిశ్వవిద్యాలయభవనములమాడ్కి లక్షలకొలది ద్రవ్యమును వెచ్చబెట్టి కట్టించిన భవనరాజములేమియు నీశాంతిని కేతనమున ప్రథమదశయందు గానరావు. పేరుకుతగినట్టు శాంతిని కేతనము వారావరణమంతయు మిక్కిలి ప్రశాంతముగనుండి ఋష్యాశ్రమము మాడ్కిగన్నట్టెడిది.

రవీంద్రుడు మహాకవియైగాక సర్వకళాభిజ్ఞుడు. ఈయనకు భారతచిత్రకళలయం దభిరుచిమెండు. గానప్రియుడు. దేశభక్తాగ్రేసరులలో నొకడు. స్వదేశముసేగాక, ప్రపంచమునంతయు, సమర్పిస్తే జూచు

మహాబావి. మానవకోటిసంతను సోదరులరీతి శ్రేయించు మహోదారస్వభావుడు. భారతాశయములను ప్రపంచమునకంతటికిని బోధపరుచునంచిన దేశభక్తుడు. ఇట్టి మహాశయములను కార్యరూపమున కొనసాగించు నిమిత్తము శాంతినికేతనమును పొంది చానికై తన జీవితమును భారపోయుచున్నాడు. ఈ ఆశ్రమమున బాలికాబాలకులందరు గురుకులవాసము చేయుచున్నారు. ఈ ఆశ్రమము సేర్పరిచిన క్రొత్తదినములలో బాలికాబాలకులందరు పూర్వము బాధ్యతీర్థలు గురువులయొద్ద విద్యనార్జించినరీతిని కీర్తించుచుండిరి. భవాగ్నేయమును విశేషబుద్ధి లేక తేలవజ్ఞానముకొరకై విద్యార్థులు పాటుచుడుచుండిరి. రవీంద్రుడు వీరికి గురు దేవుడు. ఈగురుదేవునియట్లును బాలికాబాలకులు గుమిగూడి చక్కనికథలు వినుచు వానందించుచుండిరి. చిత్రకళలయందు విశేషప్రజ్ఞకలగి చక్కనినస్తువులను చిత్రపటములను సిద్ధపరచి ముఖ్యములగు పట్టణములకు ప్రదర్శనార్థము పంపుచుందురు. చిత్రలేఖనము, సంగీతము, నాట్యము మొదలగువానినన్నిటిని విశేష శ్రద్ధతో బాలికాబాలకు లభ్యసించుచుందురు. ఈ శాంతినికేతనమంతయు నొకసమష్టిమంటుంబముగ దోచుచుండును. ఈచక్కని ఆశ్రమమును జూచుటకు వివిధ దేశములనుండి యాత్రికులు వచ్చుచుందురు.

ఈ ఆశ్రమమున పందలూరి బోనుగూరు చిత్రకళలకు బాలికాబాలకులకు సేర్పించుదురు. మరియు శ్రీమతి సుకుమారిదేవిగారు బాలికలకు ప్రత్యేకముగ చిత్రకళలను సేర్పించుదురు. నిరేంద్రవాధ తామూర్గారు సంగీతకళను సేర్పించుదురు. నాట్యకళల మణిపురమునుండివచ్చిన యువతీమూలర్వురు సేర్పించున్నారు. బాలికలలో పెక్కుండు నాట్యవిద్యయిందిభీరుచి గనపరుచుచున్నారు. ఈ ఆశ్రమమునందు కాకి, బుద్ధగయ, ప్రయాగలయందు గవ్వట్టు ప్రకాంతపద్మిత్రవాతావరణము గవ్వట్టుచుండును. ప్రత్యేకము బాలికాబాలకులు పసిండుటకు “కళాభవన”మని పిలువబడుచుండిరిమున్నది. మరియు నిచ్చట ఆశ్రమవాసుల కుమకరించు చక్కని పుస్తకభాండాగారమున్నది.

కాలముగడచినకోరిది మార్పు సహజము. శాంతినికేతనమున గూడ కాలము మార్పుతెచ్చిపెట్టినది. ప్రకాంతమగు నాశ్రమస్వత్వములనుభ్యును భవనపరంపరలు తలలెత్తినవి. నవీననాగరకతాచిహ్నములగు విద్యార్థివములు, మోటారుయంత్రములు ఆశ్రమప్రకాంతవాతావరణములో గొప్పమార్పును తెచ్చిపెట్టినవి. కాలక్రమమున మార్పు సహజముగ గల్గినను శాంతినికేతనము పవిత్రమగు యాత్రాస్థానమును బోలియున్న దనుట కంతమాత్రము సందేహములేదు. ఇది గొప్పవిద్యాపీఠము. మానవసేవకై నిర్మింపబడినది.

శాంతినికేతనమున రవీంద్రుడు నివసించుభవనము కడురమణీయముగనున్నది. గదులన్నియు విద్యార్థులచే రెయారుచేయబడిన చక్కనిచిత్రములచే నలంకరింపబడియుండును. రవీంద్రుడు మేడపై నివసించుచుండును. క్రిందిగదులలో రవీంద్రుని కుమారుడు రతిబాబు, కోడలు శ్రీమతి ప్రతిమాదేవయ్య వసించుచుందురు. అతిభుజనైవేద్యము వచ్చినప్పుడు కుటుంబమంతయు వారిచుట్టుకేరి సత్కరించుచుండును. గురుదేవుడిదియంతయుఁజూచి ఆనందించుచుండును.

స్వార్థమును పూర్తిగఁద్యజించి మానవసేవకై పాటుబడు పియర్సన్, విలియమ్సు మొదలగు పాశ్చాత్య పండితులుగూడ నీయాశ్రమము నలంకరించియున్నారు.

రవీంద్రుడు దన ఆపారప్రేమను మానవకోటిపై వెల్లివిరియలేని విశ్వమానవసోదరత్వము, మానవసేవ, విశ్వభారతి మొదలగు మహోన్నతాశయములను కార్యరూపమున శాంతినికేతనమున కొనసాగించుచు, ఏమి క్రీస్తు, బుద్ధదేవుడు మొదలగు మహామహుల శాంతితత్వమును లోకమునకు బోధించుచు లోకకళ్యాణమునకై పాటుబడుచు తన జీవితమును భారపోయుచున్నాడు. దయామయుడగు సర్వేశ్వరు డీయాశ్రమమును చిరస్థాయిగనుండి ఆభివృద్ధిగాంచునట్లాకిరవదించును గాక!

“రాజ్యం! ఆచదువేదో కట్టిపెట్టి పిల్లనితియ్యమ్మా! ఒక్కమాటూ” అని కునుకు పాట్లు పడుతూ చెప్పింది మా అమ్మ. దానికి పిచ్చిభయం, వెట్టివ్రేమ. అమ్మాయి యేకవ నేలేదు; గంటక్రిందట పాలుతాగి పొత్తిళ్లలో ఒత్తిలి పుస్తకంలా పడుకుంది. మంచం కింద మండిగలో వున్న నిప్పు నిద్రపోతూంది. ఇట్టేపుల్లతోకడిసి, వర్షంవెలిసిందికదా అని కిటికీతలుపులు తెరిచేను.

సతీమణులసాభాగ్యం ప్రకృతిలో ప్రతిఫలించింది. మందగమనం మబ్బులలోనూ, చంచలదృష్టులు మెరపుల్లోనూ, మనసుమెత్తన మందమారుతములోనూ, హృదయప్రసన్నత అంతరాళమంతటనూ ఆవిర్భవించేయి. గ్రీష్మారేపంతో మూర్ఛిల్లిన భూదేవికి శైత్యోప చారంచేసింది వర్షలక్ష్మి. నూతనమైన ఉత్తేజంతో - తలంటుపోసుకున్న తరుణిలాగు-సృష్టి అంతా కోలాహలమైంది.

ఈనీలిచీరకట్టిన నిశాలక్ష్మిని మృత్యుముఖంతో పోల్చిన కవులెంత కవినహృదయులు? స్వప్నసామ్రాజ్యాలు చవిచూపించేనిశీధాన్ని! కాళిదాసు కబురంపిన మేఘశకలం ఆమె ముంగురులందలిదేశకదా! ప్రకృతిలో ఇట్టి విరామంయెప్పుడు లభిస్తుంది? ఐహికం అంతా విడిచి, మనసురెక్కలుకట్టుకునేసమయం రాతి. పగటివేళ శాస్త్రజ్ఞానంవంటింది; ప్రతివస్తువు లోనూ ఉపయోగం నిరుపయోగంతప్ప వేరొకటి కనపడదు. భావఫలకంమీద సౌందర్య చాఛాయ హత్తుకొనడానికి నీలితెర అవసరం.....

గాలితాకున చప్పట్లుకొట్టి పుస్తకం నాదృష్టిమరలించింది. దీపంవెలుగుతూంది గంట లాగు. కిటికీపడలి, పుస్తకం తలవైపుపెట్టి, అమ్మాయికి మెలకువరాకుండా పక్కగోచేరేయి. అప్రయత్నంగా అమ్మాయి నావేపుతిరిగి లకుములాడుకుంది. చేరదీసుకుని పడుకున్నాను. ఆలేతశరీరంయొక్క వెచ్చదనం నన్నుజోకొట్టింది.

* * * *

నిద్ర! ఎంతటినిరీశ్వరవాదికైనా అస్తికత్వం కలుగచేస్తుంది నిద్ర. ఈశరీరం కట్టు బట్టలాగు విడిచిపెట్టి మనం యేలదృష్టసీమలకో తర్లిపోతాం. సృష్టివిలాసంలో ఆత్మకపాః క్రిడసలిపే మధుమృత్యువది!

* * * *

గదితలుపు మెల్లగకదిలి పట్లయింది. పారిపోయిన చైతన్యం తవగూటిలో ప్రవేశించి నాకళ్లుతెరిచింది. మా అక్కయ్యవచ్చి గుమ్మంలో అట్టేనిలబడిపోయింది. మంచిస్థితిగను కున్నాను.

“ఎందుకు? అక్కయ్యా!”

“ఎమీలేదు.” గద్దదికతో బరువై నాచెవిపడ్డాది ఆజవాబు.

గతుక్కుపడిలేచేను. నామంచం చెరిగవచ్చి చతికిలపడ్డాది మాలక్కయ్య.

“నిద్రపట్టలేదూ, అక్కయ్యా!”

“ఊ. ఊ. లాలి నిద్రపోతూందో లేదో అనీ—”

“ఇదుగో, నావక్కలోనే పడుకుంది.”

“రెండుగంటలై నట్టుంది, ఓమాటూ అడ్డాలో వేసుకున్నావా?”

“పదిగంటలైన తర్వాత తాగింది.....బేనుకాని అక్కయ్యా! ఎందుకు లేచి నావు? బావకాని యీమూడుగంటలై లులో వస్తున్నారా ఏమిటి?”

“లేదే, ఇంకామొన్న నే కదూ వెళ్లేదా? రేపుమొయిల్లో వచ్చేస్తారు.....అయితే, రాజ్యం! రాత్రి అంతసేపుదాకా చదువుతున్నావు; భయంఅనిపించదా?”

“ఎందుకు భయం?”

“ఊ. ఊ. లాలి ఒక్కరినీ మంచంమీద నిద్రపుచ్చేస్తే—ఎలా చదువుకుంటావని.”

నాకేమీ సమాధానంతోచలేదు. “కావలిస్తే చదువుకో, నాకు నిద్రతేలిపోయింది, రెప్పలు బరువెక్కిదాకా యిక్కడే వుంటాను.”

అర్థముకాని యీఅందోళనతో నానిద్రకూడా పూర్తిగా తేలిపోయింది. సరే అని కుర్చీలోనికిజరిగి పుస్తకంతీసేను. మాలక్కయ్య నామంచంమీద చేరి సవము వాల్చింది. వడగాఢువంటి నిట్టూర్పు నాచెవిపోకింది!

ఊహలకండరాని వ్యాపృతిలో నామనసు లీనమైపోయింది. అరమూసిన కనురెప్పల లోనుండి నీరెండలాగు దీపంకనిపిస్తూనేవుందినాకు. ఒడిలో జారిన పుస్తకంజారినట్లే నన్ను కాగలించుకుని ఉండిపోయింది. జల్లువిడిచిన శ్రావణనిశీలాగు నిశ్శబ్దంగా నిద్రించింది మాలక్కయ్య.....

మనసు బరువంతా విదిలించుకుని పైముచూతామని లేచి మేజావైపు వెళ్లేను. నాలుగు దగ్గరైంది. అమ్మాయి కదిలినట్లయిందికదా అని దగ్గరకెళ్లేను. లేతపెదవుల నుండి వక్షత్రకిరణంలాగు చిర్నగవుతోచి మల్లీ కరగిపోయింది. మల్లీ అంతట్లోనే కాళ్ళూ చేతులూ విదిలిస్తూ తనసూదిగోళ్లతో మాలక్కయ్యపైటకొంగు లాగేస్తూంది.

ఏదోమహాపచారంచేసివట్టు మాలక్కయ్య, చప్పునలేచిపోయి “లాలిని తియ్యమ్మా, రాజ్యం! ఎందుకొచ్చిన పుస్తకాలూ?” అంటూ, పైటచెఱగుతో కళ్ళొత్తుకుంటూ గది గుమ్మందాటింది!

గ్రంథపరిచయము

మిత్రలాభము; కాకోలాకీయము:—

పంచరత్నకథాంతగ్రంథములు. గ్రంథకర్త సాహిత్యవిద్యాప్రవీణులును వేంకటరమణయ్యగారు. ఓష్ఠ శర్మ సంస్కృతభాషను ప్రాసిన పంచరత్నకథలను మలభక్తైలి శాంధికరించుచున్న శ్రీవారు తొలుత మిత్ర భేదమును రచించిరి. దానిని పుస్తకవిర్ణయసభవారు చతుస్విగ్రంథముగనుట కర్త మని యంగీకరించిరి. వారి యాప్రోత్సాహము నూతగాఁగైకొని తక్కినభాగములను రచించుటాని 'మిత్రలాభము; కాకోలాకీయము' అను నీరెండవభాగమును శ్రీవారు ఇప్పుడు వెల్లడించిరి. ఈభాగమును రచించుచుటలో వారు బహుదేశ ప్రశంసలను సంపాదించిరి. మిత్రభేదమునందువలెనే ఇందును పెక్కుపదవిలు చేర్చబడినవి. విద్యాకాళాధికారు లాదరింతురుగాకఅని కోరెదము. క్రాసుపైజాన 84 పుటలు. పల్లిపేర్: క. శ్రీనివాసరావు; శ్రీవేదవ్యాస ముద్రాక్షరశాల; విజయనగరము.

పరీక్షితు:—

గ్రంథకర్త విద్యాధిప, సాహిత్యవరస్వతి విరుదాంచితులను నూతలపాటి కేరరాజుగారు. పూర్వస్కాన్ధ పైజా. 8 పుటలు, వెల 0-0-8. మంజరీద్వీపదలో వ్రాయబడినది. బ్రాహ్మణకావ్యములగిలి పరీక్షితు భాగవ తము చెప్పించుకొన్నకథ. దొరుకుచోటు: నూతలపాటి కేరరాజు, ఆంధ్రపండితుడు, ముడకకిర, అనంత పురముజిల్లా.

నరసింహశతకము:—

మంగళాద్రినరసింహస్వామిని గూర్చినది. గ్రంథకర్త శ్రీమతి నుడిపూడి ఇందుమతీదేవిగారు. క్రాసు పైజాన 20 పుటలు. వెల 0-2-0. పద్యములు ప్రాయశఃముగా కందములు. గీతములు, మజీకొన్నిపృథ్విములు గలవు. భక్తిభావములతో నిండియున్నది. మద్రాసు లెక్చురుస్కుకమిటీ వారంగీకరించినది. నలయువారు గ్రంథకర్తపేర లెజవాడ వ్రాయునది.

రాజరాజేశ్వరీశతకము:—

గ్రంథకర్త నుడిపూడి ఇందుమతీదేవిగారు. గుంటూరుజిల్లా తాడేపల్లియందు వెలసిన రాజరాజేశ్వరిని గూర్చి చెప్పబడిన భక్తిమయపద్యములు. మదరాసు పాత్యగ్రంథనిర్ణయసంఘమువారు ఆమోదించిరి. క్రాసు పైజాన 20 పుటలు. నలయువారు గ్రంథకర్తపేర లెజవాడ వ్రాయునది.

పశునేత్రచికిత్స:—

వెలరివరీ ఆయుశ్యేంద్రబైద్యభూషణులను శ్రీయుత యేజెళ్ల శ్రీరాములుచొదరిగారు రచించినది. పశుబైద్యగ్రంథనిలయమున తృతీయపుష్పము. గ్రంథమున గ్రంథకర్తగారి ఛాయాచిత్రము చేర్చబడినది. గ్రంథము రెండుభాగములు. మొదటిభాగమున పశువులనెట్లు ఆస్యదేశజాలు పోషించి వానివలన పొందవలసిన లాభము లను పొందుచున్నారో, మనదేశమున పశుపోషణ తీజించుటచే పశువులు ఒకగడలసినంతకత్తి నొకగడాల కున్నవో వివరించుబడినది. రెండవభాగమున శేత్రకోగములు, వానినికోధము, ఏయే జాద్యములకు సాధారణ చికిత్స, శస్త్రచికిత్స చేయించవలయును మొదలగువిషయములు నులభ్యతైలిలో వ్రాయబడినవి. రైతులకీగ్రంథము మిక్కిలి ఉపయోగకారిగనుండును. క్రాసుపైజా: గ్లేజుకాగితములు: 84 పుటలు, వెల రు 0-8-0. నలయువారు గ్రంథకర్తపేర కృష్ణాజిల్లా అంగలూరుకు వ్రాయవలయును.

పశువైద్యవస్తుగుణదీపిక:—

పశువైద్యగ్రంథవిషయమున చతుర్థపుష్పము. గ్రంథకర్త యేతెల్ల శ్రీరాములుచాదరిగారు. శ్రీమంత రాజా యార్లగడ్డ శివరామప్రసాదబహద్దరుజమిందారువారి పట్టాభిషేకమహోత్సవసమయభావకవిష్ణు ముగ్ధగ్రంథము ప్రచురింపబడినది. మద్రాసుప్రభావామాత్యులను శ్రీయుత బొల్లివ మునిస్వామివార్యుడు గారిగ్రంథమునకు వ్రాసిన పీఠికలో ఇట్లులిఖించిరి: “శ్రీయుత యేతెల్ల శ్రీరాములుచాదరిగారిదివఱకు ‘పశువైద్య చింతామణి’ ‘పశుశేత్రచిత్స’, ‘పశువ్రణచిత్స’ మున్నగు గ్రంథములను స్వానుభవపరిచయముల వాధారప ఆచుకొని విరచించి యాంధ్రకృషీవలల కర్పించియున్నారు. వానిలో చేర్చొనిన వివిధవస్తుగుణముల నిర్దేశోప యోగములనుగూర్చి ప్రస్తుతగ్రంథమును సీ‘పశువైద్యవస్తుగుణదీపిక’ విరచింపబడినది. పశుపోషణశీర్షికలో పశుపోషణావశ్యకత, పశుగణాహారనిర్వచనము మున్నగువిషయములను జక్కగ నిర్దేశించియున్నారు. వస్తు గుణదీపికలో పశువైద్యకాస్త్రమునందలి సూత్రములను క్రియార్థావకముగఁ బరిణమింపజేయుటకు గావలసిన విషయవిస్తరణమును, వస్తుప్రకృతీయును చేర్చొనఁబడియున్నవి. ఆంగ్లాయుర్వేదములందును, యునానీవైద్య కాస్త్రమునందును ఒక్కొక్క మూలకకొసగుబడిన గుణములు సంపూర్ణముగ చేర్చొనఁబడియున్నవి. చేర భాషలలో కాస్త్రప్రకన మవవరమని గుర్తింపఁబడు నీకాలమున నిట్టివస్తుకాస్త్రగ్రంథము లెంతయుఁబోల్సే హింపఁదగినవి. శ్రీరాములుచాదరిగారు పల్లెటూళ్లలో వానాటికి చివికిరూపునాయుచున్న పశువైద్యకాస్త్ర మును పునరుద్ధరించి భావికృషీవలల కత్యంతకృతజ్ఞతాపాత్రులైరి.” క్రాసుపైజా: గ్లజాకాగితములు: 284 పుటలు. వెలరూ. 2-0-0. వలయువాటిట్లు వ్రాయవలెను: యేతెల్ల శ్రీరాములుచాదరి, వెటర్నరీ ఆయుర్వేద వైద్యభూషణ, అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

శ్రీ విఘ్నే శ్వ ర చ రిత్ర ము:—

ఆంధ్రావలీగ్రంథమాలిక ప్రథమమనుమము. గ్రంథకర్త గొల్బూరు వేంకటానందరాఘవరావుగారు. విఘ్నేశ్వరునిచరిత్రము ఇందు విపులముగ పురాణములనుండి శ్రోదీకరింపబడినది. కైలీసులభ మేయనవచ్చును. కథానిర్వహణము రసవంతము గానున్నది. గంగిరెద్దువేషము, కుమారస్వామివిఘ్న స్వాములస్వర్గ మొదలగునవి వర్ణించుటట్లుములు హాస్యజనకములుగనున్నవి. మన పురాణకథలను ఇట్లు క్రొత్తరీతిలయించి పామరజనులకు అందువాటులో నుంచుట లెస్సయినపద్ధతి. గాణాపత్యుల శ్రీగ్రంథము శిరోధార్యముకాగలదు. క్రాసుపైజా: పుటలు 88; వెలరూ. 0-12-0. విశాఖపట్టణముజిల్లా ఎలమంచిలి ఆంధ్రావలీ సంఘకార్యదర్శి చే ప్రకటింపబడినది. కథామణిప్రవాళము క్తావధి:—

మూడుభాగములు. మూడుభాగములను విమర్శనార్థము మాకార్యాలయమున కంపబడినవి. గ్రంథ కర్తలు రూపనగుడి వారాయణరావుగారు. ఇది రెండవసంపుటలందలి క్రిందితరగతులలోని విద్యార్థులకును, ఎలిమెంటరీసాతకాలలందలి వైతరగతులలోని విద్యార్థులకును సుపయోక్తముగ నుండునట్లు వ్రాయబడినవి. మొదటిభాగమునందలి కథలు వాతీద్వీపములు, భిన్నమైన ఆభిరుచులకు అందునవి, సీతిప్రదములును. ఇందు కొన్ని భారతమునుండియు, ముస్లింధర్మదేశీయగ్రంథములనుండియు, భూగోళకాస్త్రమునుగడియు గ్రహింప బడినవి. రెండవభాగమున రెండుకథలుమాత్రమే గలవు. ‘కాకనస్సందలి కారాగృహవాసి’ అను మొదటికథ టూల్సుటూయ్ విరచితము. ఇది పచ్చికబయళ్లయందలి మానవసంసారయత్రమగుూర్చి తెలుపుచున్నది. ‘మర్లవాసినీరాజు’ అను రెండవకథ రస్కిన్ మహాళయుడు రచించినది. ఈకథకు హైందవభూమిక ధోయబడి హైందవాభిరుచుల కనుగునట్లు కొన్నిచూర్పు జొనర్పబడినవి. మూడవభాగమున పాండవుల

యజ్ఞాల్పవాసయ, నీమూలేవాసయఁడు, స్వాశోచిషమునుసంభవముఅను మూడుకథలు చేర్చబడినవి. నీమూలే
వాసయనికథ కరుణారసప్రధానమును, నీతిగర్భితమునునగుట విద్యార్థులు ఆప్యాయముగ చదువగలరు. పుస్తక
భాగములు మూడును క్రానుపైజాన గ్లజుకాగితములమీద ముద్రింపబడినవి. మొదటిభాగము 82 పుటలు;
వెల ౮ అణాలు. రెండవభాగము 88 పుటలు; వెల ౯ అణాలు. మూడవభాగము 116 పుటలు; వెల ౧౦ అణాలు.
పి. బుచ్చయ్య పెట్టి అండ్ సన్, పబ్లిషర్స్ అండ్ బిస్ నెస్ మన్చెస్టర్, బల్లారి నాండిద్దదొరుకును.

విషాద సంసారము :—

శ్రీ ఆదిభట్ల తరిణయ్యసిద్ధాంతిగారిచే వ్రాయబడినది. బ్రాహ్మణకులచారములను విమర్శించు
గ్రంథము. మరెంద్రమోహనభట్టాచార్యులవారి 'నారీబలి' యను పంగభాష్యగ్రంథమునకు తెనుగువేత.
సరకుల్గుదురాచారముమూలమున ఆడబిల్లలతోండి వైద్యకాస్త్రీ సర్వభ్రష్టమునగుట బాలిపుట్టించును. భావకవి
యైన కాస్త్రీ పెద్దఅల్లుని త్రాగుబోతులనముచేకరిసి తప్పుడుకవిత్యపుకూతలు హాస్యజనకములు. సూర్యకాం
తము మంచిబుద్ధి, పాపయ్య పాడుబుద్ధి, రామభద్రచయనుల దుష్టబుద్ధి బాగుగ వర్ణింపబడినవి. కాంతిశిల,
కరుణానుయయ ఆత్మహత్య చేసికొనుటతో వైద్యకాస్త్రీ విషాదసంసారచరిత్ర పూర్తియయ్యెను. వైద్యకాస్త్రీ
జీవితమును పూర్తియయ్యెను. క్రానుపైజా: గ్లజుకాగితములు: 124 పుటలు; వెల 0—12—0 అణాలు.
గ్రంథకర్తపేర బరంపురము వ్రాయునది.

శాస్త్ర విషయములు :—

ఇది ఆకుండి వేంకటకాస్త్రీగారిచే రచియింపబడినది. ప్రకాశములు: సీతారాం అండ్ కో, బుక్కు
సెల్లర్స్, పబ్లిషర్స్, తెనాలి. క్రానుపైజాన 38 పుటలు. వెల 0—2—0 అణాలు. 'దేశమత' పత్రికలో
'వింతలు: విశేషములు' అనుశీర్షికక్రింద శ్రీకాస్త్రీగారు ప్రచురించిన కాస్త్రీవిషయములకిది పుస్తకరూపము.

భారతీయ ప్రబోధము :—

గ్రంథకర్త సాయంపరదదాసు. ఆహింస, మద్యనిషేధము, శిష్టరు మొదలగువానిని ప్రోత్సహించుచు
వ్రాయబడిన పద్యములగ్రంథము. ఇందు కీర్తనలును గలవు. క్రానుపైజాన 16 పుటలు. వెల 0—1—0.
పబ్లిషరు గడ్డే లింగయ్యచౌదరి, యలమర్ర, కృష్ణాజిల్లా. ఇది దయానందగ్రంథమాలలో ప్రథమపుష్పము.

శారదా వ్యాకరణము :—

రెండవభాగము. మూడువారుగు తరగతుల విద్యార్థులకు ఉపయోగముగనుండును. గ్రంథకర్తలు సుప్ర
సిద్ధాంతప్రపండితులగు శేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు. క్షేత్రప్రకరణము విపులముగగలదు. వ్యాకరణమున
ప్రథమపాఠములు సేర్పబడిరి యెంతయుఆనువైయున్నది. క్రానుపైజాన 72 పుటలు. వెల 0-3-0. వలయువారు
గ్రంథకర్తపేర, 124 నెల్లూరీపీఠి, పరశువాకము, వేణేరిపాస్టు, చెన్నపురి అను చిరునామాకువ్రాయునది.

నై వీయ జలచికిత్స :—

పాచర్ నీవ్ గారి జలచికిత్సావిధానమును తెనుగున వివరించుగ్రంథము. ప్రకృతిపుత్రికనుండి పునర్ముద్రి
తము. గ్రంథకర్త పుచ్చా వేంకటరామయ్యగారు. క్రానుపైజా: గ్లజుకాగితములు: 80 పుటలు. వెల
రు 0—12—0. ప్రకృతి చందాదారులకు 0—8—0. జలముతోడనే కోగములనుకుదుర్చు విధానమును
వివరించుగ్రంథము. సుప్రసిద్ధులగు నీవ్ గారి జీవితసంగ్రహముకూడ ఇందు చేర్చబడినది. నీవ్ గారి వైద్యవిధాన
మున జలమును, మూలికలునువాడుదురు. వేవల జలచికిత్సావిధానమునకును, శేవల మూలికాచికిత్సావిధానమున
కును ఇది సమన్వయముచేయు విధానముగనున్నది.

వై ద గ్ని వి లా స ము :—

మద్రాసు లెక్టురుకు కమిటీవారు అంగీకరించినది. విద్యార్థుల సాహిత్యసరస్వతి నూతలపాటి పేర రాజ గారును, వారి మిత్రులొకరును ఈ గ్రంథకర్తలు. విదర్భదేశ రాజ కూతురగు రుక్మిణీదేవి శ్రీకృష్ణుని వివాహమాడినకథ ఇందు మంజరీద్వీపంలో అభివర్ణించబడినది. శ్రీమలును బాలికలును పాటగా పాడుకొనుటకు అనువుగానుండి బాలికాపాఠశాలలయందు ఆవశ్యముగా ఉపయోగింపఁబడియున్నది. సందర్భానుసారముగ చేయుటచే నర్థవములు చక్కగ నున్నవి. గ్రంథము క్రొనుపైజాన 70 పుటలు. వెల రు 0—4—0. దొరుకుచోటు యస్. పేర రాజ, తెలుగుపండితులు, బోర్డు మైన్సులు, ఉరవకొండబోస్టు, ఆనంతపురముజిల్లా. సా మా సి క పీ ర చ రి త్ర :—

గ్రంథకర్త డాక్టరు దువ్వ శేషగిరిరావు. చారిత్రాత్మకకథలసంపుటి. పర్వవోసింగు, తులసీబాయి, అనామ్యురూప, జాలేకా, ద్వంద్వయుద్ధము, రత్నబహుమానము, ప్రవాసీతుడు, అయోధా అను కథలుగలవు. ఇవి ఆమలచములకావోపు. అయినఆనంగతి తెలుపబడలేదు. ముద్రసిద్ధనవలారచయుతలగు శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు ఈగ్రంథమును సరిచూచిరి. క్రొనుపైజాన 116 పుటలు. వెల రు 1—0—0. వలయువారు గ్రంథకర్త గారిపేర కూర్పుగోదావరిజిల్లా పితాపురమునకు వ్రాయవలయును.

ప్రే మ చంద్ర క థ లు :—

శ్రీ ప్రేమచంద్రుగారు హిందీపాఠసర్వతమున కథలు వ్రాయుటలో గణన కెక్కిరి. మల్లికార్జునముపేర పారికథలను కొన్నిటిని శ్రీ మాడపాటి హనుమంతరావుగారు వదిలకునైదువర్సరములకు క్రితము భాషాంతరీకరించియుండిరి. నాదాదిగా చలువురు ప్రేమచంద్రకథలను తెలిపించుచున్నారు. రాణిసారంధా మొదలగునవి వద్యములలోగూడ తెలిసిరిచలచినవి. ఇప్పుడు శ్రీ దినపానీ సత్యనారాయణగారు ప్రేమచంద్రుగారి కథలను అన్నిటిని చెనుగుకేయి నధికారమును పొందియున్నారు. సరస్వతీగ్రంథమాలలో 25-వ పుష్పముగ నెలవడిన ఈ ప్రేమచంద్రకథలసంపుటయునందు అక్షుకథలు గలవు. ఒక్కొక్కకథయు నవీనకల్పనలతో నెలయుచున్నది. 'కోతి' కథ అతికరుణామగనున్నది. 'నగలు' కథ శ్రీమలు ప్రత్యేకము చదువదగియున్నది. ప్రేమచంద్రుగారికథలకు ప్రత్యేక కుమార్తె అవసరము. మార్మకయందలిభావము లేమాత్రమును చెడకుండుప్రయత్నముతో వీనిని తెలిపించిన సత్యనారాయణగారిని స్తుతింపవలసియున్నది. ఆంగ్లం. రీగ్రంథమును ప్రచారములోనికి తెచ్చురని నమ్ముచున్నాము. డెమ్మిపైజా: 112 పుటలు; వెల 0—12—0 అణాలు. దొరుకుచోటు: సరస్వతీగ్రంథమాల: కాకరపర; తణుకుతాలూకా; పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

అ హిం సా ప్ర బో ధ ము :—

శ్రీ అన్నపూర్ణాదేవిగ్రంథమాలలో 5-వ సంచిక. గ్రంథకర్త బాల సీతారత్నముగారు. పీఠికలో వివరింపబడినటుల సాధుజీవనయగు గ్రంథరచయిత్రీ ఈగ్రంథమున "అహింసావాదాధరణములో 'గాలీ దానం' ప్రోవుతేసి వింతయగు ప్రకృతియూర్చిన కనుమాలపుట్టిలో నవనీతస్పృహయును కలుగించుకొనినది. చెవులకుఁ జెల్లముల 'కాట్టి' యొకమాసలోనే గరువుకట్టించి వేదాంతరసాయనముపేర టంకించినది." గ్రంథము క్రొనుపైజాన 42 పుటలు. వెల రు 0—4—0. దొరుకుచోటు: శ్రీ అన్నపూర్ణాదేవి గ్రంథమాల, బ్రాడీపేట, నంటూరు.

భ ర త మా త్మ శ త క ము :—

కల్లూరునందలి శ్రీ శారదాగ్రంథమాలయందు ద్వితీయకుసుమము. గ్రంథకర్త కల్లూరు ఆహోబిల రావుగారు. భరతమాతయొక్కకీర్తి ఈగ్రంథమున గీతపద్యములలో కీర్తించబడినది. పద్యములు దేశభక్తిని

శ్రీమతి రత్నాల కృష్ణ బాయిగారు, ఆమె సోదరి

శ్రీమతి చర్ల సుశీలగారు

శ్రీమతి వేదాంతము కమలాదేవిగారు

శ్రీమతి జయంతి సూరమ్మగారు

ఉద్దీపింపజేయునవిగానున్నవి. క్రొవపైజాన: 24 పుటలు, గ్లేజాకాగితములు. వెల చందాదారులకు 0—2—0; ఇతరులకు 0—3—0. దొరుకుచోటు: భారతీభవనము, బళ్లారి.

అన్నపూర్ణాదేవిదీపితము:—

శ్రీ అన్నపూర్ణాదేవిగ్రంథమాలలో ఇది రెండవసంచిక. గ్రంథకర్త శ్రీమతి అట్లూరి వేంకటసీతమ్మ గారు. శ్రీమతి మాగంటి అన్నపూర్ణాదేవిగారు త్యాగజీవిత మిందు కీర్తింపబడినది. ఈ గ్రంథమునుగూర్చి శ్రీ పున్నవ లక్ష్మీనారాయణగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు: “గ్రంథకర్త సీతమ్మగారు ఆంధ్రదేశమునకు క్రొత్తవారుకారు. ఈచరిత్రను ప్రసాదించి ధన్యులయివారు. అన్నపూర్ణాదేవిజీవితమునలెనే నీచరిత్రయును క్లుప్తముగను మృదుమృదురకైతీసంయుక్తముగనూపున్నది. చిక్కరించన, ముస్సూలుకుమాటలు, లేనియ లాలుకువదన x, విశాలభావములు అన్నియు అన్నపూర్ణాదేవిజీవితమునకు కురిసిపోయినవి.” గ్రంథము క్రొవపైజాన 42 పుటలు, గ్లేజాకాగితములు. వెల రు 0—2—0. వలయువారు శ్రీ అన్నపూర్ణాదేవి గ్రంథ మాల, బ్రాడీపేట, గుంటూరు అని వ్రాయునది.

బ్రహ్మరహస్యము:—

గ్రంథకర్త శ్రీమాన్ ఇనగంటి పున్నయ్యచౌదరి. ఈగ్రంథము భక్తిభావము, జ్ఞానభావము, అచల భావము, పూజావిధానములనుగురించి తత్త్వములుగా వ్రాయబడినది. క్రొవపైజాన 50 పుటలు. వెల రు 0—8—0. దొరుకుచోటు: ఇనగంటి పున్నయ్యచౌదరి. అప్పికట్ల (అప్పికట్లపోట్లు) రావట్లతాయాకా, గుంటూరుజిల్లా. ఇందలి సారాంశముననలోకింప యోగరిహస్యానుభవము, ద్వైతాద్వైతవిష్టేద్వైతరహస్యానుభవములమిడి యుండుటయేగాక నిర్వహితసమృతముగు పరమార్థరహస్యపరిపూర్ణానుభవముపైతయు నెల్లడింపబడియున్నది. కవిత్వము మృదుమృదురకైలిగలిగి నిర్దుష్టమైన ధారాకుద్ధిచే నలరారుచున్నది. ఇట్టి మోక్షగ్రంథమును ఆంధ్ర సోదరసోదరీమణు లెల్లరు ముఖ్యముగా పఠింపించి పరమార్థమెరుంగుట శ్రేయస్కరమని నూయభి ప్రాయము.

మాతృదర్పణము:—

శ్రీ గర్భముతోమన్నకాలమున నిర్వహింపవలసిన విధులు, శిశుపోషణము, ఆరోగ్యహర్గము, సామాన్య రోగములు, వానిచికిత్స, అంటువ్యాధులు; వానిచికిత్స మొదలగు విషయములు నులభిబోధకకైలిలో ఈగ్రంథ మున వ్రాయబడినవి. తల్లియగు స్త్రీ తప్పక ఈగ్రంథమును చదువవలయును. ఆకస్మికాపాయములు తన్నివారణోపాయములుగూడ ఇందు వివరింపబడినవి. ఇందు వ్రాసిన విషయములన్నియు గ్రంథకర్తయగు కే. రోజి యమ్మగారు అనుభవజ్ఞులును నైద్యవిద్యయందు నిపుణులునునగువారినుండి గ్రహించినవే. కావున అనుభవ ప్రమాణముగల గ్రంథము. గ్రంథము క్రొవపైజాన 42 పుటలు. గ్లేజాకాగితములు. వెల 4 అణాలు, దొరుకు చోటు: దేవిడే సామ్సన్ సతి, వెస్లేయన్ మిషను, మెదక్, హైదరాబాదు, దక్కను.

శ్రీ తులసీరామాయణము:—

వేనుజాక్క గ్రంథమాలలో 41-వ నుమమము. నుండరకాండము. నిర్వచనము గ్రంథకర్త భాగవతుల నృసింహశర్మ. తులసీదాసురామాయణము నుప్రసిద్ధమైనది. అందు నుండరకాండము రసవద్భటుము. వెనుకటి కాండములకంటె శర్మగారికవిత ఇందురాగదేరనది. సామెతలతో, జాతీయములతో కవిత్వము ధారాళముగ సాగిపోవుచున్నది. దెమ్మిపైజా. గ్లేజాకాగితములు. 126 పుటలు. వెల 0-12-0. విలాసము: వేనుజాక్క గ్రంథమాల, బరంపురము, గంజాముజిల్లా.

సమస్యారణము

సమస్య

“ముదిత ర్ నేరగరాని విద్య గల దే ముద్దార నేర్పించిన క ”

మృదుగీతిం బటువీతికాస్త్రుగతి గార్జితోపదుల సాక్షి మో
 ప్లాదమారాని సమిత్తరానిరతి సత్యార్థామృతం సాక్షి సా
 ఖ్యదిగేహంబును రాజ్యవేలుమతి దుర్దారుద్రమల సాక్షి హ!

—పరుచూరి భువనేశ్వరి.

అదిరా! గానమురాదటన్నమడి మాద్యతోక్తిలారానమా;
 సదుపాయజ్ఞత చాలదన్న పతి నిర్భావ్యాత్మ గావించరే;
 సదనంబున్ సవరించు వారలకరాజ్యం బెలగా జేరొజో;

—పేరేపుమహాలక్ష్మి.

కదనంబందున సత్యభామ బహుగోగ్రప్రాధి జాపించదే?
 మది వేదాంతకరారహస్యములరక మైత్రేయివాదించదే?
 విదితస్ఫూర్తిదీర్ఘ రుద్రమ మహావిశ్వంబుపాలించదే?

—దేశిరాజభారతదేవి.

నిదురేగానకనైగులందునిమె రూన్పిలక్ష్మి న్యాయకస
 త్విధముంబాయక రాజ్యమున్నడపె రుద్రమామహారాజ్ఞతా
 సదనద్విద్యలలో సరోజినియు శశ్వత్కీర్తినిగాంచె మా

—హరిలక్ష్మిదేవి.

కదనక్షోణి బరించనేర్తురుగదా ఖడ్గంబుచేబట్టియున్
 పదలాలిత్యము నర్థపాప్త్యముపాంపారంగ గ్రంథార్థముల్
 బదువున్ నేర్తురుగాక యెంతయు మహాసంరంభమున్ జాపుచున్

—పిండిప్రోలు కొండయాంబ.

కదనంబందుబయించినారు రిపుసంఘాలెంబు విజ్ఞానసం
 పదచేభాగ్యములందఁ జేసిరిగదా ప్రాజ్ఞకులన్ తిండ్రులన్
 ప్రథితప్రాజ్ఞయతోవికాలలు ఖనానాగాంబులన్ నారుల

—గండికోట సావిత్రిదేవి.

మదితీరత్నము సత్యభామ మును రక్షోనాగుసంగ్రామముం
 దురురైగెల్పుట, చిత్రలేఖ సకలోన్వితాత్మజాకారముల్
 చదురేపారలిఖించి చూపుట, మదిన్జన్మింపనిధాతిలో

—వడ్లమూడి శేషారత్నము.

కదనోర్విన్ శరబాడబంబున రిపుమ్మ వాధనైవ్యాంబుధిన్
మొదలంటన్ గ్రహించి సర్విజయసమ్మాదంబునన్ సత్య యా
యదునాధున్ గన నాతడిట్లును మహాపార్షంబునన్ “గోమరీ!

—గంటికా మేళ్య రమ్మ.

కదసక్షోజీ ఖరాసిధార రిపులన్ ఖండించె సంయుక్త ప
శ్మద్దులైలిన్ రచించె రాఘవునిచారిత్రంబు నామొల్ల భ
వ్యరయన్ రుద్రమదేవి యాంధ్రజనులకొబాలించె; నీస్పృహ

—శేష మాంబ.

మదిలో నెంచగృహస్థులృపదవీమాగ్లోన్నతుల్ మోంద సం
చదలన్ దేలఁగ భర్త సంతతుల సమ్మానంబువీక్షించు భూ
తదయన్ తెదఁగ నిందునందుడెగభర్తల్ గ్రాల మూలంబులె

—సామినేని హనుమాయమ్మ.

విదితం చేగదమొల్ల సత్కవిరచెప్పెన్ మోహవాంగిన్ యశ
స్పదకుభ్రాంగిని; వెంగమన్ దలియమే? సంగీతవిద్యావికా
రదలొగారటె సత్యముఖ్యులగు వార్యల్ వేయి యేలానుదుర్?

—యం. రామలక్ష్మమ్మ.

చదువన్ లేదొకొ కాస్త్రముల్ బుధులతో జెర్పింపనో పాండితిన్
కదనంబందున శ్రమవేసలవధల్ గావించనో, దేశమల్
సదయత్వమ్మున నేలనో, పురుషులైకాపించనో, యిద్దరన్

—సామవేదంసీతారామమ్మ.

సదయాత్ముండగు వాసుదేవునతియొ సత్రాజిత్ దేవి తా
నెదనెంతేనియు భీతిన్ దండక రథంబింపారగానెక్కి యా
కదనంబందునగల్చెగాచ వరకమ్మపాలు నుర్వీస్థలిన్

—ఎమ్. వేదవల్లితాయారమ్మ.

చదువుల్, సాములు, కాస్త్రచర్చ, ధరణీరాక్షిత్వ, శిల్పంబులున్,
కదనంబందునరక్తి, గాన, కవితా, విజ్ఞాన, సారథ్యముల్,
సుధలంజిమొడిపాకకాస్త్రవిదితం, బాబాలలాలిత్యముల్

—ఆచంట సత్యవతమ్మ.

ఎదవైనన్ నుచరూపసంగతిని సాహిత్యంబు సంగీతమిం
పాదపంజారిది ధాతచేతలకు నేప్రాద్దున్ సహాయంబుఁ ద
ద్యదనంబందు వశించి జేయునతి సంభావించి రక్షించు నీ

—పంతుల సీతాలక్ష్మి.

రథమందున్ విలంకేలబూని తిప్పులన్ రట్టాడి భంజించి ను
 న్నుద మొందించెను కృష్ణు వత్స యన, నెందున్ ముద్దియన్ నేర్వరే
 పదలా విత్సక విత్సచిత్రరచనాప్రావీణ్యగాంధర్వముల్?

—సా మ వే ద ము చి రం జే వ మ్మ.

విడువీరత్నము లెందరో యువుడు ప్రావీణ్యము దీపింప వ్రా
 యుదు రీవుత్తిక కెన్నియేని బహుధామోగ్యములై మించు ను
 త్కృథలన్ వ్యాసములన్ గవిత్వముల; లెక్కాయేమి? లోకములో

—బె ల్లం కొం డ క న క మ్మ.

పదమొప్పెందివి విద్యచేనుదతిలో పాముద్ర నుర్వాళిలోన్
 చదువుల్ నేరిచినాయకత్వమునహించంగల్గె విఖ్యాతిగా
 పదమప్పెందివి భారతీపతిమహా కాశ్రీయవాచంబులో
 చదువుల్ ముఖ్యము భామినీమణులకేయందున్ బ్రసిద్ధంబుగా
 విదితంబాటకుగాదె యార్వజను లు విద్యామసంధ్యాత్రివిన్
 నుదతిమూర్తిగ నెంచి గొల్పిరి మదిన్ యోచింపఁగానట్టివో

—యే లూ రి పా టి ల క్ష్మి స ర వ్య తి.

విదితంబేగద జానకీసతి భమర్త్యన్యూప్రభావంబు కా
 రదకుక దీటగు మెల్ల తెల్లమగు మీరాబాయి సంకీర్తను
 మృదికాశోభితయోగినీతికముల్ మైత్రేయి ముఖ్యాంగనల్

—కే. రా మ సు బ్బ మ్మ.

మొదలన్ కన్తురిబాయి విద్యయన యేమో యేమెరుంగున్ మహా
 హృదయాలన్ కదలింతుధీగురుడు గాంధీకుండు బోధించగా
 నెదిగెన్ జ్ఞానశిఖాకలాపము సముజ్జ్వలభద్ర్యతిస్సారమై

—ఆ రా ధ్యు ల వేం క ట సు బ్బ ల క్ష్మి.

మొదటన్ తల్లులు దంగులున్ ముచ్చముతో ముద్దాయప్రాయంబులన్
 చదువన్ వ్రాయగ కితలందునుచుచున్ సంరక్షణలో నేయగా
 పిదపన్ భర్తలు తత్కళామహిమలన్ పెంపొందగాతీయుచో

—ఆ తీ సూ ర్య కాం తం.

చదువన్నీర్తురు భారతాదివిలసత్సాహిత్యసద్భ్రంభముల్
 కదలింపునలరేయెడందనయినన్ గావామృతంబొల్కుచున్
 హృదయానందముగాక చిత్రరచనల్ సృష్టింపు ప్రజ్ఞాన్వితల్

—భా గ వ తు ల వేం క ట జో గ మాం బ.

 దోషబాహుళ్యమున పెక్కు ఫరారములు విడనాడబడినవి.

—సంపాదకుడు,

ద స రా ప ం డ గ :—

“చిరకాలముక్రిందట నీభరతభూమి మహారణ్యముగానుండి అక్కడక్కడ చాలతక్కువసంఖ్యగల మానవులుండియుందురనియు, క్రమక్రమముగ మానవులసంఖ్య యితరప్రాంతములనుండివచ్చినవలె నెక్కువగమారి క్రమాభివృద్ధినిందివదనియు బహుజనాభిప్రాయము. అట్టికోద్దినసంఖ్యగలిగిన మానవరాశి యాభారతభూమి మన్న కాలమున స్వోదరభరణమువలె యితరతీవముల క్రూరముగజంపి, భక్షించునెన్నియో బలాధ్యమగు ప్రాణులుండెననియు వాప్రాణులనే రాక్షసులనియు, పిశాచములనియు జెప్పించెదనియు ప్రసిద్ధము. ఇట్టి హింసాతత్పరతగల ప్రాణులలో మహిషాసురాదులు గొప్పవారనియు విందుము. ఈమహిషాసురాదుల ఘోరహింసాకృత్యమున కోర్వజాలక లోకహితమును గోర దయాతత్పరులగు మహద్దలక్ష్మాల మన, నాయారాక్షసుల బాధ తొలంగుటకు భగవతియగు మహాశక్తిని ప్రార్థించి శుద్ధదయాతోరంగిణియగు నాకాలిక భక్తుల మొలుపాలకించి ప్రసన్నురాలయి చత్యక్షరూపుమన నావిర్భవించి మహాదుష్టులను నామహిషాసురాదుల సంహరించి శాంతిగుణుల కానందిమొనగి, ఆహింసాత్వస్వముయొక్క జయమును ప్రకటించి, లోకమునకు గొప్పహితము జొనర్చెను. ఆదినములలో నాశ్వయుని శుద్ధపాద్యమి మొదలు సప్తమివరకు ఋషులచే మహాకాళి ప్రార్థించుట జెననియు, అష్టమిలోజన దుర్గఃపత్యక్షమయ్యెననియు, నవమిని రాక్షససంహారమొనర్చెననియు, దశమి శాంతిమాన్యులకానందోత్సవము జరిగెననియు జెప్పబడును. అందుచేతనే యాచరిత్రస్మరణము వలె పాద్యమిలోజననే కలశస్థాపనమొనర్చి దుర్గారాధన ప్రారంభించుచుండుట నేటివఱకు గమగోమచుందుము. అష్టమిని దుర్గాష్టమియనియు, నవమిని మహానవమియనియు; దుర్గపత్యక్షత, మహాకార్యనిర్వహణతలమబ్ధి ప్రసిద్ధము. దసరాయని జెప్పబడు పండుగదినము ఆపూర్వకాలపు శాంతప్రాణుల సౌఖ్యస్మరణముగ నిప్పుడును మనమందరము చేడకతో నెన్నియోవైభవములు జరుపుకొనుచుండుము. ఇట్టిచదివినములును, స్త్రీస్వరూపుమన లోకహితము నొనర్చిన మహాకాళిదేవి ప్రసన్నదినములుగాన మనసమాజమంతయు రేచేకధ్యానముతో దేవీపూజ యొనర్పదగిన సమయమని విన్నవించుచున్నాను.”

—వీ ర ప నే ని ను శీ లా దే వి.

వి ద్యా వ తు ల ఉ ద్యో గ ము లు:—

“ఆధునికకాలమున అంకురించిన పరివాశయములు నవభారతాదనిని నాశమొనరింపవచ్చు నేమోయను సంతటి భీతిగొల్పుచున్నది. పాశ్చాత్యవాగరికతామహద్వీచికలచే త్రిశంకుస్వర్గమువలె అంతరాళమున ముఱ్ఱుతలుగుచు దేశము వివరీతాశయముల నభిలషించుచుండుట పరిపాటియైనది. ఇప్పుడిప్పుడు కొందరు సోదరీ

మణులు పురుషులతో బాటు స్త్రీలకునూ సేవకోర్కొగములు కావలయుననుటయు, పురుషుల కేవిషయమునను తీసిపోని స్త్రీలు పురుషులు లోకోగములు చేయుచుండ తాము వంటింటకూర్చుంటు గౌరవలోపమనియో లేక స్త్రీపురుషసమత్వహక్కును బోలునచ్చుననియో తమతమ ఉన్నతభావములను వంపుకొని, వినిర్మలహృదయ కాశములందు తావుగొన్న బాతీయాదర్శములకు స్వస్తిజెప్పి, పాశ్చాత్యదృక్పథావహమగుచే నల్లాడుచు సేవకోర్కొగములకై తదప్రయాడుట కాలవైచిత్ర్యమో, దేశదోర్భాగ్యమో, తోచరాకున్నది. మహాత్మాగాంధీ గౌరవంతి లోకోత్తర్యుని మన్ననలచే ప్రీతిపాత్రతగన్న హిందూమహిళామణులు కేటిగానకీయరంగము వందనమానసాహనైర్యములు కనుబరచి దేశదాస్యవిమోచనమునకు తమ సర్వస్వము వర్పించుచున్న మేటి ధీరలను తోడిసోదరీమణులను గనియొనను సిగ్గుకొందవలయును. పురుషులతో బాటు సమానమైనహక్కు మనకు ప్రాచీనకాలమునందే కలిగియుండ నేడది మరల ప్రసాదించుమని పురుషులవడిగొనుట స్వీయగౌరవా నర్హముగాదా? పురాతనకాలమున స్త్రీలు పురుషులతో సమానహక్కు కలిగియుండిరనుటకు గాగ్గీ, మైత్రేయో నులభ మున్నను వారీమణులచరిత్రములు ప్రబలవిదర్శనములు. ఆరీకసాంఘికరాజ్యమునైతికవేగధ్యయన పండితప్రసంగవిషయానుగుణ్యమైన మహానభలయందు విదుషీమణులు పొల్లామను జగద్విఖ్యాతకీర్తిని గడించి సర్వజనామోదమునందుట నుచున్నది. మనహక్కులన్నియు మనహస్తములందేయున్నవి. మనకోరులు ప్రసాదించవలసినవి లేకమాత్రమునులేవు. మనము గృహలక్ష్యులము. సర్వస్వార్థార్థ్యములు కలిగియున్న గృహ రాణులము. సర్వము మనచేతులందడుగొనియు సమానభాగస్వాములనడగు వ్యక్తులను 'ధనతీర్థిక్షాంబేహి' అని యాదించుట మహిళాజనమండలికి గలకీర్తిప్రతిష్ఠాత్మకగౌరవాదులకు తీరనికళంక మాపాదించుకొనుటగాదా? అదియట్లుండ పురుషులకే చాలినన్ని ఉద్యోగములలేక అల్లాడుచుండ ఇక స్త్రీలుసహిత మాయుద్యోగములకు వేరెరింప యెట్టి కిష్టపరిస్థితుల నెదుర్కొనవలసినద్యుచో మీరే యూహింపుడు. ప్రతిసంవత్సరము పాశ్చాత్యులందు నూర్లకోలది విద్యార్థులు తయారై సేవకావృత్తికై ఇతరులపంచల నాశ్రయించితిరుగుచు యే నున్నా గానో తమజీవితసర్వస్వము తమ పొట్టకూటిగొనకు అమ్ముకొనుచున్నాదు. నాడు పోతన వడించిన వాక్య రత్నములైనను వీరల కర్ణరంధ్రములజొచ్చి దృక్పథమునబడి ఆచరణమునకు రాజాలకుండుట విచారణీయాం శము. ప్రతిసంవత్సరము ఉద్యోగములనువాంఛించు యువకులసంఖ్య రెక్కెను మిక్కుటమగుచున్నది. ఉద్యోగ స్థానములూ మిక్కిలి తక్కువ. మాటికి ఒకటిరెంటికిన్న యెక్కువదొరుకుట దుర్లభము. ఇట్లు పురుషులకే చాలినన్ని యుద్యోగములేక కడునిడుమలగుచుచుండ స్త్రీలుసహిత ముద్యోగవాంఛితవిద్య నార్జించి సేవకర్తమునకు పూనుకొనునెడల యిల్లుగుల్లయై, దేశమల్లరియై యెన్నికష్టముల నెదుర్కొనవలసినద్యుచో తల పోయెడు. ఇట్లని స్త్రీలుద్యోగములుచేయజాలరనియు, చేయుటతప్పనుభావమునను సేమ వ్రాచులేదు. స్త్రీలు ఉద్యోగముచేయుటేకాదు, ఉద్యోగముల నిలువజేయు నిర్వహణకీర్తిమందు మహిళము పురుషుల కేనాడును వెనుకబడరనుట అతిశయోక్తి కానేరదు. ఎట్లన ఉద్యోగనిర్వహణమునకు ముఖ్యాంగములైన దయాకాంత్యాదిసుగుణములు మాతృస్వాభావికములగుట స్త్రీ పురుషులకంటె చక్కగా నిర్వహింపగలదు. రాజ్యములుపాలించిన రమణీమణుల సుచరిత్రములే ఇందుకు తార్కాణములు. స్త్రీలు యెప్పుడుగాని ఉద్యోగకాంక్షతో ద్య సభ్యునింపరాదు. తమబాతి పురోభివృద్ధికి దోహదమొనర్చునట్టియు, భారతబాతీయా దర్శములకు అడ్డురానట్టియు, భావినంతానమును సుశిక్షితముగా నొనర్చునట్టియు, గృహలక్ష్యులను వామ మును పార్థకచరచునట్టియు, గృహలోపకరణముల నలవరచుకొనుటకు ముఖ్యముగా కావలసినట్టియు విద్యా పద్ధతులనే భారతరమణీయమణు బాంధింపవలయుమగాని స్వాధ్యయనకై యే సేవకావృత్తికై నను పూనుకొన రాదు. అట్లని యెవ్వరియందును స్త్రీలు ప్రవేశింపవలదనికాదు, మన దేశమునకు, మన బాతికి ఆవశ్యము

కోవలసివస్తునంటి గౌరవప్రధానములగు ఉపాధ్యాయ, వైద్యవృత్తులందు స్త్రీలు అధికసంఖ్యాకులుగా ప్రవేశించుటయేము. ఉపాధ్యాయవృత్తి మిక్కిలి వికలాశయముతో గూడుకొన్నది. ఇందుకంతయు స్వాధ్యాయ భాషిత తమిళమాత్రాధికారమునెల్లను విద్యార్థుల ముడితీతులుగానొనర్చుకట్టి నేపాడితీతు వినియోగించి నచో మన కష్టములన్నియు తీరియున మటునాయములైపోయి భావనంతరిసి యెట్టి ఉత్తమవిజ్ఞానధనులను దేశభక్తిపూరితులమగా రెయ్యారుచేయగలమో తలకొంపుడు. విష్ణును సేవచేయు ఉపాధ్యాయులు తమకును విద్యార్థులకునుగల పరిస్పరసంబంధక దైవ్యతాబాధ్యతలను గుర్తించి బాలబాలికల కోమలహృదయక్షేత్రములనుందు పరిత్రవంతములగు బోధవాత్సరీజములను గూఢముగ నాటినయెడల తమ స్వార్థవిరహిత దైవసేవఫలస్వల్పమై ముదర్బలములను దేశజనసేవాదకమలములకడ నర్పించవచ్చును. ఇక వైద్యవృత్తిని గురించి యిందుక చర్చితము. పరిత్రవంతమైన వైద్యవృత్తి గొప్పబాధ్యతతో గూడుకొన్నది. దేశమైన స్వాధ్యాయభాషితక యీ మహితార్థ్యమునకు ఉద్యుక్తులైనవారలు పూజ్యులు. రోగియొక్క జీవితాశయములన్నియు వైద్యునిచేతులయందు విమిడి ఉత్తమఫల మాకాంక్షించుచుండునుగాన వైద్యుడు స్వలాభవిరహితా శయముతో ప్రజాసేవకు గడంగవలయును. తమ కాలమంతయు దేశప్రజాసేవకై వినియోగపెట్టువారలై ఈ వృత్తులందు ప్రవేశించి స్వార్థవిరహితమైనసేవ యొనర్చినయెడల తమ కీర్తిచంద్రికలు దిగంత విరాజమానములై మహితాలోకమున కెక్కుడు మేల్కనర్చినవారలగుదురనుట సత్యమౌరయు కా నేరదు. దుర్బరవైద్యబాధచే నుండుచు హితాశలగు సోదరీమణులు ఈవైద్యవైద్యవార్జించి తమజీవితసర్వస్వమును, ఆమాత్రాధికారమును మహితాప్రపంచసేవకై భారబోసి అధఃపతితముగానున్న భారతావనిని సముద్ధరించి చరితార్థులు కాగోరడను. ఈవ్యాససారాంశభాగవతయ మచిరకాలమున కార్యమాపమున వర్ధమానమై వెలయఁజేయుటకు పరమేశ్వరామగ్రహము ప్రసాదించుటడగాక.”

—కె. రామసుబ్బయ్య.

బాలికా సాతశాలలు: నీతి సాతములు:—

“ప్రాచీనప్రబంధములలోని స్త్రీల వర్ణనావిషయమునఁగోసి తత్సంబంధములగు విషయవివరణములవల్లఁ గాని యాకాలమున స్త్రీలెంతయు విద్యావతులని యవగతమగుచున్నది. నీతి, సావిత్రి మొదలగు ననితలంతటి సత్వీలవతులుగనుండుటకుఁ గారణము వారు విద్యావతులగుటచేతనేయనుట స్పష్టము. సావిత్రిని తండ్రి ‘చిత్రాశ్వు డల్పాయుష్కుడు, అతనినిగాక వేరొకనిని పరింపు’మని బ్రతిమాటినప్పుడు సావిత్రివదించిన యుక్తి యుక్తములగు నచనములు, ఆమె వివరించిన ధర్మసూత్రములు పండితులకును డెలియరానివి. అట్టి విజ్ఞాన మామె విద్యావతియగుటచేతనే కలిగినది. ఆట్లే మునివత్తులు మొదలగు నితరస్త్రీలును విద్యావతులమటకు మన కనేకతార్కాణములు గాన్పించుచున్నవి. వాటి ననితలకు నేఁడునలె విద్యోపార్జన కనకాశము లంతగలేకున్నను విద్యావిషయమున వారి జననిజనకుల కంటటి పట్టుదలయున్నది గావుననే యెట్లో విద్య నేర్పించిరి. సామాన్యముగ బ్రాహ్మణులందరు పండితులేయైయుండిరిగాన వారింటికడ నేర్చుకొను శిష్యులతోఁబాటు బ్రాహ్మణబాలికలుపైతము విద్యనేర్చుకొనెడివారు. మిగిలిన జాతులలో ధనవంతులు పండితుల నింటికడ నియమించి తమతనయలకుఁ జదువు చెప్పించెడివారు. ధనికులుగానివారుపైతము వారివారి విద్యాభిలాషననుసరించి భాషాజ్ఞాన మలవరచుకొనెడివారు. ఇంతయేల? పాఠశాల లత్యధికముగ లేనికాలమున స్త్రీలు చదువుకొనినఁ బాఠశాలదురు, చెడినదతిలు గలవారగుదురు అను మూర్ఖపుటాచారముచే నుద్దితనముగ విశ్వసించి బాల్యవివాహములుచేయుచు లేనిపోని మోటుపనులను ముక్కుచచ్చులారని బాలికలచే చేయించెడికాలమున జననమందిన స్వర్ణవాసిని స్త్రీమతి భండాదు అచ్చమాంబగారు విద్యోపార్జనమెట్లు చేసి

కొనెనో యాంధ్రదేశ మెఱుంగకపోలేదు. అర్థవారింటికి దన తమ్ముని దీసికొనివచ్చి యాతనిపాతమునే తను రాగ్రుండుఁజదివి యెంతటి ప్రతిభావతియాయెనో యామె రచించి ప్రసాదించిన “అబలాసచ్చిత్రి రత్నమాల”ను తిలకించిన జేటలెల్లముగాఁగల్గుదు. “స్త్రీలయొక్క పాపభావికప్రవృత్తి సద్గుణములవైపునకే గాని దుర్గుణములవైపునకుఁగాదని సిద్ధాంతీకరించుట వా ప్రథమార్దేశములలోని యొద్దోమ” యను నా కళాపూర్వకముగల విజ్ఞానవతి తలంపులెంతయు వర్ధిలందనియనులు. పెరిజెప్పినవిధముగ విరివిగఁ బాతకాలలు లేనికాలమునన్వేతము స్త్రీలు విశ్వోపార్జనముచేసి సద్గుణములుగలవారై యుండిరి. ప్రస్తుతకాలమున నట్లుగాక పాతకాల బారూరఁ చెందు, మూడు కూడమన్నవి. ప్రత్యేకము బాలికలకే పాతకాలలున్నవి. ఉన్నతతర గతులు చదువుటకును, కళాకాలలోపడిన పట్టభద్రులగుటకునుగూడ స్త్రీల కీకాలమున నవకాళములు మిక్కిలిగ నున్నవి. ఈ పాతకాలను ద్వివిధములుగ నిపుడు ప్రచాలనములోనున్నది: ప్రజాపాలితములు, ప్రభుత్వ పాతకాలలు. ప్రభుత్వపాతకాలలలోని విద్యాప్రణాళిక రానులేకపోవుటలెల్ల, నూతనముగ ప్రణాళిక సోక దానిని విద్యాధికులు తయారుచేసి స్త్రీవిద్యాకాలలను కొన్నిటిని పెరికొల్పినారు. కాని యేకాదగముచేతనో యవి ప్రారంభింపఁబడిననాఁ డున్నంతటి యంతృహమును, తేజమును గోల్పోయినవని మనవిచేయవలసినదని నందులకెంతయు విచారము. దీనికిఁ గారణములు పెక్కులుగలవు. నిర్మాతలు కొన్ని యాదర్శములుగలవారే యయ్యెను నుపాధ్యాయులను నియమించుటలోని లోపము కొంత, పాలనములోని లోపము కొంత, అన్నిటి కంటెనుమించిన ధనలోపమును గారణము. ప్రభుత్వపాతకాలల కట్లుగాక ధనము మిక్కిలిగనుండుట చేతను, బరిపాలనము బాగుగనుండుటచేతను నందలి విద్యావిషయము లెట్లున్నను బాతకాలలు సక్రమముగ ప్రవతీతములగుచున్నవి. ప్రతి పాతకాలయందు బాలికలకు నీతిగరవుట యొక ముఖ్యోద్దేశమై యుండునలెను. ప్రజాపాలితపాతకాలలందు నీతివిషయమై యేచిన ప్రార్థనలు లేక పద్యములు మొదలగునవియేకాని ప్రత్యేక ముగా నీతివిద్యనేర్చు నియమమున్నట్లు గాన్పించదు. దినమునకు ఒకగంటయైన నీ నియమముండవలెను. ప్రభుత్వపాతకాలలలో నీతిబోధనము నియమితముగనుండును. కాని సామాన్యముగ పాశ్చాత్యపద్ధతుల పైననేయుండును. కళాకాలలందు బైలిలు నియమముగఁజెప్పదురు. ఇట్టి పాశ్చాత్యసాంప్రదాయముల ననుసరించియే బాలికాపాతకాలలందును నీతిగఁజిననో బాలికలకువలయు కలముగల్గుట కవకాళములేదు. కాన ముఖ్యముగఁ బాఠాధ్యయనందలి కథలను, ఐతిహ్యలచరిత్రములను జెప్పచుండునలెను. ఆచెప్పవని బాలికల కుత్సాహకరముగను సంఘోషకరముగను ఉండవలెను. భగవద్గీతలను జదువునట్లు చేయవలెను. బాలికాపాతకాల లందు పురాణకథలను చెప్పనట్లు చేయవలయును. ఎట్లును పాతకాలలలో బండితులుందురుగాన వారిచే భగవద్గీతాశ్లోకములలోని విషయములను జేటలెల్లముగను, సుబోధకమగునట్లును చెప్పించి స్త్రీలయొక్క ప్రాచీన గౌరవమును, నాగరికతను, ప్రాచీనతేజమును తిరిగి నిలుపవలయును.”

—గండ్డికోట సావిత్రిదేవి.

సావిత్రి చంద్రమతీదేవులయందలి భేదము:—

“శ్రీ సావిత్రిదేవి ముద్రకావలెనయ. శ్రీవేదసావిత్రిమహాదేవియొక్క సర్వప్రసాదిని. త్రిలోకసుందరి. కాంతశమదనాదిగుణపుంజము. పరివ్రతాశోమణి. ఈమె బాల్యమందే రాజ్యవ్యూహదైన పాశ్వభూపాల తనయుడగు సత్యవ్రతుడును వయోలావస్థావిద్యామహోపాయుడగు నుగుణాలంకృతుడును అగు సత్యవంతుని త్రికరణబద్ధిగావరించి ఏదవ అల్పాయుష్యుడని తెలిసినను, జననీజనకులు వలదని వారించినను నిశ్చల చిత్తయై సత్యవంతునే పరిణయంబాడె. భర్తృసన్నిధానమగు కావనమునగల అంధులైన అర్తమామల నేలవచే సంతృప్తులచేయుచు పతి చరణారవిందభ్యానముననే ప్రాద్దులుపుచ్చుచు పతి సేవాత్మకరయై ఇంటగల

శ్రీమతి దరిశి అశ్వుపూర్ణమ్మగారు

శ్రీమతి ఆచంట లక్ష్మీదేవిగారు

శ్రీమతి బొడ్డు సీతాపసుమాలమ్మగారు

(శ్రీ)మతి ఇనగంటి రత్నమ్మగారు

శ్రీమతి మంత్రాల రామసీతమ్మగారు

శ్రీ. శే. అనంతగిరి సీతాలక్ష్మమ్మగారు

శ్రీమతి చంద్రమణిదేవిగారు

శ్రీమతి నందివాడ శేషమ్మగారు

కృత్యములనెల్ల కడుంగడు చేర్చుతో చక్కదిద్దును భవిష్యత్కార్యనిర్దిష్ట భవావీర్య భక్తితో నర్పింపును
 దేవీప్రసాదలభ్యమైన పాత్రివ్రత్యమహితీశయముచే దండధరుంగాంచి కాలహస్తగతిమున్నకు పరిప్రాణముల
 కొఱకై యాతని యాచించి ప్రాణంబులబడయబాలక పాత్రివ్రత్యప్రభావమువలన సద్ప్రతియమునుపొంది ధైర్య
 మునువిడువక మూర్తిభవించిన పాత్రివ్రత్యమోయన మహాభయంకరమగు యమపుంశే యమనిద్రనున్నునిగా తేసి
 కొని పరిప్రాణములబడసిన పత్రివ్రతాతిలకము. చంద్రమతీశేవి సార్వభౌమపత్ని. పట్టుకరదులలో నొక
 డగు సత్యభామాపారిశ్రామినిని. వీరలకు నోహితాస్యంజను నొక కుమారుడుగలడు. వీరు విశ్వామిత్ర
 ప్రతిజ్ఞాకారణమువలన పలుకప్తములకు లోనైరి. ఈమె మహాసాధ్వీ. భర్తజ్ఞానుర్తరి. ఈయను ఓర్పునకు
 వసుంధర. శాంతియునకు శ్రీదేవి. విశ్వామిత్రుని యాగధవాన్మై భర్తచే నొకబడునరావనికీ అమృతబడి
 వానిఇంట బహుబాధలతోర్చి కుడుకు తన అనుంగుపుత్రుని నోగ్నీయి, భవాభావమువలన శ్మశానపాలకునిచే
 నిందింపుట దిమ్మట రాజాజ్ఞవలన భర్తచే వరుకబడి తన పాత్రివ్రత్యమహిమచే నావ్రేటు పుష్పనూరికాగా
 తుడుకు శ్రీమదుమామహేశ్వరి కటాక్షమునుబొందిన మహాసాధ్వీ. పతి భవహీనుడవితెలిసి కరించినది
 సావిత్రీ—సార్వభౌమునిభార్య చంద్రమతి—వరుడు అల్పాయుష్కడని తెలిసియు మనస్సును మరలెంపులే
 దామె—భర్త తన్నుమ్మినప్పటికీ భర్తయం దలుకుపూనని సాధ్వీమతిల్లి ఈమె—అట్టివాని వివాహమాడి
 మహత్తరమైన దారిద్ర్యకష్టములకులోనై భర్తృపచారవిందసేవయే పరమావధిగ నెంచి ఇంచుకొనియు మనస్కింత
 లేని మహారాజపుత్రి—తననుకొనిన విప్రునింట దాసియై భరింపకళ్యముకాని కష్టపరంపరలతోర్చిన సార్వ
 భౌమపత్ని—సావిత్రీ ఆరణ్యమధ్యమన విగతేశీవుడైన భర్తనుగాంచి భయకోకాకులిలిచి త్తయై తిరిగి ధైర్య
 మవలంబించి భగవతీకటాక్షవిశేషంబువలనను స్వకీయపాత్రివ్రత్యమహితీశయంబువలనను భర్మరాజ
 హస్తగతంలైన పతి ప్రాణంబులబడసిన ధన్య—చంద్రమతి పుత్రకోకాకులిలిచి త్తయై ఆర్ధరాత్రమున స్మశాన
 మునకేగి అందలి కాపరియైన భర్తను తెలిసికొని డబ్బులేమిచేత కృత్యము నెఱవేర్చుకొనబాలక పదంపడి రాజ
 దండనకులోనై స్మశానకాపరియైన తనభర్తచే నఱుకబడునమయమందును భర్తయం దించుకేనియు యార్ద్ర
 నొందక పతి చరణారవిందధ్యాయయై నిశ్చలచి త్తయై తనదైన పాత్రివ్రత్యప్రభావముచే భరతవద్ద పరిపాలకు
 లైన ఆకాశిఅన్నపూర్ణావిశ్వేశ్వరుల ప్రసాదమునకు పాతురాలైన మహిళామతల్లి. వీరుభయులలో సావిత్రీ
 దేవి తెలిసియు కొని తెచ్చుకొనిన కష్టములుగలది. తమంతట సంపాద్యులైన కష్టపరింపరలతోర్చినది చంద్ర
 మతీదేవి. ఇదియే వీరద్వితీలోగల భేదము. పాత్రివ్రత్యమహితీశయమునకు ఇరువురు సమానులే.”

—దేవలవాడ భర్మరాజునతి.

వ్యాసములు వ్రాయునారికి

గృహలక్ష్మికి వ్యాసములు వ్రాయువారు కొంచము మార్జనవదలి కాగితమునకు ఒకతట్టు
 ననే సిరాతో విడివిడి అక్షరములతో వ్రాయవలెను. పెన్నిలుతో వ్రాయబడినవియు కాగితము
 నకు రెండుచుక్కల వ్రాయబడినవియునగు వ్యాసములు చేసేనబడవు. వ్యాసములను గూర్చి
 ప్రత్యేకతైరములు కొరువారు రిప్లయకార్డువ్రాయవలెను. వ్యాసములు వాచునుకొరువారు తపాలా
 బిళ్లలు పంపవలెను. వ్రాయు ప్రతిలేఖయందును తమ చిరునామా పూర్తిగ నిచ్చుచుండ
 వలయును.

—సంపాదకుడు.

ప్రపంచములో మిక్కిలి చిన్న విడ్డ:-

ఆఫ్రికాఖండమున ప్రిటోరియా నగరమున విద్వారమును చిన్న పసిబిడ్డ జన్మించినదట. ఆమె పేరు మేరీ. ఆఫ్రికాయందు చలనశైలిని హిందూదంపతుల సంతానము. అబ్బిడ జన్మించి కొలదివారములేదైనది. ఆమె మిక్కిలి సూక్ష్మరూపముననుండుటచే పాథారణమును పసిబిడ్డలు త్రాగుపాలబుడ్డి అబ్బిడ పాలుత్రాగుట కనుకూలించదు. అనువుత్రిలోని దాడు లాబిడ్డలై ప్రత్యేకముగ ఆధునికమటకుచయోగపడుబొమ్మకుగానువలె సాగముత్రాగించు చిన్నపైజా పాలబుడ్డి సుఖయోగపర్చుచున్నది. ఇప్పుడేమేరీ యేడునెలలబిడ్డ. పుట్టి నప్పటి దతిసూక్ష్మరూపముతోనున్న యాబిడ్డను తూచుటకు త్రాసుపల్లెములోనుంచినచో వత్తుడు కలుగు నేమోయని వారాబిడ్డను తూచనేలేదు. చురువాలుగుదినములు జరిగినమీదట అబ్బిడనుతూచగా మూడుపానుల బరువుండెను. అబ్బిడ దూదిపాత్రులలోనుంచుబడి ఆహారమునకై నైలెన్ ఇన్ జక్షన్ యివ్వబడుచున్నది. బల వర్ధనమునకై బిడ్డకీరమునిండ అనికెనూనె రాయబడుచున్నదట. ఆ యనికెనూనె బిడ్డ చర్మరంగ్రముల నుండ యింక బిడ్డకు పుష్టికల్గించును అని నమ్మబడుచున్నది.

ఏడుమైళ్ల యీత వందెమున పదునొకండేండ్ల బాలిక నెగుట:-

ఈమధ్య కలకత్తాయందు అనంతాస్పీర్టింగు కల్బువారి యాజమాన్యమున జరిగిన యీతపందెమున యిరువదియిద్దరు పోటీచేసిరి. అందు చదునెనమండుగురు యీదవలసిన నిర్ణయకరమును చేరిరి. ఇట్లు చేరిన వారిలో మొదటియామె శ్రీమతి అనుచునెల అను పంగజేతబాల. చదునొకండేండ్ల చిన్నది. ఈమె 51 నిమిషములలో నిర్ణేతంబుడిన 7 మైళ్లదూరమును ఈది ప్రథమబహుమతి బడసెను.

ఒకానొక స్త్రీయొక్క విద్యానై చిత్ర:-

మేరీ క్లిష్టకస్య అను అంగ్లస్త్రీ జంతువుల విచిత్రకృత్యములను ఫిల్మునుకెక్కుటయం దెక్కున యభిలాష గలది. వీనిని ఫిల్మునుకెక్కుటలో చిత్రశౌందర్యమేకాక జ్ఞానవ్యాసకదృష్టియు ఆమెకు గలదు. ఆమె తీసిన ఫిల్ములలో నిదియొకటి: ఒకపొతుసాలిపురుగు చక్కనిగూడును ఆల్ల అండ్కోయిగమపట్టి దానిని తాను తినక తాను ప్రేమించిన అడుసాదీడునకు ఇచ్చుట. రెండవది: ఆడబాతు తానుబట్టిన జలచరమును ఈది కొని తీసికొనిపోయి తనప్రియన కర్పించుట. మూడవది: ఒకానొకతల్లిపక్షి తనపిల్లనోటికి ఆహారమునం దిచ్చుట. జంతువుల విచిత్రచర్యలను ఫిల్మునకు ఎక్కుటలో ఈమె సాటిలేని ప్రఖ్యాతిగడించెను.

రెప్పిపోయిన భర్త సినిమాలో దొరుకుట:—

1890-వ సంవత్సరము మేమాసమున ఎడ్విన్ రో బాతమ్ పైనికప్పుతి వలంబించినవాడు. ఎడ్విన్ వందలి ట్రానిటీవర్షియందు వివాహము చేసికొనెను. రో బాతమ్ మానమున అతడు దేశాంతరగతుడయ్యెను. వర్షిరములుగ ఆరేవియును భార్య ఆతనికొకట ఆశ్చర్యించుచుండెను. బాధలవాలు లేడు. ప్రాణములెసిగి రో బాతమ్ సతి ఈవిషయమును కోర్టున కెక్కించెను. ఆతడు మరణించియుండునని 1904-వ సంవత్సరమున మేమాసమున కోర్టు వారు నిర్ణయించిరి. 25-వ సంవత్సరములు గడచిపోయెను. 1923-వ సంవత్సరమున ఏప్రిల్ మాసము రో బాతమ్ సతి లండ్నుకువచ్చెను. అచ్చట ఒక సినిమాలో ఒకానొక ఆమెరికను ఫిల్మ్ ప్రదర్శింపబడుచుండగా ఆమెపోయెను. ఆఫిలుమువందొకపాల్ అచ్చముగ తన భర్తవలెనుండెను. ఇంకను పోయి కొనుటకై ఆమె ఆఫిల్మ్ నే మరలెండు సార్లు చూచిచెను. ఆమె మానముతీరెను. 30 సంవత్సరములక్రితము రెప్పిపోయిన భర్త ఇట్లు దొరికెను. అది పైనిటలకు సంబంధించిన ఫిల్మ్. వాషింగ్టను వందలి పైనిక కాఖవారికి నెంటు నే ఈవిషయమై వ్రాసెను. విచారణ నలుపుడెను. ఆమెకు భర్త దొరకెను.

ఒక్క ఏడాదిలో ఏబదివేల ఆత్మహత్యలు:—

తలచినకార్యము వెనకేరకపోగా ఆత్మహత్యలు చేసికొన తలపెట్టినవారిసంఖ్య ఆమెరికానందు క్క రాష్ట్రములందు 1930-వ సంవత్సరమున ఏబదివేలు. ఈ ఏబదివేలలో ఇరువదివేలమంది మాత్రము తాము తలచిన ఆత్మహత్యలో కృతకృత్యులైరి. మిగిలిన ముప్పదివేలమందియు ఆత్మహత్యలో విఫలమనోరథులై దానితోడు ఆత్మహత్యప్రయత్నములో గణనీయవికృతరూపముతో విడుదలయియును వెట్టుచున్నారు.

తిమింగలముకయపులో దొరికిన దివ్యధనము:—

ఆక్రాలోని తిమింగలములను పట్టుకొనిపోకి చెందిన కాప్టెను ఇంగుబ్రయిట్ సన్ ఈనడుమ నొకతిమింగలమును పట్టుకొనెను. ఇది మామా నతిమింగలములకంటె మారుతెట్లు ఎక్కువ ఖరీదు తేగలుగునని ఉహించుబడుచున్నది. ఒక్కొక్క తిమింగలము కొవ్వొత్తుండి తయారుచేయబడుమానె ఖరీదు 400 పౌనులు దాదాపు ఉండును. అనగా సాధారణపు తిమింగలము 400 పౌనులవలెదన్నమాట. కాప్టెను ఇంగుబ్రయిట్ సన్ పట్టిన ఈతిమింగలము 40,000 పౌనులకంటె పొమ్మనెల తేగలుగును. సాధారణపు తిమింగలముకంటె ఇది పెద్దదియు గాదు, చానికంటె ఇది పొమ్మకొవ్వొత్తుకలదులేదు, దీనికడుపువందు నను మైన ఆకారములేని పసుపురంగులముద్దయుండెను. దానితొకము ఒక పొందెడువెయిలు. ఆపదాళమును ఆంగ్లమున యాంబర్ గ్రిస్ (Ambergris) అందురు. అది ప్రపంచమున పొమ్మనెలగల పదార్థములలో నొకటి. అది బొమ్మ 20 పౌనులు, బంగారము కంటె ఆయిదురెట్లు ఎక్కువనెలగలది యన్నమాట. దీనిని అత్తరువర్తకులు విస్తారము నెలవతీయుదురు. అత్తరుయొక్క సువాసనను కాశ్యోతముగ నుంచుగూను దీనికిగలదు. ఇట్టిది ఇంలేవలకు ఒకటిరెండుసార్లు మాత్రము దొరికినది. తిమింగలములతిమ Cattle-fish (ఒకవిధమైన చేప) యొక్క జీర్ణముకాని ముద్దెలన ఇది ఏర్పడునని ఉహించుబడుచున్నది.

ఒక బాలిక సామానకృత్యము:—

11 సంవత్సరముల వాలుగుమాసములు వయసుగల ఒక బాలిక 15780 అడుగుల ఎత్తుగల బ్లాంకువర్ష తము నెక్కనని లండ్ను వార్డు తెలుపుచున్నది. ఇదివరలో 40 సంవత్సరముల క్రిందట 11½ సంవత్సరములు గల ఒక బాలుడు ఈవర్షతము నెక్కనట, ఈ బాలిక ఆబాలుని మించెను.

20:—సంయుక్తరాష్ట్రములలో గోరిదా, భారతదేశములలో భూమినిస్తులను నమూనాచేయు పరిశ్రమను ఉన్నట్లు స్త్రీలను అలిదారుణముగా బాధించినది పండిత మాలవ్యాగారు కొంతకాలముక్రితము రాష్ట్రముదొరతనమువారికివ్రాసిరి. “ఈకష్టములనుగూర్చి కొంతనమూనాచేయవలయునని అని దొరతనమువారు మాలవ్యాగారికి వ్రాసిరి.

21:—

22:—శ్రీయుత డాక్టరు శివరాజుగారామావుగారి తల్లియగు సుబ్బమ్మగారు భవశేషస్థితియన ఉపన్యసించిరి.

23:—రాజమండ్రి హితకారిణిసమాజమువారి యాదరణమున విశంతుశరణాలయభాగిక శ్రీమతి లక్ష్మీవర సమ్మగారికిని ఆనకాపల్లివాస్తవ్యులగు శ్రీయుత అయ్యలసోమయాజుల రామమూర్తిగారికిని వివాహ మహోత్సవము ఆనందాశ్రమములో జరిగెను.

24:—

25:—శ్రీమతి హెన్నునయ్యాంబిలోగారి నాయకత్వముక్రింద కాంగ్రెసువాలంటీరులు పైదాకేటలో సారాదుకాణములవద్ద పితటింగుచేసినందులకు వారుఆక్రమప్రవేశముచేయుట, ఆక్రమనిరోధమునకరిగించుట, ఆల్లరిచేయుట మున్నగు కేరములుచేసినది వారిపైని పైదాకేటసలు మేజిస్ట్రేటుకోర్టులో కేసుచేయబడెను.

26:—

27:—

28:—విల్లింగ్డునుప్రభ్యుకి డింగీజ్వరము వచ్చెను. కార్యక్రమానుసారము జరుగవలసిన మీటింగులు వగైరా నిలిపివేయబడినవి.

29:—శ్రీమతి సోనోజిదేవి, భారతభూమణములతో గాంధీమహాత్ముడు రాజపుటానాస్థిమరులో బొంబాయి నుండి సీమకుప్రయాణమయ్యెను.

30:—వీలూరుపట్టణమున ఆంధ్రరత్న యువజనసమితి యాజమాన్యమున శ్రీమతి మద్దూరి వేంకటరమణమ్మగారు (అన్నపూర్ణయ్యగారి భార్య) నూత్న పతాకపండ్లతోత్సవము జరిపిరి.

:—మచిలీపట్టణమున శ్రీరామలింగేశ్వరస్వామివారిఆలయముయొందుట నూతన జాతీయ పతాకోత్సవము శ్రీమతి దిగుమర్తి బాసకీబాయిగారిచే జయప్రదముగ జరుపబడెను.

31:—గంపలగూడెములో శ్రీమతి పాదర్తి సుందరమ్మగారు స్త్రీలసభను జరిపిరి.

సెప్టెంబరు

1:—బరంపురమునందు హిందూస్థానసేవాదళశిక్షణపుతరగతి ముగియునమయమున చాతీయపతాకోత్సవమును శ్రీమతి జయంతి సూరమ్మగారు జరిపిరి.

2:—చిటకాంసురోపిడులసమయమున కట్టాలీలో కొందరు మహమ్మదీయులు దోచుకొనుటకురాగా ఒక హిందూస్త్రీ ఆయుధపాణియై వారి నెదిరించెను. అంతట వారు పారిపోయిరి.

3:—వీలూరులో శ్రీమతి వసుమర్తి సత్యవతిమ్మగారి ఆధ్యక్షతనుజరిగిన స్త్రీలసభలో శ్రీమతులు మల్పూరి చుక్కమ్మ, సత్తిరాజు త్యామలాంబ, చందూరి రత్నమ్మ, కంభంపాటి వ్వరాజ్యలక్ష్మిగారు ఉపన్యసించిరి.

- 4:—నూతనముగ తూర్పుగోదావరిజిల్లాలోద్భవము నామకేటుచేయబడిన కాకివాడవాస్తవ్యురాలు శ్రీమతి వేముగంటి పాపాయమ్మగారు అమలాపురమున జరిగిన జిల్లాలోద్భవమీటింగునకు చోబరై రాజభక్తి ప్రమాణముగైకొనిరి.
- 5:—
- 6:—మద్రాసునందలి చింతామ్రచేటలో సమరసమన్వార్గయవకవిక్యసంఘమునకు శ్రీమతి దాక్షరు ముత్తు లక్ష్మీరెడ్డిగారు పౌరంధోత్సవము జరిపిరి.
- 7:—
- 8:—ఉత్కళ దేశమురాలగు శ్రీమతి సరళాదేవిగారు ఈశోడు సభలకువెళ్లుచు కాకివాడలోఆగి హిందూస్థాని నేపాదశశివీరయన ఉపన్యసించిరి. ఆమె హిందీఉపన్యాసమును శ్రీమతి దుర్గాబాయిమ్మగారు తెని గించిరి.
- 9:—ఏలూరు పడమరపీఠి మ్యునిసిపల్ హిందూబాలికాపాఠశాల వార్షికోత్సవము పాఠశాల సౌతభవనమున శ్రీమతి మూరుకన్యగారి అధ్యక్షతను జరిగెను.
- 10:—
- 11:—పోలవరమునజరిగిన మద్రాసు ఏజెన్సీవాసులమహాసభలో శ్రీమతి పెద్దాడ కామేశ్వరమ్మగారు ప్రస్తుత దేశస్థితినిగూర్చి ఉపన్యసించిరి.
- :—తమిళనాడు మహిళామహాసభకు అధ్యక్షురాలుగ ఎన్నుకొనబడిన శ్రీమతి సరళాదేవి, సన్మానసంఘా ధ్యక్షురాలు శ్రీమతి పద్మావతిఆమరు, శ్రీమతి దుర్గాబాయిమ్మ ఈశోడుచేరిరి.
- 12:—నెల్లూరు సంతచేటలో మురళికృష్ణవిలాసులో స్త్రీలసంఘము నోకదానిని జిల్లాకలెక్టరు శ్రీమాన వేదన్ రాజుగారిసత్కరితముచే స్థాపింపబడినది.
- 13:—దాదాబాయినాతోడిగారి మనుమరాలు కున్దులెన్ గారు సరిపాయరాష్ట్రముల స్త్రీలనడుమ సాంఘిక పేపచేయుటకై పోయినది.
- :—మద్రాసు ఏజెన్సీ మహిళామహాసభ పోలవరమున శ్రీమతి పెద్దాడ కామేశ్వరమ్మగారి అధ్యక్ష తను కూడెను. శ్రీమతి చేలియ్యం పోవమ్మగారు అహ్వనసంఘాధ్యక్షురాలు.
- 14:—
- 15:—రాజమండ్రి కంచాలచేటలో కోర్లమ్మగుడిపీఠిలో జరిగిన ఆదిఅంధ్రులసభలో శ్రీమతి శల్లావగడ విశ్వమందరమ్మగారు ఉపన్యసించిరి.
- 16:—బర్మాస్త్రీలు ఏడ్వరు విదుసంస్థలప్రతినిధులు శ్రీమతి హ్లాంగుగారి నాయకత్వమున గవర్నరుగారిని దర్శించిరి. బర్మా రాండుచేటిలు సభయందు బర్మాయొక్క భౌవిరాజ్యాంగవిధానమును నిర్ణయించు బడు సమయమున తత్సంబంధమును వర్చులలో స్త్రీలు పార్లొనకుండుట ఆన్యాయమనియు, స్త్రీలను గూడ ఈసభయందు సభ్యులుగ ప్రభుత్వమువారు నియమించుటలేననియు కోరిరి.
- 17:—శ్రీమతి పట్వర్ధనుసతి ఇంగ్లండుకు వెడలుటకు మద్రాసునుంచి బొంబాయికి పోయెను.
- 18:—
- 19:—సిమ్లాలో శ్రీమతులు శకుంతలాదేవి, గంధమాలసతిగార్లు క్రిమినలు ప్రొసీజరుకోడు 108వ సెక్షను క్రింద ఆరెస్తుచేయబడిరి. ఒక్కొక్కరు వేయేసిరూపాయల ధరావతుమీద విడుదలచేయబడిరి. 20వ వేదీని విచారించబడుదురు.

శ్రీ గాంధీ గారి సముద్రయానములు

వెం. సంవత్సరము ప్రదేశము ఓడపేరు

విశేషములు

1. 1888 సం బొంబాయి
సెప్టెంబరు 4. నుండి సీమకు. ?

సముద్రయానమువలన తలుచు అందజుకు
వచ్చు వాంతి మొదలగు వ్యాధి రా నే లేదు.
సిగ్గుచే డెక్కుమీదకు రాకుండువాడు.

2. 1891 సీమనుండి అస్సాము.
జూను 12. బొంబాయికి.

ఓడలో అందజును అస్వస్థులైరి. సరిగా
ఉన్నవాడు గాంధీబక్కడే. డెక్కుమీదనుండి
తుపానునుచూచి ఆనందించుచుండువాడు.

3. 1893 ఏప్రి బొంబాయి ?
యలు. నుండి దక్షిణ
ఆఫ్రికా నేటా
లుకు.

కాలవిలంబముచే మొదటితరగతి టికెట్టు
దొరకలేదు. బానిసరుగాంధీ డెక్కుమీద
నెక్కి ప్రయాణముచేయుటకు ఒప్పుకోలేదు.
ఓడముఖ్యాధికారితో మాట్లాడి బలిమాలి
మొదటితరగతి టికెట్టు సంపాదించెను.
ప్రయాణమున ఓడఅధికారితో గాంధీ చదరంగ
మాడువాడు. ఓడఅధికారి గాంధీని అతిగా
ప్రేమించెను.

4. 1896. నేటాలునుండి పోర్ట్ గోలా.
కలకత్తాకు.

సోదరయాత్రికుడగు ఒక ఇంగ్లీషు ఉద్యోగి
గితో దినమునకు ఒకగంట చదరంగము.
ఉరుదు, తమిళభాషల అధ్యపనము. స్త్రీమరు
కేప్తెనుతో స్నేహము, ఆధ్యాత్మిక ప్రసంగము.

5. 1896 డిసెం బొంబాయి కుర్లేంద్.
బరు 1. నుండి నేటా
లుకు.

కిరాయిలేదు. ధర్మవత్సితో, తన ఇరువురి
పిల్లలతో, స్వర్గీయుడగు తన బావగారి కుమారు
నితో రెండవతూరి దక్షిణఆఫ్రికాకు. కుటుంబ
ముతో జలయాత్రచేయుట కిదియే మొదలు.
ఓడకామందు గాంధీకి క్లయంటు, మిత్రుడు.
కావున ఆయోడలో గాంధీకి స్వగృహములో
నున్న ట్లేయుండెను. గొప్ప తుపాను వీచెను.
యాత్రికులు బెగడిల్లిరి. ఇట్టి తుపానులు లోగడ
చూచియుండుటను, తనకు సముద్రరోగము

రాకుండు కారణమునను గాంధీ యాత్రికులలో నిబ్బరముగ తిరుగుచు కేట్టనుసందేశములు వారి కందించుచుండెను. ఓడ డిసెంబరు పదు నెనిమిదవ తారీఖుననో, పందొమ్మిదవతారీఖు ననో డర్బనురేవున లంగరువై చెను.

6. 1901. దక్షిణాఫ్రికా నుండి బొంబాయికి. ? ...
7. 1902. బొంబాయి నుండి దక్షిణ ఆఫ్రికాకు. ? ...
8. 1914. దక్షిణాఫ్రికా నుండి ఇంగ్లండుకు. ? శ్రీమతి కస్తూరిబాయితో. దక్షిణాఫ్రికా న త్యాగ్రహ సంగ్రామదివసములలో గాంధీ మూడవతరగతిబండ్లలోనే కూర్చుండి పయనముచేయువాడు. కావున ఓడలో మూడవ తరగతిటిక్కెట్టుకొనెను. ఆగష్టు 4-వ తేది యుద్ధారంభము. 6-వ ఆగష్టున గాంధీ ధర్మ వత్సితో సీమలోదిగెను.
9. 1915. ఇంగ్లండు పి. అండ్ ఓ. నుండి ఇండియాకు. మూడవతరగతి టిక్కెట్టుకు ప్రయత్నము. ఓడలో ఆటిక్కెట్లు లేకపోవుటచే రెండవతరగతిలో ప్రయాణము. గోఖలేగారి యాభిమాన్యమున బొంబాయిలో గొప్పస్వాగతము.
10. } 1915. కలకత్తానుండి ? డెక్కుమీద.
11. } రంగూనుకు. రంగూను నుండి కలకత్తాకు.
12. 1931. బొంబాయి రాజాపు అగష్టు 29. నుండి ఇంగ్లండుకు. రాజాపు టానా. మూడవకోటిలో అయిదవవంతగు భారతీయుల ప్రతినిధిగా. సెప్టెంబరు 12-వ తేదీన లండనుచేరెను.

పత్రికాపరిచయము

జమీందారీరైతు.

సెల్లూరుజిల్లా జమీందారీరైతు సంఘపక్షమున ప్రకటించబడువారపత్రిక. పునరుద్ధరించబడి 22-8-1931 తేదీని వెలువడిన మొదటిసంపుటపు 20-వ సంవత్సరము. సెల్లూరుజిల్లా జమీందారీరైతులు, జమీందారీరైతుల ఆర్థికవిచారణ మొదలగు చక్కని వ్యాసములుగలవు. 'నమ్మ, నమ్మకపో' అను ముక్కలు చాల బాగున్నవి. దరిద్వీలాను ప్రచురించబడిన సంచికలుకూడ క్రమముగ మాకు చేరుచున్నవి. ఈపత్రిక బోలార్పత్రియు రెప్పించుకొని చిరమువలయుగాకయని కోరెదము. సాలుచందా రు 4-0-0. సంపాదకుడు: సెల్లూరు వేంకటరామానాయుడు, కార్యస్థానము: సెల్లూరు.

ఆంధ్రప్రభ:

మాసపత్రిక, సంపాదకుడు మద్దూరి శ్రీరామమూర్తి. ౧-వ సంపుటము రెండవసంచిక విమర్శవార్తము మాకార్యాలయమునకు పంపబడినది. బుద్ధవరపు పట్టాభిరామయ్యగారి 'భరతిమాల' యను పద్యవ్యాసమునకు ప్రథమస్థాన మియ్యబడినది. బండారు తమ్మయ్యగారి 'క్రీడాభిరామకర్తృత్వము' అను సారస్వతవ్యాసము చదువదగియున్నది. నిముసము తెరిపిదొరకని రెవిన్యూడిపార్టు మెంటునందు చిక్కుకొనియున్నను సారస్వత సేవ వేమరకున్న తమ్మయ్యగారిని కొనియాడుచున్నాము. వీరనంది సంస్కృతమునుండి తెనిగించబడిన దివాకర్ల వేంకటాచార్యగారి 'ఉపదేశము' అను పద్యవ్యాసము భారాళకవిత్వమునకు నిదర్శనముగానున్నది. అందుండి వేంకటాచార్యగారు భాసమహాకవినిగూర్చి వ్రాసిన వ్యాసము ఆసంస్కృతసాటికకారుని చరిత్ర, సారస్వత సేవ తెలుపుచున్నది. 'నా మాతృభాష-నా మాతృదేశము' అను కందూరి ఈశ్వరదత్తుగారి (వి.యే.) వ్యాసము ఈ ఆంధ్రప్రభకు ప్రభు తెచ్చునదిగానున్నది. ఈ పత్రికాకళోరము బహుకాలము ప్రభుగాబ్రతికి ఆంధ్రసేవలన్ని పరమేశ్వరు డనుగ్రహించునుగాక! డెమ్మిస్తా. శ్లోకాగితములు. 32 పుటలు. సాలుచందా రు 1-0-0. కార్యస్థానము: మార్కెటాపుపేట, కాకినాడ.

సత్యాగ్రహి:

లక్షణసత్యాగ్రహోపసరమున ముద్రణకాసనమునకు మదరాసురాజధానిలో సత్యాగ్రహి ప్రథమకలశ మైనది. ఇందుకు కారణము అందలి నిర్భయవిమర్శనములే. రాజమహేంద్రవరమున టవున్ స్కూలులో విద్యార్థిగానుండినప్పుడే నిర్భయమునకు, దేశభక్తికి నిలుకడభూమియైన ఆత్మకూరి గోవిందాచార్యులుగారు సత్యాగ్రహి నిర్భయముగ నిర్వహించుచు శేషవేదచేయ అర్థమును, ఆలోగ్యమును పెనుదీయక వెచ్చించుచున్నారు. సత్యాగ్రహి తిరిగి పునరుద్ధరించబడి మా కార్యాలయ ములంకరించినది. దీనికి మామనఃపూర్వక స్వాగతములు. ఆంధ్రులెల్లరును అందు ముఖ్యముగ పశ్చిమగోదావరిమండలమువారును—ఈపత్రిక వారిదగుట—సత్యాగ్రహికి జవము ప్రసాదించురుగాకయని కోరెదము. సాలుచందా రు 3-0-0. ప్రతిసోమవారము ప్రచురించబడును. కార్యస్థానము: ఏలూరు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

ప్రజామిత్ర:

తెలుగు జాతీయవారపత్రిక—సంపాదకులు యస్. వి. రంగాచారిగారు. ఇది లెజవాడనుండి ప్రచురించబడుచున్నది. లెజవాడప్రాంతముగ ఇట్టి వారపత్రికయొక్క అవసర మెంతేనిగలదు. ప్రజలలో ప్రబోధము పుట్టించువలయునన్న పత్రికలేవలయు. మాకందిన సంచికలనుబట్టి ఈపత్రిక రైతువిషయములకు ఎక్కువ ప్రాముఖ్యము ఇచ్చుచున్నది. ప్రతిసోమవారము ప్రచురించబడును. సాలుచందా: రు 3-0-0.

పెండ్లికొడుకు లేని చే పెండ్లి యెట్లు? :—

పందిళ్ల పని పూర్తియైనది, పాకలుతీరినవి, సర్వమునసిద్ధమొకర్పబడినది. వారయాత్రికులు ఒక్కొక్కరే వచ్చుచున్నారు. బంధుసహితముగ పెండ్లికొమారుని తీసికొనిరావలసిన మూల్తానుస్తీమరు బంధువులను మాత్రము కొనివచ్చుచున్నదని లండనువిడిదిలో తెలిసినది. శోభనదేవత తారాడవలసినతావున శోకదేవతతాండవించినది. అందుమీద లండను దేవతలు సిహ్లాగ్రహములను చీడరించి కర్తవ్యమువదేశించినవి. కలకత్తాకార్యక్రమమును నగములోతెంచుకొని వైసురాయి సిహ్లాకువచ్చినాడు; పెండ్లికొడుకును పిలచినాడు; అనునయించినాడు; అడిగినదిచ్చినాడు; పోయిరమ్మన్నాడు. మహాత్ముడు సంతృప్తాంతరంగుడై కొండుటెబిలు సమావేశమునకు ప్రయాణమైనాడు.

పెండ్లికొడుకు సిహ్లానుండి ప్రయాణమైనాడు :—

ఆగష్టు 27-వతేది. గురువారము. గోధూళికాసమయమున మహాత్ముని సిహ్లానుండి కల్కాకు గొనిపోవుటకు ఆప్రదేశములమధ్యలద్దెకతిరుగు రెండుమోలారుకారులు ఆపబడినవి. ఆటుగంటలై నది. సంప్రదింపులింకను సమాప్తముకాలేదు. ఎమర్సనుతో మహాత్ముడింకను మాట్లాడుచునే ఉన్నాడు. ఆటు అయిన తరువాత ఆలద్దెబస్సులు సిహ్లాలో ఉండుటకు మునిసిపలురూల్సు ఒప్పుకొనవు. కావున అవి వెళ్లిపోయినవి. రైలుకందిచ్చు తుది బస్సుకూడ వెళ్లిపోయినది. సంప్రదింపులై సమాధానమగుసరికి మఱికొంతకాలము అతిక్రమించినది. ఇక అప్పుడు బయలుదేరి బొంబాయిపోయి సకాలమున రాజపుటానాపడనందుకొనుటకు వీలుచాలదని మహాత్ముడు ఎమర్సనుతో చెప్పెను. 'మీరు ప్రయాణమునకు సిద్ధముకండు. నేనేదో ఏర్పాటుచేయుదును' అని ఎమర్సను పలికెను. ఇక నారాత్రికి ప్రయాణమెట్లునులేదని మహాత్ముడును ఆతనిపార్టీయుసామానైన సర్దుకొనలేదు. ఇంతలో ఎమర్సనువద్దనుండి తెలిఫోనువార్తవచ్చినది. "రైల్వేవారిలో నేనుఏర్పాటుచేసితిని. కల్కావఱకు స్పెషలుట్రెయిను. ఈ స్పెషలుట్రెయిను మహాత్ముని గొనిపోవునటకు కల్కానుండి ఫిల్లీపోవుబండి నిలువబడును." ఏర్పాటుచేయబడిన ఈప్రత్యేకపుబండికగుచార్జీ ప్రభుత్వమువారు ఛారింప

రాదనియు తానేధరింతుననియు గాంధీపట్టాబట్టెను. తుదకు మహాత్ముడు పదునారుఇంటరు క్లాసుటిక్కట్లచార్జి ఇచ్చుటకు నిర్ణయమయ్యెను. ప్రయాణమునకు సర్వము సిద్ధమగు నంతలో మేమును ఆనందమున కుంభవృష్టిగ వర్షించనారంభించెను. స్టేషనుకు రిక్వాలో పోవుటకు మహాత్ముడు అంగీకరింపలేదు. ఫర్ గ్రోవునుండి స్టేషనుకు మూడుమైళ్లును అపార్టీవా రందఱును ఆవర్షములో నడిచిపోయిరి. ముప్పదియైదునిముసములుమాత్రము పట్టినది. రెండుమెతుకులు కోటాకుట్టకే న వేళలేదు. కాని హితబృందము దొరికినంతవఱకు పండ్లు మొదలైనవి తెచ్చియిచ్చిరి. ప్రయాణముసిద్ధమైన అన్వల్పకాలములోనే జడివాసమొనెనను స్టేషనులో గుమిగూడిన జనమునకు లెక్కలేదు. అనంత్యకమగు ఆప్రభాసమూహము నొండి బయలుదేరి మిన్ను మాట్టిన జయధ్వనములకు రైలుకదిలెను.

ఏలభయము? :—

స్త్రీమరు కదులుట కికనెన్నియో నిముసములవ్యవధిలేదు. మిత్రులు బంధువులు మహాత్మునివద్ద సెలవుతీసిగొని రాజపుటానానుండి వెడలిపోవుచున్నారు. అప్పుడు మాతాజీ కస్తూరిబాయి మహాత్ముని పాదములంటినది. ‘సెలవా?’ అని చెప్పబోయినది కాబోలు. గువ్వకు లెకియెనది. నేత్రములు అర్ధనిమిలితములు. అందు నీటిచుక్కలు. 1914 లో ఆమె ఆతనితో సీమపోయియున్నది. ఇప్పుడుపోవుటకు అనారోగ్యమడ్డవచ్చినది. తడికల్లు, పొడిశ్వాస, వాడుమొగము. కస్తూరిబాయిని గాంధీ చూచినాడు. ఏలభయము అన్నాడు. ఇదియొకవంక కస్తూరిబాయికి మందలింపు. ఒకవంక భారతమాతకు సమాశ్వాసము. ఒక వంక దేశప్రభుత్వమున పాలుగోరు భారతరమణీలోకమునకు అభయహస్తము. ఒకవంక ఆత్మశక్తియందు సమ్మోకముగల మానవులకు హెచ్చరిక. మహాత్ములవాక్యము లిట్టివిగదా? “ఎంతతిశంబు చేసి జనియించినవా” :—

మూల్తానుకు పట్టవలసినభాగ్యము. రాజపుటానాకు పట్టినది. యుగయుగముల వఱకు అది భారతదేశచరిత్రమునందు విరాజమానమగుచునే యుండగలదు. పదునైదు దినములు దానికి మహాత్ముని పాదధూళిదొరికినది. ఆగష్టు 29-న తేదీమొదలు సెప్టెంబరు 12-న తేదీవఱకు దాని జీవితమున రసమయపుట్టము. ప్రపంచమందలి రాజనీతిజ్ఞులకు దాని నామస్మరణమే; మతవేత్తలకు దానిఅభిదానమంత్రోచ్చారణమే. పత్రికలు దానిని ప్రకటించి నవి; ఉపన్యాసకులు దానినిప్రచురించిరి. ఈటడ లార్డు ఇంచికేపుగారిది. మహాత్ముని మూలమున తనటడనామము ప్రపంచమునందలి ప్రతిపరమానువునకును తారకమంత్రమగుచుండగా ఇందికేపుగారు ఇంటివద్దకూర్చుని ‘ఈగాంధీ వై సురాయిస్థానమును ఆక్రమింప ఆభిలషించు చున్నాడు’ అని నోరుకొలందిమాటలాడినాడు. రాజపుటానా నోరుఉండినజంతువేయగుచో ఇందలి అన్యాయమును తనయజమాని కెఱింగించియుండెడిదే. ఈటడకంటెను ఇందలి సల్లపిల్లి భాగ్యముచేసినది. మహాత్మునిజవమునిలుపుటకై సమేకచాలలో దానికి భాగము.

మహాత్ముని పక్కలో దానికి భాగము. ఈ ఋణానుబంధము ఎక్కడిది? ఎప్పుడిది? స్వర్గమునకుగూడ తన సారమేయమును గొనిపోయినాడు ధర్మరాజు. ప్రక్కనున్న మేకపిల్లకు మోక్షమిప్పించిగాని తాను వరముగొనలేదు తపశ్శాలిని సులక్షణ. మేకకొఱకే బుద్ధుడైనాడు సిద్ధార్థుడు. భారతభూషణములగు ఆభూతిహితార్థబుద్ధుల అవతారరూపియగు గాంధీ ఈనల్లపిల్లిని సాకుటలో ఆశ్చర్యమేమి? మహాత్ముని పాదధూరిదాల్చుటకు ఆరాజపుటానాయు; ఆతనిప్రక్క శయనించుటకు, ఆతని పాలలో భాగస్వామిఅగుటకు ఈనల్లపిల్లియు ఎంతతపంబుచేసిజనియించినవో?

నెల్లను, గాంధీ: సముద్రరోగము :—

అంగ్లావని పడసిన నావికపుత్రులలో నెల్లనునామము స్థిరప్రతిష్ఠగలది. అనావికుడు అంగ్లావనికి గొనివచ్చిన నావికవిజయములు పెక్కు. ఆవిజయములవలన గలిగిన లాభములనంతములు. నృత్తిచే సముద్రముమీదనే తఱచుచుండుచుండవలసిన నెల్లనుకు ఓడయెక్కి సముద్రముమీదికి పోయినపుడెల్ల సముద్రరోగమువచ్చితీరునది. దానిఉద్ధతి రెండుమూడు రోజులకుగాని తగ్గునదికాదు. అంగ్లేయులకు అనేకనావికవిజయములను సంపాదించిన నెల్లనును సముద్రరోగము పట్టిపీడింపగలుగగా అంగ్లేయులనుండి భారతీయులకు స్వరాజ్యవిజయమును గొనితెచ్చుటకు జన్మమెత్తినగాంధీనితన అరువదిమూడేండ్లవయస్సులో వేర్లు మడచిచెప్పగలిగినన్ని సారులుమాత్రము సముద్రముమీదప్రయాణము సల్పినవానిని సముద్రరోగము కన్నెత్తి చూడజాలకపోయినది. సముద్రయానమిదియాలేనికి వండ్లెండవసారి. మొదటిసారియే ఆరోగ మాతనికి పొడసూపలేదు. ఇక ఇప్పుడేలవచ్చును? తోడిప్రయాణీకులు ఓకిరింతలతో ఓటుగఱచుచుండ గాంధీ ఓడమీదిపిల్లికి పాలుపోయెను, దానిని మచ్చికచేయుచు, కుర్రవాండ్రతోగలిసి గోవిందలుకొట్టినాడు.

గాంధీ: సరోజిని :—

గాంధీయు సరోజినియుకలసి పనిచేసినపుడెల్ల వారువిజయమును బడయుచున్నారు. ఇరోపామహాసంగ్రామమప్పుడు సైనికులకు కావలసినదస్తులు తయారుచేయుట, గాయములు తగిలినవారికి వలయుగుడ్డలుకుట్టుట, కత్తిరించుట మొదలగు పనులను మిత్రమండలి తరపున చేయుటలో సరోజినియు గాంధీయుకలసిపనిచేసిరి. మిత్రమండలికి విజయముకలిగినది. దర్శనలవణసత్యాగ్రహమున గాంధీ, సరోజినీదేవుల పార్టు దేశీయులస్మృతిపథమున నెప్పుడును నిలిచియేయుచును. ఆలవణసత్యాగ్రహము గాంధీఇర్వినుసంధితో ఫలోదయాంతమైనదై నది. ఇప్పుడు గాంధీయు సరోజినీదేవియుకలసి లండనుపోయియున్నారు. కాంకురీబిలు సమావేశమున పాల్గొనుచున్నారు. మానుషశక్తియు దైవశక్తియు మేళవించునొందుచున్నవి. వెనుకటి సంప్రదాయమునకు ఇప్పుడుమాత్రమేల భంగముకలుగును? విజయము రెక్కలు కట్టుకొనివచ్చి వాలగలదు.

ఇచ్చట గణనాథపూజ: అచ్చట గాంధీ ప్రభుమోహనస్వామి:—

సెప్టెంబరు 15-వతేది. జయవారము. వినాయకచవితి. ఇచ్చట హిందూదేశమున ముప్పదియాఱుకోట్లభారతీయులును గణనాథుని ఆహ్వానించి పత్రములతో, ఫలములతో, పుష్పములతో, కుసుములతో, ఉండ్రాళ్లతో భక్తిమయచిత్తమున విఘ్నోపశాంతికొఱకు పూజించుచుండగా అచ్చట అంగ దేశమున ఘోరములైన కమిటీయందు ఈముప్పదియాఱు కోట్లభారతీయుల ఏకైకప్రతినిధి గాంధీ లోకవిజయాకరమైన అంకురితమందస్కృతముతో, సహజమైన ముక్తకంఠముతో, వెన్నునోనేర్చిన స్వప్రవచనములతో తన ప్రభుమోహనస్వామి మును ఇచ్చినాడు. వినాయకపూజతో తలపెట్టిన కార్యములకు విఘ్నములుండజాలవుగాదా? గాంధీరాయబారము నిర్విఘ్న సమాప్తిచంది భారతీయులకు కార్యోన్నతసిద్ధి కలిగించును. ఇందుకు విఘ్న వినాశకుండే పూలకాపు.

ఈ రాయబారము ఫలింపనిచో:—

రామాయణమున అంగదరాయబారము, భారతమున శ్రీకృష్ణరాయబారమును సుప్రసిద్ధములైయున్నవి. గాంధీరాయబారము ముందర నవి దివిటీముందరదీపములగుచు న్నవి. ముప్పదియాఱుకోట్లప్రజాసంఘమునకు ఏకైకప్రతినిధియై ఆటవేలమైళ్లు గావంచా గుడ్డ కట్టువస్త్రముగా; మేకపాలు ఆహారముగా; ఏకులు, ఆసు, కడుళ్లు వాడుముట్లుగా ప్రయాణముచేసిన రాయబారిని ప్రపంచము పుట్టియెఱుంగదు, పెరిగి ఇంతవఱకు ఎఱుగదు. కావుననే నేటి ఈఅపూర్వ రాయబారినిగూర్చి ప్రపంచము రివరెండు డాక్టరు హోమ్సుగారి ముఖమున నిట్లువలకుచున్నది: “గాంధీ హిందూదేశోద్ధారకుడు మాత్రమేగాదు. ఆతడు ప్రపంచోద్ధారకుడును. తన్ను తమదాస్యవిమోచనునిగా తలంచుకొన్న భారతీయులకేగాక హింస, యుద్ధము, ద్వేషము, మృత్యువు అనువానినుండి తమ్ముకాపాడగలవానినిగా భావించు ఇతర దేశీయులకును ఆతడు లండనుమహానగరములో ప్రాతినిధ్యమువహించును. గాంధీ విశ్వమునకు ఉత్తమజీవితవిధానమును బోధించినాడు. ఆవిధానమును ఆతడు విజయోభరమునకు గొనిపోయి దాని ప్రముఖత ప్రతిష్ఠింపగలుగునా? ఇదియే ఆతడు లండనులో ప్రత్యుత్తరమియవలయు ప్రశ్న; విడిదీయవలసినసమస్య. నేడు అంగ్లావనియందు గాంధీ నెదుర్కొనినసమస్య ప్రపంచచారిత్రమున ఏమానవుని ఇదివరకు ఎన్నడును ఎక్కడను ఎదుర్కొని యుండలేదు. ఇదివరకెన్నడును ఇట్టిసమస్యను పరిష్కరించి మానవలోకము నుద్ధరింపగల గాంధీవంటి తగుపురుషుడును ఉద్భవించియుండలేదు. ఒక్కభారతదేశమునకేగాక ప్రపంచమునకంతటికిని మహాత్ముడగు ఆయనకై ప్రార్థనలు వలుపుదము. ఏలయన ఆయనను విశ్వ సింతుము; ఆయనపక్షమున నిలుతుము. మహాత్ముడు విఫలుడైన ప్రపంచహృదయమే బద్దలగును.” విశాల వియత్పథముననుండి తథాస్తుదేవతలు ఈవాక్యములను ఆమ్రేడిత మొనర్చుచున్నవి.

“భారతదేశీయమణులననుసరింతుము” :—

లండనుకున్నప్పుడు విధియందలి విటమినుకేఫ్ వారు కారణముచూపకయే ఐదుగురుపని కత్తెలను పనినుండి తొలగించిరి. మిగిలినపనికత్తె లీఅన్యాయమును భరింపజాలకపోయిరి. తొలగించినవారిని తిరిగి నియమించవలయునని వీరు విటమినుకేఫ్ మందిరసోపానములపై ధవళవస్త్రధారణలై నిలిచి పికెటింగు ప్రారంభించిరి. కొత్తపనికత్తెలను గొనివచ్చి విట మినుకేఫ్ వారు పనిప్రారంభించిరి. కాని పికెటింగుమూలమున వారి వ్యాపారము మంద గించెను. పికెటింగుచేయుచున్న ధవళవస్త్రధారిణి ఒకతె ఇట్లుచెప్పెను: “హిందూదేశీనేవి కల పికెటింగుపద్ధతియందు మాకు విశ్వాసముగలదు. శాంతియుతముగు పికెటింగునందు మేము హిందూమందిరీమణుల అడుగుజాడల ననుసరింతుము. మే మెవరికి అడ్డురాము. మా సంకల్పమునకు సిద్ధియగువఱకు మే మిపికెటింగును విడనాడము. అవసరము అగుచో కారాగారములకుపోవుటకును మేము సంసిద్ధులమైయున్నాము.” భారతదేశీనేవికల పికెటింగు పద్ధతికి ఇంతకంటే ఎక్కువ యోగ్యతాప్రత్యేమిమి కావలయును? అనుసరణము శ్లాఘించు టలో ఉత్తమపద్ధతిగదా? మొన్నటి సత్యాగ్రహసమరమున పనుపుపచ్చచీరలుగట్టి పికె టింగు యొనర్చిన భారతదేశీనేవికలను దలపించుచున్న ఈధవళవస్త్రధారిణులను లండను పౌరులు విఱగబడిచూచుచున్నారు. కాని అచ్చట పోలీసువారిదర్శనము మాత్రములేదు. ఇదియే ఈదేశమున అగుచో పోలీసువారి కర్రపెత్తనమునకు హద్దుఉండకపోయెడిదే. ఓభారత నారీ! నిన్ను పరిపాలించుజాతికిచెందినస్త్రీలు నీపికెటింగుపద్ధతి ననుసరింపుచున్నారు. నీవు వారికి దేశీకురాలవైతివి. నీవుధన్యవు. విజయమునీదే.

హాస్టలుసూపరిండెంటే తార్పుడుకత్తె:—

లాహోరునగరమున యాబెట్ రోడునందు ప్రభుత్వమువాగు ఒకఆరోగ్యపాఠశాలను నిర్వహించుచున్నారు. ఆ పాఠశాలయందు చదువుకొనువారు దానికి చెందిన వసతి గృహమునందే వసింపవలయునను నిర్బంధముకలదు. ఒకమర్యాదకుటుంబమునకు చెందిన హిందువుడు—అప్పరునబార్డినేటు ప్యాసుచేసి డి. పి. డిబ్ల్యుయు శాఖయందు ఉద్యోగము చేయుచున్నవాడు—తనకొమార్తెల నిరువుర నాపాఠశాలయందు ప్రసూతివైద్యవిద్యనేర్పి జేర్పించెను. నియమముప్రకారము ఆబాలికలు వసతిగృహమునందే వసించుచుండిరి. పాఠ ములు చెప్పుమిషతో ఈబాలికలను హాస్టలుసూపరిండెంటు—క్రిస్టియనువనిత—తనకడకు రప్పించుకొనుచుండెను. సూపరిండెంటు ఇంట ఇరువురు క్రిస్టియనుయువకులుండిరి. తన పాలన మున నున్నవారి నీతిరక్షణమున కంటవత్తిడుకొని మెలంగవలసిన సూపరిండెంటే ఇచ్చట తార్పుడుకత్తెయ్యెను. పాఠశాలాధికారిణి కీకంపుతెలియరాగా సూపరిండెంటును వెంటనే పనినుండి తొలగించెను. యువకు లిరువురును గవర్న మెంటునొకరులు. ఈదుష్టచేష్టితము

నకుగాను వారు సిక్కులీవుమీదనుండిరి. ఆహిందూబాలికల భావిజీవితము బుగ్గియయ్యెను. అంతతోపోవునా? ఈవిషయము లాహూరుప్రాంతమున స్త్రీవిద్యానిరోధమునకు కారణ భూతమగుచున్నది. తమ బాలికలను విద్యాలయములకు బంపుటకు తలదండ్రులు తటపటా యించుచున్నారు. గతమాసమున అమృతసరప్రాంతమున అష్టాత్రయశాసనయగు విద్యార్థిని అపహరింపబడుటమూలమున ఆప్రాంతమునగలిగిన అలజడినిగూర్చి ప్రస్తావించితిమి. ఈ మాసమున ఇది. “ఇప్పుడిప్పుడే మొలకయెత్తుచున్న స్త్రీవిద్యాంకురము ఈవడదెబ్బలకు తాళగలదా?

ఉవిద ఉలేమా ల స మ య ము న ఉ ప న్య సిం ప రా దు:—

వారణావతమునందలి ముహమ్మదీయులు విదేశవస్త్రవిసర్జనవిభాసము నాలోచించుటకు సమావేశమైరి. ఆసభయందు శ్రీమతి రహమాత్ బీబీ అనునామె ఉపన్యసింపదలచెను. “ఉలేమా ల సమక్షమున ఉవిద ఉపన్యసించుటకు మనశాస్త్రము ఒప్పుకొనదు. కావున ఈ సభయందు ఆమె ఉపన్యసింపరాదు” అని కొందరు పెద్దలనిరి. ముఖ్యనాయకులలో నొక డగు నూలానా అజదుసోభాసీగారందుమీద లేచి “మీరు చెప్పునది సరికాదు. స్వర్గీయ నూలానా మహమ్మదాలీగారి మాతృదేవి బీయమ్మయు, వారి సతీమణియు ఉలేమాలు ఉండిన పెక్కుసభలలో ఉపన్యసించియుండిరి. అప్పు డీఉలేమాలు ఉలకకుండిరేమి?” అని ప్రశ్నించెను. అయినను సభలోని ఉలేమాలు తామెక్కినగుఱమును దిగలేదు. చేయునది లేక నూలానా అజదుసోభాసీగారు పల్లకుండిరి. శ్రీమతి రహమాత్ బీబీగారు ఉపన్యసింప మానిరి. పూర్వాచారవిశాచమా! నీవు హిందూదేశమున పీటలుపెట్టుకుంటివా? బహిరంగ సభలో స్త్రీ పల్లెత్తిపలుకరాదా?

ఈ వీర బాల సిద్ధ సంకల్ప య గు గా క :—

సెప్టెంబరు 16-వతేది. బుధవారమురాత్రి. తొమ్మిదిగంటలయ్యెను. హిజ్జలీయందలి డిటెన్యాలకార్యంపునందు గలాభాపుట్టెను. గాభరాపడి పోలీసులు తుపాకులు పేల్చిరి. పలు వురకు గాయములుతగిలెను. ఇరువురు ప్రాణములువిడిచిరి. అందు సంతోషమిత్రుడను గ్రామ్య యేటు ఒకడు. ఆతని శవమును ప్రజలు ఊరేగింపుచుగొనివచ్చి కలకత్తాలో అక్రూరదత్తు వీధియందలి ఆతని ఇంటిముందట దింపిరి. ఆదేశభక్తుని బాలభార్య శవమును సమీపించినది. చైతన్యమును గోల్పోయిన భర్తముఖమును రెండుమూడునిముసములు అనిమేషనయన ములతోచూచినది. తనకన్నులు ఆర్చిములైన కాలేదు, పొడిగ్రుడ్లుపడినవి. డగ్గుత్తికనొందని ఎలుంగున ఆమెనాథుని స్వర్గీయమైన ఆత్మనుద్దేశించి “ఆర్యపుత్రా! నీవు ఇహలోకమును విడిచిపోయితివి. జన్మాంతమునకు నీవు తలంచియుండిన పవిత్రకార్యమును నిర్వహించుటకు నీభార్యనిటవిడిచిపోయితివి. ఆపవిత్రకార్యము నిర్వహింపబడుగాక!” అనిప్రతిజ్ఞా పూర్వకముగ నామెపలికెను. దుఃఖభరమును దూలినగలిగినఆధృతిమతి ఈప్రతిజ్ఞాభర

మును ప్రతిఘటించబడాలకపోయెను. ఆమెమూర్ఖయనునమాధిలో మునిగినది. మృత్యుదేవి ప్రళయతాండవనమయమునగూడ ప్రతిజ్ఞాభంగభయమునుండి ప్రాణనాథుని పవిత్రాత్మను రక్షింప బాసచేసిన ఈవీరబాల సిద్ధసంకల్పయగునట్లు పరమేశ్వరుడనుగ్రహించునుగాక!

ఇర్వినుకొడుకు : చర్చిలుకొడుకు :—

ఇర్విను గాంధిలో సంధిచేసికొనుటచే అతనికి గాంధిమీద అభిమానమనుభావము వ్యాప్తమయ్యెను. ఒకానొకఆంగ్లపాఠశాలలోని బాలు రిందుమీద తమతోడివిద్యార్థి యగు ఇర్విను చిన్నకొడుకును ‘గాంధి’ ‘గాంధి’ అనుపేరున పిలుచుచు ఉడికింపజూచిరి. ఆబాలు డిది సహింపబాలక ఇంటికిపోయి తండ్రితో ‘నాన్నా! ఈగాంధిని వదిలేద్దూ’ అని బ్రతి మాలీనాడు. ఒక ఇంగ్లీషుకొడుకిట్లు తనతండ్రితో గాంధిని వదిలివేయమనుచుండగా ఒక ఇంగ్లీషుతండ్రి తనకుగా తనకొడుకును గాంధిని చూచిరమ్మనుచున్నాడు. ఈఇంగ్లీషుతండ్రి యెవరు? శ్రీయుత విన్ స్టన్ చర్చిలుగారు. గావంచాగాంధి తనతోమాట్లాడకొరగా చర్చిలు— గాంధియను సూర్యునిచూడబాలని దివాంధము—మొగముచాటువైచి తనకుబడులు తన కొడుకును ‘బాబూ! గాంధిని చూచిరా’ అన్నాడు. అవస్థ.

రేపు :—

రేపు అట్టోబరు రెండవతేది. అది మనమహాత్ముని జన్మదినము. నిరు డాతనిజన్మ దినమును ఆతడు దేశమున ఎఱవాడచెరసాలయందుండగా జరుపుకొన్నారము. ఈవత్సరము ఆతడు విదేశమున మనకు రాయబారియైఉన్నాడు. ఆతనిశరీరమునందలి ప్రతిరక్తకణమును భారతమాతకొలకే వెచ్చింపబడుచున్నది. ఆతని జీవితమునందలి ప్రతిక్షణమును దేశారా ధనకృత్యములతో లేజరిల్లుచున్నది. అట్టివాని జన్మదినమున మనకు కర్తవ్యమేమి? ఆతనికి ప్రియతమమైన ఖద్దరువస్త్రవ్యాపనముచేయుటయే. రేపు ప్రతిభారతీయుడును ఒక్కొక్క రూకయైన ఖద్దరుకై వెచ్చించువో మహాత్ముని జన్మదినోత్సవము ఉచితరీతిని జరిపినవా డగును. ఇప్పుడుఅఖిలభారతచరకాసంఘమున నిలువయున్నపదునై దులక్షలఖద్దరువస్త్రములు రేపు సెలవై పోవునట్లుచేసినవో మహాత్మునిజన్మదినమునకుమేరయుండదు. భారతీయులీవిషయ మున శ్రద్ధధానులగుదురుగాక! మహాత్ము డింకను పెక్కువత్సరములుజీవించి మానవకళ్యాణ మూర్తియై, పాంచభౌతికమగు ఈప్రపంచమున భగవంతునకు ప్రతినిధియై వెలుగొందునట్లు అనుగ్రహింప పరమేశ్వరుని మడిచేతులతో మనఃపూర్వకముగ ప్రార్థింతుము.

గృహలక్ష్మీ ముఖచిత్రము :—

శ్రీమతి దిగుమర్తి బుచ్చికృష్ణమ్మగారు రచించినది. దీని కామె ఇడిననామము ‘గృహలక్ష్మీ’. చిత్రకళాప్రదర్శనములందు బహుమానములందినది. హిందూగృహములను విడిచిపోయినలక్ష్మీనితిరిగిపొందుమార్గమును గృహలక్ష్మీలకుపదేశించు ఈఉత్తమచిత్రమును గృహలక్ష్మీకి ప్రసాదించిన శ్రీబుచ్చికృష్ణమ్మగారికి మాకృతజ్ఞత తెలుపుకొనుచున్నాము.

చిత్రములవివరణము

శ్రీ. శ్రీ. అనంతగిరి సీతాలక్ష్మ్యంబ

ఈ మె సుప్రసిద్ధదేశభక్తులగు ఆనంతగిరి శేరనార్యకవిగారి సతీమణి. కొయ్యంబూరుజిల్లా ధారాపుర నివాసులగు దేవరకొండ వేంకటరామయ్యగారి నాలవతనూజాత. 1903-వసంవత్సరము మే నెల 26 తేదీన ధారాపురమున జననమందినది. బాల్యమునుండి దైవభక్తి, మితభాషిత్యము, పెద్దలయెడవిధేయత మున్నగు సద్గుణముల పేరెన్నికగన్నది. తెలుగుబ్రాహ్మణులగుటచే ఇంటిలోవాడుక భాష ఆంధ్రమేయైనను, దేశభాష ఆరవమగుటచే వయదవతరగతివరకు పాఠశాలయం దరవము నభ్యసించునమయముననే యింటియందు తెలుగువ్రాయుట, చదువుట ప్రత్యేకోపాధ్యాయునివలన ధారాళముగ నేర్చి, హాగ్యోనియము వాయిందుట, గాత్రసంగీతము నభ్యసించి, శ్రావ్యమైన కంఠధ్వని కలిగియుండుటచే, పెండ్లిచేరంటములం దింపైనపాటలు, త్యాగరాయ కృతులు పాడుచు బంధుమిత్రుల కానందముగూర్చి వారిమెప్పు పొందుచుండినది. 1916-వసంవత్సరము జూలై 5 తేదీ దెంగుకూరు ఆలుమారుపేటలో మేనల్తెగారిభర్త శ్రీయుత కల్యాణసుందరంగారియింట వివాహము జరిగినది. వివాహానంతరము తెలుగుపుస్తకముల విశేషముగజదివి ఆంధ్రభాషాజ్ఞాన మభివృద్ధిచేసికొని భర్తగారు బాలభారతీగ్రంథాలయము, బాలభారతీవారపత్రిక నిర్వహించుటలో శక్తికొలది తోడ్పడుచుండినది. కొన్నిసమయములందు భర్తతోపాటు అచ్చుపనులను స్వంతముద్రణాలయమున నిర్వహించుచుండినది. భర్తగారిసోదరియు విద్యావతియునగు లక్ష్మీవరసమ్మగారి నిరంతరసత్సహవాసముచే దేశహితకార్యములందుత్సాహముతో పాల్గొనుచుండినది. 1921-వసంవత్సరమున సహాయనిరాకరణమునందు భర్తయైనకవిగారు నాలుగునెలలు బళ్లారికారాగారమందు శిక్షననుభవించు ముద్రణాలయముపై 1000 రూప్యములు ధరావళు అడుగుటచే మూసివేయబడగా, బంధుమిత్రులందరు బావగారినివాసస్థానమున సనపగ్రామమున నుండమని యంతతోధించినను వినక, భర్తగారి సోదరియును లక్ష్మీవరసమ్మగారితో బాటు ఆనంతపురమండే నిలిచి రాటపుపరిశ్రమ, స్వదేశీవిషయములందు దీక్షతో పనిచేయుచు, నానమయమండే తటస్థించిన పుత్రికామరణమునుగూడ సహించి యుత్సాహము చూపగలిగినది. కారణాంతరములచే భర్తగారితోపాటు స్వగ్రామమున ఆనంతపురంతాలూకా సనపగ్రామముచేరిన పిమ్మట గ్రామపునర్నిర్మాణకార్యములందు భర్తగారికన్నే విధముల తోడ్పడుచు, పార్థివపదార్థ, హోమియోపాథ్యవద్ధతుల నభ్యసించి లీదజనులకు అందుచుఖ్యముగ శిశుచికిత్సయందు శ్రద్ధాభక్తులు చూపుచు కవిగారికెంతో సహాయపడుచుండునది. మరియు నిరంతరము లెక్కకు మిక్కిలిగా నింటికరుదంచు అతిథుల సేవాసపర్యలందు చూపుచుండిన ఉత్సాహము తీసుకొనుచుండిన శ్రద్ధాభక్తులు, గ్రామజనులయెడ చూపుచుండిన ఆదరములచే మిక్కిలి ఆకర్షింపబడి గ్రామజనులచే నెక్కువ గౌరవింపబడుచుండినది. ఇట్టి యీమె యీనిజాషాధ కు ౬ సోమవారం 20-7-31 తేదీ వగలు 3 గంటలవేళ కష్టప్రసూతిచే, వృద్ధయగు ఆత్మగారిని, ప్రేయభర్తను, పరుసగు 9, 8, 3 సంవత్సరముల వయస్సుగల కొమారుని, యిద్దరుకూతురులను శోకసాగరముననుంచి, యుహలోకమున వదిలి పరమపదించినది. పరమేశ్వరు డీమె యార్త్రకు కాంతినిొసంగుగాక!

ఆదుర్తిలక్ష్మీబాయమ్మ

ఈమె శ్రీయుతులు వరాహగిరి జ్యోగయ్యవంతులుగారి కొమారితి; శ్రీ వి. వి. గిరిగారిసహోదరి. విలేంతుపు. ఖడ్గరువ్యాపనమునందత్త్యంతాసక్తిగలయామె. గతనత్యాగ్రహమున న్యచ్చందసేవకురాలుగ చేరినది.

భిక్షువుహాకింగు, ఈరెగింపులయందు పాల్గొనినది. ఈమధ్య బరంపురంపట్టణజాతీయోపసంఘమున కధ్యక్షుని రాలుగ నెమ్మకొనబడినది. గంజాంజిల్లా కాంగ్రెస్ సంఘమునకును ఉపాధ్యక్షురాలుగ నియమింపబడినది. గ్రామములలో నీమధ్య సంచారముచేసి ఉపన్యాసములిచ్చినది. ఇపుడు విదేశపత్రికయనిరోధమున పాల్గొనుచున్నది. విద్యావతి.

మంత్రాలరామసీతమ్మ

ఈమె గంజాంజిల్లాకు చెందిన బ్రాహ్మణసవిత్ర, అఖిలభారత చరఖాసంఘపు బరంపురం ఖాదీదుకాణ దారగు మంత్రాలలక్ష్మీనరసింహంగారి భార్య. అసహాయవాదిని. గతఉత్సవసత్వాగ్రహమున స్వయముగ ఉత్సవేసి ప్రభుత్వదృష్టిచోప్పుననోమాచరించియు, ఏకారణమునతో కారాగృహమున పెట్టబడక విడిచిపెట్టబడిన యామె. భిక్షువుహాకింగు, నగరసంకీర్తనములయందు పాల్గొనుచుండును. ఈమధ్యజరిగిన సారాయిపీకెటించు నందును, నేడు విదేశపత్రికయనిరోధమునందును పాల్గొనుచున్నది.

సరళాదేవి

ఈమె ఉత్కళవసిత్ర. కరణములకుటుంబమునకు చెందినది. ఫలోమాపద్ధతి విడిచిపెట్టినది. గంజాం జిల్లాలోని ఉత్సవసత్వాగ్రహమున పాల్గొనిన మొదటి యువతీమణి. చాలస్వరాజ్యచందాను ప్రోగుచేసినది. మంచినక్త. ఈమె 1930 జూను మొదటిరోజులలో ఛత్రపురమువద్ద ఎర్రబుచ్చయ్యడి రి నెలలు విడిచిత్తు విధింపబడి నేలూరుచెరపాలలో కాలముగడపెను. మరలివచ్చి కొంతకాలము ఆంధ్రదేశసంచారముచేసి, ఇపుడు ఉత్కళప్రాంతమున చాలోపు కాంగ్రెస్ మహూర్చి పాటుపడుచున్నది. హిందీభాషను, కొంత ఆంగ్లమును నేర్చినది. గతమాసమున ఈరోడు తమిళమహిళామహాసభకు అధ్యక్షతవహించినది.

చంద్రమణిదేవి

ఈమె ఉత్కళవసిత్ర. బాలసోర్ జిల్లాలోని ఆగార్ వడాయం దీమె 1908 లో జన్మించెను. తండ్రి యగు పండిత గంగాధరభోగారు సంస్కృతజ్యోతిషములందు గొప్ప విద్వాంసుడు. తల్లిపేరు శ్రీ పార్వతీదేవి. చంద్రమణిదేవికి 7-వ యేటనే వివాహమై మరి 5 నెలలతరువాతనే వితంతువయ్యెను. ఈమెతండ్రి ఈమె 12-వ యేటనే కాలగతిసొందెను. తరువాత నీమె ఒరియా, సంస్కృత, హిందీభాషలయందు విద్య నభ్యసించెను. కొంచెము ఆంగ్లభాషయు నేర్చెను. ఈమెవారసు రీమెకు విషప్రయోగముచేసిరి, నీటముంచి చంపివేయ యత్నించి విఫలమైరి. ఈమెతండ్రికిన్నెహితుడు, కాశీపండితుడు నగు గంగాధరలాలుగారి రీమెకు సాయముచేసిరి. ఈమె తన 21-వ యేటివరకును కటకము, పూర్, బాలసోర్, సంబల్ పూర్, గోడాజాత్ లలో ఆర్యసమాజమతప్రచారకార్యమునుచేసెను. ముగ్గురు బ్రాహ్మణబాలవితంతువులకు పునర్వివాహము చేయించెను. 1930 లో కాననోల్లంఘనసత్వాగ్రహోద్యమములోచేరి బాలసోర్ లో పనిచేసి గంజాంమండలము లోని రంభ, గంజాములకువచ్చి ఉపన్యాసములిచ్చి 144 నిషేధపుటాజ్ఞ నుల్లంఘించి, ఒరిస్సా విద్యాధిక్షిపహా సభయందు ఉపన్యాసమిచ్చి ప్రభుత్వమువారిచే నిర్బంధింపబడి నేలూరు స్త్రీలకెయిలులో జూలై 14 నుండి 1931 జనవరి 13 వరకుండి తిరిగివచ్చి కటకమున నియంత్రయై ఉప్పుచట్టముక్రింద ఫిబ్రవరి 15-వ తేదీని రి నెలల శిక్షకొంది సంధిపరతులవలన విడిపడి మరల ఉత్కళప్రాంతమున కాంగ్రెస్ ప్రచారమునుగావించుచున్నది.

వేదాంతంకమలాదేవి

ఈమె కాకినాడలోని డాక్టర్ వేదాంతం వేంకటకృష్ణయ్య, ఎల్. సి. పి. యస్. గారి సతీమణి. బ్రాహ్మమతావలంబకురాలు, విద్యావతి, సంగీతసాహిత్యములం దశ్రీహేమాభిమానముగలయామె. సంఘ సంస్కారము, స్త్రీ విద్యాభివృద్ధులగుూర్చి యిదివరకు పాటుపడుచుండిరి. కాకినాడ కాంగ్రెసునందు స్త్రీ

నేనాదర్శాధిపురాలుగనుండి కన్యాశ్రమమునకు బదిలీయై, ఆంధ్రరాష్ట్ర యోగబాతీయసంఘము నందు, ఆఖిలభారతకాంగ్రెస్ కమిటీయందును సభ్యురాలుగ నుండెను. ఉప్పుసత్యాగ్రహకాసనోల్లంఘనోద్యమములందు తీవ్రముగ పాల్గొని గోదావరి, విశాఖపట్టణం, గంజాం జిల్లాలలో ప్రచారముచేసి సాపడా ఉప్పుగల్లిదాడియందు నాయకత్వమువహించి 1930 మే 20-న తేదీరాత్రి ఆరెస్తుచేయుట మరునాటిఉదయం నరసన్న కేటలో 6 నెలల విడిశిక్ష వి. తరగతి ఈయబడెను. 6 నురు బిడ్డలనువిడిచిపెట్టి యిప్పటికి కష్టముల పాలై నేలూరుచెరపాలలో శిక్షకాలముగడపి విడువబడి మరల ఇప్పుడు కాంగ్రెసు సేవచేయుచున్నది.

జయంతి సూరమ్మ

ఈమె పూర్వము 'యంగిండియా' 'హ్యూమనిటీ' 'శ్రీతి' పత్రికలకు సంపాదకులుగనుండిన బ్రాహ్మ మతప్రచారకులగు శ్రీ జయంతి వేంకటవారాయణగారి భార్య. వారాయణగారు స్వరాజ్యాంధోళనమున రెండుపార్లను ప్రభములుగ ఏడాదిహోపున కారాగారశిక్ష ననుభవించిరి. సూరమ్మగారు, వెనుక తనభర్త జెయిలుకు తగినపుడు గంజాం జిల్లాలో ఆ నేత్ర గ్రామములందు, పట్టణములందు సంచారముచేసి ఉపన్యాసములిచ్చి ధర్మసహకీంకు చేసియుండెను. గత ఉప్పుసత్యాగ్రహమున బరంపురంలో నిషిద్ధలనణమును పలుమారుకొని, వాలెంటీర్లనుచేర్చి, లెక్కలేనిగ్రామములు సంచారముచేసి ప్రచారముచేసి ఉప్పును విరివిగ విక్రయించి స్వరాజ్యనిధి చేకూర్చి, సాపడా ఉప్పుదాడికినిపోయి, యచట ఉపన్యసించి తనభర్త జెయిలుకువెల్లిన నెల రోజులవరకు తీవ్రప్రచారముచేసి 1930 జూను 18-నతేదీని బరంపురంలో ఎరెస్తుచేయుట 6 నెలలు విడి శిక్ష వి. తరగతి విధించబడెను. 9 నురు బిడ్డలనువిడిచిపెట్టి సంసారమునుత్యజించి స్వరాజ్యోపాసనచేసి నేలూరుజెయిలులో కాలముగడపి ధన్యురాలయ్యెను. గంజాం జిల్లానివాసినియై బరంపురంలో ఎరెస్తుచేయుట జెయిలుకువెల్లిన ఏకమాలెనారీరత్నము—ఆంధ్రవనిత ఈమెయే. ఈమెనుగాంచి జిల్లాయంతయు నేడు గర్వపడుచున్నది. విముక్తినిబడసినవెనుక ఇప్పుడును సంచారప్రచారములందు గ్రామపట్టణములయందు సకలవిధములగు స్వరాజ్యాంధోళనములలో పాల్గొనుచున్నది. మద్యవిక్రయనిరోధమున పాల్గొనినది.

చావలి లక్ష్మి పూర్ణమ్మ

మీమాంసకాస్త్రమున మీమిగిలిన పండితులును, తూర్పుగోదావరిజిల్లా ఆమలాపురమునందలి వ్యాయ వాదిప్రముఖులలో నొకరునునగు చావలి యశ్వేశ్వరసోమయాజిశిష్యుగారి (వి. యె; వి. యల్.) ధర్మపత్ని. ఈమె పతిపాదములనున్నధినిగూర్చుండి నేదాంతమీమాంసాదికాస్త్రరహస్యముల గ్రోలినది. ఈసంచిక యందు ముద్రించబడిన స్త్రీలయాధికృత ఆను ఈమెవ్యాసమును చదివినవారికి ఈమెవైదుష్యముయొక్క లోతును బాతును తెలియనగును.

ఏలూరు పాటి లక్ష్మీ సరస్వతి

ఈమె పండితుకుటుంబమునకు చెందిన విద్యావతి. గోదావరితీరము కొవ్వూరుపొస్త పాళ్లపూడిశివారు వేగీశపురము నివాసిని.

ఆచంట లక్ష్మి దేవి

ఆయుర్వేద వైద్యశిఖామణులు ఆచంట లక్ష్మి పతిగారి తనయ. లండనునగరమున యం. ఆర్. సి. పి.; యల్. ఆర్. సి. యస్ పరీక్షలనంది ఎడింబరో మొదలయినతావుల ఆనుపక్షుల ప్రమాతివైద్యవిద్యయందు ఆనుభవశిక్షనందినది. మాతృదేశమునకువచ్చి ఉన్నరోగ్యగమునకుదిరి పనిచేయుచున్నది.